Filozofski fakultet u Sarajevu

ANTIQVI HOMINES BOSNAE

SALMEDIN MESIHOVIĆ

Sarajevo, 2011. god.

Doc. dr. Salmedin Mesihović

ANTIQVI HOMINES BOSNAE

Urednik:

Prof. dr. Ivo Komšić

Recenzenti:

Prof. dr. Enver Imamović

Doc. dr. Adnan Busuladžić

Izdanje:

Prvo

Izdavač:

Filozofski fakultet u Sarajevu

Sarajevo, 2011

Elektronsko izdanje

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

930.85(497.6)"652"

MESIHOVIĆ, Salmedin
Antiqvi homines Bosnae / Salmedin Mesihović. - Sarajevo : Filozofski fakultet, 2011. - 1 elektronski optički disk (CD-ROM) : tekst, slike ; 12 cm

Elektronski izvor. - Nasl. s naslovnog ekrana.

ISBN 978-9958-625-18-3

COBISS.BH-ID 18927622

SALMEDIN MESIHOVIĆ

ANTIQVI HOMINES BOSNAE

Sarajevo, 2011

Sažetak

Knjiga ANTIQVI HOMINES BOSNAE je posvećena analizi antičke epigrafske i onomastičke baštine na prostoru današnje Bosne. Zahvaljujući podacima sa epigrafskih spomenika i iz literarnih vrela knjiga pruža na uvid javnosti više od 800 osoba koje su živjele na prostorima današnje Bosne u skoro šest stoljeća antičkog, historijskog razvitka. I pored oskudnosti podataka iz izvorne građe, u određenom broju slučajeva detektiranje osobnosti je rezultiralo i sadržajnijim osvrtom. Zahvaljujući tome, uspjelo se proniknuti i u određene aspekte individualnih života. Interesantno je da je najveći broj tih podataka koji govore o životima pojedinaca ustvari rezultat njihove smrti. Bez pogrebnih natpisa naše poznavanje života običnih ljudi u vremenima antike na području Bosne bi bilo u značajnom mjeri osiromašeno. Tako bi ostali uskraćeni za sigurno većinu osobnih i gentilnih imena, a teško bi se razumio i proces romanizacije, odnosno brzina i stupnjevi njenog odvijanja. Na osnovi podataka crpljenih iz literarnih, i posebice epigrafskih vrela mogu se vrlo jasno dati osnovne konture antičkog razvitka u unutrašnjosti Ilirika. Dok literarni podaci više odražavaju patrijahalnost i patrilinearnost tadašnjeg ilirskog i rimskog društva, epigrafski podaci pružaju i kakvu – takvu sliku rodnih odnosa.

Sadržaj knjige je podijeljen na osnovi zemljopisnih odrednica, ali uz i poštivanje historijske geografije. Zemljopisne regije su oblikovane kako bi mogle održavati i određenu sliku rasprostriranja peregrinskih *civitates* i jedinica municipalne organizacije. Činjenica je da je svaka od tih jedinica lokalne autonomije i uprave u okvirima provincijskog sustava Rimske države imala svoje određene specifičnosti, koje su se održavale i u životima ljudi koji su živjeli u njima. I upravo se te specifičnosti primjećuju i na literarnim i epigrafskim zapisima koji se obrađuju u knjizi.

Vita sine litteris mors

Slika 1: Karta rasprostiranja domorodačkih, ilirskih naroda na prostoru današnje Bosne i Hercegovine sredinom I. st. n. e.

Predgovor

Antička historija današnje Bosne i Hercegovine je i pored postojanja prilične izvorne građe (i literarne, i itinerarijsko-kartografske i epigrafske) ipak slabije obrađivana i sintetizirana u odnosu na druge, kasnije periode. Razlozi takve redukcije znanja o prvom historijskom razdoblju prostora današnje Bosne i Hercegovine su višestruki. Osnovni ton antičke historiografije i antičke arheologije su, poradi svega onoga što za modernu civilizaciju predstavljaju drevna Republika i univerzalno Carstvo sa sjedištem u Rimu, kreirale i diktirale «velike nacije». To je doprinijelo da se u novovjekovnoj intrepetaciji historije grčko – rimskog svijeta Ilirik, odnosno današnji Zapadni Balkan, potpuno pogrešno i netačno tretira kao periferna zona. Najbolji primjer pruža slučaj Velikog Ilirskog ustanka od 6. do 9. god. n. e., koji je od antičkih historičara opisan kao «najteži rat poslije punskog». Međutim, njegovo enormno značenje je bačeno u znanstveni zasjenak (gledano iz svjetskih pa i europskih okvira), a potpuno odbačeno od strane opće- i «masovne» kulture. Nasuprot tome, moderna masovna kultura je bogata informacijama o galskom Vercingetoriksu, germanskom Arminiju, britanskoj Budiki, zelotskim ustanicima i Bar Kohbi. Zapostavljenost izučavanja i poznavanja antičke historije današnje Bosne i Hercegovine je rezultat i činjenice da su ideologije koje su oblikovale suvremene nacije Zapadnog Balkana primarno bile usmjerene na druge povijesne pravce i fenomene, a ne na antički period. Tako je to doba doživljavano kao period strane vladavine, u kome se nekritički koristio i termin „rimski“, bez dodatnog objašnjavanja da se u njegovoj sadržini nalazio apsorbiran i značajan udio domaćeg elementa kako u Iliriku, tako i u ostalim provincijama.

Južnoslavenske nacije, bar institucije koje predstavljaju njihove identitete i svijest (izuzev značajnijeg pokušaja *ilirizma* i nekih manjih drugih pojava) nikada nisu ozbiljnije razmatrali da temelje svoga identiteta spoje sa ilirskim i keltskim (Skordisci) narodima zapadnog Balkana i Panonije, nego su oni uvijek traženi u miljeu slavenskog doseljavanja i naravno primarno u religiji. Istine radi potrebno je istaći da se kontinuirani razvitak današnjih južnoslavenskih naroda i nacija (i pored nesumnjivih velikih primjesa predslavenskog elementa) ipak temelji na ranosrednjovjekovnim, a ne nekim ranijim tradicijama. Uz sve navedeno i činjenica da je religijska pripadnost kod južnoslavenskih nacija jedan od dominirajućih elemenata u procesu izgradnje identiteta je doprinijela zapostavljanju antičke historiografije i arheologije, jer se ovo neabrahamističko doba često promatralo i nažalost tretiralo kao pagansko, politeističko i samim tim ideološki nezanimljivo a u pojedinim slučajevima i kao neprihvatljivo.

Zbog svih navedenih razloga pokrenut je rad na knjizi koja bi pitanjima antičke historije današnje Bosne prišla izučavanjem individualnih historija. Time se nastojalo izbjeći utapanje u velike historiografske koncepte zasnovane na formuli „krvi i tla“, ali i

ponuditi nove staze procesu razvitka historiografije. Bez obzira na činjenicu što se knjiga bavi proučavanjem individualiteta u određenom historijskom kontekstu, zbog njihovog velikog broja jasno proizlaze i opći zaključci. Preko tih općih zaključaka mogu se spoznati pravci i opsezi procesa pravno – političke ali i kulturološke romanizacije, te identificirati dominirajuća elita u peregrinskim *civitates* i jedinicima municipalne organizacije.

Na kraju, knjiga je i rezultat pomoći Filozofskog fakulteta u Sarajevu i Zemaljskog muzeja u Sarajevu, u čemu posebno ističem prof.dr.sc. Jasmina Džindu, prof. dr. sc. Envera Imamovića, doc. dr. sc. Adnana Busuladžića i mr. sc. Adnana Kaljanca. Posebnu zahvalnost dugujem i kolegicama mr. Amri Šačić, mr. Maji Pandži, mr. Nedimu Rabiću i Ajli Sejfuli bez kojih bi knjiga ostala uskraćena za slike i ilustracije pojedinih vrlo vrijednih epigrafskih spomenika. Naravno, uspješan završetak dvogodišnjeg rada na knjizi ne bi bio moguć i bez strpljenja i razumijevanja i moje familije.

Sadržaj

1. Uvod

Jedna od definicija historije jeste da je ona skup individualnih sjećanja. Radi toga je izučavanje i individualnih sudbina jedno od polja na kojima se pojavljuje historijska znanost. Antičko doba je na prostoru središnjih, kontinentalnih dijelova nekadašnjeg Ilirika, za sobom ostavilo obilje izvornih podataka preko kojih otkrivamo na stotine individualiteta antičkih ljudi koji su prebivali na navedenom dijelu Ilirika. Antička historija ovog prostora (koja traje sve do raspada romejske vlasti i započinjanja avarsko – slavenske dominacije), koji se danas u zemljopisnom smislu imenuje kao Bosna, je i prvo i temeljno njegovo historijsko razdoblje. Ono što je neosporna činjenica jeste da historija na bosanske prostore dolazi zajedno sa rimskim legijama i uspostavom rimske vlasti za vrijeme II. triumvirata i augustovskog režima. To je i temeljna razdjelnica u odnosu na hercegovački dio bosanskohercegovačke države, koji je u orbitu historijskog kolektivnog sjećanja došao nešto ranije, zahvaljujući grčkoj kolonizaciji na Srednjem Jadranu i ilirskoj politiji[1] Agronida. Posebno je to izraženo za one dijelove Hercegovine koji su više gravitirali prema Jadranskom moru i Mediteranu. Upravo ta razdjelnica je i bila razlogom da se pokuša odvojeno prezentirati skup individualiteta sa područja Bosne, koja je tada predstavljala duboku unutrašnjost Ilirika.[2]

Kada se ima u vidu izvorna građa preko koje se dolazi do spoznaja o antičkim individualitetima sa prostora današnje Bosne, potrebno je ukazati na nesrazmjeru u njenim pojedinim segmentima. Vrlo maleni procent detektiranih individualiteta se pronalazi u literarnim vrelima, dok se skoro svi izvorni podaci o tom pitanju nalaze u epigrafskoj građi koja je svojim najvećim dijelom upravo masa kratkih, sažetih individualnih sjećanja. Pošto antička epigrafska građa sa prostora Bosne još uvijek nije

[1] Izrazom politija (Πολιτεία) se u radu se podrazumijeva zajednica koja je izgradila vlastiti sustav upravljanja samom sobom (s funkcionalnim institucijama). Politijogeneza je proces nastajanja takve zajednice. Miroslava Mirković (2002:21) upotrebljava za isto izraz :

> ",,и заједница, оних који су организовани као политеје, тј. имају државу и организовано политичко деловање."

[2] Hercegovina je iz razloga samo svoje zemljopisne blizine urbanim centrima kao što su Salona, Narona i Epidaurum bila više otvorenija u odnosu na predjele antičkog Ilirika koji se danas nazivaju Bosna.

sustavno obrađena ni sistematizirana, rad na izučavanju antičkih individualiteta neizostavno je morao biti povezan i sa skupljanjem, djelimičnom okvirnom analizom, katalogiziranjem i prezentiranjem epigrafskih spomenika sa navedenog područja.

Svaki antički historičar i arheolog dobro poznaje značenje epigrafskih spomenika. Uz literarnu izvornu građu, epigrafski spomenici su za antičara isto ono što su za novovjekovnog i modernog historičara arhivski dokumenti. Bosna i Hercegovina posjeduje iznimno bogatstvo antičke epigrafske građe, koja se znanstveno otkrivala i skupljala još od druge polovice XIX. st. Ovi epigrafski spomenici na sebi su ostavili mnoge i najraznovrsnije pisane tragove rimske, antičke civilizacije. Oni govore ne samo o ljudima koji su u antičkom periodu živjeli na tlu Bosne i Hercegovine, nego i o upravno – teritorijalnoj organizaciji, političkim, društvenim i vojnim institucijama. Preko epigrafskih spomenika saznajemo i o načinu života, religiji, stupnju naseljenosti i razvitka, komunikacijama i posebno procesu romanizacije. Sve su to razlozi da se djelo „ANTIQVI HOMINES BOSNAE" ne može sažeti i svesti samo na onomastički tekstualni pregled, nego mora imati i opći pregled epigrafskih spomenika sa fotografijama i okvirnim analizama, naravno usmjerenim poglavito na tekstualni sadržaj.[3] Pošto se na ubjedljivo većem dijelu epigrafskih spomenika mogu evidentirati individualiteti, smatralo se shodnim da se prezentiraju i oni natpisi na kojima se ne mogu prepoznati (najviše radi fragmentarnosti) antički „bosanski" individualiteti. Iako ova grupa epigrafskih spomenika ne nosi glavno značenje po osnovnu temu i cilj djela, ipak bi njihovo izbacivanje iz pregleda izgledalo kao intervencija kojom bi se uspostavila neka vještačka granica i time narušilo činjenično jedinstvo epigrafske građe. A i kako bi se povećala spoznajna kvaliteta u sagledavanju i razumijevanju problematike antičkih „bosanskih" individualiteta, od kojih je ubjedljiva većina detektirana na epigrafskim spomenicima, prezentiran je i ostatak ove spomeničke baštine (uključujući i one u potpunosti fragmentirane). Uostalom, i takvi natpisi su bili djelo dedikanata i majstora, znači i oni posredno, „nijemo" otkrivaju postojanje pojedinaca u antičkom periodu pa je i njihovo prisustvo u predstojećem popisu neophodno. I ovi natpisi bez detektiranih „antičkih individualnosti" govore o prisutnosti i karakteru latinske pismenosti na prostoru današnje Bosne u antičko doba.[4]

[3] Antička historija Bosne i Hercegovine je i pored postojanja prilične izvorne građe (i literarne, i itinerarijsko-kartografske i epigrafske) ipak slabije obrađivana i sintetizirana u odnosu na druge, kasnije periode. A da bi se uopće mogla uraditi jedna dobra sintetska antička historija Bosne i Hercegovine potrebno je primarno imati uvid u epigrafsku građu. Postojanje kataloškog djela je potrebno i radi još jednog bitnog razloga. Prostor Bosne i Hercegovine u sebi „krije" gotovo sigurno još natpisa. Svaka nova istraživačka arheološka i historijska kampanja može dovesti do otkrivanja novih epigrafskih spomenika. Traženje, ali i analiza otkrivenih epigrafskih spomenika mogu se prilično olakšati uz postojanje jedne edicije.

[4] Pitanje predrimske pismenosti kod epihorskog stanovništva zapadnog Balkana predstavlja jednu od najvećih enigmi u pokušajima rekonstruiranja toka i načina njihove egzistencije. Umijeće pismenosti, odnosno upotrebu smislenog sustava prijenosa informacija u pisanom obliku u kontinentalnoj unutrašnjosti zapadnog i središnjeg Balkana sigurno ne

Na kraju je ipak potrebno navesti da je djelo „ANTIQVI HOMINES BOSNAE“ primarno orijentirano prema istraživanju i popisu antičkih „bosanskih“ individualiteta, a ne da se bavi kompletnom problematikom antičkih epigrafskih spomenika u Bosni. Radi toga se epigrafski spomenici nisu analizirali, van njihovog tekstualnog dijela ili dijelova koji bi mogli pojasniti tekst i posebice identifikaciju i poziciju individualiteta. U suprotnom bi se temeljna intencija rada koja je usmjerena prema detektiranju i identifikaciji individualnosti razvodnila. „ANTIQVI HOMINES BOSNAE“ je tako okrenuta istraživanju individualnosti, a ne da bude obični *corpus inscriptiones* ili katalog epigrafskih spomenika. Pored popisa individualnosti, u djelu „ANTIQVI HOMINES BOSNAE“ se nastojala preko individualnosti i rekonstruirati bar opća etnička slika ovog prostora u antičkog doba. Onomastika pruža velike mogućnosti da se prate etape i opseg procesa romanizacije, pa je i ovaj aspekt uzet u razmatranje, Na osnovi određenih specifičnosti, objašnjenih u općim historijskim presjecima za svaku oblast, djelo „ANTIQVI HOMINES BOSNAE“ je sistematizirano na zemljopisnoj osnovi u šest dijelova :

I. BATHINVS SVPERIOR koji obuhvata zonu gornjeg porječja Bosne, lašvansko područje, rogatičko – romanijsku oblast, Skopljansku udolinu i Gornju Ramu.

---

treba vezati samo za uspostavu rimske vlasti. Ne ulazeći u fenomen tzv, «vinčanskog pisma» i bez želje za špekuliranje po tom pitanju (o pojavi ovog fenomena na teritoriju današnje BiH v. viš. Arheološki Leksikon BiH, 1988: 137; natuknica B.Čovića i Mesihović, 2007 A:30, fus. 83) potrebno je naglasiti da je epihorsko stanovništvo sigurno poznavalo i koristilo umijeće pismenosti i stoljećima prije konačne uspostave rimske vlasti. Naravno ono je egzistiralo u vrlo uskom krugu i bilo je temeljeno na korištenju stranih pisama (grčkog, umbro-etrurskog i latinskog). O tome rječito govori i izvorna građa, jer uz nalaze natpisa na posudama iz naselja Pod i u literarnim vrelima se nailazi na nagovještaje ne samo poznavanja pismenosti nego i samostalnog pismenog izražavanja u vrijeme samostalnosti zapadno i središnjoj-balkanskih naroda. U tom kontekstu je potrebno promatrati i Polibijev podatak (II, VI, 4) da Teuta šalje pismo (γραμμάτων), što znači da su i Teuta i Skerdilaida (ili bar njihovi lični sekretari) kojem ona šalje pismo morali znači i čitati i pisati, a i da je pismena korespondencija unutar dvora Agronida i između njegovih dužnosnika (na terenu) bila uobičajena i razvijena. Drugo je naravno pitanje kojim su se oni jezikom služili u toj službenoj korespondenciji, da li svojim materinjim (prilagodivši grčko pismo) ili grčkim.

Pismenost je mjestimično prodirala u protohistorijsku kontinentalnu unutrašnjost Europe i preko dolazaka iz mediteranskog svijeta trgovaca, putujućih zanatlija ili pukih avanturista, da bi nalazila neko svoje mjesto u općoj kulturi tih još uvijek protohistorijskih zajednica. Po Tacitu (*Ger.* 3), iako sa zadrškom rezerve, na granici Recije i Germanije se «…i sada (prijelaz I u II st. n. e.) još uvijek nalaze neki spomenici i grobovi sa grčkim natpisima«. Preko Cezarovih izvještaja o galskim ratovima, znamo da su se grčkim pismom služili i Helveti (*Caes. de bell. gall.* I, 29). I keltski i ilirski novci sa natpisima (pronađeni i u dubokoj balkanskoj unutrašnjosti), makar oni u pojedinim slučajevima bili imitacije grčkog novca (Papazoglu, 1969:297-298; Stipčević, 1974:60; 158-162 sa odgovarajućim slikama; 232-233) isto ukazuju na korištenje mediteranske pismenosti kao prijenosnika i arhivara informacija i u europskim protohistorijskim zajednicama, iako rijetko i to samo u specijalnim slučajevima. Međutim od sve te pismenosti u europskim ilirskim, tračkim, keltskim i germanskim zemljama prije rimskog osvajanja, do izuzev nekih manjih, zanemarljivih tragova, zbog činjenično male produkcije pisanog materijala i razloga čestih ratovanja i uništavanja, skoro nije ništa ostalo.

II. BOSNA ORIENTALIS (PARS PROVINCIAE DALMATIAE) koji obuhvata bosansko Srednje i Gornje Podrinje.

III. BOSNA SEPTENTRIONALIS (PARS PROVINCIAE DALMATIAE) koji obuhvata jajačko područje, porječja Plive i Sane.

IV. IAPODIA TRANSALPINA ET SARDEATES (PARS BOSNAE) koji obuhvata Srednje i Gornje Pounje.

V. BOSNA OCCIDENTALIS koji obuhvata zapadnobosanska kraška polja (Grahovsko, Glamočko, Livanjsko i Duvanjsko polje) i Kuprešku visoravan.

VI. PANNONIA (PARS BOSNAE) koji obuhvata bosanske oblasti koje su ulazile u prostor provincije Panonije (Donje Podrinje, Tuzlansko područje, Usora, Banjalučko područje).

Do danas najstariji trag pismenosti sa područja današnje Bosne i Hercegovine :

1. Natpis iz Poda kod Bugojna

Literatura : Šalabalić, 1967; Čović, 1976:207, sl. 103 a i b; Arheološki leksikon BiH, Tom I, 1988:137

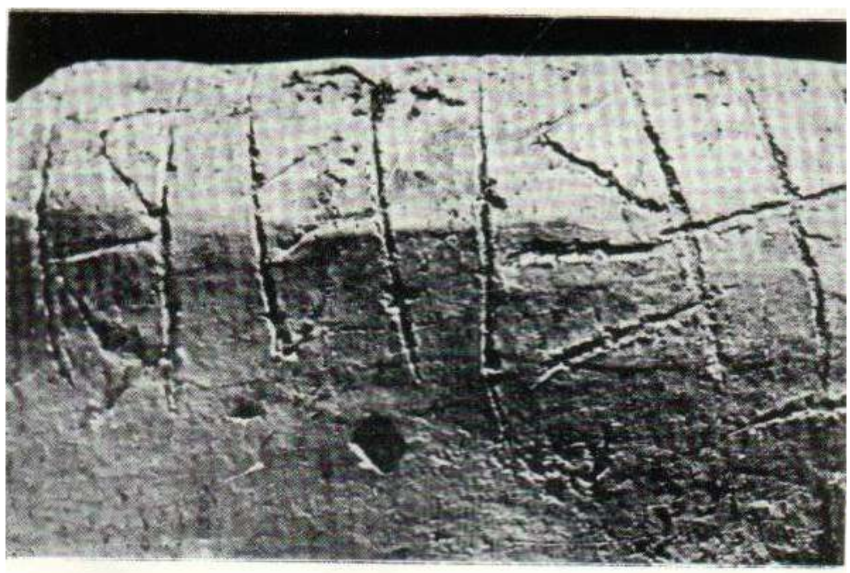
Z(e)RI TERG(i)TI(o) URθ(an)EK(e) ANATUR(na) TURIS(t)

Negotiator fecit Iano Uturnaeque dono /hoc/ vas

U horizontu velikog požara koji se datira oko 600. god. p. n. e. gradinskog naselja Pod pronađena je vaza sa natpisom, vjerojatno napisanom umbroetrurskim pismom. Iz mlađih slojeva Poda (faze 5. i 6. srednjobosanske kulturne grupe) potiču još i mali pehar i pršljenak sa po nekoliko slovnih znakova, te fragment vaze sa dijelom natpisa.

Slika 1a : Posuda iz Poda

Slika 1b : Sačuvani dio teksta sa posude iz Poda
Preuzeto iz Čović, 1976:207, slika 103 b

1. BATHINVS SVPERIOR

1.1 Historijska pozadina

Gornji tok rijeke Bosne i njeno nešto šire porječje su od ranih perioda ljudskog bivstvovanja bili vrlo interesantni za trajnije prebivanje. Nakon završetka Posljednjeg glacijalnog maksimuma prije nekih 20 000 godina, kroz oslobođene brdsko – planinske oblasti prodrle su skupine zapadnobalkanskog stanovništva koje se povlačilo sa obala Jadranskog mora koje se širilo.[5] U neolitiku na prostorima Gornje Bosne razvija se osebujna i snažna Butmirska kultura. [6] U narednim prapovijesnim i protohistorijskim razdobljima nastavilo se ljudsko trajno prebivanje, o čemu najbolje ilustruje postojanje na stotine gradinskih naselja. U tim periodima oblikuje se i ilirski etnički kompleks.[7] U toku kasnog brončanog doba i željeznog doba središnjom Bosnom dominira Srednjobosanska kulturna grupa sa svojim specifičnim izrazom u materijalnoj kulturi. A i u neposrednom istočnom susjedstvu sve do kraja IV. st. p. n. e. postoji snažna Glasinačka kultura čiji su nosioci bili Autarijati.[8] U posljednjim stoljećima stare ere populacija koja prebiva u zoni gornjeg toka rijeke Bosne se pojavljuje i sa svojim imenom, osvjedočenim u historijskim vrelima kao Dezitijati. Od početka III. st. p. n. e. Dezitijati imaju i več izgrađenu političku organizaciju i infrastrukturu – politiju.[9] Plodne i bogate oblasti Gornje Bosne, a koje se ujedno nalaze i na odličnom zemljopisnom položaju (kao komunikacijsko čvorište), omogučile su da Dezitijati budu i signifatna brojčana populacija (za protohistorijske uvjete razvitka) te su kao takvi i u prolječe 33. god. p. n. e. dočekali i rimske trupe koje su prodirale u sredšte Zapadnog Balkana.[10]

Iz svega izloženog se jasno vidi da je kultura ljudskog bivstvovanja imala svoju dugu tradiciju i prije ulaska u historijska razdoblja. To ljudsko bivstvovanje je imalo bar od

[5] Genetska istraživanja muškog Y kromosoma, iako izvedena na vrlo malom uzorku zapadnobalkanskog stanovništva i na ograničenom prostoru (cc 3/4 ispitanih sa četiri veća jadranska otoka), potvrđuju zapadnobalkansku starosjedilačku, paleolitičku osnovu i današnje populacije. Barać – Peričić – Martinović Klarić – Rootsi – Janićijević – Kivisild – Parik – Rudan – Villems – Rudan 2003:535 – 542).

[6] Radimsky - Hörnes, 1895; Fiala - Hörnes, 1898; Benac, 1952; Isto, 1979

[7] O ilirskom etničkom kompleksu v. Mesihović, 2007:94 – 138; Isto, 2007 A:82 – 90; Stipčević, 1989; Wilkes, 1992; Isto, 2001; Cabanes, 2002.

[8] O Glasinačkoj kulturi i Autarijatima v. Mesihović, 2007 A.

[9] O Dezitijatima i njihovoj politiji v. Mesihović, 2007

[10] O brojnom i biološkom stanju Dezitijata v. Mesihović, 2007:741 - 772

neolitika i odlike razvijene i bogate naseobinske kulture koja ne prestaje sve do danas. I ta prapovijesna i protohistorijska kultura je bila i osnova na kojoj se bila razvijala i antička naseobinska kultura, ali i razvila antička populacija Gornje Bosne. Sa pisanim podacima, več iz najranijeg perioda rimske vladavine poznaju se i pojedinci sa svojim domačim imenima. U kasnijim stoljećima ta imena se polako, kako napreduje proces kulturne romanizacije i pravno - političke romanizacije, zamjenjuju sa onim svojstvenim rimskoj mediteranskoj civilizaciji. Pa i tada se na osnovi njihovog rimskog gentilnog/rodovskog imena (*nomen*) može pokušati utvrditi porijeklo. [11] A činjenica je da i veliki broj ovih rimskih građana koji se pojavljuju u Gornjoj Bosni upravo nosi *nomen* koji nagovještava njihovo domorodačko porijeklo. Potrebno je naglasiti da su ti građani bili i najviši dužnosnici lokalnih teritorijalno – upravnih jedinica i predstavnici zemljoposjedničke aristokratije. I to dovoljno potvrđuje populacioni, pa i socijalni, kontinuitet na ovom prostoru. Za cjelokupno antičko doba, više od 160 osoba sa posebnim individualitetom (uglavnom i sa poznatim imenom) je detektirano na gornjobosanskom pojasu, te oko 20 u susjednim oblastima : rogatičko - romanijskoj, Skopljanskoj udolini i Gornjoj Rami. Uglavnom je riječ o nalazima sa epigrafskih spomenika. A pošto se novi epigrafski nalazi mogu očekivati bilo zahvaljujući slučajnim nalazima, bilo istraživačkim kampanjama logično je pretpostaviti da će se ovaj broj poznatih individualiteta stalno povečavati. Ono što je potrebno posebno naglasiti je to da je riječ o najstarijim po imenu poznatim stanovnicima Gornje Bosne, jezgru iz kojeg se razvila srednjovjekovna bosanska država.

I pored uspostave rimske vladavine već 33. god. p. n. e., Rimljani su konačno pacificirali gornjobosanski prostor u isto vrijeme kada i ostatak Zapadnog Balkana tek nakon ugušenja Velikog Ilirskog ustanka od 6. do. 9. god. n. e., čiji su glavni nosilac bili upravo Dezitijati.[12] U narednom periodu Gornju Bosnu je pokrivala dezitijatska *civitas*, koja je preživjela pogrom dezitijatske populacije za vrijeme Ustanka. Sredinom I. st. n. e. dezitijatska peregrinska *civitas* se sastojala od 103 dekurije, pa bi se na osnovi toga dezitijatska populacija u tome periodu mogla procijeniti na nešto oko 26 000 osoba. [13] Postupno se u narednim dekadama prelazi na razvijeniji način života mediteranske civilizacije, koji pulsira sve više kako je rimska provincijska uprava razvila cestovnu mrežu duboko u kontinentalnu unutrašnjost. Za vrijeme prvog razdoblja rimske

[11] O detektiranju domorodačkog porijekla na osnovi rimskog gentilnog imena (Juliji, Klaudiji, Flaviji, Ulpiji, Eliji, Aureliji) kojeg pojedinci uzimaju prilikom dobivanja rimskog građanstva v. Mesihović, 2007:675 - 697

[12] O Velikom Ilirskom ustanku v. Mesihović, 2007:314 – 617; Isto, 2011 (opsežna knjiga o svim aspektima ustanka).

[13] Po procjeni veličine dekurija koju je predložio B.Gabričević (1953:103-119) od 150 – 200 osoba, a prihvatio i A. Stipčević, 1989:129, brojnost Dezitijata sredinom I. st. n. e. bi bila između 15 450-20 600. Međutim, vjerojatnije je da se termin dekurija u kontekstu popisa Gornjeg Ilirika/Dalmacije iz sredine I. st. n. e. odnosi na neku vrstu skupa od 10 porodičnih zadruga (zapadnobalkanska zadruga = *familia*), pa bi u tom slučaju prosječna brojnost dekurije mogla iznositi oko 250 osoba (o tome v. Mesihović, 2011 A).

vladavine, do početka Ustanka, Gornja Bosna se nalazila u okviru jedinstvene provincije Ilirik (*Illyricum*), a nakon završetka Ustanka i podjele jedinstvene Provincije pripala je Dalmaciji (Gornji Ilirik - *Illyricum Superior*). Tek sa intenziviranjem dodjele rimskog građanstva Dezitijatima, počinje rastakanje dezitijatske *civitas* (kao lokalne teritorijalne i upravne autonomne jedinice) i njenih institucija.

Gornja Bosna je Rimljanima posebno bila zanimljiva zbog njenog iznimnog rudnog bogatstva, koje se počelo iskorištavati od samoga početka rimske uprave. Literarna vrela (Strabon, Velej Paterkul, Plinije Stariji, Svetonije, Flor, Apijan, Kasije Dion) se sa svojim sadržajem i podacima u određenoj mjeri odnose i prema gornjobosansko – dezitijatskom prostoru. I antički itinerariji i karte (Antoninov Itinerarij, Ptolemej Klaudije, Pojtingerova karta, Kosmografija Anonima Ravenjanina) donose podatke o Gornjoj Bosni u antici, pa i njen slikovni prikaz. Ali skoro najveći dio pisanih podataka, posebno onih lokalne provenijencije, daju epigrafski spomenici. Na njima se saznaje o ljudima koji su živjeli na ovom prostoru, o upravnoj i teritorijalnoj organizaciji Gornje Bosne, o nazivima gradova, o lokalnim upravnim institucijama (i peregrinskog-dezitijatskog i rimsko-municipalnog ustrojstva : princeps, duoviri, edil, kvinkenalisi, dekurioni), o porodičnim odnosima, o zemljišnom i općenito imovinskom stanju, o socijalnoj strukturi, patronima, pismenosti, stupnju romanizacije i kulturizacije, duhovnosti, itd...[14]

Dezitijati se konačno utapaju u rimski narod sa Karakalinom konstitucijom 212. god. n. e. Nakon nestanka dezitijatske *civitas* Gornja Bosna je isto bila uklopljena u mrežu municipalne organizacije Provincije. Dosadašnji stupanj istraženosti potvrđuje postojanje najmanje dvije municipalne jedinice :

I. *Aquae* (možda sa pridjevom koji počinje sa *S*...) sa urbanim i upravnim središtem oko sumpornih vrela u sarajevskom naselju Ilidži. Sudeći po podacima sa epigrafskih spomenika Akvis je u toku III. st. n. e. tri puta mijenjao status (municipij, kolonija, respublika). Njegova nadležnost se pružala na jednom širokom prostoru sa osom oko najgornjeg dijela toka rijeke Bosne. Iako se pretpostavlja, nadležnost Aquae... na prostoru rudonosne zone Fojnica – Lepenica – Kreševo još uvijek nije u potpunosti potvrđena, i ostaje otvorena mogućnost postojanja zasebne municipalne jedinice u ovoj zoni. [15]

II. Municipij *Bistuensium*. Njegovo upravno sjedište se nalazilo u gradu Bistue Nova čije lokaliziranje ni do danas nije riješeno na opće prihvaćanje.

[14] Natpisi su djelimično uvršteni u ediciju *Corpus Inscriptiones Latinarum* (*CIL*), jedan dio u *Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia* (*ILJug*) i L'Année épigraphique (AE), a dio nije ni u jednoj od ovih edicija. Natpisi se mogu nači u formi elektronskog izdanja na : http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en i na : http://www.uni-heidelberg.de/institute/sonst/adw/edh/index.html.en

[15] O *Aquae* v. Mesihović, 2007:700 – 705; 780 - 782

> Vjerojatno se nalazio na prostoru današnje Zenice (Bilimišće). Ni njegova teritorijalna nadležnost nije u potupnosti potvrđena, pa mu se (vjerojatno neopravdano) pripisuje veliko područje od Gornje Rame i Skopljanske udoline. Ono što je sigurno jeste da mu je sigurno pripadalo šire zeničko područje, porječje Lašve i oblast do Kaknja.[16]

Najbliža municipalna jedinica Gornjoj Bosni bila je ona na istoku u rogatičko – romanijskom području: kolonija Ris... U toku III. i IV. st. n. e. Gornja Bosna doživljava vrhunac svoga antičkog razvitka (ubjedljivo najveći dio epigrafskih spomenika pripada ovim stoljećima). Uostalom to je i period dominacije ilirskog elementa u političkom životu Imperije. Ali nakon bitke kod Hadrijanopolja 378. god. pa u toku V. st. i sarajevsko područje proživljava sličnu sudbinu kao i ostatak provincije Dalmacije. Krajem V. pa sve do Justinijanove rekonkviste, odnosno do 535/6. god. kada su romejske trupe preuzele kontrolu nad Dalmacijom i Ilirikom, trajalo je doba obnove antičke civilizacije pod vladavinom ostrogotske dinastije Amala.[17] Za razliku od prve polovice VI. st. za romejske vladavine dolazi novo doba neizvjesnosti i nesigurnosti.[18] Sa početkom VII. st. n. e. i avarsko – slavenskom najezdom i naseljavanjem završava antičko razdoblje i započinje novo, ranosrednjovjekovno doba. Ali i u tome razdoblju predslavenska populacija, možda upravo i potomci onih pojedinaca koje poznajemo po imenima sa epigrafskih spomenika, je dala svoj doprinos. I tako je i ona učestvovala u procesu sažimanja i stvaranja ranosrednjovjekovnih zajednica u Gornjoj Bosni.

---

[16] O municipiju *Bistuensium* v. Mesihović, 2007:705 – 713; 783 i korisno mišljenje Dodig, 2009:54 - 59

[17] Višedecenijska egzistencija ostrogotske uprave je donijela mir, ponovno obnovu antičkih tradicija i privremeno je zaustavila dalju destrukciju antičke kulture i načina života. Obnovljeni su putevi, ponovo je uspostavljena poštanska služba, oživjela je rudarska djelatnost. Ostrogoti su bili dosta malobrojni u odnosu na ostatak stanovništva svoje kraljevine, čineći samo nešto više od 1 % ukupnog stanovništva, tako da su i materijalni tragovi njihove prisutnosti u BiH relativno rijetki. Pored toponima, na teritoriji BiH od gotskog nasljeđa pronađene su još dvije gotske fibule, dvije spone od pozlaćene bronze iz grobova iz Mogorjela, otkrivene 1903. god. ali još uvijek neobjavljene, i na kraju runski alfabet "futhark" na stupu brezanske bazilike. Sergejevski, 1947:43

[18] Paralelno sa kasnoantičkim preobražajem Rimske države i mediteranske kulture dešavala se i transformacija religijsko-duhovnog života populacija koje su nastanjivale kontinentalnu unutrašnjost Provincije. Iako sa slabijim intenzitetom i nešto sporijim tempom, nego u susjednim krajevima, kršćanski kult se ipak uspio nametnuti. Kršćanski kult, proistekao iz bliskoistočno semitsko- hebrejskog miljea, se u većoj ili manjoj mjeri i u brdsko-planinskoj zoni Provincije simbiozirao sa indoeuropskim i antičkim nasljeđem duhovno-religioznog života. O najranijoj prisutnosti kršćanskog kulta na istočnim dijelovima sarajevske regije svjedoči nalaz komada cigle sa ugraviranim krstom, nađenom na lokalitetu Vasiljeva bašta. Oblik ugraviranog krsta sa širokim završecima krakova, pojavljuje se od početka IV. st. n. e, a pošto je odlomak cigle sa slikom krsta, nađen u blizini parice koja pripada istočnorimskom caru Justinu (vl. 518-527. god.), mogli bismo zaključiti da taj odlomak potiče iz kasnijih razdoblja od IV. st. n. e, možda iz vremena Justinijanove rekonkviste. Sergejevski, 1947:23

1.2 Imena iz literature

Podaci o osobama sa prostora Gornje Bosne iz literarne izvorne građe su dosta oskudni. Do danas su poznate samo tri osobe koje se poimenično navode u literarnim podacima :

1. BATON DEZITIJATSKI (*Bato*, ὁ Βάτων)

Vrijeme i mjesto rođenja Batona Dezitijatskog[19] su na osnovi dosadašnjeg znanja nepoznati. Pošto se početkom ustanka nalazio u svojoj zreloj dobi i bio već afimirani politički i vojni dužnosnik dezitijatske politije (tada u formi peregrinske *civitas*), moglo bi se sa većom sigurnošću pretpostaviti da on tada nije bio mlađi od 35 godina starosti. Tome bi u prilog govorila i činjenica da je Baton Dezitijatski u kasno ljeto 9. god. n. e. već imao odraslog (ili bar u zreloj adolescenciji) sina. Sa druge strane, podaci koji govore o Batonu Dezitijatskom pokazuju njegovu veliku energiju i snagu. On je prosto zračio sveprisutnim političkim angažmanom i utjelovljavao je samu suštinu ustanka i Saveza kojeg je vodio, a bio je i spreman da se brzo prebacuje sa trupama koje je vodio sa jednog dijela kraja Ilirika na drugi. Njegov borbeni itinerarij je impozantan, posebno za 6. god. n. e. To bi podrazumijevalo i da se Baton Dezitijatski u toku ustanka morao nalaziti u razdoblju svoga života kada je mogao najviše svojim znanjem, iskustvom, aktivnošću i snagom doprinijeti političkim i vojnim poslovima svoje zajednice. On je morao raspolagati i sa dovoljno i životnog iskustva, ali i nalaziti se u životnom dobu koje ne bi bilo otežavajuća okolnost za njegovu iznimnu aktivnost, odlučnost i energičnost koju je ispoljavao u toku ustanka. To bi sugeriralo da Baton Dezitijatski nije bio ni previše stara osoba, ne više od 45 godina u trenutku izbijanja ustanka. Za mjesto rođenja jedino se može pretpostaviti da se nalazilo negdje na prostorima Gornje Bosne. Nakon izbijanja ustanka 6. god. n. e. i stvaranja ustaničkog Saveza postao je jedan od dvojice vrhovnih vojvoda, a poslije odmetnuća Batona Breučkog ostao je jedini predvodnik ustaničkih snaga. Vrlo vjerojatno je on i prije izbijanja Ustanka, bio utjecajna osoba među Dezitijatima i politički i vojni dužnosnik dezitijatske politije. Predao se u IX. mjesecu 9. god. n. e. zapovjedniku protu-ustaničkih snaga na ratištima ilirskih zemalja Tiberiju, budućem rimskom caru. Poslije predaje, interniran je u Ravenu, gdje je možda i umro.[20]

---

[19]*Dezitijatski* se upotrebljava samo kao *terminus techicus,* u svrhu distinkcije u odnosu na drugog Batona, a ne kao neka vrsta stvarnog nadimka.

[20] Nakon što je pred oružanom silomsvoga suparnika Katualda prešao Dunav, markomanskom kralju Marobodu je osigurano «»sigurno i časno utočište» u Raveni. Po Tacitu, Marobodu nije Italiju napustio 18 godina, gdje je vodio lagodan i luksuzan život. (Vell. II, CXXIX, 3; *Tac. Ann.* II, 62 – 63; III, 11). Vjerojatno je ista ili slična sudbina načina života u Raveni «zadesila» i Batona Dezitijatskog. Nije nemoguće pretpostaviti da su se Baton i Marobodu, pa i Arminijeva supruga Tusnelda susretali u ovoj italskom gradu. Sa Arminijevim i Tusneldinim sinom, kojeg Strabon (VII, 1, 4, C 292) zove Θουμέλικος i koji se odgojio u Raveni (*Tac. Ann.* I, 58), po Tacitu su se kasnije nemilostivo poigrali. v. Tacit, Anali, 1970, Bilješke, 458, pogl. 58. Arminije (*Arminius* cc 17. god. p. n. e. – 21. god. n. e.) je imao 22/23 godine kada je izbio Ilirski ustanak. Baton Dezitijatski je po godinama sigurno bio bliži Marobodu (cc. 30. god. p. n. e. – 37. god. n. e.)

Od rimskih pisaca spominju ga *Strab. Geo.* (VII, 5, 3); *Ovid. Ex Ponto,* II, I, 46; *Vell.* (II, CX, 4-5); *Svet. Tib.* 20; *Cass. Dio* (LV, 29, 2; LV, 32, 3; LV, 34, 4; LVI, 12, 2-3; LVI, 13, 2; LVI, 16, 1-3) i natpis *CIL* V 3346 Verona (Patsch, 1896:133-134; Suić, 1991-1992:59-61).

Veronski natpis *CIL* V 3346 :

BATONIANOPRAEFVI/ IAPVDIAI· ET· LIBVRN / SIBI· ET· LIBERTIS / T· F· I

bello] / Batoniano praefui[t] / Iapudiai et Liburn(iai) / sibi et libertis / t(estamento) f(ieri) i(ussi)

...u ratu Batonskom predvodio je Japode i Liburne, sebi i oslobođenicima oporuku učini

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
BATONIANO	Baton	Domorodačko porijeklo	Vrhovni vojvoda u Velikom Ilirskom ustanku od 6. do 9. god. n. e.
-	-	Nepoznato	Rimski prefekt, zapovjednik auksilijarnih jedinica Japoda i Liburna.

Slika 1.2.1 :*CIL* V 3346 Verona
Preuzeto iz Suić, 1991-1992:59

2. SKEUAS (kod Kasija Diona u obliku akuzativa jednine Σκευᾶν), sin Batona Dezitijatskog. Za vrijeme ustanka 6-9. god. n. e. bio u svojoj mladićkoj dobi, jer u IX. mjesecu 9. god. n. e. nastupa kao ovlašteni pregovarač svoga oca, što ne bi mogao biti da

nije bio odgovarajuće starosti. Od povijesnih vrela spominje ga po imenu jedino Kasije Dion (LVI, 16,1).

3. ANDRIJA (*episcopus Bestoensis ecclesiae*), spominje se u aktima salonitanskih crkvenih sabora/sinoda iz 530. [21] i 533. god. n. e. [22] Njegova nadležnost se sigurno prostirala i preko prostora koja su nekada pripadala Dezitijatima, a vrlo je moguće i da se sjedište (sa bazilikom) ove biskupije nalazilo na nekadašnjem dezitijatskom prostoru. Ako je pretpostavka da su *Copella et Arena* (lokaliteti koje Andrija spominje kao dijelove svoje episkopije) današnji Kopilo i planina Vranica[23] onda bi sa sigurnošću mogli tvrditi da su Gornja Bosna, lašvansko porječje i Skopljanska udolina bile pod jurisdikcijom bestoenske crkve. A možda su se i druge središnjo-bosanske i istočno-bosanske oblasti nalazile u okviru njene crkvene nadležnosti.[24] Nepoznato je vrijeme rođenja i smrti Andrije niti njegovo podrijetlo, jedino možemo špekulirati da se on 5. V. 533. god. n. e., kada je tražio da mu se smanji teritorija biskupije, bio u već zrelim godinama. Ne bi trebalo isključiti ni mogućnost da je on bio domorodac, odnosno osoba rođena u unutrašnjosti Dalmacije. Kao što je Baton Dezitijatski po imenu do danas najstarija, prva poznata osoba koja je vezana za dezitijatski prostor, tako je Andrija posljednja po imenu poznata osoba koja je bila vezana i za Gornju Bosnu u predslavenskom periodu. Klaić, 1967:81 – 84; Bojanovski, 1988:159-160; Čače, 1995:85 i fus. 218; Paškvalin, 2003:56-59

1.3 Dezitijatsko ime na epigrafskim spomenicima van matične teritorije

Na četiri epigrafska spomenika pronađena (do danas) van matične, dezitijatske teritorije spominje se i njihovo narodnosno ime. Dva su sa prostora današnje Dalmacije, a dva iz južne Italije.

---

[21] „...*Andreas episcopus bestoensis ecclesie subscripsi, ut supra*...“ (Citirano prema Klaić, 1967:81). Spominjanje Andrije se nalazi u kontekstu poglavlja u kome se nabrajaju potpisnici zaključaka sinoda u Saloni. Kao potpisnici se pored salonitanskog arhiepiskopa Honorija i episkopa Andrije nalaze i mnogi drugi episkopi subordinirani salonitanskoj arhiepiskopiji.

[22] «*Andreas vir venerabilis [episcopus] bestoensis ecclesie* ...“. Varijacije u rukopisima *boestoensis, (episcopus) bestoensis* v. Klaić, 1967:84, fus. 295.

Inače u literaturi koja spominje ove sabore, pojavljuju se izvjesna neslaganja vezana za navođenje Andrije, pa se tako kod Bojanovskog (1988:159 i fus. 29----pozivajući se na Napretkovu povijest BiH, 1942:141, bilj.10 i 12) nalazi da je Andrija 530. god. n. e., potpisan kao *Andreas episcopus ecclesiae Bestoensis*, a 533. god. n. e. kao *Andreas episcopus Bestuensis*, dok kod Čače (1995:85 i fus. 218----pozivajući se na F.Šišić, Priručnik, 163) nalazimo opet za 533. god. n. e. *Andreas vir venerabilis episcopus ecclesiae Bestoensis.*

[23] Škegro, 2005 A:386

[24] Na osnovi toga vidljivo je da ova episkopija ima crkvenu nadležnost nad jednom vrlo prostranom teritorijem u dubljoj kontinentalnoj unutrašnjosti Dalmacije.

1. Solinski natpis[25]

CIL III, 3198b (p 2275, 2328,19) = *CIL* III, 10156b = *ILJug* I, 263

...]AESAR DIVI AVGVSTI•F /]VGVSTVS•IMP•PONTIF•MAX / TRIB•POTEST• XXI COS III / VIAM A SALONIS AD HE[…. ?] ASTEL[..?] /5 DAESITIATIVM PER M?[…. …?]VVM / CLVI MVNIT / ET IDEM VIAM AD BATH?[…. ?]MEN / QVOD DIVIDIT B[.] E[…. …..] IBVS / A SALONIS MVNIT PER […. ..] ASVVM /10 CLVIII / --- // MVNIT AD IMVM MONTEM DITIONVM / VLCIRVM PER MILLIA PASSVVM/ A SALONIS LXXVIID /15 P DOLABELLA LEG PRO / PR

[Ti(berius) C]aesar divi Augusti f(ilius) / [A]ugustus imp(erator) pontif(ex) max(imus) / trib(unicia) potest(ate) XXI co(n)s(ul) III / viam a Salonis ad He[dum?] castel(lum) /5 Daesitiatium per mill[i]a passuum / CLVI munit / et idem viam ad Bath[inum? flu]men / quod dividit B[r]e[ucos Oseriat?]ibus / a Salonis munit per [millia p]assuum /10 CLVIII / [et idem viam…. ..] / munit ad imum montem Ditionum / Ulcirum per millia passuum/ a Salonis LXXVIID /15 P(ublio) Dolabella leg(ato) pro / pr(aetore)

„Tiberije Cezar, božanskog Augusta sin, August, imperator, vrhovni svećenik, tribunske vlasti 21 (godine op. S.M.), konzul tri (puta op. S.M.), put od Salone do dezitijatskog kastela He(...?) od 156 (rimskih op. S.M.) milja izgradi, i isto put do rijeke Bosne koja razdvaja Breuke i Oserijate? od Salone izgradi u 158 (rimskih op. S.M.) milja...“

Rimska cesta od provincijske prijestolnice Salone do dezitijatskog kastela[26] čije ime počinje sa HE... je izgrađena 19/20 god. n. e.[27] U prostoru središnje Bosne od ove ceste se odvajao jedan putni ogranak koji je išao do tačke na rijeci Bosni gdje se nalazila granica između dvije epihorske, ilirske *civitates* (Breuka i Oserijata?). Ove ceste su bile samo ogranci velike i veličanstvene putne mreže koja je nastala za vrijeme i pod auspicijama provincijskog namjesnika (legata Augusta propretora/*legatus Augusti propraetore*) Publija Kornelija Dolabele (*Publius Cornelius Dolabella*).[28] Izgradnjom puteva u samo „srce“ Zapadnog Balkana rimska državna i provincijska uprava je nastojala da konačno stavi pecat na pacifiziranje ovih prostora sa „sumnjivom lojalnošću“.

---

[25] O dva solinska natpisa na kojima se navode ceste (koje su vodile duboku unutrašnjost Provincije) koje su izgrađene za vrijeme namjesnikovanja Dolabele v. Bojanovski, 1974

[26] Zanimljivo mišljenje o korištenju termina castellum za domorodačka naselja u ranorimsko doba v. kod Garašanin, 1967:149 → „Izgleda da se ovim imenom prvenstveno obilježavaju naselja domorodačkog stanovništva u provinciji Dalmaciji...“ Kao primjer uzima i *castellum Salthua*.

[27] O dezitijatskom kastelu HE… v. Mesihović, 2007: 938 - 985

[28] O P.Korneliju Dolabeli v. Mesihović, 2010 A

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
P DOLABELLA	Publije Dolabela	*Cornelius*	Legat provincije Gornji Ilirik/*Illyricum Superior* u periodu od 14. do 20. god. n. e.

Literatura : Bojanovski, 1974:39

Slika 1.3.1
Fotografija A.Šačić –M.Pandža

2. *CIL* IX 2564 *Bovianum Undecimarum* (*Samnium*)

RI•VESPASIA / MAX•TRIB•POTES / N•VII•IMP•XIIII•P•P•C / …….EX TESTAM / 5• MARCELLI•7[29]•LEG•XI•CL / AEF•CIVITATIS•MAEZE / IATIVM•PRAEF•CHOR•III•ALP / MANORVM•II•VIR•I•D•QVINQV / ONI COLONIAE

[Imp(eratori) Caesa]ri Vespasia[no] / [Aug(usto) pont(ifici)] max(imo) trib(unicia) potes[t(ate) VI] / [co(n)s(uli) VI desig]n(ato) VII imp(eratori) XIIII p(atri) p(atriae)

[29] Na spomenutom natpisu se jasno vidi posebni znak/kratica za latinsku riječ *centurio*, koja se (radi grafičke sličnosti) transkribira kao naša brojka 7. Matijašić, 2002:73; 106; 114

c[ens(ori)] / ex testam[ent(o)] /5 [...] Marcelli 7(centurionis) leg(ionis) XI Cl[aud(iae)] / [pr]aef(ecti) civitatis Maeze[iorum] / [...]iatium praef(ecti) c(o)hor(tis) III Alp[inor(um)] / [...]manorum IIvir(i) i(ure) d(icundo) quinqu[enn(alis)] / [patr]oni coloniae

IMP · CAESARI · VESPASIANO
AVG · PONT · MAX · TRIB · POTEST · VI
COS · VI · DESIGN · VII · IMP · XIIII · P · P · CENS
EX TESTAMENT
· MARCELLI · Ɔ · LEG · XI · CL · P · F
P · P · LEG · EIVSD · PRAEF · CIVITATIS · MAEZEIOR
ET · CIVITAT · DAESITIATIVM · PRAEF · CHOR · III · ALP · ET
CIVITATIS · MELCOMANORVM · II · VIR · I · D · QVINQVENN
PATRONI COLONIAE

Slika 1.3.2 : Rekonstrukcija teksta po Patschu, 1898:363

Imperatoru, Cezaru Vespazijanu Augustu, vrhovnom svećeniku, tribunske vlasti 6. godina, izabranom konzulu 7. put, imperatoru 14. put, ocu domovine, cenzoru,... testamentom... Marcel, centurion XI. Legije Klaudiju, Vjerne i Odane,... prefekt *civitas* Mezeja i *civitas* Dezitijata, prefekt 3. Alpske kohorte i *civitas* Melkumana, duovir *iure dicundo*, kvinkenales, patron kolonije...

Na natpisu iz Samniuma se pretpostavlja da se može pročitati dezitijatsko ime. Riječ je o natpisu izvjesnog Marcela (*Marcellus*), legionara i centuriona XI. legije (od 42. god. n. e. sa dodatkom *Claudia pia fidelis* C.P.F, koji je imala i VII. legija) , stacionirane u Dalmaciji do 69. god. n. e., pronađenom u Bovianum Undecimanorum-Samnium.[30] Sam natpis je ustvari prilično oštećen i nedostaju mu čitavi dijelovi teksta. Ono što se može iz sačuvanog dijela teksta sigurno odgonetnuti je da je natpis datiran po Vespazijanu (najvjerojatnije oko 75. god. n. e.), i da je Marcel, kao centurion XI. legije bio prefekt *civitas* Mezeja i još jedne *civitas*, od čijeg imena je ostao očuvan i jasno čitljiv samo zadnji dio-IATIVM. I tako se to narodnosno ime uvriježeno rekonstruira kao DAESITIATIVM, znači u obliku koji je identičan onim koji se nalazi na solinskom

[30] U Arheološkom leksikonu BiH, Tom I, 1988:33 se potpuno pogrešno navodi da je *Marcellus centurio* bio pripadnik VII. legije C.P.F.

natpisu. Odmah zatim se spominje ponovo upravljanje u svojstvu prefekta kohortom III. Alpinorum i još jednom zajednicom od koje je isto tako ostao sačuvan samo zadnji dio imena-MANORVM, što se isto rekonstruira u oblik MELCOMANORVM.[31]

Nesumnjivo je da je riječ o dva ilirska naroda koja su pripadala provinciji Dalmaciji, jer su i XI. legija i cohors III. *Alpinorum equitata* bili sastavni dio provincijske vojske Gornjeg Ilirika.[32] Popunu prednjeg dijela imena IATIVM i rekonstruiranje dezitijatskog imena izvršio je Momsen, s čim se slaže i Patsch…»Ime Daesitiates pravo je doduše popunjeno, pošto se nikoje drugo ime poznatih dalmatinskih plemena tako ne da priudesiti očuvanim pismenima».[33] Ovaj narod se nalazio negdje u blizini Mezeja, znači negdje u bosansko-hercegovačkom području i stvarno od naroda pobrojanih u popisu Plinija Starijeg za salonitanski i naronitanski konvent malo njih dolazi u obzir da oblikom svoga imena mogu popuniti ovo narodnosno ime.[34]Pored Dezitijata, u nominativu množine III deklinacije kojoj pripada dio IATIVM, kod Plinija Starijeg se nalaze i Dicioni (*Ditiones*) koji su isto kao Mezeji pripadali salonitanskom konventu i bili vrlo brojni sa 239 dekurija (Dezitijati imaju 103 dekurije) te Glindicioni (*Glinditiones*) sa 44 dekurije. Međutim za razliku od ovih naroda, oblik IATIVM zahtijeva deklinaciju i-osnove, koju od svih plinijevskih naroda jedino imaju Dezitijati. [35] Da to što Mezeji pripadaju salonitanskom, a Dezitijati naronitanskom konventu nema veze u vezi Marcelove prefekture dokazuje i to što je on bio prefekt i Melkumanima (nastavak MANORVM se jedino na njih može odnositi od svih plinijevskih peregrinskih naroda Gornjeg Ilirika), a i to što je Marcel bio prefekt (neka vrsta nadzornika i kontrolora) auksilijarne III. Alpske konjičke kohorte, koja je možda bila stacionirana na Humcu.[36] U slučaju natpisa iz Bovianuma mi možemo sa velikom sigurnošću smatrati da njegovi i

---

[31] O natpisu *CIL* IX 2564 Bovianum Undecimanorum v. Patsch, 1896:134-135; Isto, 1898:362-364; Bojanovski, 1988:61, fus. 31; 147, fus. 18; Međutim i u slučaju ovog natpisa postoji izvjesna konfuzija jer se kod Patscha na jednom mjestu (1896:133, fus. 6; 134) on navodi kao *CIL* IX 2864, a na drugom (1898:363) kao *CIL* IX 2564, čega se drži i Bojanovski (1988: 61, fus. 31) i Arheološki leksikon BiH, Tom I, 1988:33.

[32] III. Alpska konjička kohorta je bila od vremena Augusta, pa do kraja II st. n. e., stacionirana na području Gornjeg Ilirika-Dalmacije (Humac, Salona, Gardun, Halapić) Bojanovski, 1988:356

[33] Patsch, 1898:363, fus. 2

[34] *Plin. NH* III, 142-143

Sam tekst natpisa se upravo više-manje odnosi na razdoblje na koje se odnosi i Plinijevo nabrajanje tih domorodačkih naroda salonitanskog i naronitanskog konventa.

[35] Dezitijatsko ime se na latinskom jeziku sudeći po natpisima iz Salone i možda Breze i možda isto po podatku Plinija Starijeg (III, 143) dekliniralo po III. deklinaciji i-osnove.

[36] Ovo bi sugeriralo na to da kontrolu nad auksilijarnim trupama Rimljani nisu prepuštali slučaju i samo oslanjanju na lojalnost domaćih ljudi (što im se uostalom više puta i «obilo od glavu» kao npr., prilikom izbijanja ustanka 6 god.n.e., kada su pobunu izazvali skupljeni auksilijari). Spomenuta činjenica je potpuno u skladu i sa podatkom sa *CIL* V 3346 iz Verone, u kojem se kaže da je Japode i Liburne (odnosno njihove pomoćne jedinice) u *bello Batoniano* predvodio Rimljanin moguće upravo sa titulom prefekta. Znači prefekti su načelno smatrani za upravljače provincijskih peregrinskih zajednica i njihovih vojnih jedinica, odnosno osobe kojima je povjeren precizirani mandat.

tvorac i naručilac nisu bili ni etnički ni narodnosno ni jezični (u smislu maternjeg govora) povezani sa Dezitijatima.

Literatura : Patsch, 1896:134-135; Isto, 1898:362-364; Bojanovski, 1988:61, fus. 31; 147, fus. 18

3. Natpis iz Herculaneuma (Kampanija)

CIL XVI, 11 = CIL III, p 849 (p 1959) = CIL X, 1402 = D 1989.

http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en

» Imp(erator) Vespasianus Caesar August(us) / tribunic(ia) potest(ate) co(n)s(ul) II / veteranis qui militaverunt in leg(ione) / II Adiutrice Pia Fidele qui vicena / stipendia aut plura meruerant / et sunt dimissi honesta missione / quorum nomina subscrip[ta su]nt ip/sis liberis posterisqu[e e]orum / civitatem dedi et conubium cum / uxoribus quas tunc habuissent / cum est civita[s] iis data aut siqui / caelibes essent cum iis quas postea / duxissent dumtaxat singuli / singulas a(nte) d(iem) Non(is) Mart(is) / Imp(eratore) Vespasiano Caesare Aug(usto) II / Caesare Aug(usti) f(ilio) Vespasiano co(n)s(ulibus) / t(abula) I pag(ina) V loc(o) XXXXVI / Nervae Laidi f(ilio) Desidiati /[37] *descriptum et recognitum ex tabula / aenea quae fixa est Romae in Capi/tolio in podio arae gentis Iuliae / latere dextro / ante signum Lib(eri) Patris // C(ai) Helvi Lepidi Saloni/tani / Q(uinti) Petroni Musaei Iades/tini / L(uci) Valeri Acuti Salonit(ani) / M(arci) Nassi Phoebi Salonit(ani) / L(uci) Publici Germulli / Q(uinti) Publici Macedonis / Neditani / Q(uinti) Publici Crescentis»*[38]

---

[37] Po Patschu (1901:1983) : *Nervae Laidi f. Desidiati… vet. leg. II ad.* , a kod Bojanovskog (1988:147) kao: *Nerva Laidi f. Daesitias, vet(eranus) leg(ionis) II Ad(iutricis*).

[38] Natpis vrlo sličnog sadržaja i forme (a i vemenski vrlo blisko) sa natpisom na kome se spominje Nerva pronađen je u Slavoniji (područje Marsonije) : *Imp(erator) Caesar Vespasianus Aug(ustus) pont(ifex) / max(imus) trib(unicia) pot(estate) II imp(erator) VI p(ater) p(atriae) co(n)s(ul) III / veteranis qui militaverunt in / classe Misenensi sub Sex(to) Lucilio / Basso qui sena et vicena stipen/dia aut plura meruerant et sunt / deducti Paestum quorum nomina / subscripta sunt ipsis liberis posterisque eorum civitatem dedit et / conubium cum uxoribus quas / tunc habuissent cum est civi/tas iis data aut si qui caelibes / essent cum iis quas postea du/xissent dumtaxat singuli sin/gulas a(nte) d(iem) V Idus Febr(uarias) / Imp(eratore) Caesare Vespasiano Aug(usto) III / M(arco) Cocceio Nerva co(n)s(ulibus) / |(centurioni) Liccaio Birsi f(ilio) Marsunnia / loco XXIII / descriptum et recognitum ex tabula / aenea quae fixa est Romae in Capito(lio) / in podio arae gentis Iuliae // M(arci) Viri Marcelli dec(urionis?) leg(ionis?) / Savar(iensis) / L(uci) Domiti Severi vet(erani) / Breuci / C(ai) Marci Nobilis Emon(ensis) / C(ai) Pidieni Aquileiens(is) / L(uci) Valeri Pauonis vet(erani) / Breuci{o} / C(ai) Iuli Clari Aquileiens(is) / L(uci) Iucundi Aqui/leiensis.* AE 1997, 1273 = AE 2001, +87. Na osnovi ovoga natpisa (datacija 9. II. 71. god.) može se tvrditi da je učešće balkanskih Ilira u vespazijanskoj frakciji za vrijeme građanskog rata 69. god. n. e. bilo iznimno. Radi toga je u narednim godinama uslijedilo nagrađivanje koje se uglavnom zasnivalo na dodjeli rimskog građanstva i to na osnovi zvaničnih diploma koje su sadržavale uobičajenu formulu. Vjerojatno je postojao veliki broj ovakvih diploma. O Breucima na tome slavonskom području v. Matijašić, 2002:157 – 160; Zaninović, 2003.

„ Imperator Vespazijan Cezar August, tribunske vlasti, konzul drugi put, veteranima koji su se borili u II. legiji *Adiutrix* «Vjerne i Odane», koji su odslužili 20 stipendija (godina) ili više i časno su otpušteni, čija imena su dole potpisana, njima, djeci i potomcima daje građanstvo i pravo zakonitog braka sa suprugama koje su tada imali ili ako su bili samci sa onima koje su poslije doveli, naravno pojedini sa pojedinom. Prije martovskih nona, za konzula Imperatora Vespazijana Cezara Augusta drugi put i Cezara, sina Augusta, Vespazijana (Vespazijanov sin Tit). (Bakrena) ploča 1, strana 5, mjesto 46, Nervi sinu Laide, Dezitijatu. Prepisano i provjereno sa bakrene ploče koja je pričvršćena u Rimu, na Kapitolu na podnožju are roda Julijevaca, sa desne strane. Ispod potpisi (svjedoci) : Gaj Helvije Lepid Salonitanac, Kvint Petronije Musej Jadestinac, Lucije Valerije Akut Salonitanac, Marko Naso Febi Salonitanac, Lucije Publik Germul, Kvint Publik Makedonac, Neditan Kvint Publik Kreskent.“

Preko ovog natpisa (vojničke diplome/*diplomata militaria*)[39], upoznati smo sa karijerom jednog Dezitijata, imenovanog kao Nerva, sin Laide. On je za vrijeme drugog konzulata cara Vespazijana bio časno otpušten iz vojske, i nagrađen rimskim građanstvom. Pored njega u natpisu se kao svjedoci toga čina spominje i sedam rimskih građana, koji su radi navedenih etnonima, većinom bili zapadno- ili općenito balkanskog porijekla. Pa se tako nailazi na čak trojicu Salonitanaca, jednog Jadestinca (Zadranina) i jednog Makedonca. Zbog čestih etnonima koji se inače nalaze na vojničkim diplomama, kao i na ovom natpisu, i spominjanje dezitijatskog narodnosnog imena se uklapa u koncepciju sadržaja natpisa. Nerva, sin Laide je otpušten prije 7. marta (u ovom mjesecu none su bile 7. dana u mjesecu) 70. god. n. e. (te godine je trajao drugi konzulat Vespazijana zajedno sa sinom Titom koji se isto spominje na natpisu).[40] Zanimljivo je ime ovoga Dezitijata, koje je čisto rimsko, koje je možda povezano na neki način i sa Markom Kokcejem Nervom, konzulom za narednu 71. god. n. e. i budućim rimskim carem od 96. do 98. god. n. e.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Nervae	Nerva	Domorodačko porijeklo	sin Laida, nekadašnji mornar ravenske mornarice[41] i pripadnik II. legije *Adiutrix*. Nakon časnog otpusta

[39] O vojničkim “diplomama” v. Matijašić, 2002:157 - 161

[40] *Tac. Hist.* IV, 38: I po Patschu (1901:1983) riječ je o 7. III. 70. god. n. e. , a po Bojanovskom (1988:147, fus. 20) samo je riječ o *anno* 70.

[41] O Nervi i ravenskoj mornarici i uopće o Ilirima – kontinentalcima u rimskoj mornarici v. Mesihović, 2007:75 i fus. 93

			nastanio se sa svojom porodicom u Kampaniji.
Laidi	Laid(o)	Domorodačko porijeklo	Otac Nerve

Primjer Nerve je vrlo zanimljiv u kontekstu razumijevanja razvitka svijesti o pripadnosti i identitetima unutar dezitijatske narodnosne zajednice u prvom stoljeću nove ere. Laid(o) je možda bio rođen na samom kraju Velikog Ilirskog ustanka ili u gravitirajućem periodu. To bi možda navelo na pomisao da je Nervin djed bio jedan od učesnika Velikog Ilirskog ustanka, i to u oružanoj sili pod zapovjedništvom Batona Dezitijatskog. Ako bi ova postavka bila tačna, to bi onda bio vrijedan izvorni pokazatelj o transformiranju ideniteta ilirskih domorodaca i izgrađivanju lojalnosti pa i osjećaja pripadnosti prema Rimskoj Državi u njenoj cjelini i to samo u toku tri generacije. Jer dok je djed možda ratovao protiv rimskih legija i drugih imperijalnih snaga za vrijeme posljednje decenije augustovskog doba, dotle je njegov unuk bio vjerni i odani vojnik jednog rimskog cara, Vespazijana, da bi postao i sam rimski legionar i građanin. Nerva i mnogi drugi zapadnobalkanski domorodci su smatrali shodnim da se uključe u rimski građanski rat 68 -69. god. n. e., ali ne da bi kao Civilis i Batavci to iskoristili za neke svoje pokrajinske ili „nacionalne“ interese, nego da bi poduprli vespazijansku stranku.[42] To je značilo da je svijest o identitetu o pripadnosti jednoj, rimskoj univerzalnoj cjelini već bila duboko usađena u tkivo Zapadnih Balkanaca. Ali ta općerimska identifikacija još uvijek nije ugasila i lokalne, provincijske i „nacionalne“ identitete, što dokazuje i spominjanje etnonima. I tako je u decenijama nakon ugušenja ustanka, općerimska svijest počela da egzistira paralelno sa starijim, narodnosnim i lokalnim svijestima i takvo stanje će se održati i u toku narednog II. st. n. e., bar sigurno u njegovoj prvoj polovici. Naravno, u konkretnom slučaju, Nerva kao osoba koja je prilično dugo boravila van matičnog prostora i na kraju se skrasila u južnoj Italiji, je morala imati znatno veći općerimski osjećaj nego što bi to bio slučaj sa Dezitijatima koji su u tome periodu živjeli u Gornjoj Bosni.

4. Natpis iz Garduna[43]

CIL III 9739

[42] O ilirskom ućešću u vespazijanskoj frakciji v. *Tac. Hist*. III, 12; 50; Mesihović, 2007: 74 – 75 (posebno fus. 93).

[43] Na mjestu današnjeg sela Gardun (nekoliko kilometara od mjesta Trilja) uzdizao se veliki i strateški vrlo bitan rimski vojni logor *Tilurium*. Nakon završetka ustanka to je bio bazični logor VII. legije (od 42. god. n. e. sa dodatkom *Claudia pia fidelis*). Ova legije je premještena iz Dalmacije na donjodunavsku granicu 58. god. n. e. Na lokalitetu Garduna je pronađen veliki broj natpisa na kojima se spominju mnogi veterani i vojnici legijskih i auksilijarnih jedinica. v. http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en

Na osnovi http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en tekst natpisa je sljedeći :

«]emans[44] */ Platoris / [Da]esitias*[45] *vexill(arius) / [e]quit(um) coh(ortis) I Belgar(um) / turma Valeri / Proculi ann(orum) XLV / stipendior(um) XXIV h(ic) s(itus) e(st) / fieri curavit Iulia Ves() / coniunx.»*

„Temans, sin Platora Dezitijat, veksilijar konjanik Prve Belgijske kohorte, turma Valerija Prokula, godina 45, u službi 24 godine na ovom mjestu. Za učiniti (spomenik) se pobrinula Julija Vesa, supruga"

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
]emans	Temans	Domorodačko porijeklo	Sin Platora
Platoris	Plator	Domorodačko porijeklo	-

Literatura : Patsch, 1901:1983; Isto, 1910:178-179; Zaninović, 1984:73; Bojanovski, 1988:147 i fus. 20; 358; Arheološki leksikon BiH, Tom I, 1988:33; Mesihović, 2007:73-74; 685; 828-829; 855; 887; 892; 901; 903

Riječ je o epitafu izvjesnom Temansu, sinu Platora,[46] Dezitijatu, veksilijaru (veteranu)[47] konjaniku I. belgijske kohorte, turme[48] Valerija Prokula,[49] koji je umro u 45. godini, u vojničkoj službi bio 24 godine. A za podizanje epigrafskog spomenika se pobrinula supruga Julija Vesa. Kao što se vidi, Temans je u vojnu službu ušao najkasnije sa 21 godinom starosti (vjerojatno je bio koju godinu mlađi kada je stvarno bio unovačen). To što je konjanik pokazuje da je Temans možda pripadao nekoj bogatijoj dezitijatskoj familiji. On sam je najvjerojatnije u službu stupio dobrovoljno i kako se vidi izgradio je određenu karijeru, stvorio porodicu. Njegova supruga je bila rimska građanka (bar u toku

[44] Iako nije u potpunosti sačuvano ime sina Platorova, ipak je njegova rekonstrukcija u oblik Temans najrealnija.

[45] Kao što se vidi, dezitijatsko ime se ne spominje u cjelosti, odnosno prvi dio imena je oštećen. O pravilnosti rekonstruiranja u dezitijatsko ime v. Mesihović, 2007:887.

[46] Ime Plator je prisutno u dezitijatskom miljeu i sreće se i u okolici Zenice. *CIL* III 12 772 iz Trijuše (Truhelka, 1892:349; Patsch, 1893 A:702; Sergejevski, 1932:44)

[47] O veksilijarskoj službi u Iliriku v. Mesihović, 2007:363, fus. 92 - 93

[48] Turma je konjička jedinica od otprilike 30 ljudi. Moguće je da je i sam Valerije Prokul, zapovjednik turme I belgijske kohorte bio domaćeg podrijetla, a možda se on spominje i na još jednom natpisu *CIL* III 8762 Salona. (Patsch, 1910:179)

[49] Sudeći po imenu i Valerije Prokul je, iako rimski građanin, moguće bio domaćeg porijekla. Mesihović, 2007:71

par generacija po muškoj liniji), ali gotovo sigurno domorodačkog porijekla. Nakon završetka redovne vojne službe vjerojatno je i sam Temans postao rimski građanin. Nakon penzioniranja, (ako ne i možda već ranije) odnosno bolje rečeno prelaska iz redovne vojne službe u sustav veksilijara, Temans Platorov je nastavio živjeti u okolici vojnog logora Tilurij (*Tilurium*) [50] i nije se vratio u gornjobosansko područje. Može se slobodno reći da se on u toku svoga službovanja u priličnoj mjeri romanizirao.

Cohors I. Belgarum equitata je izvorno bili konjička auksilijarna jedinica koja je došla u ilirske zemlje za vrijeme Velikog Ilirskog ustanka. Vremenom se njen belgijski – galski identitet zadržao samo u imenu, dok je njen sastav bio uglavnom popunjavan novačenjem od lokalnih populacija. Ova kohorta se zadržala u provinciji Dalmaciji i nakon odlaska legijskog sastava, i gotovo sigurno je bila stacionirana i u toku II. st. n. e.[51] Dataciju podizanja epitafa je moguće odrediti više špekulativno, nego egzaktno. Pošto se Temans pojavljuje sa jasnom dezitijatskom sviješću i pripadnošću, to dokazuje da je on živio dok je ova zajednica (u smislu peregrinske *civitas*, odnosno dezitijatske politije) još uvijek bila «živuća», a možda i u svome punom opsegu (znači nezahvaćena procesom municipalizacije) znači ne samo prije 212. god. n. e., nego i prije sredine II. st. n. e. Ali s druge strane ne i suviše rano, jer je on bio pripadnik spomenute kohorte kada se već ustalilo novačenje u nju iz redova domaćeg, peregrinskog stanovništva Dalmacije. Tako bi možda prva polovica II. st. n. e. bila nekako optimalno vrijeme da se u nju datira nastanak ovog epigrafskog spomenika.

Zaključak : Na osnovi navedenih podataka iz literarne građe i prethodno navedenih natpisa, može se reći da dominiraju osobe sa sigurno dezitijatskim porijeklom (bez obzira jesu li one u međuvremenu postale i Rimljani). Ukupno je od 12 u ovom odjeljku identificiranih individualnosti 6 onih za koje bi se sa visokim stupnjem sigurnosti moglo reći da su Dezitijati ili dezitijatskog porijekla. Ako bi se pretpostavilo da je i Andrija (koji nosi kršćansko ime) domaćeg, gornjobosanskog porijekla onda bi bilo sigurno ukupno sedam osoba gornjobosanskog porijekla. Temansov zapovjednik Valerije Prokul i supruga Julija Vesa, možda su domaćeg (ilirskog) porijekla, ali slabo vjerojatno i dezitijatsko-gornjobosanskog. Bezimeni (iz Verone) prefekt Japoda i Liburna za vrijeme Velikog Ilirskog ustanka, Legat Dolabela i prefekt Marcel (legionar i centurion XI. legije)

[50] O Tiluriju v. Zaninović, 1984; Isto, 1996:213; 268-270; 280-291; Bojanovski, 1988:356-357; 359; Škegro, 1999:255; Sanader, 2003; Tončinić, 2005; http://www.ffzg.hr/arheo/provincijalna/istrazivanja.htm (zvanična stranica posvećena Tiluriju na site Katedre za provincijalnu arheologiju Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu)

[51] O I. Belgijskoj kohorti v. Patsch, 1910:178-180; Bojanovski, 1988:356-358; Zaninović, 1996:216; 226-227; Škegro, 1999:255; 261; Mesihović, 2007:74, fus. 88

gotovo sigurno nisu bili ni dezitijatskog ni ilirskog, a ni balkanskog porijekla.[52] Od ukupno 12 osoba koje su detektirane u ovom odjeljku prezentiranim literarnim vrelima i epigrafskim spomenicima 11 je muškog roda, a 1 je ženskog roda. Vrlo vjerojatno su svi bili stariji od 15 godina, znači bili su starije dobi.

1.4 Travničko – lašvansko područje

1.

CIL III 12761

Brca, Fazlići, Travnik

D M / P AEL IVSTVS / DEC M BIST / ET AEL PROCVLA / CONIVX VIVI SIBI / POSVERVNT

D(is) M(anibus) / P(ublius) Ael(ius) Iustus / dec(urio) m(unicipii) Bist(uensis) / et Ael(ia) Procula / coniux vivi sibi / posuerunt

Bogovima Manima, Publije Elije Justus, dekurion municipija *Bistuensium* i Elija Prokula za života sebi podigoše

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
P•AEL•IVSTVS	Publije Elije Justus	*Aelius*	Dekurion municipija *Bistuensium*
AEL PROCVLA	Elija Prokula	*Aelius*	Supruga Publija Elija Justusa

Literatura : Hoffer, 1893:321-323; Patsch, 1893 A:704-705; Bojanovski, 1974:136, sl. 11; Isto, 1988:158; Mesihović, 2007:898 – 899

[52] Julija Vesa, Valerije Prokul, bezimeni veronski prefekt, legat Dolabela i prefekt Marcel su uzeti u razmatranje jer su se svi oni na neki način u određenom vremenskom periodu našli u aktivnom odnosu prema Gornjoj Bosni, historijskom procesu čija se inicijalna kapisla nalazila na dezitijatskom području (kao što je Veliki Ilirski ustanak, koji je prvotno izbio i počeo se razvijati na dezitijatskom području) ili su imali značajnije veze sa ljudima koji su poticali iz Gornje Bosne.

Slika 1.4.1
Preuzeto iz Bojanovski, 1974:136, sl. 11

2.

CIL III 12778 p. 2256

Mali Mošunj, Vitez

O•M•P[53] / PIVS

[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) P[..] / [..]pius [

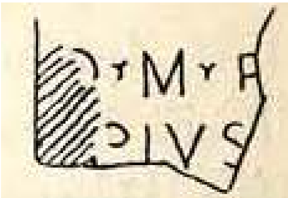
Jupiteru, Najboljem, Najvećem, ….. Ulpije

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije

[53] Kod Imamovića (1977, 364, br. 98) je F umjesto P, pa bi rekonstrukcija bila *F(ulminatori)*

]PIVS	Ulpije	*Ulpius*	Natpis prilično fragmentaran

Literatura : Patsch, 1893 A:701; Imamović, 1977:364 - 365 i sl. 98 ; Mesihović, 2007:908

Slika 1.4.2
Preuzeto iz Patsch, 1893 A:701, sl. 32

3.

CIL III 13865

Mali Mošunj, Vitez

T ili I•FLA•APRION / VR•APRONIA

] T ili *i Fla(vius) Aprion[..] / A]ur(eliae?) Apronia[*

Tit? Flavije Apronije, Aureliji Aproniji…

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
T?•FLA•APRION	Tit? Flavije Apronije	*Flavius*	
]VR•APRONIA	Aurelija Apronija	*Aurelius*	Možda supruga Tita? Flavija Apronija

Literatura : Patsch, 1893 A:701; Bojanovski, 1988:166; Mesihović, 2007:908

Slika 1.4.3
Preuzeto iz Patsch, 1893 A:701, sl. 34

4.

CIL III 12779

Mali Mošunj, Vitez

ANN•XII / MIVSBATOE / VAPARENTESE / INFILICESS /5 FECERV

] ann(os) XII[....]/ mius Bato e[t...]/ va parentes e[ius(?)] / infilicess[mo?] /5 feceru[nt]

Godina 12, …mius Baton i ???, …va roditelji prenesretnome podižu…

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
]MIVS BATO	…mius Baton	Domorodačko porijeklo	-
]VA	Možda Opiava ili Ingenua	Domorodačko porijeklo	Možda supruga Batona
ANN•XII	--	Domorodačko porijeklo	Dijete Batona i njegove supruge, staro 12 godina

Literatura : Truhelka, 1890 A:188; Patsch, 1893 A:702; Bojanovski, 1988:166; Mesihović, 2007:897

Slika 1.4.4
Preuzeto iz Truhelka, 1890 A:188

5.

CIL III, 12780 (p 2256)

Mali Mošunj, Vitez

CARVLL / ANLXXX / FECERVN / FILIAE

Carull (ae)/ an(nos) LXXX[…] / fecerun(t) / filiae

Karuli, godina 80, podižu kćerke

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
CARVLL	Karula	Nepoznato	Starica koja je umrla u 80. godini
FILIAE	--	Nepoznato	Kćerke Karule (najmanje dvije)

Literatura : Truhelka, 1890 A:188; Patsch, 1893 A:702-703; Mesihović, 2007:900

Slika 1.4.5
Preuzeto iz Truhelka, 1890 A:188

6.

CIL III 13864

Mali Mošunj, Vitez

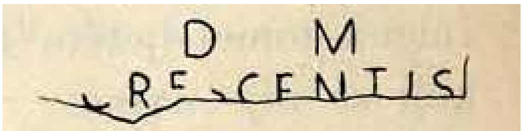
D M / CRESCENTIS...

Dis Manibus / Crescentis...

Bogovima Manima, Kresken….

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
CRESCENTIS	Kresken	Nepoznato	--

Literatura : Patsch, 1893 A:701; Kujundžić, 1916:488; Bojanovski, 1988:166 - 167;

Slika 1.4.6
Preuzeto iz Patsch, 1893 A:701, sl. 33

7.

CIL III, 2765 (p 1035) = *CIL* III, 8383[54]

Putičevo, Travnik

QVARTINIANOCAROCONIVGIELPI/STITVLVMPOSVITQVISALONAINFATARVIT

Quartiniano caro coniugi Elpi/s titulum posuit qui Salona in fata ruit

Kvartijanu dragom, suprugu Elpis spomenik postavi koji …????

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
QVARTINIANO	Kvartijan	Nepoznato	
ELPI/S	Elpis	Nepoznato	Supruga Kvartijana

Nažalost, ovaj lijepi cipus se nalazi u Beču. Na zemlji gdje je pronađen ovaj cipus, Truhelka i Patsch su 1893. god. kopajući našli dva groba. Sudeći po kostima riječ je o ostacima muškarca i žene, možda upravo Kvartijana i Elpise.

Literatura : Hörnes, 1880:198-199; Truhelka, 1893:692-695; Patsch, 1893 A:706; Hoffer, 1895:50-52; Fiala, 1897:661; Petrović, 1926:10; Kraljević, 1980:85-93; Bojanovski, 1988:167, fus. 74

8.

[54] Korišteno elektronsko izdanje rimskih latinskih natpisa na : http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en

CIL III, 8385 (p 2256, 2328,117), nadgrobni natpis u stihovima – *carmina epigraphica*-

Runjići/pod Runićima/han Karoilović, od Travnika prema naselju Turbe

VLTIMA CLAVSERVNT PAR/CARVM STAMINA FILO / PRINCIPII MISERANDI DIEM / QVEM GLORIA NISI / AVVS ADQVE PATER PVERVM / DEDERE RR?AECLARA / MILITIA PATRVOQVE SVO IVN/XERE FOVENDVM / CVM PRIMVM PVLCHRA LANV/GINE SVMERET ANNOS / SPECTANTES MAGNVN PATRI/AE COLVMENQVE FVTVRVM / HEV MISERI GLORIARI SIBI / LAETAMQVE SENECTAM / CRVDELE LVCTVM DOMVI / RAVENNA REMISIT / HOC MISEROS TITVLO PRO/PRIVM SIGNASSE DOLOREM

Ultima clauserunt Par/carum stamina filo / Principii miserandi diem / quem gloria nisi / avus adque pater puerum / dedere [pr]aeclara / militia patruoque suo iun/xere fovendum / cum primum pulchra lanu/gine sumeret annos / spectantes magnun patri/ae columenque futurum / heu miseri gloriari sibi / laetamque senectam / crudele(m) luctum domui / Ravenna remisit / hoc miseros titulo pro/prium signasse dolorem

„Zadnjim nitima Parka, kojima sudbinu pletu, jadnom Principiju dan sad utrnu; njega jer želja za slavom, najviše djeda i oca mu, pozivu sjajnom vojničkom usmjeri, stricu ga uz bok, i na brigu, davši. Tek što malje mu nježne zrela označiše ljeta, a dok su, jadnici, slavnim ga vidjeli, rodnome kraju svome potporom moćnom, uz radosne stare mu dane, Ravena domu povrati okrutnu žalost i tugu. Natpisom nevrijednim tim su bol iskazali svoju."

(prijevod Duje Rendić – Miočević, 1987:125)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
„PRINCIPII"	Principij	Nepoznato	Umrli mladić, kome se posvećuje natpis.
--	--	Nepoznato	Otac mladića
--	--	Nepoznato	Djed mladića
--	--	Nepoznato	Stric mladića

Nadgrobna *carmina epigraphica,* na latinskom jeziku, iz Runića na travničkom području je do sada najstariji poznati književni uradak nastao na području današnje Bosne i Hercegovine. Epigrafski spomenik je pronađen prilikom prekovanja (kako bi se dobio tesani kamen) ostataka rimske građevinske djelatnosti na posjedu Ali efendije Osmanagića. Prilično dobro očuvani epigrafski spomenik sa metričkim natpisom fra

Jakov Duić je pokazao dr. Moritzu Hörnesu,[55] koji je bio i prvi koji se znanstveno pozabavio natpisom, dajući opće informacije vezane za njega.[56] Općenite informacije o epigrafskom natpisu dali su i Carl Patsch i Aleksander P. Hoffer uz izvjesna manja nesuglasja među njima vezano za samo otkriće.[57] Epigrafski spomenik je prenesen u franjevačku travničku gimnaziju, da bi na kraju svoje mjesto našao u Zavičajnom muzeju u Travniku u kojem se i sada nalazi. Poseban uvid u ovaj epigrafski književni uradak dao je Duje Rendić – Miočević prijedlogom prijevoda koji u priličnoj mjeri odgovara latinskom tekstu i osnovnoj intenciji teksta.[58] Epigrafski spomenik i sam tekst su inače vrlo dobro očuvani, pa se i crvena boja kojom su slova bila obojena još uvijek mogu uočiti. Činjenica da je natpis pisan u stihovima daje vrlo zanimljiv prikaz lirske književnosti na latinskom jeziku, koja je nastala i ostala u dubokoj unutrašnjosti provincije Dalmacije.

I tvorac i naručilac/oci epigrafskog spomenika (uključujući i sam lirski tekst) su bili antički stanovnici lašvanskog porječja, što bi značilo da je nesumnjivo riječ o autohtonom proizvodu, makar napisanom na latinskom jeziku. Sastavljač pjesme, koji nije morao biti niti naručitelj niti klesar epigrafskog spomenika, je bio vrlo dobar pokazatelj književnosti na latinskom jeziku. O tome ilustrativno govori činjenica da je on u pjesmu umetnuo stilske figure preuzete iz klasičnih djela rimskih autora, kao što su Lukan („*tristia non equidem Parcarum stamina*" *Phar.* VI, 777) i Vergilije („*...prima lanugine malas" Aen*. X, 324). O usvajanju rimske književnosti kod domorodaca Ilirika još u predustaničko vrijeme svjedočanstvo daje i Velej Paterkul („*Omnibus autem Pannoniis non disciplinae tantummodo, sed linguae quoque notitia Romanae, plerisque etiam litterarum usus et familiaris animorum erat exercitatio*" II, CX, 5). Sve to svjedoći da je poznavanje rimske književnosti bilo prisutno i u dubokoj unutrašnjosti ilirskih provincija, i to ne samo u redovima najutjecajnijih i najbogatijih familija. U konkretnom slučaju i naručioci i sastavljači pjesme su pripadali vojničkom ili zanatlijskom (klesarskom) sloju.

Epitaf u stihovima vrlo emocionalno se odnosi na mladića iz tradicionalno vojničke porodice. U „slavnoj vojsci" Rimske države su služili i njegov otac i djed, koji su ga i usmjerili na vojnički poziv i službu (vjerojatno u mornaričkoj bazi u Raveni). Tamo je bio povjeren na brigu stricu (koji je isto vjerojatno služio u Raveni). Ali, umjesto da u starosti, nakon uspješne vojničke karijere, svome rodnome kraju (u lašvanskom području) bude moćnome potporom (istiće sam tekst pjesme) on je u još u mladosti preminuo. I iz Ravene je stigla ta vijest na žalost i tugu njegove familije. Po smislu pjesme može se

[55] Hoffer, 1895:46

[56] Hörnes, 1880:201- 202

[57] Patsch, 1893, 707; Hoffer, 1895, 46 i sl. 1

[58] Rendić – Miočević, 1987:123 - 125

zaključiti da je mladić umro a ne poginuo u toku borbenih dejstava. Iz samoga teksta pjesme je jasno da je mladićeva porodica živjela na mjestu gdje je epigrafski spomenik postavljen ili u neposrednoj blizini. To življenje na prostoru lašvanskog porječja podrazumijeva da su i se i zemljišni posjedi mladićeve familije tamo nalazili. Naručitelj ili naručitelji podizanja epigrafskog spomenika su možda upravo bili otac ili djed preminulog mladića, koji su tada živjeli u lašvanskom području (između današnjih Travnika i Turbeta). O agnatskom podrijetlu familije preminulog mladića se ne može ništa konkretnije reći, čak su i nepoznata njihova imena. Ne bi se moglo apriori tvrditi ni da je riječ o familiji dezitijatskog ni o familiji doseljeničkog podrijetla.

Ostaci rimske građevinske djelatnosti u Runjićima ukazuju da nalaz epigrafskog spomenika *CIL* III, 8385 (p 2256, 2328,117) nije bio usamljen i da je usko povezan sa stanovnicima rimskih zgrada u Runjićima. A. P. Hoffer je pretpostavljao da je riječ o kući „klesara nadgrobnih spomenika".[59] U blizini navedenih nalaza u Runjićima, na lokalitetu Paklarevo pronađene su kasnoantičke zidane grobnice.[60] Nešto dalje prema zapadu na širem prostoru Turbeta nalaze se vrlo značajni nalazi koji potiču iz antičkog perioda i to :

1. lokalitet Crkvine, Gornje Turbe sa ranorimskom nekropolom na kojoj je otkriveno 30 grobova sa paljevinom i kasnoantički mauzolej. Inače lokalitet Crkvine pokazuje dugi kontinuitet naseljenosti i ljudske djelatnosti od neolita do kasnog srednjeg vijeka.[61]
2. lokalitet Varošluk, Turbe sa tragovima antičke građevinske djelatnosti, ostacima kasnoantičke crkve i grobnica i novcima rimskih careva.[62]
3. lokalitet Vukosavica, Đelilovac sa kasnoantičkom grobnicom na svod.[63]

Literatura : Hörnes, 1880:201- 202; Patsch, 1893 A:707; Hoffer, 1895:45-46, sl. 1; Patsch, 1915:54 – 55; Rendić – Miočević, 1987:123 – 125 + Tbl. XXXI; Mesihović, 2007:75, fus. 92

59 Hoffer, 1895:46

60 Truhelka, 1894:779-780; Hoffer, 1895:48; P.Korošec-Vračko, 1952:377

61 Hoffer, 1895:48; Truhelka, 1915:365-372; Petrović, 1926:17; Sergejevski, 1951 A; P. Korošec-Vračko, 1952:378-379; Korošec, 1957:5-18; Mazalić, 1959:239-247; Bešlagić, 1971:142-143

62 Truhelka, 1893:695-699; Hoffer, 1895:46-48; Mandić, 1924:88-90; Maslać, 1932:31-32; Kraljević, 1980:85-94

63 Marković, 1938:65

Slika 1.4.7
Preuzeto iz Hoffer, 1895:45, sl. 1

Slika 1.4.8 : Sadašnje stanje epigrafskog spomenika
Fotografija Ajla Sejfuli

9.

ILJug III, 1616

Travnik

M•FLAVIO

M(arco) Flavio

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
M FLAVIO	Marko Flavije	*Flavius*	

Literatura : Patsch, 1910:207 - 208; Bojanovski, 1988:161; Mesihović, 2007:899

Slika 1.4.9
Preuzeto iz Patsch, 1910:208, sl. 48

10.

ILJug III, 1617

Varošluk, Turbe, Travnik

1920. god. kao sekundarna upotreba u ruševinama bazilike u Varošluku

D / F?L EPOTI / GENTILI DEF / ANN OCTA /5 STIPEND / FL POC / VIRGINI

D(is) [M(anibus)] / F?l(avio) Nepoti [...] / gentili def[uncto(?)] / ann(orum) octa[ginta] /5 stipend[ior(um(?) ..] / Fl(avia) P[r]oc[ula] / virgini[a].

Bogovima Manima, Flaviju? Nepotu, rođaku preminulom, godina osamdeset, u službi ???, Flavia Prokula djevojka.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
FL NEPOTI	Flavije Nepos	*Flavius*	-
FL PROC[	Flavija Prokula	*Flavius*	Rodbinski vezana sa Flavijem Neposom

Literatura : Sergejevski, 1938:106, br. 10; Bojanovski, 1988:161; Mesihović, 2007:899

Slika 1.4.10
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:106, br. 10

11.

CIL III, 8381 (p 2256) = *ILJug* III, 1615

Vitez

ENTIANO / NN•XX• / RSINAE / KAR• /5 NIVS / TINVS / SIBI•

]enti an[n]o(rum) /[a]nn(orum) XX[..] /...]rsinae [...] / kar(issimae?) [..]/5...] nius [..] / ...]tinus [..] /...] sibi [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
]ENTI	Valens?	Po Misilu →*Aelius*	sin Ursine?, koji je živio 20 godina
]RSINAE	Ursina?	Nepoznato	Supruga Valentina?
]NIVS / [ ]TINVS / [ ] SIBI	Valentin?	Po Misilu →*Aelius*	Dedikant spomenika

Literatura : Hörnes, 1880:199 – 200; Patsch, 1893 A:700; Isto, 1895 B:292; Hoffer, 1895:58; Misilo, 1936:24 – 25

Slika 1.4.11
Preuzeto iz Misilo, 1936:25, sl. 7

12.

CIL III, 8382 (p 2328,117) = *CIL* III, 13857 = *CIL* III, 14220[64]

Vitez

LPIA / NIV

[64] Korišteno elektronsko izdanje rimskih latinskih natpisa na : http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en

[….U]lpia[..] /… co?]niu[gi?…..]

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
]LPIA	Ulpija	*Ulpius*	
]NIV[	Nepoznato	Nepoznato	Suprug Ulpije

C.Patsch (1893 A:703) je greškom pretpostavljao da bi to ovaj natpis mogao biti onaj koji je Truhelka (1890 A:188, br. III) već ranije objavio (naredni Fragmentarni natpis iz Travnika br. 13).

Literatura : Hörnes, 1880:200; Patsch, 1893 A:703, br. 6; Isto, 1895 B:292

Slika 1.4.12
Preuzeto iz Patsch, 1895 B:292, sl. 14

13.

CIL III, 12781 = *CIL* III, 13872f

Fragmentarni natpis iz Malog Mošunja

ARIN / ONIV

[..M]arin[us.?..] / [..c]oniu[gi...]

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
ARIN	[..M]arin[us.?..]	Nepoznato	Možda nečiji suprug

Literatura : Truhelka, 1890 A:188

Potpuno je nemoguće pokušati dokučiti da li se ovaj vrlo fragmentarni natpis odnosi na jednu osobu (koja bi bila i supružnik), ili na dvije osobe. Pretpostavili smo da je da je ipak riječ o jednoj osobi, iako ne odbacujemo ni mogučnost o dvije osobe.

Slika 1.4.13
Preuzeto iz Truhelka, 1890 A:188, br. III

Natpisi koji su po C.Patschu i A.Hofferu izgubljeni[65] :

Po C.Patschu (1893 A:700) natpis *CIL* III, 8381 (p 2256) je isto bio izgubljen, međutim njegova obrada i redakcija se pojavljuje u Misilo, 1936:24. Redakcija se razlikuje od one zabilježene u *CIL*-u (Korišteno elektronsko izdanje rimskih latinskih natpisa na : http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en)

14.

CIL III, 2766 = *CIL* III, 8384

Putičevo, Travnik[66]

IN LOCIS PEREGRI / NIS MONVMENTVM / FECERVNT / INFELI /5 CES PAREN // VI / VALENTIO /// IINI

In locis peregri/nis monumentum / fecerunt / infeli/5 ces paren[tes] // vi[vi] / Valentio[...] /// iini[...

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
INFELI/CES PAREN[ ]	Nepoznata imena	Nepoznato	Nesretni roditelji Valentija koji podižu spomenik na peregrinskoj zemlji (IN LOCIS

[65] Patsch, 1893 A, 700; Isto, 1895 B, 292; Hoffer, 1895, 58; Izvještaj o radu Zavoda u 1958; 1959; 272

[66] Patsch, 1893 A:706; Korišteno elektronsko izdanje rimskih latinskih natpisa na : http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en

			PEREGRI/NIS MONVMENTVM / FECERVNT)
VALENTIO	Valentij	Nepoznato	--

Pošto je natpis izgubljen (o različitim verzijama njegovog nestanka v. Hoffer, 1895:51), teško je otkriti smisao ovoga natpisa, posebno izraza „na peregrinskoj zemlji“. Na istoj zemlji pronađen je i natpis *CIL* III, 2765 (p 1035) = *CIL* III, 8383 (v. pod br. 7 u istom poglavlju) u kojem se spominje bračni par Kvartijan i Elpis.

Literatura : Patsch 1893 A:703, br. 6; Hoffer, 1895:50 - 51

15.

CIL III, 13867

Poljanice ili Suhi Dol, Travnik

„*Piissime ac devotissimae coniugi vivens hoc posuit...???*“

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
CONIVGI	Nepoznato	Nepoznato	Suprug ili supruga osobe koja je podigla spomenik
--	Nepoznato	Nepoznato	Osoba koja podiže spomenik

Literatura : Patsch, 1893 A:704; Hoffer, 1895:59

16.

ILJug III, 1603

Crkvina, Mali Mošunj

P•F / ET INFELI / DOLORE ET / IVS ET CON /5 QVOD PATER / FIERI SIBI C / MATER INFELIX / CIT VTERQVE PARENTES

P(ubli) f(ilius) [---] / et infeli[x---] / dolore et [---]/ius et con[iux] /5 quod pater o[ptabat] / fieri sibi c[...] / mater infelix [natis fe]/cit uterque parentes

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
P•F	Publije	Nepoznato	-
-	-	Nepoznato	Majka preminulog Publija
-	-	Nepoznato	Otac preminulog Publija

Literatura : Kujundžić, 1916:487 - 488, sl. 15

Slika 1.4.14
Preuzeto iz Kujundžić, 1916:487, sl. 15

17.

ILJug III, 604

Crkvina, Mali Mošunj

] CRESC[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
CRESC	Kreskent???	Nepoznato	-

Literatura : Kujundžić, 1916:488

18.

ILJug III, 1605

Crkvina, Mali Mošunj

/ [---]O[---] / [---] MATER [---]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
-	-	Nepoznato	Majka dedikanta spomenika ili majka onoga kome se posvećuje spomenik.

Literatura : Kujundžić, 1916:488

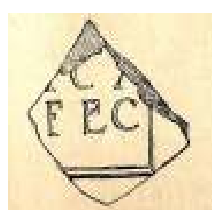

Slika 1.4.15
Preuzeto iz Kujundžić, 1916:488, sl. 16b

19.

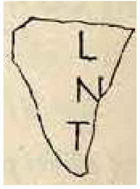
Na Malom Mošunju je pronađen i veliki broj ulomaka na kojima se nalaze fragmenti imena ili drugih riječi koji se teško mogu bar i približno rekonstruirati (npr. *Plo[tia]* ili *Plo[tius]* ili *Ploce* ili *Plocamus*) Truhelka, 1890 A:188-190; Patsch, 1893 A:703-704; Kujundžić, 1916:488:

a) *CIL* III, 12782 = *CIL* III, 13872g …I? CA? / FEC…,

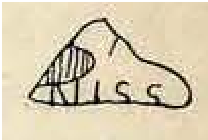
Slika 1.4.16
Preuzeto iz Truhelka, 1890 A:189,

b) *CIL* III, 13872a, …]L[…] / […]N[…] / […]T[…,

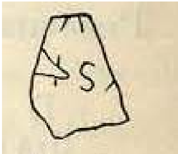
Slika 1.4.17
Preneseno iz Patsch, 1893 A:703, sl. 41

c) *CIL* III, 13872c, …]I[…] / [….]RIISS[…,

Slika 1.4.18
Preneseno iz Patsch, 1893 A:703, sl. 39

d) *CIL* III, 13872d, …]A[…] / […]ISA[…],

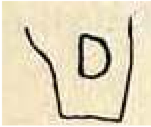
Slika 1.4.19
Preneseno iz Patsch, 1893 A:703, sl. 40

e) *CIL* III, 13872h, …]B[…,

Slika 1.4.20
Preneseno iz Patsch, 1893 A:704, sl. 44

f) *CIL* III, 13872i, …]D[…,

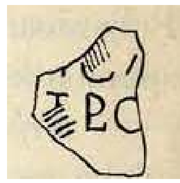

Slika 1.4.21
Preneseno iz Patsch, 1893 A:704, sl. 45

g) *CIL* III, 13872b;

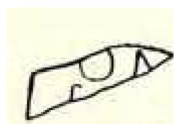
h) *CIL* III, 13872e;

i) I? C A? / TLPO…

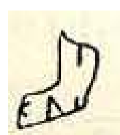
Slika 1.4.22
Preneseno iz Patsch, 1893 A:703, sl. 38

j) ON /?,

Slika 1.4.23
Preneseno iz Patsch, 1893 A:704, sl. 42

k) I / •N…

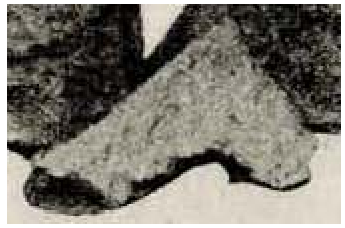
Slika 1.4.24
Preneseno iz Patsch, 1893 A:704, sl. 43

l) *ILJug* III,1606, … QVIETI / SPVIC / PIENT…,

Slika 1.4.25
Preuzeto iz Kujundžić, 1916:488, sl. 16d

m) *ILJug* III, 1607 … EX PI / AVRB? / T…,

Slika 1.4.26
Preuzeto iz Kujundžić, 1916:488, sl. 16c

n) *ILJug* III, 1608....]AIVS[

o) *ILJug* III, 1609….] FILIO(?) [

Nejasno je da li se na fragmentima n) i o) mogu detektirati osobe, pa se nisu ni uzele u razmatranje.

U lašvanskom porječju najviše je prepoznatih osoba (od ukupno najmanje 37) čija gentilna imena nisu precizno detektirana (najmanje 23 = cc 62,1 %) što se može objasniti time da je riječ o natpisima koji su već nestali ili su prilično fragmentirani i oštečeni. Tri su domača ilirsko – dezitijatska imena, četiri su Flavija, dvije osobe su sa ulpijevskim, dvije sigurno a dvije možda sa elijevskim i jedna sa aurelijevskim gentilnim imenom. 23 osobe su muškog roda a 14 osoba su žene. Jedna muška osoba je sigurno mlađa od 15 godina, dok se to za Valentija (poznatog sa natpisa iz Putičeva) i Publija (poznatog sa natpisa iz Crkvina kod Malog Mošunja) ne bi moglo sa sigurnošću tvrditi.

1.5 Zeničko područje

1.

CIL III 12 765 = *ILJug* I, 101

Bilimišće, Zenica

D M / T FL T F LVCI/O DEC MVN / BIS ET AVR /5 PROCVLE FL•PROCILL/AV• FET SI/BI ET SVIS

D(is) M(anibus) / T(ito) Fl(avio) T(iti) f(ilio) Luci/o dec(urioni) mun(icipii) / Bis(tuensium) et Aur(eliae) /5 Procul(a)e Fl(avia) Procill/av??? f(ecit) et si/bi et suis

Bogovima Manima / Titu Flaviju Tita sinu, Luciju dekurionu municipija *Bistuensium* i Aureliji Prokuli Flavija Procila za života učini sebi i svojima.

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
T FL LVCI/O	Tit Flavije Lucije	*Flavius*	Dekurion municipija *Bistuensium*
T•	Tit (vjerojatno sa flavijevskim gensom)	*Flavius?*	Otac Tita Flavija Lucija
AVR/PROCVLE	Aurelija Prokula	*Aurelius*	Možda supruga Tita Flavija Lucija
FL PROCILL/A	Flavija Procila	*Flavius*	Nejasan odnos sa T.F. Lucijem i možda njegovom suprugom, možda kćerka

Literatura : Truhelka, 1892:342; Patsch, 1914:180 sl. 61; Isto, 1915:70, sl. 61, fus. 1; Sergejevski, 1932:39-40, No. 104, fig. 2; Bojanovski, 1974:137, sl. 12; Isto, 1988:158; Mesihović, 2007:899; 904; 906 - 907

Slika 1.5.1
Preuzeto iz Bojanovski, 1974:137, sl. 12

Slika 1.5.2 : Sadašnje stanje epigrafskog spomenika
Fotografija S. Mesihović

2.

CIL III 12766+12762

Bilimišće, Zenica

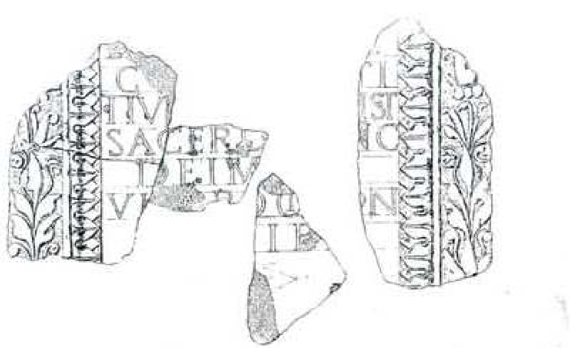
/ I? / O? / II V / SACERD TI /5 DEIM IST? / V P ?? VG

.....] ti (duo) v[iro munic(ipii) B]ist(uae), sacred(oti) [provi]nc(iae) De[l]ma[tiae] Ul[p(ia)? Proci[lla c]on(iugi) [et s]ib[i… Rekonstrukcija po Patsch, 1915:64, fus. 2

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
II V[ ] … / SACERD	---	Nepoznato	duovir municipija *Bistuensium*? i možda svećenik provincije Dalmacije.
V[ ] P[ ]OCI	Ulpija Procila	*Ulpius*	Čitanje natpisa i imena vrlo nesigurno. Supruga? duovira municipija *Bistuensium*? i možda svećenika provincije Dalmacije.

Natpis je prilično oštećen i vrlo ga je teško i pokušati rekonstruirati.

Literatura : Truhelka, 1892:345; Patsch, 1914:176 sl. 51; Isto, 1915:65, sl. 51, fus. 2; Sergejevski, 1932:37-38, No. 394, Tfl. XVII ; Imamović, 1977:408; Bojanovski, 1988:158; Isto:165; Mesihović, 2007:907

Slika 1.5.3
Preuzeto iz Patsch, 1914:176 sl. 51

3.

CIL III 12763

Bilimišće, Zenica

I•O•M / FVLMINA / FL SENE/CA•V•E/5 L•P

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Fulmina(tori) / Fl(avius) Sene/ca v(ir) e(gregius) /5 l(ibens) p(osuit)

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Fulminatoru, Flavije Seneka, *vir egregius*, rado postavio

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
FL SENE/CA	Flavije Seneka	*Flavius*	*Vir egregius* u municipiju *Bistuensium*

Literatura : Truhelka, 1892:343; Sergejevski, 1932:43, No. 125, fig. 5; Imamović, 1977:364 – 365, sl. 99; Mesihović, 2007:899

Slika 1.5.4
Preuzeto iz Imamović, 1977:365, sl. 99

4.

CIL III 12769

Bilimišće, Zenica

•D• / AVRE•D/ AVRELIO / CONIV /5 DEFV•A / BENE•ME / ET• S BI•

D(is) [M(anibus)] / Aure(lia) D[...]/Aurelio / coniu[gi] / 5 defu[nctae] a[n…] / bene me(renti) / et si[i]bi [

Bogovima Manima, Aurelija D..., Aureliju... suprugu preminulom godina... zaslužnom i sebi...

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVRE•D	Aurelija? D?	*Aurelius*	Možda u bračnoj ili drugoj porodičnoj vezi sa Aurelijem. Natpis vrlo oštećen.
AVRELIO	Aurelije	*Aurelius*	

Literatura : Truhelka, 1892:343: Sergejevski, 1932:41 – 42, br. 393, fig. 4; Bojanovski, 1988:166; Mesihović, 2007:904

Slika 1.5.5
Preuzeto iz Sergejevski, 1932:41, fig. 4

5.

CIL III 12770

Bilimišće, Zenica

D M / AVREL•PROCV/LE•VIX•AN•III•/ AVRELI NEPOS /5 ET PROCILLA / FILIAE / P S

D(is) M(anibus) / Aurel(iae) Procu/le vi(xit) an(nos) III / Aureli(us) Nepos /5 et Procilla/ filiae / p(o)s(uerant).

„Bogovima Manima, Aureliji Prokuli, koja je živjela 3 godine, Aurelije Nepos i Procila kćerki postaviše“.

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVREL•PROCV/LE	Aurelija Prokula	*Aurelius*	Kćerka Aurelija Neposa i Procile
AVRELI NEPOS	Aurelije Nepos	*Aurelius*	-
PROCILLA	Procila	Nepoznato	Supruga Aurelija Neposa

Riječ je o jednom prelijepom slikovnom epigrafskom spomeniku sa vrlo emocionalnim tekstom koji su roditelji posvetili svojoj prerano preminuloj kćerci. Zanimljiv je prikaz djevojčice na spomeniku koji joj je podignut u znak sjećanja. Ona u svojoj ruci drži malenu pticu, čime i slika i epitaf dobijaju dodatni emotivni naboj.

Literatura : Truhelka, 1892:343: Patsch, 1915:131, fus. 1; Sergejevski, 1932:44 – 45, No. 155a, Tfl. 20, fig. 9; Bojanovski, 1988:166; Mesihović, 2007:901; 905

Slika 1.5.6
Fotografija A.Šačić – M. Pandža

Slika 1.5.7 : Natpisno polje
Fotografija A.Šačić – M. Pandža

6.

CIL III 12 764

Bilimišće, Zenica

D M / LI•VICTORINV / MI•LE•Ii•AVRE•PROBO / PR•DEF•ANNO•LV /5 ET•PROCVLE MA•DEF / PIE• BENE• ME•POS

D(is) M(anibus) / Li(cinius) Victorinu(s) / mi(les) le(gionis) II Aure(lio) Probo / pa(renti) def(uncto) anno(rum) LV / 5 et Procule ma(tri) def(uncto) / pie(ntissimis) bene me(rentibus) pos(uit)

Bogovima Manima, Licinije Viktorin, vojnik II. legije, Aureliju Probu roditelju preminulom u 55 godini i Prokuli, majci preminuloj, najpobožnijim i zahvalnim postavio.

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
LI•VICTORINV	Licinije Viktorin	*Aurelius*	Pripadnik II. legije. Sin Aurelija Proba i Prokule
AVRE•PROBO	Aurelije Prob	*Aurelius*	
PROCVLE	Prokula	Nepoznato	Supruga Aurelija Proba

Ovaj vrijedan spomenik se sastoji pored natpisnog polja i od dva reljefa. Na većem su prikazi starijeg para, gotovo sigurno roditelja Licinija Viktorina. Na manjem reljefu se nalazi prikaz covjeka sa svojim konjem kojeg drži za uzde. Možda je riječ upravo o Liciniju Viktorinu, koji je bio konjanik.

Literatura : Truhelka, 1892:344: Patsch, 1915:54, sl. 39, fus. 1; Sergejevski, 1932:46 – 47, No. 153, Tfl. XXII, fig. 12 i 13; Bojanovski, 1988:166, fus. 70; Mesihović, 2007:900; 905; 908

Slika 1.5.8
Fotografija A.Šačić – M. Pandža

Slika 1.5.9 : Natpisno polje
Fotografija A.Šačić – M. Pandža

7.

CIL III 12 768

Bilimišće, Zenica

AVR CRESCENI / NVS ET IVLIANA / PAR • FILICIANO FIL• / PIENIS • DEF • AN XXX // BEN MER ET SIBI V/ VIS • P P FC???

Aur(elius) Cresceni/nus et Juliana / par(entes) Filiciano fil(io) / pien(t)is(simo) def(uncto) an(norum) XXX // ben(e) mer(enti) et sibi v(i)//vis p(ro) p(ietate) f(e)c(erunt???)

„Aurelije Kreskent?in i Julijana, roditelji Filicijanu sinu, najpožnijem preminulom u 30 godini, zaslužnom i sebi za života pobožno postaviše.“

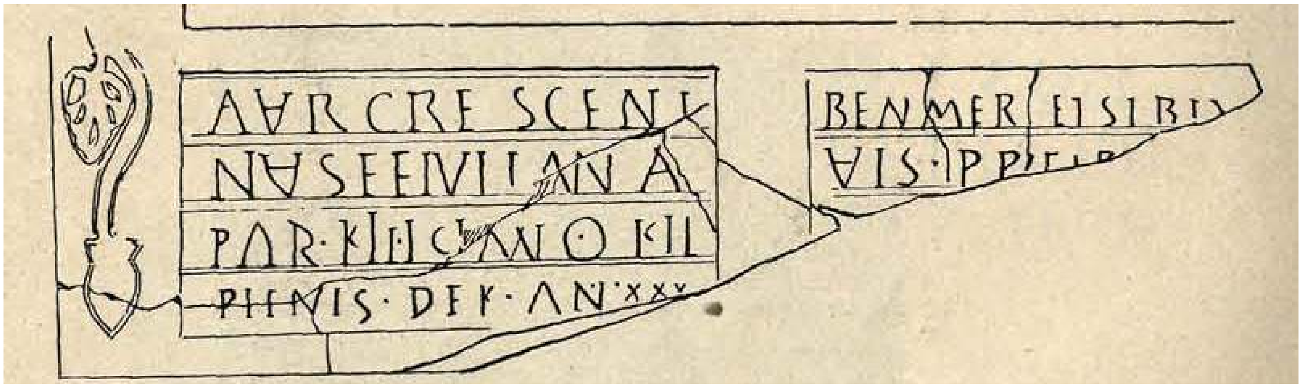
Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVR CRESCENI/NVS	Aurelije Kreskent?n	*Aurelius*	
IVLIANA	Julijana	Nepoznato	Supruga Aurelija Kreskentina
FILICIANO	Filicijan	*Aurelius*	Sin Aurelija Kreskentina i Julijane, preminuo u 30.godini.

Literatura : Truhelka, 1892:344: Sergejevski, 1932:47 – 48, No. 70 i 84, Tfl. XXI, fig. 11, Tfl. XXIII, fig. 15, Tfl. XXIV, fig. 16; Bojanovski, 1988:166; Mesihović, 2007:899 - 900; 905

Ovaj natpis se nalazi na samom dnu jednog od najzanimljivih spomenika iz antičkog perioda na tlu današnje Bosne. Interesantnost se izražava na dva sačuvana reljefa. Onaj veći, prikazuje četiri osobe, dva para (vjerojatno žene na desnoj strani i muškarce sa lijeve strane). Svastike ukazuju na kult sunca (*invictus soli*). Moguće vrijeme nastanka je sami kraj III. i prve decenije IV. st. n. e. Manji reljef prikazuje žensku osobu sa kotaricom u ruci i muškarca koji na uzdi vodi osedlanog konja.

Slika 1.5.10
Fotografija A.Šačić – M. Pandža

Slika 1.5.11 : Natpisno polje
Preuzeto iz Truhelka, 1892:344

8.

CIL III 12771

Bilimišće, Zenica

F M• F / ECA / SV

-- - / Sen]eca / sv

• *i •o•]* M • F(*ulminatori*) •/ *fl•sen]* ECA / *cum?]* SV(*is?*) • / *[l (ibens) •]* P*(osuit)* •

Rekonstrukcija D. Sergejevski, 1932:42

]s M(arci) f(ilius) / [Sen]eca / [...]su/ [

(na osnovi http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
]ECA	Seneka ?	Nepoznato (možda *Flavius*)	Na njega, njegovog sina – vrlo moguće- ili na nekog drugog Seneku se možda odnosi još jedan fragment natpisa iz Zenice = *CIL* III 12763

Literatura : Truhelka, 1892:345; Sergejevski, 1932:42 – 43, No. 392, Tfl. XVIII, fig. 4; Mesihović, 2007:899

Slika 1.5.12
Preuzeto iz Truhelka, 1892, 345:br. 9

9.

CIL III 12767

Bilimišće, Zenica

TI•VRBIS ROMAE / SSIMO QVI•VIXIT• /IVGI•ET SIB VIVA•F

sacerdo ili *equi]ti urbis Romae […] / [clari]ssimo qui vixit […] / [… con]iugi et sib[i] viva f(ecit)*

Svećeniku ili vitezu grada Rima, najslavnijem koji je živio ???, suprugu i sebi za života učini

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
]TI VRBIS ROMAE…/…]SSIMO	Nepoznato	Nepoznato	Vitez ili svećenik grada Rima, najsvjetliji
]IVGI	Nepoznato	Nepoznato	Supruga? viteza ili svećenika grada Rima

Literatura : Truhelka, 1892:343; Patsch, 1914:191; Isto, 1915:90, fus. 1. sl. 77; Sergejevski, 1932:39, No. 115, fig. 1; Imamović, 1977:426 i sl. 194 na str. 427

Slika 1.5.13
Preuzeto iz Truhelka, 1892:343, br. 4

10.

CIL III 12772

Trijuša, Zenica

D M / PLATO BATO/NIS ANN IVV / ET P

D(is) M(anibus) / Plato Bato/nis ann(orum) IVV(?) / et P[????

Bogovima Manima, Platoru Batonovom, godina ????

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
PLATO	Plator	Domorodačko porijeklo	Sin Batona
BATO/NIS	Baton	Domorodačko porijeklo	-

Rekonstrukcija natpisa je izvršena na osnovi ranijeg prijepisa koji je barun Kleinmeier stavio na raspolaganje Ćiri Truhelki. Nažalost, vjerojatno je naknadno došlo do dodatnog ruiniranja spomenika, pa se danas može čitati samo : D / PLATO / NIS A / ET P / -

Literatura : Truhelka, 1892:349; Patsch, 1893 A:702; Sergejevski, 1932:43 - 44, No. 403, Tfl. XIX, fig. 6; Mesihović, 2007:897; 901

Slika 1.5.14
Preuzeto iz Sergejevski, 1932:Tfl. XIX, fig. 6

11.

ILJug III, 1612

Stranjani, Zenica

1927. god. u katoličkom groblju u Stranjanima

LVCIO PVERO / QVIVIXIT•ANN XX / LVPVSET•CRESA / FILIO PIENT• /5 ET•SIBI VIVI / P

Lucio puero / qui vixit ann(os) XX / Lupus et Cresa / filio pient(issimo) /5 et sibi vivi / p(osuerunt)

Luciju dečku, koji je živio 20 godina, Lupus i Kresa, sinu najpobožnijem, i sebi živima postaviše

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
LVCIO	Lucio	Nepoznato	Sin Lupusa i Krese, živio 20 godina
LVPVS	Lupus	Nepoznato	Dedikant spomenika, suprug Krese
CRESA	Kresa	Nepoznato	Dedikant spomenika

Literatura : Misilo, 1936:24; Sergejevski, 1938:107, br. 11; Bojanovski, 1988:166 – 167; Mesihović, 2007:904

Slika 1.5.15
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:107, br. 11

12.

ILJug III, 1614

Podbrežje, Zenica

NIBVSSV / OET•FL•T / E D•E / MENTIS /5 POCLI / ICN•T / V•SL ili E

om]nibus(?) su[..] / [..]o et Fl(avius?) T[..] / [...]ed e[..] / [...]mentis [...] /5 [.]pocli[...] / [..]i Cn(aeus) T(itus) / v(otum s(olvit) l(ibens) ili *e[..,]*

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
FL•T[	Flavije Tit	*Flavius*	Natpis dosta oštećen
]MENTIS	Klementis (možda i nije ime, nego riječ *funda]mentis*)	Nepoznato (možda *Flavius*)	
POCLI	Procila (možda se uopće ne čita)	Nepoznato (možda *Flavius*)	
CN•T[	Gnej Tit (možda se uopće ne čita)	Nepoznato (možda *Flavius*)	

Literatura : Patsch, 1906:159-160; Imamović, 1977:470 – 471 i sl. 265; Mesihović, 2007:904

Slika 1.5.16
Preuzeto iz Patsch, 1906:159, sl. 6

13.

AE 1983, 740

Zenica

HERCVI AVC / AVR•LICINIV /II•POSVIT

Hercu(l)i Aug(usto) / Aur(elius) Liciniu(s) / II(vir) posuit

Herkulu Uzvišenom, Aurelije Licinije, duovir postavi

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVR•LICINIV	Aurelije Licinije	*Aurelius*	Dedikant spomenika i vjerojatno duovir municipija *Bistuensium*

Literatura : Imamović, 1977:392-393 i sl. 144; Mesihović, 2007:904

14.

AE 1987, 804.

Strane, Bilješevo, Zenica

D(is) M(anibus) / Licini(a)e matri an(norum) XL / Arpagio fratri an(norum) VI / Valerius po(suit) fi(lius) pi(issimus?) mit(ri)(!) / et fra(tri)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Licini(a)e	Licinija	Nepoznato	Majka dedikanta
Arpagio	Arpag	Nepoznato	Brat dedikanta
-	-	Nepoznato	Dedikant natpisa

Literatura : Paškvalin, 1983:100-103 i sl. 3; Škegro, 1997:101, br. 118.

U zeničkom području najviše je (od 34 prepoznate osobe) do danas detektirano Aurelija (10 = cc 29, 4 %), zatim ima dosta Flavija (5 sigurno i još 4 možda), jedna osoba je sa ulpijevskim gentilnim imenom, a dvije osobe nose ilirsko-dezitijatska imena. Sa nepoznatim ili teško čitljivim gentilnim imenom je 12 osoba. I u zeničkom području dominiraju osobe sa sigurnim ili vjerojatnim domorodačkim porijeklom po agnatskoj liniji (cc 65 %). Iz reda ovoga sloja dolaze i pripadnici dužnosnika i aristokratije municipija *Bistuensium*. I veliki broj osoba iz reda onih čije gentilno ime ne možemo precizno detektirati su u bliskim porodičnim vezama sa onima koji nose flavijevsko, aurelijevsko i ulpijevsko gentilno ime. Zanimljivo je napomenuti da među dužnosnicima municipija *Bistuensium* dominiraju Flaviji (uključujući i one poznate sa natpisa iz Rame), a poznat je i jedan dezitijatski princes koji je dobio flavijevsko gentilno ime sa brezanskog područja. Znači da se za vrijeme dinastije Flavijevaca (69 – 96. god. n. e.)

desilo nešto što je dovelo da se među Dezitijatima širi rimsko građanstvo. 22 osobe su muškog roda, a 12 je žena, od kojih je jedna sigurno mlađa od 15 godina.

1.6 Vareš – Kakanj - Breza područje

1.

ILJug III, 1582

Natpis T. F.Valensa

Crkvina, Breza

VLPIAE ET•F???/ PROCVL A? XX? / T•F•VALENS VARRON[..] / F•PRINCEPS DESIT (sa ligaturom I, iznad /T/)A[..] (iza A se primjećuje prava linija, možda dio ili slova I ili T) /5 ET AELIA IVSTA / [..]CENO[.]A[…..]

Ulpiae et f??? / Proculae a[nn(os)] XX? / T(itus) F(lavius) Valens Varron[nis] / f(ilius) princeps Desitia[tium] / /5 et Aelia Iusta [filia?]/ [S]ceno[b]a[rbi]?

Ulpiji i Prokuli, godina 20, Tit Flavije Valens Varonov sin, princeps Dezitijata i Elija Justa kćerka? Skenobarda?

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
VLPIAE	Ulpija	*Ulpius*	U nepoznatom odnosu prema princepsu Dezitijata Titu Flaviju Valensu. Natpis je njoj i posvećen.
PROCVL	Prokula	Nepoznato	U nepoznatom odnosu prema princepsu Dezitijata Titu Flaviju Valensu. Natpis je njoj i posvećen. Preminula možda sa 20 godina?
T•F•VALENS	Tit Flavije Valens	*Flavius*	Princeps Dezitijata
VARRON[…	Varo(n)[67]	Domorodačko porijeklo	Otac Tita Flavija Valensa
AELIA IVSTA	Elija Justa	*Aelius*	U nepoznatom odnosu prema princepsu Dezitijata Titu

[67] Iako se kognomen *Varro* (u gensu *Terentius*) često sreće u rimskoj onomastici (npr. Marko Terencije Varon/*Marcus Terentius Varro*) on nije izvorno rimsko – italskog porijekla, nego je to postao naziv jednog od ogranaka roda Terencija, nakon što je jedan njegov član u dvoboju ubio ilirskog neprijatelja po imenu Varro, za vrijeme I. ilirskog rata 229-228. god. p. n. e. Ime Varro/Varo/Varon izvorno pripada ilirskoj onomastici.

			Flaviju Valensu
[..]CENO[.]A[.....]	Skenobarb	Domorodačko porijeklo	Možda? otac Elije Juste

Literatura : Čremošnik-Sergejevski, 1930; Sergejevski, 1940:141 - 142, sl. 10 - 11; Rendić-Miočević, 1948:67; Bojanovski, 1988:147, fus. 21; Arheološki leksikon BiH, Tom III, 1988:16, (članak Đure Baslera); Paškvalin, 1996:95-96; Isto, 2000:193-194; Mesihović, 2007:654 – 657; 886; 898; 901 – 902; 906 – 907.

Natpis iz Breze se smatra najbitnijim za izučavanje dezitijatske političke strukture, jer se na njemu nalazi zapisan jedan od princepsa dezitijatske peregrinske *civitas*. Cipus sa natpisom princepsa Dezitijata T(ita) F(lavija) Valensa nađen je u sekundarnoj upotrebi, u suhozidu oko kasnoantičkog kompleksa na Crkvinama u neposrednoj blizini današnjeg urbanog središta Breze, i to u više komada.[68] To znači da je i on donesen sa drugog lokaliteta (moguće u VI. st. n. e.) iz blizine, možda upravo sa Kamenjače koja je situirana vrlo blizu Crkvina, kako bi bio upotrijebljen u gradnji suhozida kasnoantičke bazilike. Ovaj natpis, zbog spominjanja izvjesne Elije Juste (*Aelia Iusta*) [69], nije stariji od 118. god. n. e. i mogao bi se ugrubo datirati u period vladavina Hadrijana[70] (vl. 117-138. god. n. e.) i Antonija Pija[71] (vl. 138-161. god. n. e.), pa čak i u rano razdoblje vladavine Marka Aurelija (vl. 161-180. god. n. e.). Rekonstruiranje samoga teksta natpisa i izvođenje njegovog konteksta je vrlo teško izvršiti, poradi izvjesne izlizanosti i oštećenosti teksta, na zadovoljavajući način, pa se u njegovom općem tumačenju treba pristupiti oprezno i temeljito, ali nažalost i špekulativno.

Na samom natpisu se čita ime T.F. Valens, što bi se moglo dešifrirati kao *praenomen* Tit i *nomen* Flavije, pa bi to značilo da je spomenuti T.F. Valens rimsko građanstvo dobio za vrijeme vladavine Flavijevaca, jer je njegov otac još uvijek sa domorodačkim imenom

[68] I u Zenici je nađen veliki broj natpisa, koji su izgleda bili upotrijebljeni u sekundarnoj upotrebi za izgradnju zeničke ranokršćanske bazilike. I ova bazilika je stradala u požaru isto kao i ona sa lokaliteta na Crkvinama u Brezi. Truhelka, 1892:340-342

[69] Elija Justa je svoje rimsko građanstvo, odnosno gentilicij *Aelius,* dugovala ili vladavini Hadrijana (*Publius Aelius Hadrianus* vl. 117-138. god. n. e.) ili njegovog nasljednika Antonina Pija (vl. *Titus Aelius Antoninus* 138-161 god. n. e) Ipak je vjerojatnije da je ova Elija Justa svoje rimsko građanstvo dugovala Hadrijanu, koji je poznat po politici dodjeljivanja rimskog građanstva, nego Antoninu Piju. Osim toga vladavina Hadrijana bi njeno spominjanje u vezi sa T.F. Valensom koji je građanstvo dobio za Flavijevaca (69/70-96. god. n. e.) dovelo u razumniju vremensku korelaciju.

[70] Hadrijan (24. I. 76. – 10. VII. 138. god. n. e.), vladao je od 10. VIII. 117. do 10. VII. 138. god. n. e. Po rođenju se zvao *Publius Aelius Hadrianus*, a kao princeps *Caesar Publius Aelius Traianus Hadrianus Augustus.*

[71] Antonin Pije (19. IX. 86. – 7. III. 161. god. n. e.), vladao je od 11. VII. 138. do 7. III. 161. god. n. e. Po rođenju se zvao *Titus Aurelius Fulvus Boionius Arrius Antoninus*, od adopcije od strane Hadrijana nosio je ime *Titus Aelius Caesar Antoninus*. Kao princeps ime mu je glasilo *Caesar Titus Aelius Hadrianus Antoninus Augustus Pius*.

Varro i bez rimskog građanstva. Ako je T.F. Valens, koji je rimsko građanstvo dobio za Flavijevaca, bio još uvijek živ kada je nastao natpis na kome se spominje Elija Justa, onda je on bio u već priličnim godinama. Da se on nalazio u zrelim godinama u tome periodu svjedočilo bi i to što je on *princeps*, znači morao je čekati da dobije, možda i naslijedi tu titulu (možda od svoga oca Varona). Na natpisu se inače pored T.F. Valensa i Elije Juste spominje još osoba, kao što su *Varro*, otac našeg princepsa koji je i sam sigurno bio istaknuta ličnost u društvenoj i političkoj hijerarhiji Dezitijata, a čiji genitivni oblik ustvari čini sastavni dio imena T.F. Valensa.[72] Spominju se i izvjesna Ulpija, koja je možda i glavni lik čitavog natpisa jer je zbog njenog oblika imena u dativu njoj natpis izgleda bio i posvećen, i Prokula, kojoj je možda isto bio posvećen natpis jer je i njeno ime u genitivu, za razliku od nominativnih oblika imena T.F. Valensa i Elije Juste. Ulpijino građanstvo je zasluga vladavine Trajana[73] (vl. 98-117. god. n. e.), odnosno vjerojatno ga je primio njen otac. Na natpisu se prepoznaje i osoba sa dijelom imena ---CENO----, (možda Skenobarbi),[74] u potpuno nejasnom kontekstu izuzev što se može pretpostaviti neka moguća konekcija sa Elijom Justom. Sve imenovane osobe sa spomenutog natpisa su bile u nekoj, nama nepoznatoj vezi, najvjerojatnije porodičnoj. Ali zbog različitosti vremena primanja građanstva teško je to sve povezati, jer se pojavljuju čak tri rimska gentilna imena (Flavijevci, Ulpiji, Eliji) te pojedinci sa domaćim imenima, a riječ je vjerojatno jednoj dezitijatskoj porodičnoj vezi i agnatskog i kognatskog tipa.[75] Kao što se vidi osobe sa ovog natpisa su dugovale svoje nošenje rimskog građanstva

[72] I to što se princepsovo ime navodi Tit Flavije Valens Varonov, pokazuje da njegovo primanje građanstva nije baš tako daleko, odnosno da je on prva generacija rimskih građana iz te porodice, jer još upotrebljava ilirski način navođenja svoga imena osobno ime (koje za njega praktično predstavlja kompletno rimsko ime)+genitivni oblik očevog imena+filius. Sličan primjer imamo i u slučaju *Nerva Laidi filius*, koji je isto postao dobivanjem a ne po rođenju rimski građanin, pa i on ima isti način navođenja. Tako je za našeg princepsa izgleda bilo smatrano potrebnim da naglasi i očevo ilirsko, domaće ime, jer je on prva generacija rimskih građana u svojoj porodici i za njega ime *Flavius*, nema toliko tradicijsko značenje (više počasno) koliko isticanje očeva imena jer je on još uvijek svjesno pripadao svome dezitijatskom narodu. Da je kojim slučajem naš princeps druga ili čak treća generacija rimskih građana u svojoj porodici (kao što to sugerira Arheološki leksikon, Tom I, 1988:33) ilirsko-dezitijatska pripadnost, osjećaj i nasljeđe ne bi kod njega mogli imati toliko značenje i snagu, kao što se to osjeća iz samoga duha natpisa iz Breze.

[73] Trajan (18. IX. 53. – 9. VIII. 117. god. n. e.), vladao je od 28. I. 98. do 9. VIII. 117. god. n. e. Po rođenju se zvao *Marcus Ulpius Trajanus*, od adoptiranja od strane Nerve nosio je ime *Caesar Marcus Ulpius Nerva Trajanus*. Kao princeps ime mu je glasilo *Imperator Caesar Divi Nervae filius Nerva Trajanus Optimus Augustus Germanicus Dacicus Parthicus*.

[74] Bojanovski, 1988:147, fus. 21

[75] Ovo je vrlo zanimljivo usporediti sa situacijom u dijelovima BiH (uključujući posebno i Gornju Bosnu) u XV. i XVI. st., kada se u jednoj te istoj porodici javljaju različita imena sve s obzirom koje je pojedinac religiozne pripadnosti (Bosanske Crkve, katolik, pravoslavac, musliman).

jednom dugom razdoblju od Flavijevaca do Elija, znači periodu dužem od polja stoljeća.[76]

Znači za vrijeme, u kome su navedene osobe (T.F.Valens, Ulpija i Elija Justa) dugovale svoje rimsko građanstvo, raspolažemo sa *terminus post quem*, a to je početak vladavine Flavijevaca (70. god. n. e.), i sa *terminus ante quem*, a to je kraj Hadrijanove vladavine (138. god. n. e.). Pošto su ove osobe živjele u bliskom vremenskom razdoblju (što ne podrazumijeva i istom) njihova primanja rimskog građanstva nisu bila baš radikalno datumski udaljena. Puno ime Domicijana je bilo Tit Flavije Domicijan (*Titus Flavius Domitianus*)[77], pa je vrlo moguće pretpostaviti da je vladavina ovog rimskog imperatora zaslužna za dobivanje građanstva sina Varonova, čije je originalno ilirsko-dezitijatsko ime nepoznato. Možda je ovo stjecanje privilegija povezano i sa ratovima sa Dačanima na dunavskoj granici (posebno u periodu 85-89. god. n. e.) u kojima je T.F.Valens kao zreliji mladić iz jedne domaće, aristokratske porodice možda aktivno učestvovao u okvirima dezitijatskog auksilijarnog kontingenta, možda ga i predvodeći.[78] Poradi svojih zasluga ovaj Varonov sin je postao rimski građanin, što je i tada bila relativno rijetka pojava među Dezitijatima i dobio novo rimsko ime. Ako je T.F.Valens postao rimski građanin za vrijeme Domicijana, onda bi se njegovo spominjanje na natpisu moglo dobro

[76] Možda bi se čisto špekulativno moglo pretpostaviti da je Prokula bila sestra T.F. Valensa i udata za izvjesnog Dezitijata koji je dobio građanstvo za Trajana, ali da su oboje bili već pokojni kada je podizan natpis posvećen Ulpiji, koja je isto tako umrla relativno mlada, pa su onda to podizanje natpisa na sebe preuzeli T.F. Valens Varonov i Elija Justa. S druge ipak je potpuno nejasno u kakvoj bi onda vezi sa njima bila Elija Justa koja je izgleda zajedno sa T.F. Valensom podigla epigrafski spomenik.

[77] Ustvari sva trojica careva iz dinastije Flavijevaca su nosila praenomen *Titus*.

1. Vespazijan (17. XI. 9. – 23. VI. 79. god. n. e.), vladao je kao princeps u periodu od 1. VII. 69. do 23. VI. 79. god. n. e. Po rođenju se zvao Titus Flavius Vespasianus, a kao princeps *Titus Flavius Caesar Vespasianus Augustus*. On je ustanovitelj nove carske dinastije Flavijevaca, kojoj su pripadala i njegova dva sina :
2. Tit (30. XII. 39. – 13. IX. 81. god. n. e.), vladao je od 24. VI. 79. do 13. IX. 81. god. n. e. Njegovo ime po rođenju i do 69. god. n. e. bilo je *Titus Flavius Vespasianus*, od 69. do preuzimanja princepske dužnosti *Titus Flavius Caesar Vespasianus*, a otada *Titus Flavius Caesar Vespasianus Augustus.*
3. Domicijan (24. X. 51. – 18. IX. 96. god. n. e.), vladao je od 14. IX. 81. do 18. IX. 96. god. n. e. Po rođenju pa do 69. god. n. e. se zvao *Titus Flavius Domitianus*, od 69. do preuzimanja princepske časti *Titus Flavius Caesar Domitianus*, a otada *Titus Flavius Caesar Domitianus Augustus*.

[78] Poradi prodora Dačana iz Dalmacije je 86. god. n. e. izmještena IIII. legija *Flavia* (kasnije sa dodatkom *Felix*), kako bi učestvovala u borbama protiv Decebala. Da je ovakva rekonstrukcija sasvim moguća dokazuje i to što bi naš budući dezitijatski princeps bio u tom slučaju nekih desetak godina stariji od Hadrijana, čijoj vladavini Elija Justa ima da zahvali svoje građanstvo. Hadrijan je u trenutku preuzimanja carskog dostojanstva imao 41 godinu, pa bi tada i naš princeps imao oko 50 godina i još uvijek je mogao biti prilično aktivan. Osim toga Domicijan je morao ratovati i sa Markomanima 89. god. n. e. i sa Kvadima 91. god. n. e. koji su upali u Panoniju. A od proljeća do jeseni 92. god. n. e. vođen je *Bellum Sarmaticum* protiv Jaziga između Tise i Dunava. U svim tim ratovima i sukobima je mogao da učestvuje i naš Dezitijat. O ratovima na Dunavu u ovom periodu v. Mirković, 2003:101 – 102.

vremenski uskladiti sa spominjanjem Ulpije i posebno Elije Juste, osoba čije je građanstvo zasluga Trajanove i Hadrijanove vladavine. Osim toga da je T.F.Valens prvi koji je primio rimsko građanstvo možda bi na neki svoj način govorila i činjenica o njegovom standardiziranom rimskom imenu sa prenomenom *Titus,* jer je najrealnije očekivati da onaj tko je dobio građanstvo uzme od cara, koji je posredno zaslužan za njegovo odlikovanje građanstvom, ne samo *nomen*, nego i *praenomen*, dok bi naredne generacije u tome pogledu bile manje striktne.

Sama riječ *princeps* u svome izvornom značenju označava *prvi, najugledniji* itd.[79] Institucija *princeps* (u latinskoj množini *principes*) je inače bila vrlo raširena kod ilirskih naroda, pa ih tako nalazimo osvjedočene na natpisima kod Dokleata, Dindara, Delmata i u nizu municipija itd.[80] Ovi dezitijatski *principes* su vjerojatno poticali iz reda

[79]Latinska riječ *princeps* se transformirala u našem jeziku u riječ princ, ali kada se ova riječ oblikovana u novim romanskim jezicima (npr. u slučaju italijanskog *principe*) prevodi na naš jezik koristi se izraz knez (koji je izvorno isto stranog, germanskog podrijetla) koji označava poglavara izvjesnog teritorijalnog, poglavito ruralnog okruga.

[80]O instituciji *principes* u ilirskim zemljama v. Patsch, 1915:75 («župni savjet, principes, koja je čast bila nasljedna»); Papazoglu, 1969:265; 337-338; Stipčević, 1974:166-167; Bojanovski, 1988:60-63; 115; 109; 147; 177; 179; 248; 267; 313-314; 334-335; 342; 345; Raunig, 2004:15; Wilkes, 2001:250-251; Ćeman, 2000:142 («Prefekti su kontaktima preko domaćih plemenskih prvaka—principes---koji su se ranije pojavljivali kao savjetodavno vijeće uz instituciju plemenskog poglavara, ostvarivali zahtjeve i ciljeve rimske političke vlasti na lokalnoj razini.»).

Rimski pisci sloj uglednika koji čini jednu od upravljačkih institucija (*vijeće*) u protohistorijskim politijama zapadnobalkanskih naroda nazivaju *principes*, kao u slučaju Livijevog opisa rimskog ratovanja sa Histrima. (*Liv.* XLI, 11; usp. sa primjerom -*iz sjeverne Afrike*- koje po ovom pitanju daje Patsch, 1896:135-136). Tako bi ovom sloju odgovarali i nazivi (kod *Liv.* XXXI, 28; XLIV, 31) *nobiles*, (kod Polibija, III, 18, 1; V, 4, 3) *dynastoi,* (kod *App. Ill.* 23) *proteuontes*. i (kod *Cass. Dio* XLIX, 37) isto kao kod Polibija *dynastoi*. Ovo jasno ukazuje da je u jednoj nezavisnoj domorodačkoj politiji i kasnijoj peregrinskoj *civitas* bilo u jednom momentu više princepsa, odnosno da su se tako nazivali članovi «oligarhijskog» vijeća koje je upravljalo poslovima iz domena preostalog suvereniteta autohtonog naroda, a da nije riječ o instituciji koju je obnašao samo jedan pojedinac. I Livije (XLV, 26) govoreći o saboru u Skodri, nakon završetka III ilirskog rata, navodi da je Anicije okupio «*...ex tota provincia* (shvaćeno u smislu mandatne uprave koju je imao Anicije) *principibus...*». I ovaj Livijev podatak sugerira da su se u Skodri okupili predstavnici, uglednici naroda i zajednica kojima je on prezentirao zaključke o novom uređenju bivše «Ilirske države». U istom smislu ovaj termin i to u množini -*principes*- koristi i Tacit u svojoj Germaniji (12) nazivajući tako upravljače lokalnih ruralnih okruga (*pagus*) kod germanskih naroda. I ovo potvrđuje da je termin *princeps* , korišten i za vrijeme drugog razdoblja rimske vladavine u ilirskim politijama, sadržinski označavao člana peregrinskog upravljačkog sloja koji je bio zadužen ili je dolazio iz određenog manjeg teritorijalno-upravnog okruga. Da su se pod pojmom *principes* podrazumijevali lokalni uglednici posredno može ukazivati i natpis iz Slankamena na kome se spominje *princeps praefectus Scordiscorum* (Papazoglu, 1969:265; Bojanovski, 1988:61). Upravo to što se dvije titule (princeps i prefekt) odnose na jednu osobu i to vjerojatno u isto vrijeme ukazuje da su one bile različite i da su pojmovno determinirale u biti (unutar miljea političko-društvenog života) različite sadržaje. Princeps vjerojatno označava statusni položaj, odnosno određivao je poziciju lokalnog skordičkog uglednika, a prefekt izvršnu poziciju, koju je u jednom razdoblju osoba sa statusom princepsa mogla obnašati. Tako možemo držati da je osoba koja je prefekt Skordiska bila ustvari *princeps*, jedan od uglednika članova toga lokalnog «upravnog» vijeća za tu peregrinsku zajednicu, i koja je u jednom periodu obnašala i tu najvišu izvršnu instituciju-prefekta peregrinske *civitas*. Ova situacija bi navodila i na pomisao da je institucija prefekta bila ta koja je predstavljala najvišu izvršnu instituciju peregrinske *civitas* i da su nju obnašali ne samo oficiri rimskih oružanih snaga (legija i pomoćnih trupa) nego, kao i u slučaju praeposita, i domaći ljudi, pripadnici tih zajednica. I pojava prepozita, princepsa i prefekta na koju se nailazi kod Japoda, kod kojih je

najuglednijih dezitijatskih rodova, koji su prvi podlegli procesu romanizacije. Vijeće princepsa je u prvo vrijeme nakon ustanka bilo vjerojatno više-manje savjetodavno i pomoćno tijelo prefektu, na koji je on uvijek mogao računati i kao izvršitelja donesenih odluka i kao vezu sa peregrinskim dezitijatskim stanovništvom. I pored vjerojatno velikih ovlaštenja koja je imao prefekt, u slučaju Dezitijata to je bio rimski legijski oficir, iz čisto fizičkih razloga nije mogao biti u stanju da predstavlja potpuno apsolutnu vlast. Radi toga je dio upravnih ovlaštenja i prava moguće prenesen i na Vijeće princepsa. Kako je vrijeme prolazilo taj njegov udio u upravi nad dezitijatskom *civitas* se povećavao, čime se, a posebno nakon odlaska rimskih legija koje su davale prefekta, on postupno pretvorio u najvažniju dezitijatsku političku i upravnu instituciju.[81] Međutim tada su članovi toga tijela, koje se možda praktično ako ne i formalno pretvorilo i u instituciju nasljednog karaktera, vjerojatno ako ne svi a ono većinom bili rimski građani u prvoj ili drugoj generaciji. Vijeće princepsa je tako po svojim ingerencijama, obavezama i načinu funkcioniranja sve više ličilo na neku vrstu vijeća dekuriona rimskih municipija i kolonija.[82]

---

dokumentirano da je jedna te ista osoba bila u isto vrijeme i *praepositus* i *princeps* (Patsch, 1896:133-136; Stipčević, 1974:166; Bojanovski, 1988:61 -- sa prezentirana dva primjera:313-314; Wilkes, 2001:250; Raunig, 2004:15) ukazuje da su te osobe koje su bili prepoziti Japoda bili ujedno i princepsi. I primjeri koje nalazimo kod Japoda samo dodatno potkrepljuju tezu da je kod ilirskih domorodaca u rimskoj provincijalnoj upravnoj hijerarhiji, odnosno institucionalnoj strukturi peregrinskih *civitates*, titula *princeps* označavala statusni položaj, slično kao dekurioni u municipalnom ustroju, a da je naziv titule za vrhovnog izvršnog funkcionara u peregrinskim *civitates* bio drugačiji i to prefekt (bez obzira da li je obnašao domaći čovjek ili rimski oficir) ili prepozit ili nešto drugo. Kako izgleda, sudeći po nekim naznakama sa natpisima koji potiču sa dijela japodskog područja, domaći ljudi su bili prefekti i kod Japoda (Bojanovski, 1988:61). Ta nedvojbena sadržinska različitost analiziranih pojmova se najvjerojatnije izražavala preko njihove odgovornosti, statusa do stupnja i načina uključenosti u upravnu i društvenu strukturu lokalnih zajednica, u konkretnom slučaju peregrinskih *civitates*.

Institucija princepsa (uglednika) se nije ograničavala samo na razini peregrinske *civitas*, nego je bila prisutna i na lokalnom upravnoj razini unutar određene narodnosno-političke jedinice, a kasnije i u strukturi municipalnog sustava npr. (Salthua, municipi Riditarum), D.Rendić-Miočević, 1962; Stipčević, 1974:166; A inače o institucijama *princeps* i *praepositus* v. Bojanovski, 1988:60-64 sa odgovarajućim fusnotama; Ćeman, 2000:142 po kojem je *praepositus* novi posrednik između autohtone zajednice i rimske vlasti, koji je zamijenio prethodnu vojničku i administrativnu funkciju u ličnosti prefekta.

Zanimljivo je da engleski prijevod (Canon Roberts) Livija upotrebljava u pojedinim slučajevima kao ekvivalent za latinski *principes* u zapadnobalkanskim zemljama, englesku riječ «chiefs» , bukvalno poglavice. Međutim ova riječ u našem modernom jeziku ima, bolje reći dobila je, sadržajno značenje koje bi bilo teško prihvatljivo da se koristi kao prijevod za latinske *principes* u ilirskim zemljama.

[81] Ne raspolažemo ni sa kakvim dokazima koji bi govorili o tome da li se kod Dezitijata institucija prefekta održala i nakon povlačenja legija i ako jeste u kojem obliku. Sudeći po tome što su tu instituciju kod drugih naroda (Japodi i Skordisci) obnašali i domaći ljudi (iako ne znamo točno u kojem dijelu I. st. n. e.), moguće je pretpostaviti da se ona zadržala kao izvršna institucija (isto sa domaćim ljudima, ali sa vjerojatno rimskim građanstvom) i kod Dezitijata, ali kao što je već rečeno o tome nema nikakvih dokaza, ni posrednih ni indirektnih naznaka.

[82] Kako je vrijeme prolazilo i u italskim gradovima i vanitalskim rimskim kolonijama i municipijima, ali i provincijskim *civitates*, uloga narodnih, građanskih skupština se smanjivala i paralelno sa daljim jačanjem carske

U doba samostalnosti, prvog razdoblja rimske vladavine (od 33. god. p. n. e. do proljeća 6. god. n. e.) i u vremenu Velikog Ilirskog ustanka dezitijatska politija je imala demokratičnije unutarnje političko i društveno uređenje. U njihovom političkom uređenju dominirajuća institucija je bila narodna/vojnička skupština. O tome svjedočanstvo pruža Kasije Dion u svome podatku LV, 34, 5 – 6 (o tome Mesihović, 2007:199 - 240).

Slika 1.6.1
Fotografija S.Mesihović

vlasti, autoriteta vojske i moći carske birokracije one su gubile svoj značaj (i po pitanjima biranja lokalnih magistrata, donošenja lokalnih uredbi itd.). Na prvo i primarno mjesto u tim zajednicama dolaze lokalna vijeća (ordo decuriorum, vijeća princepsa i sl.).

Slika 1.6.2 : Natpisno polje
Fotografija S.Mesihović

2.

ILJug III, 1591

Natpis na sepulkralnom spomeniku iz Župče obitelji «Batona“

Vina, Župča, Breza

BATONI LICCAI F / TEVTA VIETIS / SCENO BATONIS F / MAXIME NATVS / [ ]CENOCALO BATONI[….] / [ ]CAEVAE BATONIS F / CALLONI BATONIS F / [ ]RORADO BATONIS F / [ ]CENVS BATONIS F / [ ]NIME NATVS EX EIS SI[ ] / [ ]VIS DE SVA PECVNIA FIERI I[ ]

Batoni Liccai f(ilio) /Teuta Vietis /Sceno Batonis f(ilio) / maxime natus / [S]cenocalo Batoni[s f(ilio)] / [S]caevae Batonis f(iliae) / Calloni Batonis f(ilio) / [P]rorado Batonis f(ilio) / [S]cenus Batonis f(ilius). / [mi]nime natus ex eis si[bi et / s]uis de sua pecunia fieri i[ussit]

Batonu, sinu Likaja, Teuta Vietova, Skenu sinu Batona najstariji, Skenokalu Batona sin, Skevi, Batona kćerci, Kalu Batona sin, Proradu Batona sin, Sken Batona sin najmlađi sebi i svojima od svoga novca (je) naložio učiniti (spomenik)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
BATONI	Baton	Domorodačko porijeklo	Možda suprug Teute
LICCAI	Likaj	Domorodačko porijeklo	Otac Batona
TEVTA	Teuta	Domorodačko porijeklo	Možda supruga Batona
VIETIS	Vieto	Domorodačko porijeklo	Otac Teute
SCENO	Sken	Domorodačko porijeklo	Najstariji sin Batona i možda Teute
[ ]CENOCALO	Skenokal	Domorodačko porijeklo	Sin Batona i možda Teute
[ ]CAEVAE	Skeva	Domorodačko porijeklo	Kćerka Batona i možda Teute
CALLONI	Kalo	Domorodačko porijeklo	Sin Batona i možda Teute
[ ]RORADO	Prorad	Domorodačko porijeklo	Sin Batona i možda Teute
[ ]CENVS	Sken	Domorodačko porijeklo	Najmlađi sin Batona i možda Teute, koji od svoga novca podiže ovaj spomenik

Epigrafski spomenik (stela) «Batona»[83] nađen je na lokalitetu srednjovjekovne nekropole Vina, Župča kod Breze i to u sekundarnoj upotrebi.[84] To bi značilo da on možda izvorno

[83] Korištenje izraza porodica «Batona», za porodicu čiji su predstavnici navedeni na natpisu iz Župče, potrebno je prihvatiti samo kao «*terminus technicus*», nastao iz razloga dominatnog prisustva imena Baton u onomastici ovog natpisa.

[84] O lokalitetu Vina, Župča kod Breze v. kod Miletić, 1975:98; Paškvalin, 1975:61; Isto, 2000:219-221.

Vina-Župče su inače nešto udaljenije od samog mjesta Breze i skupa glavnih protohistorijskih, antičkih i ranosrednjovjekovnih nalazišta kod ovog gradića, te sam naziv Župča možda i ne indicira kontinuitet sa antičkim razdobljem, nego odražava određenu srednjovjekovnu činjenicu koja je na neki način bila povezana sa župskim ustrojem Gornje Bosne. Naravno i taj ustroj župa, bez obzira na to da li je sa tim bio na neki način i konkretno povezan

nije morao pripadati baš ovom lokalitetu, nego da je, sa nekog drugog lokaliteta u okolici Breze i šireg porječja donjeg toka rječice Stavnje, bio tamo prenesen poradi nove srednjovjekovne upotrebe, moguće u X. ili XI. st.[85] Tekst natpisa detektira postojanje jedne dezitijatske porodice kroz tri generacije, u prvoj generaciji se nailazi na imena Likaja i Vieta, očeva predstavnika druge generacije Batona i Teute (čije se ime iz nepoznatih razloga nalazi u nominativu singulara za razliku od dativnog singulara oblika imena Baton), koji su možda bili u braku, dok treću generaciju predstavljaju moguće njihova zajednička djeca (svi navedeni pod formulacijom sin/kćerka Batona) Sken (najstariji sin), Skenokalus , Skeva, Kalo, Prorad i Sken (najmlađi sin).[86]

Porodica, čiji su nabrojani članovi pripadali različitim generacijama, je bila u trenutku nastanka natpisa i relativno dobrostojeća, odnosno raspolagala je sa dovoljnim imetkom kojim je mogla pokriti troškove i spomenika i natpisa. Izgleda da je naručilac epigrafskog spomenika iz Župče imao izraženu svijest o porodici kojoj je pripadao i koju je želio da natpisom ovjekoveći (u čemu je uostalom i uspio), ali i da je ujedno bio i obrazovan u duhu grčko-rimske civilizacije. Znači u naručiocu natpisa su se spojile dezitijatska, domaća tradicija koje se nije želio odreći niti je zaboraviti (ili je skorojevički prikriti) i strana rimsko-latinska kultura. On se s ovom drugom komponentom, odnosno njenim dostignućima (pismom i jezikom), opsegom, snagom i kvalitetom želio poslužiti kako bi sačuvao sjećanje na domaće podrijetlo i ukazao, i to ne bez ponosa, na postojanje svoje porodice, a možda posredno i na njen ugled, bogatstvo i eventualno i na neku njenu «plemenitost».

Naručilac natpisa je vjerojatno bio član porodice, ali ne oni koji su navedeni kao prva generacija. Oni u samom natpisu zauzimaju skoro sekundarno značenje, tek poradi pobližeg određivanja podrijetla članova druge generacije koji su osnovica čitavog natpisa. I to posebice njen muški član⇒Baton, preko kojeg se određuje pripadnost svih šest članova treće generacije. Zanimljivo je navesti da se skoro sva imena izuzev Teute i

sam lokalitet Župča, možda je slijedila neke postavke predslavenskog ustroja, bar u teritorijalnom okviru, Gornje Bosne i konkretno brezanskog područja, tj. porječja Stavnje.

[85] Pošto se na natpisu spominje više osoba, od kojih su neke sigurno pokojne u trenutku postavljanja epigrafskog spomenika, vjerojatno je ovaj natpis stajao postavljen na nekoj porodičnoj grobnici ili nekropoli u blizini ili možda u Župči. Njega je postavila jedna, od na natpisu spomenutih, osoba.

[86] O natpisu v. D.Rendić-Miočević, 1948:15, 32; 49; Mayer, 1957:81-82; Alföldy, 1969; Mikolji, 1969:13-14 riječ je jednoj vrlo zanimljivoj slobodnoj intrepetaciji sadržaja natpisa; Bojanovski, 1988:146, fus. 15; Paškvalin, 1996:96-97 i fus. 9; Isto, 2000:194

Paškvalin (1996:96-97; 99-100; 104) u vezi Batona, sina Likaja sa ovog natpisa iznosi tvrdnju da je on «…pripadao obitelji Batona iz koje je potekao i sam poznati vojskovođa Baton…». Ova konstatacija nema uporište iz više razloga; samo ime Baton je bilo vrlo rasprostranjeno na dezitijatskom području (do sada četiri evidentirana slučaja), što znači da je ovo ime bilo vrlo uobičajeno među stanovnicima Gornje Bosne i lašvanskog porječja. Baton Dezitijatski je imao sina Skeuasa, a to muško ime se ne pojavljuje na natpisu porodice «Batona», koji je uostalom najmanje pola stoljeća mlađi od perioda ustanka 6-9. god. n. e.

Skena, najmlađeg sina, navode u dativu jednine, što bi značilo da je poruka njima «upućena» od strane onih koji su u nominativu. Pošto se Teuta nalazi na početku natpisa, usko vezana sa Batonom onda je najvjerojatniji naručilac spomenika Sken najmlađi, koji bi naručivanjem natpisa pokušao ovjekovječiti svoju porodicu, odnosno svoje sjećanje na nju. Ako je naručilac natpisa sigurno pripadao dezitijatskom narodnosnom miljeu, sa tvorcem natpisa stvari nisu baš precizne, jer je teško identificirati njegovu pripadnost i podrijetlo. On je mogao biti i doseljenik, ali i domaći čovjek sa znanjem latinskog jezika i metoda rada na izradi epigrafskih spomenika.

Kada se inače razmatra pitanje porodičnog natpisa iz Župče, preciznije rečeno imena koja se pojavljuju na njemu potrebno je ukazati i na činjenicu da se na njemu pojavljuje izraz SCAEVAE BATONIS F, što bi se moglo prevesti kao Skeva (njeno ime se na natpisu nalazi u dativu jednine I. deklinacije i striktno se samim tim odnosi na žensku osobu), Batona kćerka. Zanimljivo je da se sin Batona Dezitijatskog u djelu Kasija Diona navodi kao Σκευᾶν, odnosno u akuzativu jednine, i može se transkribirati u naš nominativ jednine kao Skeuas, koji pokazuje veliku sličnost sa Skeva. Tako smo došli do evidentiranog postojanja dvije osobe, samo različitih polova, sa istim imenima (naravno izmijenjenim u skladu sa promjenom roda) koji su isto imali očeve sa istim imenima. Inače na natpisu iz Župče nailazi se na još par imena sa osnovom na korijenom na *Ske*- , pa tako imamo i varijacije Skenokalus (*Scenocalus*), Sken (*Scenus*), Ovaj korijen se nalazi i u imenu Skenobarda (Σκενόβαρδός), starješine izvjesne sjeverozapadne ilirske zajednice koji je pokušao izvršiti izdaju za vrijeme ustanka.[87]

Temeljeći se na sadržini natpisa iz Župče, možemo sa velikom izvjesnošću zaključiti da je dezitijatska porodica pokazivala iznimno veliku unutarnju koheziju, što se prema vanjskom svijetu manifestiralo kroz jaku i prisutnu porodičnu tradiciju. Tako se na natpisu iz Župče nailazi na popis pripadnika jedne porodice u više generacija što je najbolje svjedočanstvo o svjesnosti značenja institucije porodice i njenom položaju u općoj šemi društvene strukturiranosti kod Dezitijata.

Natpis iz Župče, koji nesumnjivo pripada jednoj porodici potvrđuje još jednu bitnu značajku života Dezitijata, za razdoblja nezavisnosti i rimskih vladavina. Na natpisu ne nalazimo nikakvo porodično ili rodovsko ime, ili bilo kakvo drugo zajedničko ime koje bi se identificiralo sa porodicom čije su vjerojatno tri generacije navedene na natpisu.[88] Zbog toga nedostatka, krvno-genetska i porodična veza između osoba čija su imena navedena na natpisu predstavljena je uvođenjem termina sina/kćerke...(od).... Ako jedna tako poznata i ugledna porodica, kao što je ona čiji su pripadnici navedeni na natpisu, ne

[87] Usporediti sa Skerdilaidom, bratom kralja Agrona.

[88] Za razliku od dezitijatske prakse, u zapadnodelmatskim oblastima (pod utjecajem možda liburnske tradicije) i na pojedinim japodskim oblastima se sreće i porodično ime. Wilkes, 2001:88; 92

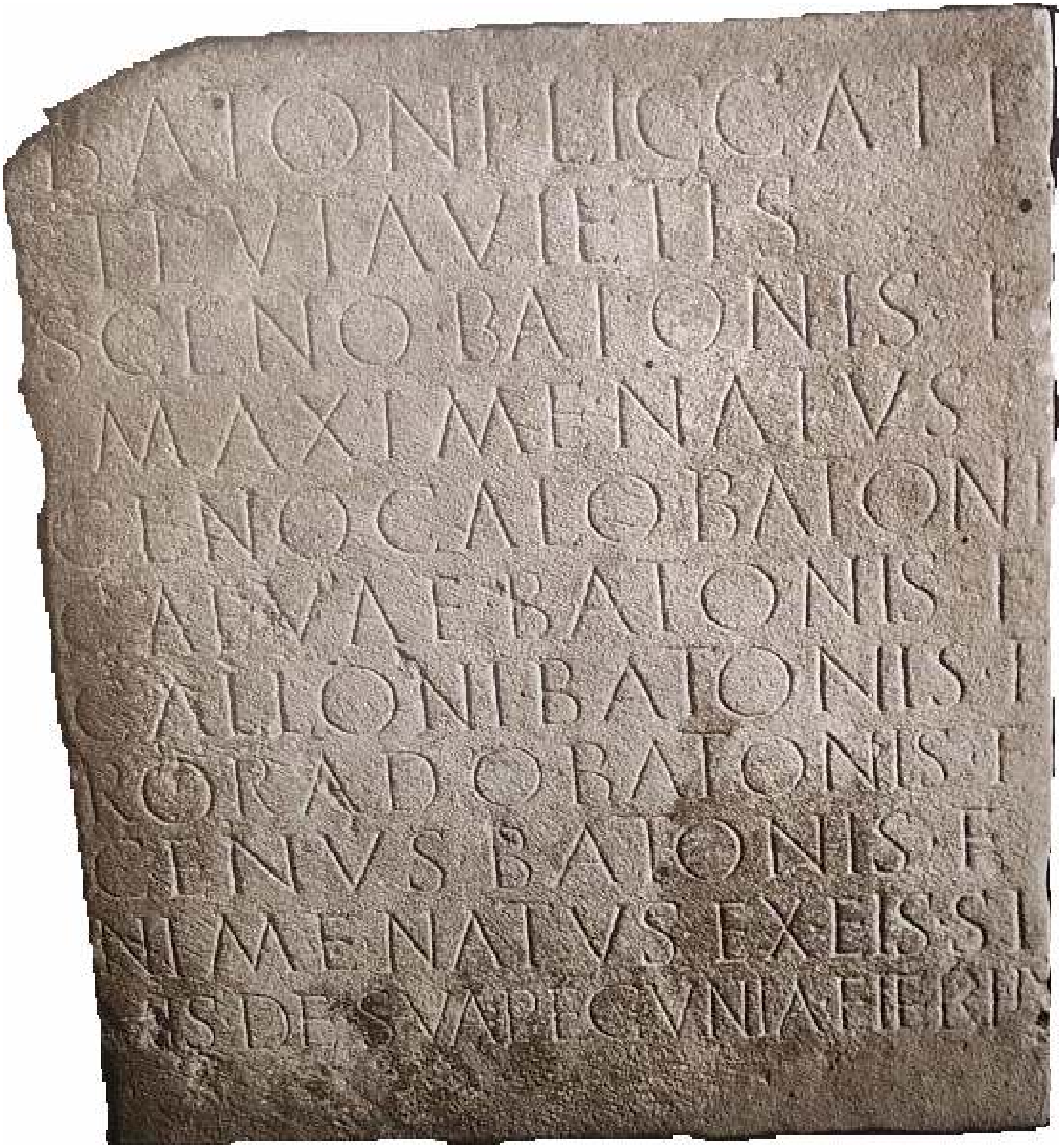
raspolaže ni jednim imenom, ni porodičnim ni rodovskim niti bilo kakvim imenom kojim bi pojmovno determinirala svoje postojanje, nego mora koristiti opće termine kako bi to dokazala, onda iz toga sasvim jasno slijedi da Dezitijati ne poznaju porodična ni rodovska imena.[89]

Natpis je vjerojatno nastao u toku I. st. n. e., i to vjerojano decenijama nakon završetka Velikog Ilirskog ustanka. On možda odražava poziciju onih dezitijatskih generacija koje su več prilično bile izložene utjecaju rimske civilizacije i njenih temeljnih tekovina, ali koje još uvijek nisu imale rimsko građanstvo. Tako imamo korištenje latinskog pisma i jezika, u sredini koja još uvijek živo njeguje domaču onomastiku i samim tim i domaći jezik kao govorni. Znači natpis je morao nastati u periodu kada je domača tradicija još uvijek prisutna, ali ujedno prilično zaogrnuta i novim kulturnim vrijednostima koje predstavljaju dominatne državne i provincijske structure. A sredina I. st. n. e., kada postoji i kada je još uvijek funkcionalna u svome punom opsegu dezitijatska *civitas*, je možda i najpogodniji period kada je mogao nastati natpis iz Župče. Možda bi se onda moglo i pretpostaviti da su Likaj (otac Batona) i Vieto (otac Teute) kao predstavnici najstarije generacije koja se spominje na natpisu, bar kao dječaci doživjeli i period Velikog Ilirskog ustanka.

Literatura : D.Rendić-Miočević, 1948:15, 32; 49; Mayer, 1957:81-82; Alföldy, 1969; Mikolji, 1969:13-14; Bojanovski, 1988:146, fus. 15; Paškvalin, 1996:96-97 i fus. 9; Isto, 2000:194; Škegro, 1997:102, br. 125; Mesihović, 2007:84 – 93; 852 – 854; 885-886; 897; 900; 902 – 903; 907; 909

[89] Nedostatak dezitijatskih porodičnih, gentilnih, bratsvenih, plemenskih imena na natpisu iz Župče, tom najvećem rezervoaru autohtonih ilirskih imena koje se nalaze na jednom mjestu, te u djelima antičkih pisaca ne znači da u okviru dezitijatske zajednice porodica, rod, bratstvo i pleme nisu postojali. Natpis iz Župće, radi smisla svoga teksta jasno ukazuje na postojanje porodice, a i rod je postojao jer ni kod starih Grka, kod kojih su postojali rodovi, ime pojedinca nije bilo složeno, nego u izvornom indoeuropskom duhu sastavljeno samo od jedne riječi. Naravno to ne znači i da porodična i gentilna imena nisu postojala, nego samo da se ona nisu upotrebljava u smislu jedinstvenog imena pojedinca.

Vjerojatno je pretpostaviti da u okviru dezitijatske politije, i u formi protohistorijskog entiteta i u okvirima peregrinske *civitas*, rod, bratstvo i pleme načelno nikada nisu imali politički istaknutu ulogu u smislu primarnosti. Naravno, uloga nižih sastavnica dezitijatske politije→plemena, bratstva i roda u toku cjelokupnog njenog postojanja je varirala, i sigurno je bila izražajnija u najranijim razdobljima, da bi vremenom sve više slabila na korist jačanja suvereniteta cjeline i važnosti porodice. Za vrijeme drugog razdoblja rimske vladavine, uslijed romanizacije, veće fluktuacije i bržeg i sadržajnijeg načina života, a posebice zbog primanja i dobivanja rimskog građanstva, stari (domaći) unutarnji ustroj, sada izuzev samo razine porodice, se još više rastakao.

Slika 1.6.3
Fotografija S.Mesihović

3.

ILJug III, 1586

Srđ, Breza

D M / DEFVNCT / BONOSOPV / ANNORVMXV /5 IVSTINVSP

D(is) M(anibus) / defunct(o) / Bonoso pu(ero) / annorum XV /5 Iustinus pater

Bogovima Manima, preminulom dečku Bonosu, godina 15, Justin otac

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
BONOSO	Bonoso[90]	Nepoznato	Dječak umro u 15. godini
IVSTINVS	Justin	Nepoznato	Otac Bonosa

Literatura : Čorović, 1913:414, br. 7; Mesihović, 2007:897; 900

Slika 1.6.4
Preneseno iz Čorović, 1913:414, sl. 7

[90] Zanimljiv je kasnoantički (možda bolje reći ranosrednjovjekovni) nalaz zlatne igle sa natpisom (imenom!) BONOSA pronađen na lokalitetu Fenekpuszta. Mócsy, 1974:353. Ovaj nalaz se uvrštava u okvir materijalne produkcije ranosrednjovjekovne Keszthely kulture u današnjoj zapadnoj Mađarskoj (zona Blatnog jezera), koja se smatra surogatom populacionog i kulturnog postojanja panonske romanizirane populacije.

4.

ILJug III, 1588

Breza

1933. u sekundarnoj upotrebi kao dio srednjovjekovnog groba uz zid srednjovjekovne crkve (sa vanjske strane)

DIS / --- / CLARIO• AN / POSVIIRVNT•VR /5 ETDASSIVS•PAT / H•S•ES

Dis / [Manibus] / Clario an(norum) [---] / posuerunt Ur[sus] /5 et Dassius pat[ri] / h(ic) s(itus) es[t

Bogovima Manima, Klariu godina ??? podižu Ursus i Dasius ocu na ovom mjestu

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
CLARIO	Klarius	Nepoznato (moguće domorodačko porijeklo)	Otac Ursusa? i Dasiusa
VR[…]	Ursus?	Nepoznato (moguće domorodačko porijeklo)	Zajedno sa bratom podiže spomenik ocu
DASSIVS	Dasius	Nepoznato (moguće domorodačko porijeklo)	Zajedno sa bratom podiže spomenik ocu

Literatura : Sergejevski, 1938:109 – 110, br. 13; Mesihović, 2007:898; 908

Slika 1.6.5
Preneseno iz Sergejevski, 1938:109, br. 13

5.

ILJug III, 1583

Breza

1931. god. prilikom otkopavanja starokršćanske crkve u Brezi

AEL …MAR/CEL AN XX / P•AE MAEL

Ael[ia] Mar/cel[la] an(norum) XX / P(ublius) Ae[l 3]mael / [

Eliji Marceli, godina 20, Publije Elije ????....

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AEL[…] MAR/CEL[…]	Elija Marcela	*Aelius*	Možda umrla u 20. godini
P AE[…]	Publije Elije	*Aelius*	Možda brat ili suprug Elije Marcele

Literatura : Sergejevski, 1940:143, sl. 12 – 13; Mesihović, 2007:898

http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en

Natpis je polomljen na dva dijela, ali moguće između ta dva dijela nije bilo nekih većih umetaka u tekst.

Slika 1.6.6
Preneseno iz Sergejevski, 1940:sl. 12 - 13

6.

ILJug III, 1584

Srđ, Breza

AN / AEL•P / LA•NT / ENT… (natpis je prilično fragmentiran i oštećen)

An??? / Ael(ius) P? / La Nt???? / ent????

???? Elije P ??????

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

AEL P[…]	Elije P.	*Aelius*	Nema dovoljno podataka

Literatura : Ćorović, 1913:414, fig. 6; Mesihović, 2007:898

Slika 1.6.7
Preneseno iz Ćorović, 1913:414, fig. 6

7.

ILJug III, 1585

Srđ,Breza

D M / VR•ACV / AP•ME (natpis je prilično fragmentiran i oštećen)

D(is) M(anibus) / A)ur(elius) Acu(tus?) / Ap ? Me?

Bogovima Manima, Aurelije Akutus? ???

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

[..]VR ACV[…]	Aurelije Akutus	*Aurelius*	Nema dovoljno podataka

Literatura : Ćorović, 1913:413, fig. 5;

http://www.uni-heidelberg.de/institute/sonst/adw/edh/index.html.en

Slika 1.6.8
Preneseno iz Ćorović, 1913:413, fig. 5

8.

ILJug III, 1587

Breza

1934. god. u sekundarnoj upotrebi

AEMA / T•TV /RIV•F• / BIET•F /5 SVEP

]/ae ma[...]/t[...] tu[...]/ri v(ivus) f(ecit) [si]/bi et f[iliae(?)] /5 su(a)e p[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AEMA / T•TV[…]/RI	Nepoznato	Nepoznato	Onaj koji podiže spomenik
F[….] / SV E	Nepoznato	Nepoznato	Kćerka?

Literatura : Sergejevski, 1938:110, br. 14

http://www.uni-heidelberg.de/institute/sonst/adw/edh/index.html.en

Slika 1.6.9
Preneseno iz Sergejevski, 1938:110, br. 14

9.

ILJug I, 97

Doboj, Kakanj

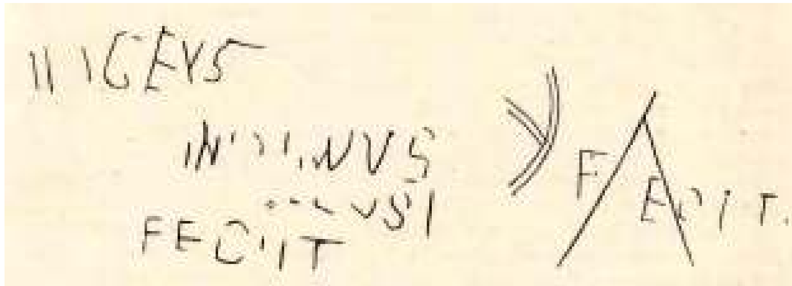
IIIGEVS / INGENVVS /???? / FECIT // FECIT

I(?)I(?)I(?)geus / Ingenuus / [---] / fecit // fecit

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
INGENVVS	Ingenuus	-	-

Riječ je o grafitima na stupu, pronađenom početkom ljeta 1947. god., koji možda ukazuju na onoga ko je izradio stupove ili samo na onoga ko je šarao po njima.

Literatura : Sergejevski, 1948:178 – 179, br. 9, sl. 6 i 7 i Tbl. V, sl. 1 i 2

Slika 1.6.10
Preuzeto iz Sergejevski, 1948:179, sl. 6 i 7

Slika 1.6.11 : Stup iz Doboja kod Kaknja
Preuzeto iz Sergejevski, 1948:Tbl. V, sl. 1

10.

ILJug I, 98

Crkvina, Donja Zgošća, Kakanj (pronađen 1948. god.)

1948. god

OR•XX / OPL / OS

] / [------] / [--- ann]or(um) XX / [---]Opl(us???) / [--- p]os(uit?)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
OPL	Oplus???	-	Možda domorodačko porijeklo

Literatura : Sergejevski, 1951:309, br. 16, sl. 12.

Slika 1.6.12
Preuzeto iz Sergejevski, 1951:309, sl. 12

Na prostorima Breze (od ukupno 29 registriranih) dominiraju osobe sa domorodačkim ilirsko-dezitijatskim imenima (12+još četiri osobe vjerojatno domorodačkog porijekla cc 55, 2 %). Jedna osoba je sa ulpijevskim, četiri sa elijevskim, jedna sa aurelijevskim i jedna sa flavijevskim gentilnim imenom. Šest osoba je sa nepoznatim gentilnim imenom. Sa sigurnim i mogućim domorodačkim/dezitijatskim porijeklom su 23 osobe (cc 79, 3 %). Na osnovi izloženih podataka u antičkom periodu i u brezanskom području dominira u velikoj većini dezitijatsko i romanizirano domače stanovništvo. Iz toga sloja dolaze i visoki lokalni dužnosnici i razvijala se i lokalna aristokratija. 22 osobe su muškog roda, a 7 je žena. Jedna muška osoba je stara 15 godina.

1.7 Fojnica –Lepenica – Visoko područje

1.

CIL III, 8379 (p 2256)

Podastinje, Kiseljak

C•MANLIVS / C•L / HONESIMVS / ANN•L /5 H•S•E

C(aius) Manlius / C(ai) l(ibertus) / Honesimus / ann(orum) 50 /5 h(ic) s(itus) e(st)

Gaj Manlije Gaja oslobođenik Honesimus, godina 50, ovdje leži

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
C•MANLIUS / C•L / HONESIMUS	Gaj Manlije Gaja oslobođenik Honesimus	*Manlius* -libertin-	Oslobođenik i vjerojatno poslovni zastupnik Manlija iz Risna na ovom rudonosnom području.[91]

Literatura : Patsch, 1894:344 – 345, sl. 4; Anđelić, 1963:165; Bojanovski, 1988:153, fus. 59; Mesihović, 2007:686

2.

ILJug III, 1594

Podastinje, Kiseljak

AVR NAVA / AN… X V AVR /CINIANVS P/ IM FILI MATR/5 PR P P/ TEM AVR…/TA MATER•EIV/ VIVA SIBI FEC / ET NEPOTI SV…/10 MARCELIN / DEFVNCT / P•P•SV•

Aur(elius?) Nava[...] / an(norum) X[L]V Aur(elius) [Li]/cinianus p[r] /im[us] fili(us) matr[i] /5 pr(o) p(ietate) p(osuit) / Tem(ae) Aur(eliae?) [Cil? ….]/ta mater eiu[s] / viva sibi fec[it] / et nepoti su[o] /10 Marcel[l]in[o] / defunct[o] / p(osuit) p(ecunia) su[a]

Aurelija Nava….godina 45, Aurelije Licinijan, prvi sin majke, pobožno postavi Temi? Aureliji? majci svojoj za života učini i nečaku/unuku svome Marcelinu preminulom, postavi od svoga novca.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AVR NAVA	Aurelija Nava?	*Aurelius*	Stara 45 godina?

[91] O Risnu v. Garašanin, 1967:210 – 216.

AVR [..]CINIANVS	Aurelije Licinijan	*Aurelius*	Dedikant natpisa. Bliska porodična veza sa Aurelijom Navom i sin Teme Aurelije i rođak Marcelina.
TEM AVR	Tema Aurelija	*Aurelius*	Bliska porodična veza sa Aurelijom Navom. Majka Aurelija Licinija i rodica Marcelina.
MARCELLINO	Marcelin	Možda isto *Aurelius*	Preminuli nečak/unuk dedikanta natpisa. U bliskoj rodbinskoj vezi sa ostalim pojedincima sa natpisa

Literatura : Vulić, 1933:69-70; Sergejevski, 1938:111, br. 15; Anđelić, 1963:164-166; Bojanovski, 1988:148 fus. 24; Mesihović, 2007:682; 905

Slika 1.7.1
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:111, br. 15

3.

ILJug III, 1595

Podastinje, Kiseljak

SERVA / MERITAE / ITE

] serva / […] meritae / […]ite

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SERVA	Nepoznato	Nepoznato	Robinja

Literatura : Mandić, 1925:64; Anđelić, 1963:165; Mesihović, 2007:686

4.

AE 1997, 1229

Brestovsko, Kiseljak

D M / MAXIMIN / IIII•AVR•KARV / EPOTI•K/ 5 IBI VIVA / VM DVLCISSIMV / ANDVM TITVLVM / SVIT P

D(is) M(anibus) / […] Maximin[o] / [def(uncto) an(norum)] IIII Aur(relius) Karu[s] / [… n]epoti k[ar(issimo)]/ 5 [… s]ibi viva / […]um dulcissimu[m …] / [..]andum titulum […] / [po]suit p(ro?) [p(ietate)](?)

Bogovima Manima,Maksiminu 4 godine?, Aurelije Kar nećaku najslavnijem? … i? sebi za života najljupkiji ? spomenik postavi.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MAXIMIN[	Maksimin	Možda *Aurelius*	Nečak Aurelija Kara preminulom sa četiri godine
AVR KARV[	Aurelije Kar	*Aurelius*	

A.Škegro (2003:152) smatra da nije riječ o Aureliju Karu, nego o Ariju Karu. Međutim u trećem redu jasno se primjećuje ligatura na AR, odnosno riječ je o AVR.

Literatura : Škegro, 1997:103, br. 129; Isto:2003, 151-153, br. 15; sl. 17; Mesihović, 2007:905

Slika 1.7.2
Preuzeto iz Škegro, 2003:152, sl. 17

5.

AE 1994, 1344

Bijele Vode, Donja Višnjica, Kiseljak

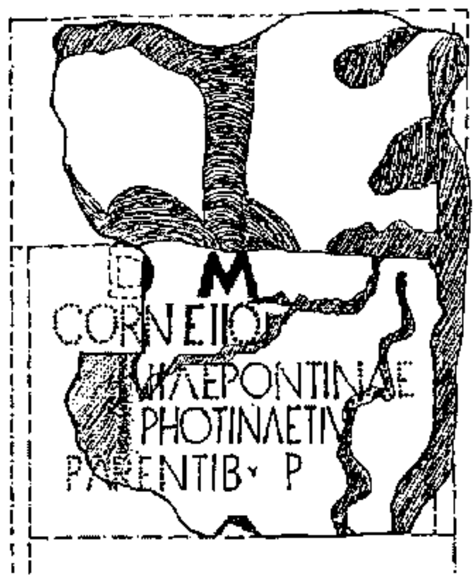
D M / …NELIO / …LIAE PONTINA / PHOTINA ET IV… /5 …ENTIB•P

D(is) M(anibus) / [... Cor]nelio [...] / [..]liae Pontina[e] / [...] Photina et Iu[...] /5 [pare]ntib(us) p(osuerunt)

Bogovima Manima, Korneliju... ??? Pontini Fotina i Julije? roditeljima? postaviše.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
]NELIO	Kornelije?	Nepoznato	Možda otac Fotine i Julija?
]LIAE PONTINA[	? Pontina	Nepoznato	Možda majka Fotine i Julija?
PHOTINA	Fotina	Nepoznato	-
IV[	Julije?	Nepoznato[92]	-

Literatura : Škegro, 1997:103, br. 128; Isto, 2003:150, br. 13; Mesihović, 2007:686; 905

Slika 1.7.3
Preuzeto iz Škegro, 2003:150, sl. 15

6.

ILJug III, 1596

Gornja Višnjica, Kiseljak

Prvi natpisni dio: R OPTABAT FIERI• SIBI QVOD PI / ER INFELICES NATI FECIT VTERQVE

[92] Pošto su imena prilično fragmentarna, ostalo se na stajalištu da je riječ o nepoznatim ili teško razumljivim gentilnim imenima a ne na pokušaju rekonstruiranja u *Cornelius* ili *Iulius*.

(……… ...Pate)r optabat fieri• sibi quod pi(a) / (Mat)er infelices nati fecit uterque

Drugi natpisni dio : D M / AVR•TITIANO•D…. / AVR•IVSTIANO• D…/ AVR•IVSTO•D•ANN…FIL /5 PIENTISIMIS•ET•SVO•ALV / MNO•AVR•TIVTS•ET•AVR M…/ TILLA•PARENTES•ET•SIBI / VIVIS•POSVERVNT

D(is) M(anibus) / Aur(elio) Titiano d(efuncto) [ann(orum)… et] / Aur(elio) Iustiano d(efuncto) [ann(orum)… et] / Aur(elio) Iusto d(efuncto) ann(orum) […] fil(iis) /5 pientis(s)imis et suo alu/mno Aur(elius) Titus et Aur(elia) M[ar]/tilla parentes et sibi / vivis posuerunt

Bogovima Manima, Aureliju Titianu preminulom…., Aureliju Justianu preminulom….Aureliju Justu, preminulom godina…. sinovima pobožnim i svome učeniku, Aurelije Tit i Aurelija Martila, roditelji i sebi za života postaviše.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AVR• TITIANO	Aurelije Titian	*Aurelius*	
AVR•IVSTIANO	Aurelije Justian	*Aurelius*	
AVR•IVSTO	Aurelije Justo	*Aurelius*	
SVO ALV/MNO	Učenik	Možda isto *Aurelius*?	Učenik ?, Nejasan kontekst povezivanja i odnosa sa navedenim imenima.
AVR•TITVS	Aurelije Tit	*Aurelius*	Možda otac Titiana, Justiana i Justa
AVR M[…]/TILLA	Aurelije Martila	*Aurelius*	Možda majka Titiana, Justiana i Justa

Riječ je o vrlo sadržajnom spomeniku sa zanimljivim i dobro sačuvanim prikazima.

Literatura : Vulić, 1933:69-70; Misilo, 1936:20-21; Sergejevski, 1938:111; Anđelić, 1963:164-166; Bojanovski, 1988:148 fus. 24; Mesihović, 2007:905

Slika 1.7.4
Preuzeto iz Misilo, 1936:Tbl. V, sl. 1

7.

ILJug III, 1597

Gornja Višnjica, Kiseljak

AVRELIO VIC/TORINO COIVCI / ET AVR VICTORINE / FILIE ET AVR VINDICI /5 GENERO ET VINDICI / ANO NEPOTI AVRELIA ATI/LIA BBMM ET SI/BI VIVA P

Aurelio Vic/torino co(n)iugi / et A(u)r(eliae) Victorin(a)e / fili(a)e et A(u)r(elio) Vindici /5 genero et Vindici/ano nepoti A(u)relia Ati/lia bb(ene) mm(erentibus) et si/bi viva p(osuit)

Aureliju Viktorinu, suprugu i Aureliji Viktorini, kćerci i Aureliju Vindiku, roditelju i Vindicijanu, nečaku, Aurelija Atilija, zaslužnima i sebi za života postavi.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVRELIO VIC/TORINO	Aurelije Viktorin	*Aurelius*	Suprug Aurelije Atilije
AVR VICTORINE	Aurelija Viktorina	*Aurelius*	Kćerka Aurelije Atilije
AVR VINDICI	Aurelije Vindiko	*Aurelius*	Roditelj Aurelije Atilije?
VINDICI/ANO	Vindicijan	Aurelius	Nečak Aurelije Atilije
AVRELIA ATI/LIA	Aurelija Atilija	*Aurelius*	Dedikant spomenika

Literatura : Vulić, 1933:69-70; Misilo, 1936:21-22; Sergejevski, 1938:111; Anđelić, 1963:164-166; Bojanovski, 1988:148 fus. 24; Mesihović, 2007:905

Slika 1.7.5
Preuzeto iz Misilo, 1936:22, sl. 4

8.

ILJug III, 1598

Gornja Višnjica, Kiseljak

D•M / BAEBIAEME / AE MATRI•ET / EI LAEITIAE /5 ANNO V/ BAEBIVS TITIAN / V S

D(is) M(anibus) / Baebiae me/ae matri et / ei(us) Laeitiae /5 anno(rum) V / Baebius Titian/v(otum) s(olvit)

Bogovima Manima, Bebiji, mojoj majci i njenoj Leticiji, godina 5, Bebije Titian zavjet ispunio

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
BAEBIAE	Bebija	*Baebius*[93]	Majka Bebija Titiana
LAEITIAE	Leticija	Baebius	Stara pet godina
BAEBIVS TITIAN[	Bebije Titian	Baebius	Dedikant spomenika

Literatura : Vulić, 1933:70; Misilo, 1936:21; Anđelić, 1963:164; Bojanovski, 1988:153 fus. 62; Mesihović, 2007:686

Slika 1.7.6
Preuzeto iz Misilo, 1936:Tbl. V, sl. 2

[93] Rod Bebija se pojavljuje i u Dokleji. Garašanin, 1967:197 na više natpisa :*CIL* III, 8291; *CIL* III, 12709 (p 2253) : *CIL* III, 13833; *CIL* III, 12710.

9.

ILJug III, 1599

Gornja Višnjica, Kiseljak

D•M / MN• PONTIO / VALENTI / IVLIA •ITACHE /5 C• B• M• P

D(is) M(anibus) / M(a)n(lio) Pontio / Valenti / Iulia Itache /5 c(oniugi) b(ene) m(erenti) p(osuit)

Bogovima Manima, Manliu Pontiju Valensu, Julija Itake, suprugu, zaslužnom postavi

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MN PONTIO / VALENTI	Manlio Pontije Valens	*Pontius*	Suprug Julije Itake
IVLIA ITACHE	Julija Itake	*Iulius*	Dedikant spomenika

Literatura : Vulić, 1933:71; Misilo, 1936:18 - 19; Anđelić, 1963:164; Bojanovski, 1988:153; Mesihović, 2007:686

Slika 1.7.7
Preuzeto iz Misilo, 1936:19, sl. 3

10.

Natpis iz Homolja

Gradac, Homolj, Kiseljak

ANO AVG SA / AVRLIVS MARC FIL V S

[Silv]ano Aug(usto) sa(crum) / Aur(e)lius Marc(i) v(otum) s(olvit)

Uzvišenom Augustu, Svetom, Aurelije Markov zavjet učini

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVRLIVS	Aurelije	*Aurelius*	Dedikant spomenika
MARC[	Marcije	*Aurelius*	Otac Aurelija

Literatura : Skarić, 1932:4; Anđelić, 1963:163

Slika 1.7.8
Preuzeto iz Skarić, 1932:Tbl. IV, sl. 3

11.

ILJug, I, 95 Fragmentarni natpis iz Višnjice

Donja Višnjica / Višnjica Polje, Kiseljak (nađen u jesen 1954. god.)

EQ•R DEC•C…./ RVM•PATR…./ FABRVM… / ATE•IADET…./5 ….NORV …/… ERV…. /… I…/….

eq(uiti) R(omano) dec(urioni) c[ol(oniae) ...]/rum patr[ono collegii] / fabrum [in civi]/[t]ate Iade[r]t(ina) et [,,] /5 [an]noru[m,,,] / [..]eru[...] / [...]l[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
EQ•R DEC•C…./ PATRO…./	Nepoznato	Nepoznato	Natpis posvećen rimskom vitezu, dekurionu kolonije?, i patronu kolegija zanatlija u Zadarskoj *civitas*.

Literatura : Sergejevski, 1957:120 - 121, br. 10, T. I, 2; Anđelić, 1963:165; Bojanovski, 1988:69; 153, fus. 57

Slika 1.7.9
Preuzeto iz Sergejevski, 1957:Tbl. I, sl. 2

12.

AE 1992, 1377

Ulomak rimske stele iz Kreševa

Kreševo ili šire područje oko Višnjice

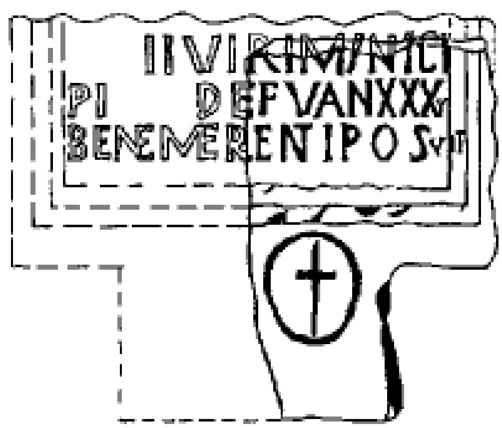
…….RIMVNICI / …EFVANXXXV / ….ENTIPOSVIT

[—?duovi]ri munici/[pi — d]efu(nct…) an(norum) XXXV/[benemer]enti posuit

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
…….RIMVNICI	Nepoznato	Nepoznato	Natpis možda posvećen duoviru lokalnog municipija.

Ovo je jedan ulomak natpisa sa šireg područja Lepenice u kome bi se nagovještavalo spominjanje lokalnog municipija. Nepoznato je da li je riječ o dužnosnicima iste municipalne jedinice koja je pokrivala i sarajevsko područje (*Aquae*) ili je ipak sasvim nova, "lepenička" municipalna jedinica. Slična je situacija i sa prethodnim natpisom br. 11, u kome se spominje izvjesni rimski vitez, dekurion izvjesne kolonije. Postoji još jedan dosta fragmentirani natpis na kome bi se isto moglo čitati kolonija (v. naredni br.13,d), ali prije vezano za salonitansku koloniju na obali, nego za neku municipalnu jedinicu u Gornjoj Bosni.

Literatura : Škegro, 2003:149, br. 12; sl. 14

Slika 1.7.10
Preuzeto iz Škegro, 2003:149, sl. 14

13. Na širem prostoru Višnjice je pronađen čitav niz fragmenata natpisa, iz kojih bi se možda moglo izvući još imenovanih ili neimenovanih osoba.

a) *ILJug* III, 1601, VET[/ NOR[(vjerojatno je riječ o veteranu),

b) *ILJug* III, 1600, ET•S / PV / AB / RI : *...)*Et su(o) /Pu(blio) / *(………..)*ab*(………..)* / (fie?)ri*(……………..*

c) c) *ILJug* III, 1602 D M

d) d) *ILJug* I, 96

OL•SA O / VO / OL / INO

... c]ol(oniae) Sa[l]o[nitana] ..[...] / [..]vo[..] / [... c]ol[oni ...] / [...]ino[

Slika 1.7.11
Preuzeto iz Sergejevski, 1957:122, sl. 4

Literatura : Misilo, 1936:22 – 24; Sergejevski, 1957:122 - 123; 125, br. 11, sl. 4; Bojanovski, 1988:153, fus. 58

Na prostorima sliva rijeka Fojnice i Lepenice (od 35 više-manje registrirane) dominiraju osobe sa aurelijevskim gentilnim imenom (19 = cc 54 %). Jedna je osoba sa julijevskim gensom, jedan *Pontius*, tri nosioca gentilnog imena *Baebius*, jedan oslobođenik, jedna robinja i čak možda (uključujući i fragmentarne natpise) 9 osoba sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim gentilnim imenom (neke od njih možda sa gentilnim imenom *Cornelius* i *Iulius*). Velika raznolikost u imenima ovog područja ne bi trebalo da čudi, ako se ima u vidu da je riječ o rudonosnoj zoni u kojoj je bila, iz privrednih razloga i znatnija fluktuacija ljudi. Ipak i ovdje su u populaciji dominirale osobe sa domorodačkim porijeklom, koji su bili nesumnjiva većina. Činjenica o velikom broju Aurelija možda bi

mogla ukazivati da je domorodačko dezitijatsko stanovništvo porječja Fojnice i Lepenice bilo posljednje koje je primilo rimsko građanstvo. 24 osobe su muškarci, 11 su ženskog roda, od kojih jedna sigurno djevojčica.

1.8 Sarajevsko područje

1.

CIL III, 13858= *ILJug* I, 92

Kod «Crvenog Hana» na Ilidži

APOLLIN / TADENO / CHARMIDIS/ COL D D

Tradicionalna verzija rekonstruiranja teksta :

Apollin[i] / Tadeno / Charmidis / col(oniae) d(onum) d(edit)

«Apolonu Tadenu, Harmidis, kolonije daje posvetu»

Alternativna verzija rekonstruiranja teksta :

Apollin[i] / Tadeno / Charmidis / col(oniae) d(ecurionum) d(ecreto)[94]

"Apolonu Tadenu, Harmidis, odlukom vijeća dekuriona kolonije" (postavi)

Ukoliko je tačna druga rekonstrukcija, onda bi ustvari dekurionsko vijeće (*ordo decurionum*) kolonije *Aquae* naložilo na javni trošak podizanje ovoga žrtvenika Apolonu Tadenu, i to na javnom zemljištu, vjerojatno gradskom forumu.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
CHARMIDIS	Harmidis	nepoznato (moguće grčkog ili orijentalnog porijekla)	Vjerojatno stanovnik kolonije *Aquae*

Literatura : Patsch, 1894:342 - 343; Isto, 1914:179; 183; Isto, 1915:68, sl. 58, fus. 1; Skarić, 1926; Sergejevski, 1940:140; ; Imamović, 1977:428 i sl. 198 i 199 na str. 429; Bojanovski, 1988:144; 149 fus. 34; Paškvalin, 2000:200; Ćeman, 2000:129;162; Wilkes, 2001:260; Kuntić-Makvić, 2005:337;343; Mesihović, 2007:686; 799; 896; Isto, 2008:16 - 17

[94] Kratica D D može se rekonstruirati i kao *d(ecreto) d(ecurionum)* ili *decurionum decreto*. Matijašić, 2002:82; 181

Slika 1.8.1
Preuzeto iz Imamović, 1977:429, sl. 198

2.

CIL III 8377=12755

Osijek, Ilidže

D M / VLP / IOVLPIA / M?VSA•MARITO /5 B•M•P

D(is) M(anibus) / Ulp/io Ulpia/ M?usa marito/ 5 b(ene) m(erenti) p(osuit)

„Bogovima Manima, Ulpiju Ulpija Musa, suprugu, zaslužnom postavila“

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VLP / IO	Ulpio	*Ulpius*	
VLPIA / M?VSA	Ulpija Musa	*Ulpius*	Supruga spomenutog Ulpija

Literatura : Truhelka:1890, 95-96; Mesihović, 2007:680; 907; Isto, 2008:21

Slika 1.8.2
Preuzeto iz Truhelka, 1890:95, sl. 1

3.
AE 1980, 694
Kod pješačkog mosta na rijeci (na desnoj obali) Željeznici, Zmijske stijene, Ilidža

D M / A•CELSO•C/ B•M•CONQVO / VIXIT ANXXXII /5 ETVIVIAE•I[….] / D•FANIIII•VLP / A•SVCCESSA / ET•SIBIVIVEP
D(is) M(anibus) / A(ulo) Celso c(oniugi) / b(ene) m(erenti) con quo (=um) / vixit an(nis) XXXII / 5 et Viviae f(i)l(iae) / ob(itae) (?) an(norum) IIII Ulp(i)/a Successa / et sibi viv(a)e p(osuit) Rekonstrukcija i čitanje prema Imamović, 1979. Najproblematičniji je 6. redak gdje sačuvani tekst daje samo D•FANIIII•VLP, pa bi oblik *ob(itae?)* teško dolazio u obzir.[95]

[95] Prof. dr. E.Imamović se u svome rekonstruiranju teksta rukovodio uputuma i mišljenjima profesora Giusepe Barbierija sa Rimskog univerziteta.

D(is) M(anibus) / Ael(io) Celso c(oniugi) / b(ene) m(erenti) con quo / vixit an(nos) XXXII / 5 et Viviae [….] / def(unctae) an(norum) LII[….] Ulpi/a Successa / et sibi viv(a)e p(osuit). Rekonstruiranje i čitanje prema Škegro, 1997:102, br. 120 i Isto, 2003:148 – 149, br. 11. Rekonstruiranje Celsovog imena kao *Aelius* je malo neobično, jer je uobičajena kratica AEL. a ne samo A.[96] U 6. retku, jasno se vidi brojka IIII, a ne LII, što je sasvim razumljivo jer sam reljefni spomenik prikazuje dvoje supružnika sa malim djetetom među njima, a i u 5. retku se iza VIVIAE i interpunkcijske tačke može naslutiti jedna crtica I, što bi moglo biti sastavni dio riječi *filiae*. Znači Vivia je kćerka sa četiri godine. U istom retku se D•F rekonstruira kao *def(unctae)* - preminula, ali između /D/ i /F/ se jasno uočava tačka – znak interpunkcije.

„Bogovima Manima, A. Celsu, supružniku, zaslužnom, sa kim živih 32 godine i Vivii, kćeri preminuloj od četiri godine Ulpija Sukesa i sebi za života postavi."

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
A•CELSO	Aul Celso	*Celsus*[97]	
VIVIAE	Vivia	*Celsus*	Kćerka Aula Celsa i Ulpije Sukese
VLP / A•SVCCESSA	Ulpija Sukesa	*Ulpius*	Supruga Aula Celsa

Literatura : Imamović, 1979; Škegro, 1997:102, br. 120; Isto, 2003:148 – 149, br. 11; Ćeman, 2000:133; Mesihović, 2007:680; 898; 907; 909; Isto, 2008, 22 - 23

[96] Ime Celso se sreće i na drugim dalmatinskim natpisima : *CIL* III, 1868 (p. 1029), Narona; *CIL* III, 2028 (p 1030) = *CIL* III, 8753, Salona; *CIL* III, 2870 (p 1037) = *CIL* V, *336, *Nedinum*; *CIL* III, 2877, *Nedinum*; *CIL* III, 6359 (p 1491), Risan; *CIL* III, 8979 (p 2136), Salona; *CIL* III, 9270, Salona; *CIL* III, 9929, Hadra; *CIL* III, 14321,02, Scardona; *CIL* III, 14605, Komine/Municipium S…; *CIL* III, 14625, Tasovčići/Narona; *ILJug*- I, 181, Riditarum; *ILJug*- II, 877, Kruševo/Clambetae*;* *ILJug* III, 1646, Glamoč - *P(ublius) Ael(ius) Celsinus*- na ovom natpisu se jasno vidi da je kratica za *Aelius = Ael*., a ne samo A.; *ILJug*- III, 1647, Glamoč; *ILJug* III, 2859, Domavia;

Slika 1.8.3
Fotografija S.Mesihović

4.

Natpis Publija Elija Maksimina

Gradac, Ilinjača, Kotorac

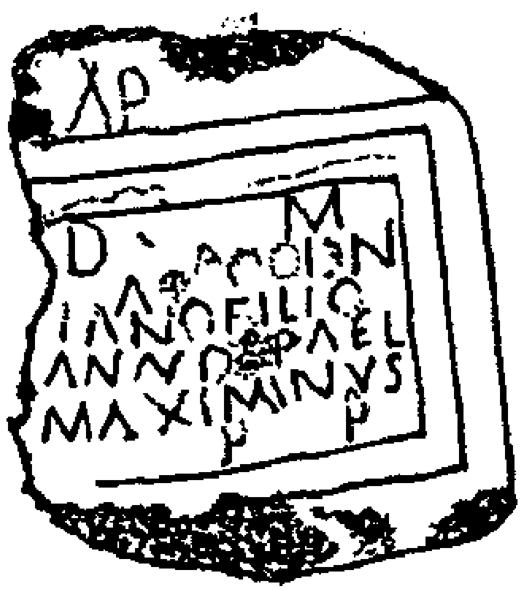
XP // D M / …N …/ …IANOFILIO /5 ANNO P AEL / MAXIMINVS / P P

xp???? // D(is) M(anibus) / *[P(ublio) Ael(io)…]n/ …iano filio/5 anno(rum) P(ublius) Ael(ius)/ Maximinus/ p(ater) p(osuit)*

Bogovima Manima, Publiju Eliju????….ianu, sinu, ??? godina, Publije Elije Maksimin otac postavio

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
[P(ublio) Ael(io)…]iano	Publije? Elije …?iano?	*Aelius*	Sin Publija Elija Maksimina
P(ublius) Ael(ius) /Maximinus	Publije Elije Maksimin	*Aelius*	

Literatura : Škegro, 1997:102, br. 123; Isto, 2003:150 – 151, br. 14; Mesihović, 2007:899; Isto, 2008:25

Slika 1.8.4
Preuzeto iz Škegro, 2003:151, 16

5.

ILJug I, 90

Ispod zgrade na groblju uz Kemaludinovu Džamiju, Centar – Sarajevo (u blizini Vječne vatre)

DVSI / COS•FETIAL / CVM PVBLICIAQVAR/ ETCATIIS•MAXIMINA•C /5 CLEMENTINO•CLEMENTE LI / VS •AFRODISIVS •FLAMEN

Rekonstrukcija teksta po http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en:

]dus I[3] / [3] co(n)s(ul) fetial[is 3] / cum Publicia Quar[ta] / et Catiis Maximina C[lementina 3] /5 Clementino Clemente Li[3] / [3]us Afrodisius flam[en

Rekonstrukcija teksta po Sergejevskom 1941:17

-------------*dus I*----------------------------------

--------- *co(n)s(ul)•fetial[is*---------------------

cum publici aquar[um ductus?curatore? NN?]

et Catiis•Maximina•C[lementina?---------------

Clementino•Clemente•Li---------------------------5

------------*us•Afrodisius•flam[en*------------

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
CATIIS•MAXIMINA•C /5 CLEMENTINO•CLEMENTE	Sekst Katij Klementin Priskilijan	*Catius*	Vjerojatno patron *Aquae* u Rimu - ime vrlo teško čitljivo;moguće da je riječ i o dvije različite osobe iz roda Katija -
AFRODISIVS	Afrodisij	nepoznato (moguće grčkog ili orijentalnog porijekla)	Svećenik flamen u municipalnoj jedinici *Aquae*

Literatura : Sergejevski, 1941:15-18; Isto, 1947:36-37; 45-46; Ćeman, 2000:135; Mesihović, 2007:685 – 686; 688; 889; Isto, 2008:26 - 29

Slika 1.8.5
Fotografija S.Mesihović

6.

Natpis Ulpije Paule

Temelji Kemaludinove Džamije, Centar – Sarajevo (u blizini Vječne vatre)

D M / VLPIAPA/VLAVIVA/ BI E

D(is) M(anibus) / Ulpia Pa/ula viva / [si]bi e[t] /

«Bogovima Manima, Ulpija Paula za života sebi ….»

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
VLPIAPA/VLA	Ulpija Paula	*Ulpius*	Stanovnica *Aquae*

Literatura : Sergejevski, 1941:18, sl. 2; Isto, 1947:36; Mesihović, 2007:907; Isto, 2008:29 - 30

7.

CIL III 2766 a (isp. P. 1035)=8374 = *ILJug* III, 1581

Pred kućom izvjesnog Zlatarovića, Švrakino selo, Novi Grad – Sarajevo

I O M / TONITRA / TORI AVR / MAXIMVS /5 VIII AVCC

Rekontrukcija i čitanje Patsch, 1894:341 – 342 :

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Tonitra- /tori T(itus) Aur(elius) / Maximus /5 ve[t(eranus)] Aug(ustorum)

"Jupiteru, Najbolje, Najvećem Tonitratoru, Tit Aurelije Maksim, veteran dvojice Augusta"

Međutim na samom spomeniku se u trećem redu uopće ne vidi /T/ pa je malo nejasno odakle Patschu da je *praenomen* Aurelija Maksimusa bio Tit. Nejasno je i njegovo čitanje *veteranus* u petom retku, jer je možda moguće da je riječ o broju VIII. U tom slučaju bi bila riječ o VIII. legiji Augusta, s Aurelije Maksimin bi onda bio veteran te legije.

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AVR / MAXIMVS	Aurelije Maksimus	*Aurelius*	Vjerojatno veteran VIII. legije

			Augusta

Pored are, nađeni su i fragmenti rimske cigle i obrađenog kamena, što pokazuje na stambenu aktivnost na ovom prostoru.[98] Vjerojatno je Aurelije Maksimin imao imanje na području današnjeg dijela Novog Grada (možda upravo na prostoru Švrakinog Sela). Sudeći po aurelijevskom gensu, naš veteran je po porijeklu bio domorodac, možda baš iz Gornje Bosne. Možda je Aurelije Maksimus bio veteran dvojice Augusta (*Augustorum duorum/Augusti duo*), ---moguće suvladara koji su nosili aurelijevsko gentilno ime--- (druga polovica II. st. n. e.).

Literatura : Patsch, 1894:341- 342; Isto, 1895 A:143; Imamović, 1977:364; Bojanovski, 1988:150 i fus. 39; Ćeman, 2000:131; Mesihović, 2007:682; 701 – 704; 904; Isto, 2008:31 - 32

Slika 1.8.6
Preuzeto iz Imamović, 1977, 365, sl. 97

[98] Arheološki leksikon BiH, Tom III, 1988:53

8.

Natpis Publija Elija Viktorina

Zidine, Krivoglavci, Vogošća

Sačuvani dio : ORINO•DEC•M•AQ•FILIOINFELICISSI / OS•X•MES II DIESXIIIIET•VLPGALLIE /NCOMPARABILI•P AEL VICTORINVS / Q III VIR Q Q E D S I B I•VIVS FECIT

I. Prijedlog rekonstrukcije i prijevoda teksta natpisa iz Krivoglavaca po prof. dr. sc. Bruna Kuntić - Makvić

1. . Aelio vict)ORINO DEC(urioni) M(unicipi) AQ(ensis)

FILIO INFELICISSI(mo)

2. ...qui vixit ann)OS X M(ens)ES II DIES XIIII ET

VL(piae)GALLI(a)E

3. uxori in)COMPARABILI P(ublius) AEL(ius) VICTORINVS

4. municipi A)Q(uensis) III(I) VIR Q(uin)Q(ennalis)

(a)ED(ilis) VIV(u)S FECIT

1. Prenesretnome sinu (.) Eliju Viktorinu, dekurionu akvskog municpija

2. (koji je živio) 10 godina, 2 mjeseca i 14 dana i Ulpiji Galiji

3. neusporedivoj (supruzi), Publije Elije Viktorin

4. petogodišnji kvatuorvir akvskog (municipija) i edil načini za života.

II. Prijedlog čitanja prijevoda : Viktorinu, dekurionu municipija Akvisa, sinu prenesretnome / koji je živio 10 godina, 2 mjeseca i 14 dana i Ulpiji Galiji,/ (supruzi) neusporedivoj Publije Elije Viktorin,/ Akvisa tresvir (ili kvatuorvir!?) kvinkenalis i edil, sebi za života načini.

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
[…]ORINO	Viktorin	*Aelius*	Dekurion municipija *Aquae*; sin Publija Elija Viktorina i Ulpije Galije.

P AEL VICTORINVS	Publije Elije Viktorin	*Aelius*	Tresvir (ili kvatuorvir!?) kvinkenalis i edil municipija *Aquae.*
VLP GALLIE	Ulpija Galija	*Ulpius*	Supruga Publija Elija Viktorina.

Epigrafski spomenik iz Krivoglavaca se može smatrati jednim od najvažnijih vrela za osvjetlavanje antičke historije sarajevskog područja. Pošto nije do sada primijećeno da je korišten u naknadnoj upotrebi, sadržaj natpisa je prilično dobro sačuvan. Na njemu se jasno uočava municipalni status Akvisa sa već izgrađenim lokalnim upravno – političkim institucijama. Politička struktura Akvisa se tako ne razlikuje mnogo od infrastrukture ostalih municipalnih jedinica širom Imperije i tako postoji lokalni senat, koji čine dekurioni (*ordo decuriones*),[99] zatim izvršne funkcije kvinkenalisa (neke vrste lokalnih cenzora) [100] i edila. [101] Publije Elije Viktorin je u trenutku podizanja natpisa bio jedan od trojice ili četvorice osoba (tresvir ili kvatuorvir) izabranih na izvršnu funkciju na petogodišnji mandat (odatle i naziv kvinkenalis). Epigrafski spomenik i uopće kontekst nalazišta u Krivoglavcima oslikava jednu elitnu i uglednu porodicu Akvisa. Porodice Publija Elija Viktorina i Ulpije Galije su svoje porijeklo po agnatskoj liniji izvodili od onih osoba (odnosno patera familijasa) koje su dobile rimsko građanstvo za careva Hadrijana i Trajana. I vrlo vjerojatno su one direktnog domorodačkog, dezitijatskog porijekla, možda i predstavnici dezitijatske postustaničke „aristokratije“ koja se ponašala lojalno i saradnički sa rimskom upravom. Sudeći po funkcijama koje je obnašao Publije Elije Viktorin, njegovo značenje u poslovima municipija Akvisa je bilo iznimno, i vjerojatno se nalazio na samom vrhu lokalne upravne strukture. Sudeći po tome što je Akvis na ovom natpisu u položaju municipija, datiranje nastanka natpisa se može staviti u prve decenije (nakon Karakaline konstitucije 212. god. n. e.) ili sredinu III. st. n. e.

[99] Vjerojatno se u sastav ovog staleža ulazilo i na osnovi nasljedstva (kao u slučaju desetogodišnjeg Elija Viktorina) i na osnovi izbora za neku lokalnu izvršnu funkciju. Ustvari *ordo decuriones* bi tako bio samo lokalna inačica rimskog Senata, i po načinu popune i po metodama rada.

[100] O instituciji *quinquennalis* v. Smith W., 1870:318. Jedan *duovir quinquennales* (Tit Flavije Simili) spominje se i na natpisu iz Skelana – Srebrenica. Patsch, 1915:80, fus. 1. sl. 67; 83. A jedan kvinkenalis (Aurelije Atik) se spominje i u natpisima iz Singidunuma. Lopandić, 2007:97.

[101] Prema rimskim političkim i pravnim normama ustrojena municipalna jedinica je imala i svoje upravne (zakonodavne, izvršne) institucije kao što su neka vrsta lokalnog senata pod nazivom *ordo decurionum*, *decuriones*) i lokalne magistrate, podijeljene u dva kolegija sa po dva "viša" (*duoviri*) i "niža"(*aediles*) člana, koji su posebno birani među građanima koji su zadovoljavali stroge kriterije izbora. Ako se uz lokalne magistrate nailazi i na titulu *iure dicundo* (I D), onda se time označavaju i sudbene ingerencije (naravno u određenim užim pravnim okvirima, lokalni magistrate su mogli izricati i presude u parnicama). Lokalni edili su bili zaduženi za određene komunalne poslove. U slučaju da su viši lokalni magistrate bili na dužnosti u vrijeme provođenja državnog popisa (svake pete godine), onda su oni bili zaduženi za sve poslove oko popisa stanovništva i procjene imovine građana u municipalnoj jedinici u kojoj su imali izvršnu vlast. Kao oznaku vršenja službe u godini provedbe cenza viši lokalni magistrati su nazivani i *quinquennales*. Tako je i Publije Elije Viktorin bio zadužen za provođenje državnog popisa u okviru akvskog municipija. Petogodišnji period između dvaju cenza nazivao se *lustrum*, a pri kraju toga razdoblja izabrani magistrati prinosili su žrtve zahvalnice za cijelu zajednicu. Tada su nazivani *lustratores*.

Sudeći po ovome natpisu akvska municipalna jedinica je u III. st, n. e. tri puna unapređivala svoj status od municipija, preko kolonije do respublike za Dioklecijana. Sličan primjer promaknuća imamo u slučaju Domavije koja se za vrijeme cara Aleksandra Severa (222 – 235 god. n. e.) naziva municipijem, a za vrijeme Trebonija Gala (251 – 253 god. n. e.) kolonijom.[102] Pa ako je Domavija mogla unaprijediti svoj status u par decenija prve polovice III st. n. e. , zašto to ne bi bio slučaj i sa Akvisom.

Lokalitet Zidine u Krivoglavcima se mora promatrati u kontekstu nalaza antičke građevinske djelatnosti na lokalitetu Marije, isto u u Krivoglavcima. Krivoglavci su inače situirani na jednoj odličnoj poziciji uz rijeku Bosnu, na osunčanoj strani i u antičko doba tamo je sigurno postojala respektabilnija satelitska naseobina kourbane cjeline *Aquae S*… A nekada u prvim decenijama III. st. n. e. u ili u blizini današnjih Krivoglavaca vjerojatno su se prostirali posjedi Publija Elija Viktorina i njegove porodice. Pored njegove vile, možda više-manje na trasi današnje ceste, prolazio je rimski put koji je iz središnje Bosne dolazio u *Aquae S*…, što je dodatno pojačavalo značenje imanja i naseobine. Rekonstruirani i spojeni epigrafski spomenik Publija Elija Viktorina se danas nalazi smješten u stalnoj postavci Muzeja Sarajeva.

Viktorin je sa svojih 10 godina ustvari vjerojatno bio *praetextatus*, odnosno bio je upisan u red dekuriona kao kandidat, jer je vijećnik u punom kapacitetu mogao postati tek sa 26 godina starosti. Na sličnu situaciju se nailazi (AE 1897, 0007 uvezan sa *CIL* III, 12693 = *CIL* III, 13820 i *CIL* III, 12694 = *CIL* III, 13821)[103] i u Dokleji kod današnje Podgorice. Marko Flavije Balbin, sin istaknutog funkcionera i građanina municipija Dokleja Marka Flavija Frontona, je umro kao dekurion sa 15 godina starosti.[104]

Literatura : Mesihović, 2007:892 – 895; Isto, 2008:33 – 36

[102] Patsch, 1915:79-80; slike 63 – 66

[103] *M(arco) Flavio M(arci) f(ilio) / Quir(ina) / Balbino ann(orum) XV / huic defunct(o) ord[o] /5 mun(icipii) Docl(eatium) funus / public(um) et statuam / [ped]estre[m] decr(evit) item / [primo Docl(eatium)] honores / qua[n]tos per [l]eges carper[e] /10 [licuit et statuam] equest[r(em)] / [---] Quir(ina) / [---] statuam / [---]t p(oni) i(ussit) / M(arcus) Flavius Fronto /15 et Flavia Tertulla / parentes impens(am) adiect(am) / inauraverunt // [M(arco) Fla]vio M(arci) f(ilio) / [Qu]ir(ina) / [Balbin]o ann(orum) XV / [huic def]unct(o) ord(o) /5 [Docl(eatium) p]r(aeter) funu[s] / [public(um) et st]atuam / [pedestr(em)] decrevi[t] / [item primo ordo D]ocleatiu[m] / [honores q]uantos pe[r] /10 [leges caper]e liceret e[t] / [statuam e]questr(em) / [M(arcus) Flaviu]s Fronto [et] / [F]lavia T(iti) f(ilia) Tertull[a] / fil[i]o // [M(arcus) Fla]vius Fr[onto et Flavia Te]rt[u]l[la ---]*

[104] Garašanin, 1967:196 - 197

Slika 1.8.7
Fotografija N.Rabić

9.

CIL III 13 863

Obala malog potoka (kod ušća Ljubovačkog potoka u Zujevinu) u blizini džamije, Pazarić, Hadžići

D M / TARSATVRNINVS / AR•AMVRCIANE / CONIVCIPIENTIS /5 SIMAEBENEMERE / NTIETSIBIVI / VVSMEMORI / AMPOSVITQ / VIXIT •ANXXVIIII /10 M IIII

D(is) M(anibus) / T(itus) Aur(elius) Saturninus / Aur(eliae) Amurcian(a)e / coniugi pientis-/ 5 simae bene mere-/nti et sibi vi-/ vus memori- / am posuit q(uae)/ vixit an(nos) XXVIIII / 10 m(enses) IIII . Rekonstrukcija Patsch, 1894, 346

D(is) M(anibus) / T(itus) Aur(elius) Saturninus / Aur(eliae) Amurcian(a)e / coniugi pientis-/ 5 simae bene mere-/nti et sibi vi-/ vus posuit; q(uae)/ vixit an(nos) XXVIIII m(enses) IIII . Rekonstrukcija Bojanovski, 1988:150, fus. 38. Kao što se vidi njegova rekonstrukcija ima više pogrešaka, uključujući i izostavljanje pojedinih riječi.

Predloženi okvirni prijevod :

«Bogovima Manima, Tit Aurelije Saturnin, Aureliji Amurcijani, najpobožnijem supružniku, zaslužnoj i sebi za života spomen postavi, koja živi 29 godina i 4 mjeseca.»

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije

T AR SATVRNINVS	Tit Aurelije Saturnin	*Aurelius*	
AR•AMVRCIANE	Aurelija Amurcijana	*Aurelius*	Supruga Tita Aurelija Saturnina

Literatura : Patsch, 1894:345 - 346; Isto, 1915:124, sl. 117, fus. 1; Arheološki leksikon BiH, Tom I, 1988:34 i Tab. 5 sl. 3; Bojanovski, 1988:149-150 i fus. 38; Ćeman, 2000:133; Mesihović, 2007:903 – 904; Isto, 2008:36 - 38

Slika 1.8.8
Fotografija S.Mesihović

10.

CIL III 8375 (isp. 12749)

U Gradcu na rijeci Zujevini, između Blažuja i Pazarića, Hadžići kod Sarajeva

D(is) M(anibus) Aurel(ius) Super veter[a]nus ex / [l]eg(ione) VIII Aug(usta), memoriam sibe / 5 vi(vus) et Ver(a)e coniugi, Maximinae et Victorino filis nostris, filiam diffunctam, vi/10 xit annos XXVIII. Rekonstrukcija teksta je izvršena kombiniranjem rekonstrukcija koje se nalaze kod Patsch, 1894:342 (glavnina rekonstrukcije) i Bojanovski, 1988:150, fus. 40 (ubaćena razdioba na brojeve redova u natpisu).

«Bogovima Manima, Aurelije Super veteran VIII. legije Augusta sjećanje sebi za života i Veri supružniku, Maksimini i Viktorinu sinovima našim, otišloj kćeri, koja je živila 28 godina.»

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
Aurel(ius) Super	Aurelije Super	*Aurelius*	Veteran VIII. legije Augusta
Ver(a)e	Vera	nepoznato	Supruga Aurelija Supera
Maximinae	Maksimina ili Maksimin	*Aurelius*	Kćerka ili sin Aurelija Supera i Vere
Victorino	Viktorin	*Aurelius*	Sin Aurelija Supera i Vere
filiam diffunctam, vi/ xit annos XXVIII	--	*Aurelius*	Kćerka nepoznatog imena umrla u 28. godini

Zapadno od urbanog i upravnog jezgra Akvisa svoje imanje je imala još jedna porodica aurelijevskog gensa, Njen *pater familias* je bio nekadašnji vojnik VIII. legije Augusta. Njegova supruga nosi možda izvorno keltsko ili italsko ime. Možda bi se moglo pretpostaviti da je Aurelije Super po porijeklu iz Gornje Bosne, a da je dok je službovao oženio osobu iz sredine u kojoj je njegova legija bila stacionirana.

Inače lokalitet Gradac kod Hadžića pokazuje dugotrajni kontinuitet nastanjenosti od prapovijesti do kasnog srednjeg vijeka. Uz ruševine srednjovjekovne crkve pronađeni su tragovi kasnoantičke arhitekture, a uz stečke sa okolne nekropole jedan rimski žrtvenik.[105]

Posjedi porodica Aurelija Supera i Tita Aurelija Saturnina su kao svoju osnovicu vjerojatno imali rijeku Zujevinu i nalazili su se između naseobina u gornjem toku

[105] Arheološki leksikon BiH, Tom III, 1988:44

Lepenice koje su ih povezivale sa važnijom rimskom naseobinom u kiseljačko – fojničkom području i urbano – upravnog jezgra municipalne jedinice Akvisa na užem ilidžanskom području. Ujedno nalazeći se u dolini Zujevine, pored ili kroz ova imanja prolazila je i rimska cesta koja je dolazila iz Narone.

Literatura : Patsch, 1894:342; Isto, 1895 A:143; Bojanovski, 1988:150 i fus. 40; Ćeman, 2000:130; Mesihović, 2007:682; 901; 904; 908 – 909; Isto, 2008:38 -39

11.

ILJug I, 93

Natpis sa boce sa Debelog Brda

Centar, Sarajevo

Dno boce : *Ego iustus olarius, manus meas rugetus et fetetus*

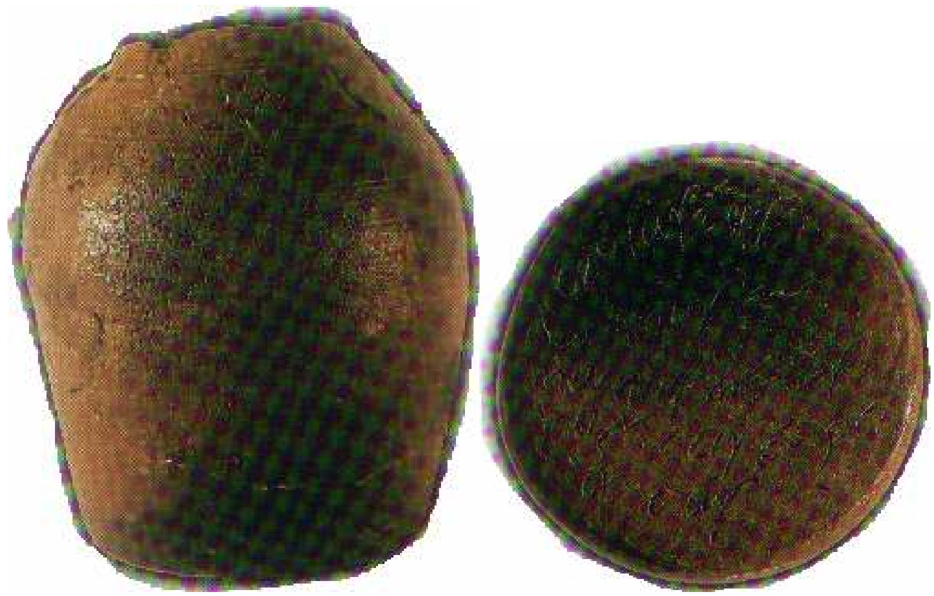
«Ja sam pravi lončar, moje su ruke prljave a(li) plodne»

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Ego Iustus Olarius…	Nepoznato	Nepoznato	Lončar iz kasne antike

Ovaj natpis potiće iz kasne antike (od kraja IV. do. zaključno sa VI. st.). Keramička posuda je pronađena na lokaciji koja je u kasnoj antici služila kao citadela, refugij za stanovništvo istočnog i središnjeg dijela sarajevskog polja (konkretno naselja na prostoru od Marin-Dvora do prostora današnje zgrade Predsjedništva). Vjerojatno je i ova utvrda na Debelom brdu ulazila u široko-razgranatu politiku Justinijana koja se zasnivala na izgradnji utvrđenih odbrambenih pojaseva, kojima se nastojalo zadržati nadiranje prekodunavskih barbarskih naroda.[106]

Literatura : Sergejevski, 1947:39-40; Škegro, 1999:251; Ćeman, 2000:160; Mesihović, 2007:896; Isto, 2008:32 - 33

[106] Sergejevski, 1947:23; 40; 42

Slika 1.8.9 : boca i dno od boce
Preuzeto iz Ćeman, 2000:160

12.

ILJug III, 1578

Natpis *R.P. Aquarum S…(*u počast Dioklecijanu)

U sklopu osmanskog mosta, Ilidža, Ilidža (pronađen 1936. god.)

IMP C VALER / DIOCLETIN / PFINVITO / AVG /5 RPAQS

*Imp(eratori) [C(aesari)] C(aio) Valer(io) / Diocleti(a)n[o]/ p(io) f(elici) invi[c]to / Aug(usto) /*5 *r(es) p(ublica) Aq(uarum) S(........).* Rekonstrukcija i čitanje Sergejevski, 1936 A.

«Imperatoru cezaru Gaju Valeriju Dioklecijanu, pobožnom, sretnom, nepobjedivom, Augustu respublika *Aquarum S…»*

Najvažniji naseobinski kompleks na sarajevskom području bio je situiran na dijelu današnjeg sarajevskog naselja Ilidža. Po svome sadržaju taj kompleks je u pravom smislu bio jedan antički grad, ujedno i upravno središte istoimene municipalne jedinice. Tako je sasvim prirodno da se u njemu nađu i zvanični lokalni epigrafski spomenici, kao što je i Natpis *R.P. Aquae S…*Natpis je podignut za vrijeme vladavine Dioklecijana (284 – 305. god. n. e.) i riječ je o kamenoj bazi. Spomenik i natpis su dosta oštećeni. Vrijeme Dioklecijana je vjerojatno bilo i zenit, vrhunac sjaja i značenja Akvisa i njegovog

područja. Ovaj natpis potvrđuje da je municipalna jedinica *Aquae S*... koja je obuhvatala pod svojom jurisdikcijom veći dio Gornje Bosne (uključujući potpuno i sarajevsko područje) krajem III. st. n. e. dostigla najviši municipalni, autonomni položaj →status respublike. Znači upravna evolucija Akvisa se desila u toku III. st. n. e., prvo kao municipij, zatim kao kolonija i na kraju kao respublika.[107] Razlog leži vjerojatno u činjenici da dok Carstvo, kao cjelina, doživljava krizu ilirske oblasti nastavljaju, pa i ubrzavaju svoj antički razvitak. Tome je nesumnjivo određeni doprinos dala i pojava ilirskih careva, koji spašavaju i reorganiziraju Državu u zadnje tri decenije III. st. n. e. Tako su i sinovi ilirskih provincija došli i do najvažnijih i najmoćnijih pozicija u državnoj infrastrukturi. A to je moralo imati određenog odraza i na njihove matične oblasti. A to vrlo dobro ilustrira i ovaj posvetni spomenik koji respublika Akvis podiže u čast cara Dioklecijana, vjerojatno po porijeklu Dalmatinca. Dalmatinski gradovi i oblasti su gotovo sigurno imali izvjesne koristi od svoga moćnog zemljaka (upo. Split), pa je u tome kontekstu moguće promatrati i vrhunac antičkog razvitka našeg Akvisa, toga starovjekovnog predka današnjeg Sarajeva.[108]

[107] O historiji i razvitku municipalnog (*municipium, colonia, res publica*) ustroja u Gornjoj Bosni, odnosno o *Aquae S*… kao municipalnoj jedinici v. Mesihović, 2007:698 – 718.

[108] Moguće je pretpostaviti da je puni naziv bio *Res publica Aquarum S*…. Sergejevski u svome radu iz 1936. god. prilikom prvog rekonstruiranja teksta natpisa koristi *r(es) p(ublica) Aq(uarum),* ali nešto kasnije (Sergejevski, 1941:15) upotrebljava oblik *res publica Aquae S*.... Skraćeni oblik *R.P.Aquae S*... upotrebljava A. Škegro (1999:251), za razliku od I.Bojanovskog koji preferira oblik sa *Aquarum*. M.H.Ćeman (2000:123-170) upotrebljava oblik *Res publica Aquarum S*…, i usput daje svoje mišljenje o imenu naselja i uopće čitavog upravnog područja (2000:137; 140). O punom obliku imena *Aquae S*… v. Pašalić, 1959:115-121; Isto, 1960:99; Bojanovski, 1988:148; H.M.Ćeman (2000:137) ne isključuje mogućnost «da je ono u sebi moglo sadržavati i dio imena cara Septimija (193-211.).» Međutim, ako je po istom autoru Marko Aurelije zaslužan za status kolonije *Aquae S...,* zašto bi onda ona nosila ime jednog drugog vladara kao što je Septimije Sever, iako H.M. Ćeman daje određeno objašnjenje koje ipak ne predstavlja zadovoljavajuće rješenje (2000:140) . O imenu *Aquae S*… v. i Paškvalin, 2003:240.

Ne bi bilo nemoguće smatrati da je naziv municipalne jedinice bio samo Toplice/Akvis (*Aquae*), a da je S... u stvari samo nastavak koji nije imao veze sa oficijelnim imenom municipalne jedinice. Tome bi u prilog govorile činjenica da se na natpisu iz Krivoglavaca spominje samo M•AQ, i da nema nikakvog oblika sa početnim slovom /S/ iza AQ. Ako bi rekonstrukcija Sergejevskog (1941:17) natpisa Katija bila tačna, onda bi i ovaj natpis sugerirao da nema pridjeva u imenu naše municipalne jedinice. Potrebno je naglasiti da i današnji naziv Ilidža (Toplice na turskom) upravo odražava takvo stanje =naziva bez dodatnog pridjeva. Lokalna populacija bi jednostavno uzela strani termin koji se odnosi na jednu opću pojavu kao puno i jedino ime za određeni prostor, pa bi tako ilirsko – dezitijatska populacija prihvatila latinsku riječ, a slavensko – bosanska tursku riječ. I onda bi se taj termin ustalio. S druge strane , možda ne bi trebalo isključiti ni mogućnost da termin sa natpisa u počast Dioklecijanu odražava naknadno stanje u odnosu na natpis iz Krivoglavaca i natpis Katija, koji su nesumnjivo znatno mlađi. Tako bi se možda moglo pretpostaviti da je u decenijama nakon što su podignuti epigrafski spomenici iz Krivoglavaca i Katija i Akvis dobio u svome imenu neki pridjev (čije bi prvo slovo bilo /S/), možda vezano za unapređivanje svoga statusa iz municipija u koloniju ili iz kolonije u respubliku.

Aquae su bile vrlo čest naziv za čitav niz rimskih gradova i municipalnih jedinica : *Aquae* (Baden – Baden, Njemačka), *Aquae Arnemetiae* (Buxton, Velika Britanija), *Aquae Calidae* (Alžir), *Aquae Convenarum* (Bagne;res –de-Bigorre, Francuska), *Aquae Flaviae* (Chaves, Portugal), *Aquae Mattiacae* (Wiesbaden, Njemačka), *Aquae Neri* (Nevris-les-Bains, Francuska), *Aquae Regiae* (Tunis), *Aquae Sextiae* (Aix-en-Provence, Francuska), *Aquae Sulis* (Bath, Velika Britanija), *Aquae Tarbellicar* (Dax, Francuska). Cornell - Matthews, 2006:231. Kao što se iz priloženog popisa može vidjeti mnoga mjesta i danas u svome imenu sadrže podsjetnik da su nekada bili razvijeni rimski gradovi, kao i naše Banje, odnosno Ilidža.

Natpis se danas nalazi u stalnoj postavci Zemaljskog muzeja, ali nažalost u toku rata 1992 – 1995 je doživio teško oštećenje uzrokovano gelerima granate, tako je najveći dio teksta praktično uništen.

Literatura : Sergejevski, 1936 A; Pašalić, 1959:115-121; Isto, 1975 A:190; Isto, 1975 B:203; Bojanovski, 1988:146, fus. 12; Škegro, 1997:102, br. 122; Ćeman, 2000:131; 137; Mesihović, 2007:888-889; Isto, 2008:18 - 20

Slika 1.8.10
Fotografija : S. Mesihović

Po Evansu (1876:240) "It is at least worth noticing that the thermal springs at Illidzie, not far from the place where we found the bas-relief of Cupid, are still known to the Bosniacs as Banja". Po ovome bi i lokalno stanovništvo koristilo još jedan više-manje domaći termin-sinonim za Toplice kao naziv za Ilidžu i to bez pridjevnog dodatka. Naša riječ "banja" je ustvari iskvarenica latinske riječi „*balneae*" (*balineae*), *arum, f* = kupalište ili *balneum, i, n*= kupatilo, kada. Ova činjenica, kao i općenito nazivlje za toplice na zapadnom Balkanu u vidu riječi „banja" koje koristi slavenska govorna populacije, Evansa (1876:239 - 240) navodi na pomisao da su doseljeni slavenski govornici od svojih starosjedilačkih romaniziranih susjeda preuzeli njihovu riječ za toplice. Ako je lokalno stanovništvo za Ilidžu koristilo termin Banja, onda je moguće pretpostaviti da ilirdžanski Akvis nije odjednom nestao i pao u zaborav, nego je u različitim formama preživio, o čemu bi svjedočilo i njegovo ime. I to bi potvrđivalo neku kontinuiranost života vezano za ljekovita sumporna vrela bar na ilidžanskom prostoru. I vjerojatno se u srednjem vijeku Ilidža nazivala Banja (slično kao i dio rimskih toplica u Zapadnoj Europi), pa bi u osmanskom periodu bilo to prevedeno tursko-osmanskom riјeći Ilidža. I arheološki nalazi iz ranog srednjeg vijeka potvđuju trajniji boravak određene populacije na ilidžanskom prostoru.

Slika 1.8.11 : Natpisno polje
Fotografija : S.Mesihović

Na sarajevskom području sa natpisa je poznato :

1. pet osoba sa ulpijevskim gentilnim imenom
2. četiri sa elijevskim gentilnim imenom
3. sedam osoba sa aurelijevskim gentilnim imenom
4. dvije sa imenom *Celsus*
5. dvije osobe sa grčkim ili helenizirano-orijentalnim imenom
6. dvije osobe nepoznatog gentilnog imena (jedna je u bračnoj vezi sa Aurelijevcem)
7. jedna osoba koja nije živjela na prostorima Gornje Bosne

Od ukupno do danas poznate 22 osobe sa sarajevskog područja, a koje su sigurno živjele tamo, 16 (72 – 73%) ih je sa gentilnim imenom na osnovi kojeg bi se moglo pretpostaviti njihovo domorodačko porijeklo po agnatskoj liniji. Primanje rimskog građanstva je sarajevsko područje u većoj mjeri počelo zahvatati tek za vrijeme vladavine Trajana. I na sarajevskom području municipalni dužnosnički sloj Akvisa je dolazio iz reda romaniziranih domorodaca. Od 23 detektirane osobe sa „sarajevskih“ natpisa 14 je muškaraca (od toga sigurno jedan dječak) i 9 žena (od kojih je jedna sigurno djevojčica).

1.9 Rogatičko – romanijsko područje

Šire romanijsko – rogatičko područje izvorno je pripadalo Glasinačkoj kulturi starijeg željeznog doba i Autarijatima kao nosiocima njenog razvitka. Nakon sloma autarijatske politije oko 310. god. p. n. e., populacije koje su nastanivale ovo područje su vjerojatno bile epigoni nekadašnje autarijatske narodnosne zajednice. Moguće je pretpostaviti da su Dezitijati u mlađem željeznom dobu uspjeli zaposjesti i naseliti krajnje zapadne oblasti Romanijske regije, i to one koje su naslonjene na sarajevsko polje. Međutim, sudeći po materijalnoj građi Glasinačka visoravan i porječja Prače i Rakitnice su ipak i u mlađem željeznom dobu i u fazi postojanja peregrinskih *civitates* (I. i II. st. n. e.) pripadali nekom drugom ilirskom narodu, a ne Dezitijatima.[109] Natpisi otkrivaju postojanje municipalne jedinice od čijeg imena je poznat samo njen status i prvi dio imena→ *Colonia Ris*..., čije je upravno i urbano sjedište bilo u Rogatici.[110] Jurisdikcija ove municipalne jedinice je zahvatala prostor od sarajevskog područja pa sve do ušća Prače u Drinu. Možda je Drina bila granica i sa istočnim susjedom→ *Municipium Malvesiatium.*

1.

CIL III, 2766b (p 1035, 2256) = *CIL* III, 8369 = *CIL* III, 12748 = *ILJug* III, 1571

Rogatica

D M / T C MAXI/MO DEC / C RIS DE /5 ? AN LV T

D(is) M(anibus) / T(ito) Cl(audio) Maxi/mo dec(urioni) / c(oloniae) Ris(---) de(functo?) /5 [an(norum)?] LV t[---] / [

"Bogovima Manima, Titu Klaudiju Maksimu, dekurionu kolonije Ris…?, preminulom? u 55 godini"

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
T C MAXI/MO	Tit Klaudije Maksim	*Claudius*	Dekurion kolonije Ris... preminuo u 55. godini?

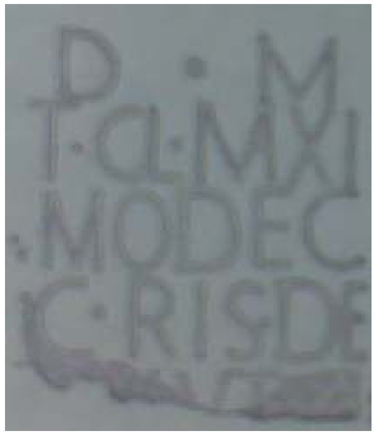
[109] Mesihović, 2007:713

[110] Po Garašaninu (1967:157; 210 - 211) kolonija Ris…, koja se pojavljuje na ovom rogatičkom natpisu, "...se po svemu sudeći može identifikovati samo sa Risnom".

Literatura: Bojanovski, 1967 A:145 – 146 i sl. tbl. I, sl. 1 i 2; Isto, 1988:172 - 173;

http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en

http://edh12.iaw.uni-heidelberg.de/offen/suchen2.html?hdnr=033828

Slika 1.9.1
Preuzeto iz Patsch, 1909:182, fig. 132

2.

ILJug III, 1569 = *ILJug* II, 623

Rogatica (pronađen 1908. god.)

I O M / M•VLP /   LLO

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Ulp(ius) / [Apo]llo[dorus]...

„Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Marko Ulpije Apolodor?...“

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
M VLP / LLO	Marko Ulpije Apolodor	*Ulpius*	Dedikant natpisa

Literatura: Patsch, 1910:202; Bojanovski, 1967 A:152 i sl. 10; Isto, 1988:173; Imamović, 1977:374 - 375 i sl. 116

http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en

Slika 1.9.2
Preuzeto iz Imamović, 1977:374, sl. 116

3.

CIL III, 14616

Živaljevići, Rogatica

August 1897. god.

IVNONI REG / MAR• VLP• MARCIAN / CVM• SVIS• L•P

Iunoni Reg(inae) / Mar(cus) Ulp(ius) Marcian(us)[111] */ cum suis l(ibens) p(osuit)*

„Junoni Regini, Marko Ulpije Markijan sa svojom dobrom voljom (rado) postavio“

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MAR• VLP• MARCIAN	Marko Ulpije Markijan	*Ulpius*	Dedikant natpisa

Literatura: Patsch, 1900:182 – 183, sl. 12; Bojanovski, 1967 A:152; Isto, 1988:173; Imamović, 1977:384 - 385 i sl. 131

http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en

[111] Izvjesni *Marcus Ulpius Marci filius Maximus* je poznat sa natpisa iz Goražda. Bojanovski, 1967 A:152

Slika 1.9.3
Preuzeto iz Imamović, 1977:385, sl. 131

4.

AE 1976, 533 = *ILJug* II, 624

Rogatica

INVICTO MITR / P AEL CLEMENS / IVNIOR / IIVIRETQQ / 5 TI VET / V S L M

Invicto Mit(h)r(ae) / P(ublius) Ael(ius) Clemens / Iunior / IIvir et q(uin)q(uennalis) /5 [--]ti vet(eranus) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

„Nepobjedivom Mitri, Publije Elije Klemens Mlađi, duovir[112] i kvinkenalis[113], ??? veteran, zavjet ispunio rado zasluženo“

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

[112] Duoviri su bili lokalne verzije rimskih konzula i uvijek su bila dvojica. Smith W., 1870:439

[113] O instituciji *quinquennalis* (neke vrste lokalnih cenzora) v. Smith W., 1870:318. Jedan *duovir quinquennales* (Tit Flavije Simili) spominje se i na natpisu iz Skelana – Srebrenica. Patsch, 1915:80, fus. 1. sl. 67; 83. Tresvir (ili kvatuorvir!?) kvinkenalis i edil Akvskog municipija Publije Elije Viktorin se spominje i na natpisu iz Krivoglavaca kod Vogošće (Mesihović, 2007:892 – 895). A jedan kvinkenalis (Aurelije Atik) se spominje i u natpisima iz Singidunuma. Lopandić, 2007:97.

P AEL CLEMENS / IVNIOR	Publije Elije Klemens Junior	*Aelius*	Dedikant natpisa. Duovir i kvinkenalis kolonije Ris…, veteran

Literatura: Bojanovski, 1967:47 – 51 i sl. 5; Isto, 1988:171; Zotović, 1973:62 - 63; Imamović, 1977:458 – 459 i sl. 243

http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en

http://edh12.iaw.uni-heidelberg.de/offen/suchen2.html?hdnr=012315

Slika 1.9.4
Preuzeto iz Imamović, 1977:459, sl. 243

5.

CIL III, 8366 (p 2127) = *ILJug* III, 1566

Rogatica

I O M / P AEL / CLEMENS / II VIR /5 V L S
I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / P(ublius) Ael(ius) / Clemens / IIvir /5 v(otum) l(ibens) s(olvit)
„Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Publije Elije Klemens, duovir zavjet rado ispunio "

Sačuvani oblik	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

na natpisu			
P AEL / CLEMENS	Publije Elije Klemens	*Aelius*	Dedikant natpisa. Duovir kolonije Ris…

Literatura: Bojanovski, 1967 A:146 i tbl. I, sl. 3; Isto, 1988:171; Imamović, 1977:374 – 375 i sl. 117

http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en

Slika 1.9.5
Preuzeto iz Imamović, 1977:375, sl. 117

6.

CIL III, 8367 (p 2127, 2256) = *ILJug* III, 1567 = AE 1939, 303

Rogatica

Lijevi dio natpisa = L B / P AEL CLEME / ??? VETER / E • A E /5 T SOS / E / B • V S

Desni dio natpisa = I O M / P • AEL • CLEMEN / L POS / NO /5 V / S. P TAE • LV • E / V S L M

Lijevi dio natpisa = *L(ibero) B(accho) / P(ublius) Ael(ius) Cleme(ns) / [---] veter(anus) / [---]e ae /5 [---]t[--]sos[---] / [---]e / [---] b(ene?) v(otum) s(olvit) //*

Desni dio natpisa = *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / P(ublius) Ael(ius) Clemen[s] / l(ibens?) [---] pos(uit?) / [--]no[---] /5 [--]v[---] / s(ua?) p(ecunia?) tae. lu. e / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Lijevi dio natpisa = „Liberu Bakhu, Publije Elije Klemens... veteran .... zavjet ispunio „

Desni dio natpisa = „Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Publije Elije Klemens, rado? postavio.... svojim novcem.... zavjet ispunio rado zasluženo“

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
P • AEL •CLEMEN	Publije Elije Klemens	*Aelius*	Dedikant natpisa na dvostrukom žrtveniku. Veteran

Literatura: Sergejevski, 1936:12 - 13; Bojanovski, 1967 A:148 - 149 i tbl. I, sl. 5; Isto, 1988:171; Imamović, 1977:376 – 377 i sl. 118 (lijevi dio natpisa); 398 – 399 i sl. 155 (desni dio natpisa);

http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en

http://edh12.iaw.uni-heidelberg.de/offen/suchen2.html?hdnr=023076

Slika 1.9.6
Preuzeto iz Imamović, 1977, 377, sl. 118

7.

CIL III, 8368 = *CIL* III, 12747 = *ILJug* III, 1568

Rogatica

I O M / EL[114] ALBA / VS II VIR / Q V S L M

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [P(ublius) A]el(ius) Alba/[n]us IIvir / [q(uin)]q(uennalis) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

„Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Publije Elije Albanus, duovir i kvinkenalis zavjet ispunio rado zasluženo“

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
EL ALBA / VS	Elije Alban	*Aelius*	Dedikant natpisa. Duovir i kvinkenalis kolonije Ris...

Literatura: Patsch, 1910:202; Bojanovski, 1967 A:146 – 148 i tbl. I, sl. 4 i 4a; Isto, 1988:171 i fus. 10; Imamović, 1977:374 - 375 i sl. 115

http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en

Slika 1.9.7
Preuzeto iz Imamović, 1977:375, sl. 115

8.

CIL III, 12754 = *ILJug* III, 1570

Rogatica

D M / L A IO / L V / I V-V /5 / L O / L I / P A R F / M

[114] U Imamović, 1977, 374, r. 115 rekonstrukcija je FL umjesto EL, odnosno *Fl(avius)* umjesto *A]el(ius)*.

D(is) M(anibus) / L(ucio) A[el]io / [---]lv(---?) / i[---]va[-] /5 [------] / [---]lo / [--- fi]li / [caris(simo)] pare/[ntes b(ene)] m(erentibus) [p(osuit)]

„Bogovima Manima... “

„Bogovima Manima, Lucije Elije..... roditeljima ... zaslužnima postavi“

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
L A I O	Lucije Elije???	*Aelius*	Spomenik je danas u potpunosti izlizan

Literatura: Patsch, 1910:203, sl. 45; Sergejevski, 1936:12, tbl. IV, sl. 18 - 19; Bojanovski, 1967 A:149 - 152 i tbl. II, sl. 6 – 9; Imamović, 1977:444 - 445 i sl. 220 a i b

http://compute-in.ku-eichstaett.de:8888/pls/epigr/epigraphik_en

http://edh12.iaw.uni-heidelberg.de/offen/suchen2.html?hdnr=033827

Slika 1.9.8
Preuzeto iz Imamović, 1977, sl. 220 a

U rogatičko-romanijskom području dominiraju osobe sa elijevskim gentilnim imenom (5 osoba), dok su dvije osobe sa ulpijevskim gentilnim imenom, a jedna sa klaudijevskim imenom. I u slučaju kolonije *Ris...* u njenoj municipalnoj aristokratiji dominiraju osobe sa domorodačkim porijeklom. Svih osam navedenih osoba su muškog roda.

1.10 Skopljanska udolina

Pitanje narodnosne i političke determinacije Skopljanske udoline, odnosno zone oko gornjeg toka Vrbasa, u predrimsko i rimsko doba nije do danas sa općom prihvaćenošću riješen. Po I. Bojanovskom (1988:155 - 168) dolina Gornjeg Vrbasa je ulazila u dezitijatski teritorijalni okvir i pripadala je municipiju *Bistuensium*. Međutim, takvo stajalište se ne bi moglo apriori prihvatiti. Postoji čitav niz razloga (zemljopisni, populacioni, politički) koji relativiziraju dezitijatsko teritorijalno određenje i u Skopljanskoj udolini.[115] Znatno bi realnije u Skopljansku udolinu bilo smjestiti Deretine, ilirski narod koji spomije Plinije Stariji u svojoj *Naturalis historia.*[116] Po Pliniju Starijem (III, 143) Deretini su sredinom I. st. n. e. imali 14 dekurija (*...Deretini XIIII...*) što bi moglo iznositi oko 3 500 osoba. Sudeći po Plinijevom podatku, i Deretini su pripadali, kao i Dezitijati, naronitanskom konventu.

1.

ILJug II, 627

Gornji Vakuf/Uskoplje

D / AVR / TIRONI / LITI DE /5 CTO PER / DE M /TINA SO / CARISIMO / POSVIT BE/10ME

D(is) [M(anibus)] / Aur[elio] / Tironi [mi]/liti(!) de[fun]/5cto per[..] / d() e() Val[en]/tina so[cero] / carissimo / posuit be/10 ne me(renti)

D(is) [M(anibus)] / Aur[elio] / Tironi [...]leti(?) de[c(urioni) adle-]5 cto per[pet(uo)] / def(uncto) an(norm) L [Rec?]/tina so[c(ero)] / caris(s)imo / posuit be/10 neme(renti) (rekonstrukcija I. Bojanovski, 1974:144)

Bogovima Manima, Aureliju Tironu...??? preminulom ??? Valentina, najdražem postavila zaslužnom

---

[115] O tome v. Mesihović, 2007:150 – 153; 255 – 256; 705 - 713

[116] Mesihović, 2009:179

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVR[…] / TIRONI	Aurelije Tiron	*Aurelius*	Suprug Valentine?
VAL[…]/TINA	Valentina	Nepoznato	Dedikant spomenika

Literatura : Petrović, 1960-1961:233-234, sl. 4; Bojanovski, 1974:144; Isto, 1988:166; Mesihović, 2007:906

Slika 1.10.1
Preuzeto iz Petrović, 1960-1961, 233, sl.4

U Skopljanskoj udolini su registrirani : osoba sa aurelijevskim gensom i njegova supruga sa nepoznatim gentilnim imenom. U rodnom pogledu riječ je o jednom muškarcu i jednoj ženi.

1.11 Gornja Rama

Gornjoramsko područje se nalazi na strateški interesantnom dijelu, jer je praktično zona dodira Gornje Bosne (preko planine Vranice), Skopljanske udoline (preko prijevoja Makljen), Hercegovine (preko rijeke Rame) i zapadne Bosne (preko planina Raduša i Ljubuša). U vezu sa Gornjom Bosnom ovaj prostor dolazi radi otkrivenih natpisa na kojima se spominju dužnosnici municipija *Bistuensium,* i to iz reda jedne porodice (municipalne aristokratije) koja je imala posjede u Gornjoj Rami. Međutim, prilična udaljenost Gornje Rame od sjedišta municipija *Bistuensium* u zeničkom području, kao i činjenica da je riječ o natpisima koji pripadaju samo jednoj porodici jasno ukazuju i na nedezitijatsko određenje i ramskog kraja.[117]

1.

ILJug III, 1756

Varvara I

Varvara, Gornja Rama, Prozor

FL•L? CINIO / DE… VIR•BIST / VII / IANVS /5 NIANVS / TRI

T?] Fl(avio) L?[i]cinio/de [c(urioni)] (duo)]vir(o) Bist(uensium)/ Fla]vii / Licin]ianus /5 et…]nianus / pa]tri

Titu? Flaviju Liciniju, dekurionu i duoviru *Bistuensium*, Flaviji Licinijan? i Licinijan? ocu…

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
]FL L?[…]CINIO	Tit ? Flavije Licinij	*Flavius*	Otac (brače?) dedikanata natpisa. Dekurion i duovir municipija *Bistuensium*
[…]VII / […]IANVS	Flavije Licinijan?	*Flavius*	Dedikant natpisa
/ [……]NIANVS	Flavije Licinijan?	*Flavius*	Dedikant natpisa

Literatura : Patsch, 1906:153 i sl. 2; Bojanovski, 1974:138 i sl. 13; Isto, 1988:158; Mesihović, 2007:906

[117] O tome v. Mesihović, 2007:705 - 713

Slika 1.11.1
Preuzeto iz Bojanovski, 1974:138, sl. 13

2.

ILJug III, 1755 = *AE* 1910, 212

Varvara II

Varvara, Gornja Rama, Prozor

D M / T F LICINIANO / DEC MVN / BIS VIR /5 DEFV / AN

D(is) M(anibus) / T(ito) F[l(avio)] Liciniano / dec(urioni) mun(icipii) / Bis[t(uensium)] (II)vir(o) /5 defu[ncto] / an(norum)

Bogovima Manima, Titu Flaviju Licinijanu, dekurionu municipija *Bistuensium*, duoviru, preminulom godina???

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
T•F[…] LICINIANO	Tit Flavije Licinijan	*Flavius*	Dekurion i duovir municipija *Bistuensium.* Vrlo je moguće da je riječ o jednom od sinova Tita Flavija Licinija.

Literatura : Patsch, 1906:154 i sl. 3; Bojanovski, 1988:158; Mesihović, 2007:906

3.

ILJug III, 1753

Varvara III

D M / AEL PROC / AE / T FL /5 DEC M… / VI

D(is) M(anibus) / Ael(iae) Proc[u]/[l]ae [mat(ri?)] / T(itus) Fl(avius) [3] /5 dec(urio) m[un(icipii) Bist(uensium)???] / (II)vi[r

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AEL PROC[..]	Elija Procila	*Aelius*	Majka Tita Flavija, dedikanta spomenika.
T•FL [.. ..]	Tit Flavije	*Flavius*	Dedikanta spomenika Dekurion i duovir municipija koji bi možda mogao biti *Bistuensium.* Moguće je da je riječ o jednom od več poznatih Flavija sa druga dva natpisa iz Varvare.

Literatura : Patsch, 1906:154 i sl. 4; Bojanovski, 1988:159; Mesihović, 2007:906

4.

CIL III 13232=10049 p. 2328,11

Proslap-Gornja Rama

VLPIAE/LINAE/ CARIS / DEFVNC /5 ANNO /SEVIVO / LI BE

Ulpiae[Pau]/linae [….] / caris[simae] / defunc[tae] /5 anno(rum) LII??? / se vivo [sibi] / libe(risqué)

Ulpiji Paulini, najdražoj, preminuloj godina, za života sebi…???

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VLPIA[E PAV]/LINA[	Ulpija Paulina	*Ulpius*	Umrla u 52. godini

--	--	Nepoznato	Suprug Ulpije Pauline, dedikant spomenika.

Literatura : Bojanovski, 1988:165; Škegro, 2003:158 – 159; Mesihović, 2007:906

Slika 1.11.2
Preuzeto iz Škegro, 2003:158, sl. 22

5.

ILJug III, 1754

Natpis iz Varvare IV

Varvara, Prozor

D M / AELVICTORI/NAEDEFAN / LXXVFL•FLAC/5CILLA/MATRI

D(is) M(anibus) / Ael(iae) Victori/nae def(unctae) an(norum) LXXV Fl(avia) Flac/5 cilla / matri

Bogovima Manima, Eliji Viktorini, preminula godina 75, Flavija Flacila, majci

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AEL VICTORINAE	Elija Viktorina	*Aelius*	Majka dedikanta spomenika.
FL FLACCILA	Flavija Flacila	*Flavius*	Dedikant spomenika. Moguće sastavni dio familije Flavija iz Varvare.

Literatura : Patsch, 1906:155 i sl. 5; Bojanovski, 1988:161; 166; Mesihović, 2007:906

Slika 1.11.3
Preuzeto iz Patsch, 1906:155, sl. 5

U Ramskom području je registrirano :

1. Šest Flavijevaca. Možda je u pojedinim slučajevima riječ u istim osobama koje se pojavljuju na različitim natpisima.

2. Jedan Ulpijevac

3. Dva Elijevca

4. Jedan sa nepoznatim gentilnim imenom,u bračnoj vezi sa ženom ulpijevskog imena.

Kao što se može vidjeti u Rami dominiraju osobe koje su po porijeklu bile domorodačkog porijekla. Oni sa flavijevskim imenom su i predstavnici dužnosničkog sloja municipija *Bistuensium.* Od 10 detektiranih odoba 6 je muškaraca, a 4 su žene.

1.12 Ostali natpisi

1.

ILJug 1611

Zenica

Literatura : Sergejevski, 1932:40 - 41, fig. 3.

M / TI

[Dis] M(anibus) / [---]ti / [

Slika 1.12.1
Preuzeto iz Sergejevski, 1932:41, fig. 3

2.

ILJug 1579

Posveta Apolonu i drugim bogovima-*Aquae S*

Lužani, Ilidža, Ilidža

1927. god. (pod štalom Lazara Pejičića)

Aquae

Literatura : Sergejevski, 1940:140, br. 9, sl. 9; Imamović, 1977:428 – 429, sl. 199; Bojanovski, 1988:144, fus. 2; Ćeman, 2000:162; Mesihović, 2007:799; Isto, 2008:17

NI / LINI / TERIS D / NIVS I D

…ni…[…] /?[Apol]lini…../ […..ce] teris d[is…]

Slika 1.12.2
Preuzeto iz Imamović, 1977:429, sl. 199

Na još jednom ilidžanskom spomeniku se nalazi posveta Apolonu. I ovo ukazuje na prilično jak kult Apolona u urbanom jezgru *Aquae S…* Kult Apolona oko sumpornih, ljekovitih vrela na Ilidži se vjerojatno razvio iz nekog predrimskog ilirsko-dezitijatskog kulta koji je imao slične atribute kao i Apolon (svjetlost, liječenje i sl.), pa se mogla izvršiti *Intrepetatio Greaca* ili *Romana.* I ova činjenica pokazuje da postoji kontinuitet razvitka od ilirsko – dezitijatskog do rimsko – provincijalnog, romaniziranog miljea. Ne bi bilo pretjerano ni tvrditi da se možda negdje na Ilidži, blizu samih sumpornih banja, nalazio i hram Apolona, u sinkretiziranoj formi sa odgovarajućim domaćim ilirsko – dezitijatskim božanstvom. Moguće je da i ovaj natpis pripada III. st. n. e.

3.

Posvetni religijski natpis

Vrutci, Ilidža

Aquae

1975

Literatura : Škegro, 1997:102, br. 121; Mesihović, 2007:804; Isto, 2008:24

....ROPITIIS SACRVM / I O M / IVNONI REGINI / MINERVA (čitanje Glavaš, 1982)

[Diis] Propitiis sacrum/ I(ovi) O(ptimo) M(aximo)/ Iunoni Regina [e]/ Minervae, diis cet[eris] /[D] ominor(um) n[ostrorum] duo[r]u[m] / […]IIOII[…] / [….] / duor[um] […]men[…] / II D IDI NI[..] / [.]III [.]. Rekonstrukcija Škegro, 1997:102, br. 121. Na osnovi ovih oblika rekonstruiranja natpis je posvećen Kapitolinskoj trijadi (Jupiteru, Najboljem, Najvećem; Junoni Regini i Minervi). Ostatak natpisa je teško razumljiv. Moguće je da je korištena u sekundarnoj upotrebi u srednjem vijeku; nađen pod stećkom na Vrutcima kod Ilidže. Riječ je o nekropoli stećaka u blizini jedne preromaničke crkve.[118]

Međutim, preciznijim promatranjem teksta na zagljavlju ovog ovalnog epigrafskog spomeniku moglo bi se slova rekonstruirati i na sljedeći način : ROPITIISSAQRVM, pa bi se tako u zagljavlju ustvari našlo antičko ime rimske municipalne jedinice (…AQRVM…) koja je u sigurno u III. i IV. st. n. e. pokrivala sarajevsko područje. Ako bi ova solucija bila tačna, to bi bio i treći sigurni natpis koji spominje „sarajevsko“ rimsko ime, ako izuzmemo natpis Katija. Natpis se nalazi danas u stalnoj postavci Muzeja Sarajeva.

[118] Arheološki leksikon BiH, Tom III, 1988: 41

Slika 1.12.3
Fotografija S. Mesihović

4.

ILJug 1589

Srđ, Breza

Literatura : Čorović, 1913:413, fig. 4

]O[-]P[

Slika 1.12.4
Preuzeto iz Čorović, 1913:413, fig. 4

5.

ILJug 1590

Srdž, Breza

Literatura : Čorović, 1913:413, fig. 3

]RA[

Slika 1.12.5
Preuzeto iz Čremošnik, 1913:413, fig. 3

6.

ILJug 99

Crkvina, Donja Zgošća, Kakanj

1948. god.

Literatura: Sergejevski, 1951:308 - 309, br. 15.

… / IS A / AM P???

[------] / [--]is a[---] / [memori?]am p[osuit?]

7.

ILJug 104

Oblak, Han-Divljak, Mali Mošunj, Vitez

1940. god.

Literatura: Sergejevski, 1951:309, br. 17.

[---]IINOR V R XIII / [---]SIIISIMIS

8.

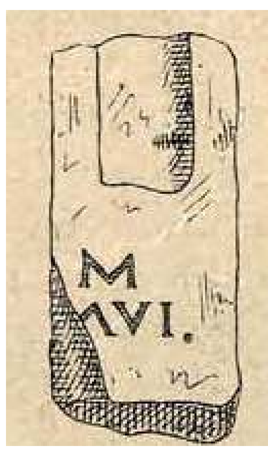
ILJug 165

Dabravina

M / AVI

[I(ovi) O(ptimo)] M(aximo) / [---] Avi[tus?] /

Literatura : Radimsky, 1892 B:386, sl. 27

Slika 1.12.6
Preuzeto iz Radimsky, 1892 B:386, sl. 27

9.

Posvetna ara

Bugojno

Literatura : Imamović, 1977:338 – 339, sl. 49

NYMPHIS

Slika 1.12.7
Preuzeto iz Imamović, 1977:339, sl. 49

10.

CIL III, 14339

Logavina, Stari Grad – Sarajevo

Aquae

1880. god.

Literatura : Truhelka, 1895:215-216; Mesihović, 2008:30 - 31

ΙΑΩ ΑΒΡΑCΑΞ (lice)

ΑΒΡΑ / CΑΞ / ΑΙΛΩΕ/ ΑΔΩΝΕ (naličje)

Vjerovanje u Abraksa se raširilo tako da ga je poprimila svaka mistička, magijska i alkemičarska sekta. Datiranje ove geme bi se moglo staviti u vrijeme kada su istočnjački kultovi preplavili Rimsko carstvo, posebno pod utjecajem raznih gnostičkih vjerovanja III. i IV. st. Kasnije su ta razna vjerovanja poprimila karakter narodnog sujevjerja, jako se dugo zadržavši u vidu praznovjerica u vjerovanjima lokalnih populacija (upo. popularni izraz abrakadabra), a predmeti koji su se koristili u tim gnostičkim i mističkim obredima postali su amuleti. Nije nemoguće pomisliti da je u trenutku korištenja geme postojalo i određeno kasnoantičko domaćinstvo na prostoru Logavine.

Slika 1.12.8
Preuzeto iz Truhelka, 1895:215 - 216

11.

Posveta Silvii

Lijeva obala Bosne – nizvodno od njenog vrela, Crkvište, Blažuj, Ilidža

Aquae

Literatura : Patsch, 1894:343 - 344, sl. 3; Imamović, 1977:336, sl. 46 na str. 337; Ćeman, 2000:134; Paškvalin, 2005:204-206; Mesihović, 2008:25 - 26

SILVIAVOTN

Silvia vot(um) n(uncupavit)

«Silvia, posvećen je zavjet»

Prikaz (riječ je o fragmentu zavjetne reljefne ploče) Silvije (Dijane) je otkriven na lokalitetu gdje se vjerojatno nalazio kompleks rimskih zgrada.[119]Fragment zavjetne ploče se danas nalazi u stalnoj postavci Muzeja Sarajeva.

Slika 1.12.9
Fotografija S.Mesihović

12.

Janjaci, Zenica

Literatura : Sergejevski, 1938:108, br. 12

ET•S / PV / AB C / RI

Slika 1.12.10
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:108

[119] Arheološki leksikon BiH, Tom III, 1988: 41

13.

Ilidža, Sarajevo

Literatura: Pašalić, 1984:280, sl. 79; Škegro, 1997:108

Amfora sa *sigillum :* COSSII

14. Svjetiljke :

a) Busovača, Fiala, 1894:96 i sl. 3 : C•DESSI

Slika 1.12.11

b) Bugojno, Patsch, 1895:586, sl. 20 : C•DESSI

Slika 1.12.12

c) Ilidža, Sarajevo, Kelner, 1895:192, sl. 117 : C•DES

Slika 1.12.13

Navedeni nalazi jasno pokazuju da je i područje Gornje Bosne, lašvanskog porječja i Skopljanske udoline bilo tržište za manufakturne proizvode „fabrike“ Gaja Desija.

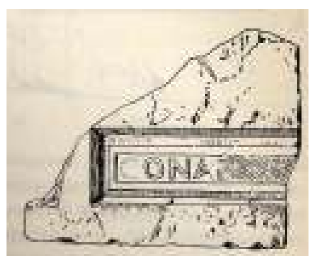
d) Ilidža, Sarajevo, Kelner, 1895:193, sl. 118 : VIBIANI

Slika 1.12.14

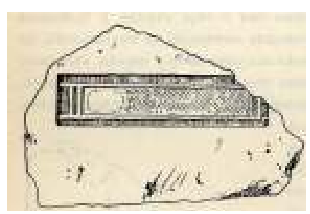
1. Cigle :

a) Kovačići, Sarajevo, Radimsky, 1896:109, sl. 1 : CONA????

Slika 1.12.15

b) Kovačići, Sarajevo, Radimsky, 1896:110, sl. 2 : CO????

Slika 1.12.16

Sudeći po ovim opekama, kao i drugim nalazima sa lokaliteta u Kovačićima u ovom dijelu Sarajeva je funkcionirala ciglarska radionica sa znakom CONA????

c) Bugojno, Bojanovski, 1974:143 - 144, sl. 14 : BISTVES

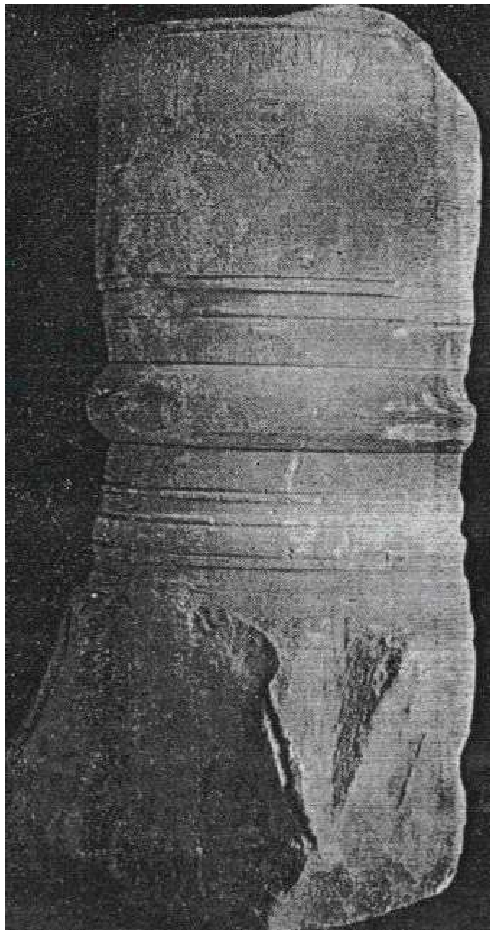

Slika 1.12.17
Fotografija S. Mesihović

15. Runski alfabet (futhark); Crkvina, Breza; Čremošnik-Sergejevski, 1930:Tfl. I. Na jednom stubu se nalazi germanski futhark, a na na drugom latinična abeceda. Ovo je vrlo zanimljivi dokaz iz vremena ostrogotske uprave. Vjerojatno je objekt na Crkvinama služio kao javna i upravna zgrada za vrijeme zadnjeg stoljeća "bosanske" antike.

Slika 1.12.18 : Natpisni dio stuba

Slika 1.12.19

1.13 Zaključak

Od ukupno 170 (3 iz literarnih vrela + 9 sa epigrafskih spomenika van Gornje Bosne + 158 sa epigrafskih spomenika iz Gornje Bosne) osobe čije se življenje na prostorima Gornje Bosne (ili se vežu za osobe ili institucije na ovom prostoru) može utvrditi za antički period :

1. 52 osobe su sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim ili teško razumljivim gentilnim imenom.
2. 2 osobe su sa grčkim ili helenizirano – orijentalnim imenima.
3. 1 osoba je oslobođenik.
4. 1 osoba je robinja.
5. 1 osoba je sa kršćanskim imenom.

6. 6 osoba je sa drugim gentilnim imenima.
7. 1 osoba ima julijevsko gentilno ime.
8. 14 (10 sigurno + 4 moguće) osoba je sa flavijevskim gentilnim imenom.
9. 9 osoba je sa ulpijevskim gentilnim imenom.
10. 12 (10 sigurno + 2 moguće) osoba je sa elijevskim gentilnim imenom.
11. 38 osoba je sa aurelijevskim gentilnim imenom.
12. 26 osoba je sa domorodačkim ilirsko –dezitijatskim imenom + Nerva sin Laide = 27 osoba.
13. 4 osobe su rimski dužnosnici ili patroni lokalnih zajednica (bezimeni prefekt iz Verone, legat Dolabela, prefekt Marcel i patron patron municipalne jedinice *Aquae*...)
14. 2 osobe koje su prebivale na prostorima van Gornje Bosne i vjerojatno nisu bile dezitijatskog porijekla.

Na osnovi prezentiranog za prostor Gornje Bosne i lašvanskog porječja se direktno može vezati (preko registriranog porijekla ili mjesta trajnog/trajnijeg boravka) 164 osobe. Od njih ukupno je nosilaca domorodačkih imena (zajedno sa osobom kršćanskog imena koja je gotovo sigurno domorodačkog porijekla) i nosilaca flavijevskog, ulpijevskog, elijevskog i aurelijevskog (uključujući i one pretpostavljene) gentilnog imena 101 = cc 61,5 %. Od 52 osobe = cc 31,7 % čija su gentilna imena nepoznata, teško prepoznatljiva ili razumljiva veliki dio je u kontekstu natpisa u genetsko-rodbinskim ili bračnim vezama sa nosiocima ilirsko – dezitijatskih imena i carskih nomena ili je riječ o stanovnicima ovog područja duž više generacija (npr. osobe sa *carmina epigraphica* iz Runjića). To bi automatski povečavalo procentualni udio ilirsko – dezitijatske populacije u antičkom stanovništvu Gornje Bosne. Potrebno je naglasiti da je ne samo upravljački sloj u dezitijatskoj *civitas* domači, nego da je i dužnosnički sloj u municipiju *Bistuensium* i municipalnoj jedinici *Aquae...* koji su pokrivali prostor Gornje Bosne vjerojatno domačeg, romaniziranog porijekla. Domači udio u antičkom, „rimskom“ stanovništvu se dodatno povečava ako se logički pretpostavi da je broj stranih doseljenika neilirskog i nezapadnobalkanskog porijekla bio veči u urbanijim, višim, bogatijim i obrazovanijim slojevima. Ti slojevi (a u kojem u velikoj večini dominira domači element) su po prirodi stvari oni koji su iza sebe ostavljali ubjedljivu večinu natpisa na latinskom jeziku. Iz toga bi slijedilo da je u običnoj seoskoj poluromaniziranoj populaciji, kao i onoj u izoliranijim oblastima udio ilirsko – dezitijatskog genetskog nasljeđa bio još i znatno veči. Zaključak je da su „Rimljani“ Gornje Bosne i lašvanskog porječja u golemoj većini romanizirano domaće ilirsko – dezitijatsko stanovništvo.

Od carskih nomena najviše je Aurelija (cc 21 – 22 %), što bi ukazivalo da je proces primanja rimskog građanstva najviše vezan za careve Marka Aurelija, Komoda i posebno Karakale.[120] Vjerojatno su ovi Aureliji večinom „proizvod“ Karakaline konstitucije (*Constitutio Antoniniana*) iz 212. god. n. e., kada je rimsko građanstvo načelno prošireno na sve slobodne stanovnike Imperije. To bi značilo da je večina stanovništva do početka III. st. n. e. (izuzev njegove elite) Gornje Bosne bila bez rimskog građanstva i još uvijek u peregrinskom statusu. Sa druge strane onaj sloj koji je ranije primio građanstvo dobijao ga je vjerojatno parcijalno ili individualno. Primanje rimskog građanstva je uvijek bilo povezano sa određenim događajem, jer se ono dodjeljivalo bilo kao nagrada za određene zasluge, bilo u povodu nekog događaja. U prvom redu riječ bi bila o isluženim funkcionerima lokalnih peregrinskih zajednica i ratovima u kojima bi peregrini en masse učestvovali ili bili ključna mobilizacijska i logistička baza. Zatim bi u obzir dolazio boravak cara ili visokih državnih funkcionera u određenom području. I na kraju veliki broj novih rimskih građana bi proizašao iz realizacije određenih edikata i konstitucija koje bi donosili car i druge državne institucije. Za Flavije to bi u prvom redu bilo vrijeme dolaska Vespazijana na rimsko carsko dostojanstvo (69. god. n. e.) kada su ga podržale ilirske provincije i ratovi na Dunavu protiv Dačana za vrijeme Domicijana. U slučaju Trajana to su bili dački ratovi na Dunavu, a za Hadrijana njegovo putovanje po ilirskim provincijama. Za Marka Aurelija to bi bili njegovi ratovi na dunavskoj granici.

U rodnom pogledu ubjedljiva većina detektiranih individualiteta pripada muškaracima i to 116 (od čega sigurno tri osobe sa 15 ili manje godina), dok su evidentirane 54 žene (od čega 3 sigurno djevojčice). Ova izrazita nesrazmjera je razumljiva ako se ima u vidu da je riječ o patrijahalnom i patrilinearnom društvu.

U oblastima naslonjenim na Gornju Bosnu (Skopljanska udolina, Gornja Rama, rogatičko – romanijsko područje) do danas je evidentirano :

1. Jedna osoba sa klaudijevskim gentilnim imenom.

2. 6 osoba sa flavijevskim gentilnim imenom.

---

[120] Rimski vladari sa aurelijevskim gentilnim imenom (AVRELIVS – u značenju “zlatni” fem. AVRELIA) su zahvatali jedno široko razdoblje :

1. Marko Aurelije (26. IV. 121. – 17. III. 180. god. n. e.), vladao je od 8. III. 161. do 17. III. 180. god. n. e. Kao princeps nosio je ime *Caesar Marcus Aurelius Antoninus Augustus*.
2. Komod (31. VIII. 161. – 31. XII. 192. god. n. e.), vladao je od 18. III. 180. do 31. XII. 192. god. n. e., kada je nosio ime *Caesar Marcus Aurelius Commodus Antoninus Augustus*.
3. Karakala (4. IV. 188. – 8. IV. 217. god. n. e.), vladao je od 211. do 8. IV. 217. god. n. e., kada je nosio ime *Caesar Marcus Aurelius Severus Antoninus Pius Augustus*. Po rođenju se zvao *Lucius Septimius Bassianus*.

Marko Aurelije i Komod su pripadali “dinastiji” Antonina, a Karakala “dinastiji” Severa (193 -235. god. n. e.). Sa Karakalinom Konstitucijom i završava vrijeme zakonske romanizacije (u smislu primanja građanstva) provincijalne populacije.

3. 3 osobe sa ulpijevskim gentilnim imenom.

4. 7 osoba sa elijevskim gentilnim imenom.

5. 1 osoba sa aurelijevskim gentilnim imenom.

6. 2 osobe sa nepoznatim gentilnim imenom.

I ovdje dominiraju osobe sa carskim nomenima – Klaudiji, Flaviji, Ulpiji, Eliji, Aureliji (18 = cc 90 %),[121] iz kojeg dolaze dužnosnici kolonije *Ris...* i municipija *Bistuensium* (Flaviji iz Gornje Rame). U rodnom pogledu od 20 detektiranih osoba 15 je muškaraca, a 5 pripada ženskom rodu.

Znači na prostorima na kojima će se u ranom srednjem vijeku razviti bosanska sklavinija (politija) ukupno je prepoznato i registrirano (do danas) 184 osoba koje su tamo prebivale u antičkom periodu + (bezimeni prefekt, legat Dolabela, prefekt Marcel, patron *Aquae*, Julija Vesa, Valerije Prokul). U rodnom pogledu, od ukupno 190 u ovom poglavlju detektiranih individualnosti ubjedljiva većina pripada muškarcima i to 131 (od čega su sigurno tri osobe sa 15 i manje godina), dok je žena 59 (od čega su sigurno tri djevojčice).

Tabelarni prikaz i grafikon

- onomastika -

Oblast	Total	I.	II.	III.	IV.	V.	VI	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	XIII	XIV.
LG	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
VES	9	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
TL	37	3	-	-	4	2	4	1	-	-	-	-	-	23	-
Z	34	2	-	-	9	1	-	10	-	-	-	-	-	12	-
VKB	29	16	-	-	1	1	4	1	-	-	-	-	-	6	-
FLV	35	-	1	-	-	-	-	19	4	-	1	1	-	9	-
SA	23	-	-	-	-	5	4	7	2	2	-	-	-	2	1
RR	8	-	-	1	-	2	5	-	-	-	-	-	-	-	-

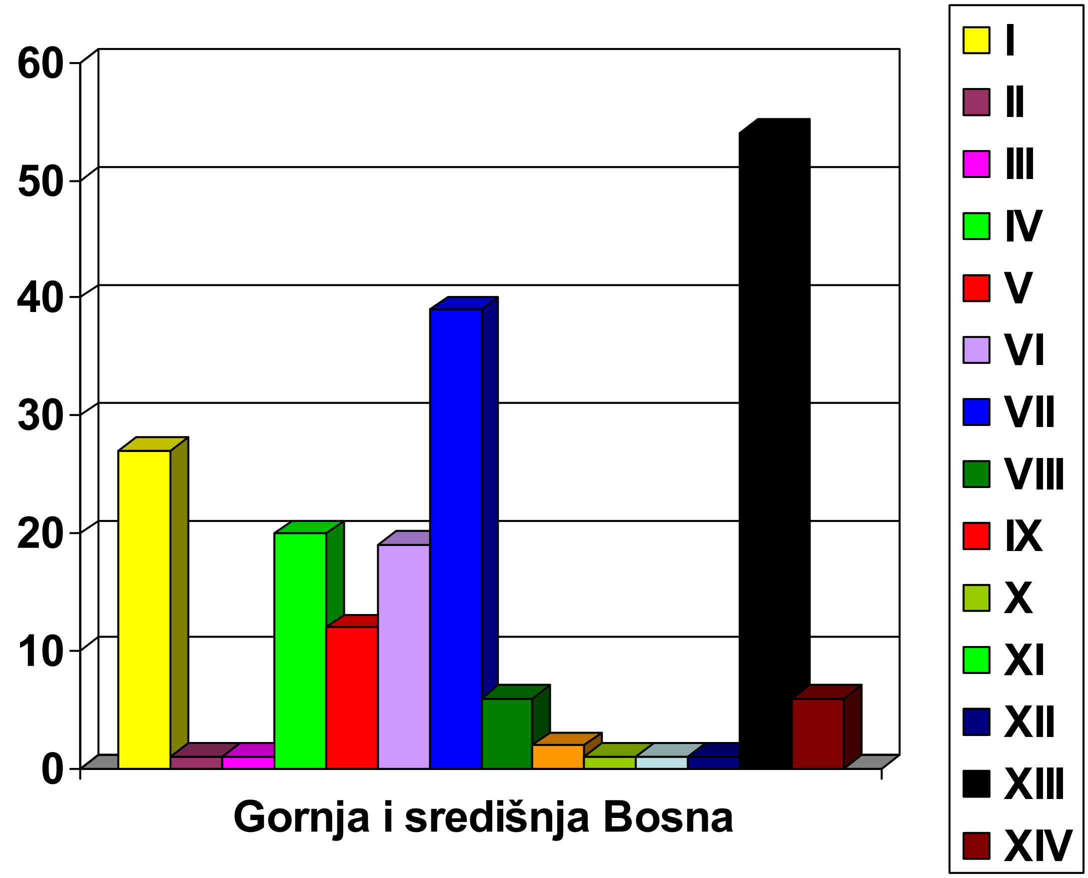
[121] Osobe sa klaudijevskim (iz Rogatice) i julijevskim (iz Gornje Bosne) gentilnim imenima, koji su isto carski nomeni, su vjerojatno bile osobe čiji preci po agnatskoj liniji nisu bili dezitijatskog porijekla.

S	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-
R	10	-	-	-	6	1	2	-	-	-	-	-	-	1	-

Legenda :

I. Sigurno domorodačko porijeklo
II. Julijevci
III. Klaudijevci
IV. Flavijevci
V. Ulpijevci
VI. Elijevci
VII. Aurelijevci
VIII. Druga gentilna imena
IX. Grčka, helenizirana i orijentalna imena
X. Robovi
XI. Oslobođenici
XII. Kršćanska imena
XIII. Nepoznato
XIV. Vanjski natpisi/osobe negornjobosanskog porijekla (uključujući i rimske dužnosnike navedene na službenim „domaćim natpisima“)

LG – Literarna građa
VES - epigrafski spomenici van matične teritorije.
TL – Travničko –lašvansko područje
Z – Zeničko područje
VKB – Vareš – Kakanj – Breza područje
FLV – Fojnica – Lepenica – Visoko područje
SA – Sarajevsko područje
RR – Rogatičko – romanijsko područje
S – Skopljanska udolina
R – Ramsko područje

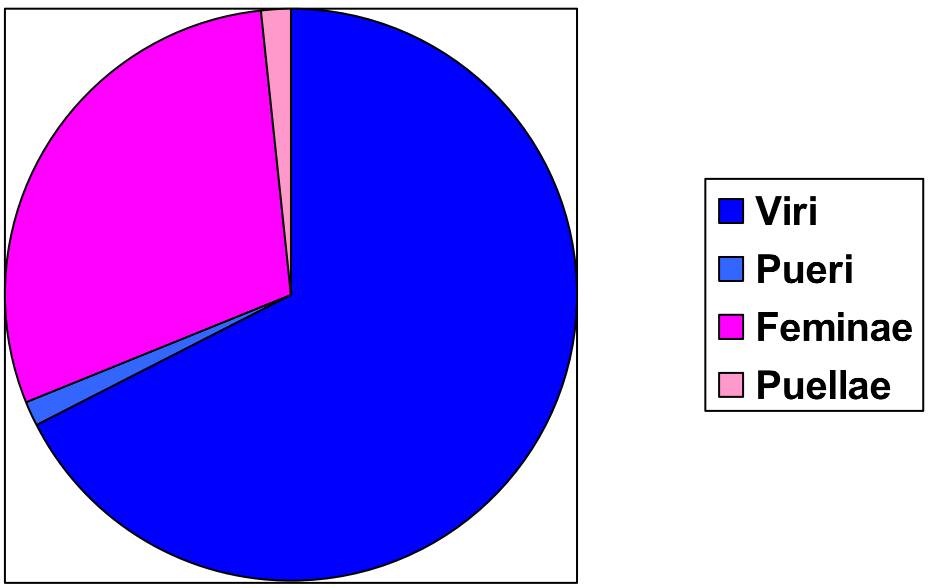

Tabelarni prikaz i grafikon

- rodni i starosni odnosi -

Oblast	Total	Viri muškarci	*Pueri* dječaci	*Feminae* Žene	*Puellae* djevojčice
LG	3	3	-	-	-
VES	9	8	-	1	-
TL	37	22	1	14	-
Z	34	22	-	11	1
VKB	29	21	1	7	-
FLV	35	24	-	10	1
SA	23	13	1	8	1
RR	8	8	-	-	-
S	2	1	-	1	-
R	10	6	-	4	-

Napomena : u zbirove dječaka (15 godina ili mlađi), djevojčica (15 godina ili mlađe) i žena su ulazile samo one individualnosti koje su se mogle sa sigurnosti detektirati kao takve. U slučaju da se zbog oštećenosti, fragmentarnosti i slabe čitljivosti teksta na epigrafskom spomeniku, određena individualnost nije mogla precizno rodno i starosno prepoznati, ona je uvrštavana u zbir muškaraca jer je ipak (uslijed tadašnjih vladajućih rodnih odnosa koji su patrijahalni i patrilinearni) veća vjerojatno da su one bile odrasli muškarci. Zbog navedene uvjetnosti, ne bi ipak trebalo isključiti ni mogućnost da je broj deketiranih žena i djece ipak bio nešto veći.

2. BOSNA ORIENTALIS (PARS PROVINCIAE DALMATIAE)

2.1 Historijska pozadina

Zona bosanskog Podrinja, koje je ulazilo u sastav provincije Dalmacije, u antičkom periodu je imalo vrlo istaknutu poziciju. Postojanje jakih municipalnih središta je doprinijelo postojanju i razvijanju bogate antičke kulture, koja je samim tim i producirala veliki broj natpisa. Gornje Podrinje je vjerojatno dolazak rimskih vojnih trupa i svoje uključivanje u rimski imperijalni sustav doživjelo 33. god. p. n. e., prilikom velikog osvajačkog pohoda Oktavijana (kasnije od 27. god. p. n. e. prvog rimskog cara Augusta) na Zapadni Balkan. Vlast Rimske Države se na Srednje Podrinje proširila ili navedene 33. god. p. n. e. ili za vrijeme rata koji je Tiberije (Augustov posinak i nasljednik) vodio u panonskom bazenu od 12. god. do 9. god. p. n. e. Za vrijeme ovoga rata i Donje Podrinje je bilo pokoreno. Kao i cjelokupni Zapadni Balkan i panonski bazen i Podrinje je uključeno u sustav provincije Ilirik (*provincia Illyricum*). Sa početkom Velikog Ilirskog ustanka u proljeće 6. god. n. e. i domorodci Podrinja su se privremeno oslobodili rimske vlasti. Međutim u ljeto 9. god. n. e. kroz Podrinje su prošle trupe Imperije pod zapovjedništvom Plaucija Silvana, čime je i ovo područje konačno pacifizirano. Nakon ugušenja Ustanka, jedinstvena provincija Ilirik je podijeljena na dva dijela : Gornji Ilirik (Dalmaciju) i Donji Ilirik (Panoniju). Moguće je da je rijeka Drinjača predstavljala istočnobosansku granicu između ove dvije ilirske provincije. Istočni dio provincije Dalmacije (uključujući i Podrinje južno od Drinjače) je došao pod nadležnost naronitanskog konventa.

Na osnovi natpisa *ILJug* III, 1544 = AE 1910, 216 može se zaključiti da je Srednje Podrinje pripadalo politiji (u rimsko doba peregrinskoj *civitas*) ilirskog naroda Dindara. Sudeći po podacima rimskog enciklopediste Plinija Starijeg (*NH*, III, 143) sredinom I. st. n. e. Dindari su imali 33 dekurije (*...decuriis...Dindari XXXIII*....), što bi moglo iznositi oko 8 000 osoba. Nakon ugušenja Ustanka započeo je proces prvo kulturne, a nešto kasnije i političko –pravne romanizacije Dindara. Prostor današnje općine Srebrenica u antičkom periodu je spadao u red najvažnijih urbanih i privrednih zona na cjelokupnom

Zapadnom Balkanu. O tome dovoljno svjedočanstvo pružaju do danas otkriveni ostaci materijalne kulture i epigrafski spomenici. [122] Sa povećavanjem eksploatacije srebra i olova i udio doseljenika se znatno povećavao, što je samo doprinosilo ubrzavanju procesa romanizacije i nestanka i narodnosnog i kulturnog, ali i političkog identiteta Dindara. Značenje prostora Srebrenice u antičkom periodu vrlo lako se uočava samo ako se ima u vidu činjenica da su se na njemu razvila dva bitna urbana centra u antičko – mediteranskom smislu; i to jedan na prostoru Gradine – Sase i drugi u Skelanima. Obje urbane aglomeracije su bile i upravna središta za dvije jedinice municipalne organizacije provincije Dalmacije i to pod nazivom *Domavia* (Gradine - Sase)[123], koja je svoj autonomni status unapređivala od municipija preko kolonije do respublike, i *Municipium Malvesiatium* (u Skelanima; ime naselja u antici je možda bilo *Malvesia* ?).[124] Sudeći po čitavom nizu natpisa na kojima se spominje njegov naziv (Požega, Užice, Skelani, Stari Brod, Rudo, Misajlovina, Komine) sa obje strane Drine, *Municipium Malvesiatium* je pod svojom jurisdikcijom imao čitavo Srednje Podrinje sve do ušća Lima i Prače u Drinu. To je u pravom smislu bila jedna Podrinjska municipalna jedinica na samom istočnom kraju provincije Dalmacije prema Meziji. Nejasno je da li je i upravno – teritorijalna nadležnost Domavije prelazila rijeku Drinu, iako bi se možda moglo nešto tako pretpostaviti. Isto tako je vrlo teško odrediti granicu između teritorijalnih nadležnosti Domavije i *Municipium Malvesiatium* na užem srebreničkom prostoru. Možda su planina Osat i zona izvora rijeke Jadar bili granica. Vjerojatno su prostori današnjeg Bratunca i Birača pripadali Domaviji, dok bi *Municipium Malvesiatium* bio više naslonjen na sami tok Drine.[125]

Pored Domavije i *Municipium Malvesiatium*, na osnovi do danas otkrivene i publicirane izvorne građe poznata je još jedna municipalna jedinica čija se nadležnost prostirala i na

---

[122] Sustavno znanstveno istraživanje srebreničkog prostora je započelo uspostavom Austro-Ugarske okupacione uprave, odnosno sa pokušajima rudarske eksploatacije. Za istraživanje u austrougarskom periodu vežu se imena Ludviga Pogatschniga, Vjenceslava Radimsky (koji se u odnosu na epigrafske spomenike oslanjao na prijedloge rekonstrukcije i čitanja od Alfreda von Domaszewskog), Čire Truhelke, Carla Patscha. U periodu među dva svjetska rata, i neposredno u prvim godinama nakon oslobođenja istraživanjima epigrafske baštine srebreničke općine se bavio Dimitrije Sergejevski. Nakon njih istraživanjima antičke baštine srebreničkog prostora su se bavili (posredno) Irma Čremošnik, Fanula Papazoglu, Veljko Paškvalin, Ivo Bojanovski, Enver Imamović i Mirko Babić.

O nekim aspektima epigrafskih istraživanja v. Domaszewski, 1884:243 – 246; Patsch, 1893:75 -93; Isto, 1897:238; Isto, 1902:109 – 113; Sergejevski, 1930:16 i d.; Isto, 1934:13; 15; Bojanovski, 1965:103; 108; Isto, 1967:41; Isto, 1982:142

[123] O Domaviji v. Bojanovski, 1988:193 – 203

[124] O *Municipium Malvesiatium* v. Bojanovski, 1988:177 – 192; Arheološki leksikon BiH, Tom I, 1988:104 (natuknica I.Bojanovski).

[125] Sve podrinjske ilirske politije (Dindari, Sikuloti, Glindicioni?, Pirusti?) su prelazile rijeku Drinu. I nakon završetka procesa pravno – političke romanizacije i nestanka autonomnih peregrinskih *civitates*, i municipalne jedinice koje su se iz njih razvile su imale upravno – teritorijalne nadležnosti sa obje strane rijeke.

dalmatinskom dijelu današnje Istočne Bosne. Riječ je o *Municipium S...* sa urbanim i upravnim središtem u Komine kod Pljevalja u današnjoj Crnoj Gori.[126] Možda su i upravno – teritorijalne ingerencije kolonije *Ris...* (sa prostora današnje Rogatice) zahvatale bar manjim dijelom i Gornje Podrinje. Za razliku od vrlo intenzivnog antičkog načina života u Srednjem Podrinju, značenje gornjopodrinjske antike (u bosanskoj zoni) je manje.[127] Zbog nedostatka odgovarajuće epigrafske građe nejasno je kojim je ilirskim politijama (u okviru rimske vlasti subordiniranim peregrinskim *civitates*) pripadalo Gornje Podrinje. Moguće je riječ o Sikulotima koji su po Pliniju Starijem (*NH*, III, 143) imali 24 dekurije, što bi iznosilo oko 6 000 osoba. Možda je gornjobosansko područje pripadalo Pirustima, velikom i borbenom ilirskom narodu koji su se zajedno sa gornjobosanskim Dezitijatima žestoko odupirali Rimljanima do samoga kraja Velikog Ilirskog ustanka.[128] Za Piruste (za njih Plinije Stariji ne navodi broj dekurija) je utvrđeno prebivanje u sjevernoj Albaniji i Crnoj Gori. A možda je Gornje Podrinje pripadalo i nekom drugom ilirskom narodu koje spominje Plinije Stariji kao *civitas* u naronitanskom konventu (Glindicioni?). Inače veći dio prostora koji su zauzimali *Municipium Malvesiatium, Municipium S...,* nešto zapadnija *Colonia Ris...* i istočniji *Municipium Aurelium* ? u starijem željeznom dobu (do kraja IV. st. p. n. e.) pripadao je ilirskom narodu Autatijatima, čije su zajednice bile nosioci razvitka Glasinačke kulture. Oni su po svjedočanstvu antičkih pisaca u razdoblju protohistorije bili "*najveći i najmoćniji ilirski narod*" (μέγιστον καί ἄριστον τῶν Ἰλλυριῶν ἔθνος), Nakon kolapsa autarijatske politije uslijed keltske najezde, njeni ilirski surogati (uz možda izvjesni keltski etnički i kulturni doprinos) su nastavili da prebivaju na ovom prostoru do dolaska Rimljana. Ipak bez obzira koja je bila domorodačka pripadnost gornjeg toka rijeke Drine, kulturna i posebno političko – pravna romanizacija su na kraju domorodce pretvorile u Rimljane. Tako je i njihova domorodačka organizacija transformirana u *Municipium S...*

Od prve decenije IV. st. n. e. započinje i prodor kršćanstva, a u V. st. n. e. i Podrinje južno od Drinjače dijeli sudbinu Zapadnog Balkana suočenog sa raspadom Imperije i Velikom Seobom naroda. Krajem V. pa sve do Justinijanove rekonkviste, odnosno do 535/6. god. kada su romejske (istočnorimske) trupe preuzele kontrolu nad Dalmacijom i Ilirikom, trajalo je doba obnove antičke civilizacije pod vladavinom ostrogotske dinastije Amala. Ali, uspostava istočnorimske vlasti nije mogla spriječiti konačni kraj antičkog doba. Sa avarsko – slavenskim rušenjem romejske vlasti i naseljevanjem krajem VI. i početkom VII. st. n. e. i Podrinje ulazi u mediavelno doba.

[126] O *Municipium S...* v. Bojanovski, 1988:204 - 213

[127] Spomenuti zaključak je primarno rezultat dosadašnjeg nivoa znanja o antici Gornjeg Podrinja. Činjenica je i da je i nivo arheološke istraženosti ovoga područja prilično manji u odnosu na srebrenički prostor.

[128] *Vell.* II, CXV, 4;

2.2 *Domavia*

1.

Biljača, Gradina, Srebrenica

Domavia

Literatura : Patsch, 1895:584, sl. 17; Isto, 1897:238; Isto, 1914:186 – 187, sl. 70; Bojanovski, 1988:201

Θ K / ΠΑΝΤΑΥΧΩ Π /ΟΥΖΗCΑΝΤΙ Ε Η Ν

Θ (εοῖς) κ(αταχθονίοις). Πανταύχῳ που ζήσαντι ἔ[τ]η ν́ (= 50) (Rekonstrukcija po Patsch, 1895:584)

Slika 2.2.1
Preuzeto iz Patsch, 1914:187, sl. 70

Natpis iz Biljače je jedan od najspecifičnijih antičkih epigrafskih spomenika na prostoru današnje Bosne, jer je za razliku od velike većine drugih natpisa napisan na grčkom jeziku. Pronađen je u okvirima municipalne jedinice Domavia, značajnog rudarskog i administrativnog središta, pa ne treba ni da čudi prisustvo ljudi sa grčkog jezičnog područja, i općenito istočnog dijela Imperije.[129] U Domaviji je pronađen i lončarski pečat na grčkom jeziku, dio velikog kazana, koji je izgradio izvjesni Glikon (Patsch, 1914:187, sl. 71). Kazan je vjerojatno izrađen u samoj Domaviji, pa je onda i Glikon živio i radio (kao relativno bogatiji majstor) u njoj.

Slika 2.2.2
Preuzeto iz Patsch, 1914:187, sl. 71

2.

CIL III, 12732 = AE 1893, 129

Gradina, Sase, Srebrenica

Domavia

1890. god.

Literatura : Radimsky, 1891:14 – 15; Bulić, 1891:388 – 389; Imamović, 1977:412 – 413, sl. 179; Bojanovski, 1988:196

C•IVL•SILVANO / MELANIONI EQ / • PVBL•FLAM I PO / M ALI• VROM / 5 NISVS EGV S A / RVSMILITIIS• NC / PROCAVG III / P•G•P FR•PRC II/ XXIII•PRC VC/ 10 ONIS / RC I R O / OCO / ---------------- / IC /15 IC / MVNI / MAVIANO / NI• / PATRONO /20 P O VENC / --------

C(aio) Iul(io) Silvano / Melanioni eq(uo) / publ(ico) flam[in]i Po/m[on]ali [---]ur om/5 nibus eq[ue]s[tri]/bus militiis [fu]nc(to) / proc(uratori) Aug(usti) [---] / [---]rc per

[129] O prisustvu govornika grčkog jezika na prostoru Domavije v. Patsch, 1895:584; Bojanovski, 1988:201

provin(cias) / XXIII proc(ratori) Augu(sti) /10 [ra]tionis [---] / [---]rciro / [pr]oc(uratori) o[---] / [------] /15 [---]ic[---] / [patrono] muni[cipii] / [Do]maviano(rum) / [---]ni i[---]e / [---] patrono /20 p[r] ovinc(iae) / [---]v[---]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
C•IVL•SILVANO / MELANIONI	Gaj Julije Silvan Melanion[130]	*Iulius*	Carski prokurator. Na ovom natpisu se nalazi spomen municipija Domavija.

Slika 2.2.3
Preuzeto iz Radimsky, 1891:14, sl. 25

Slika 2.2.4
Preuzeto iz Imamović, 1977:412, sl. 179

130 Moguće je da je spomenuti Julije Silvan Melanion bio i *procurator Augusti* i za carska dobra u Galiji. Bulić, 1891:389

3.

CIL III, 12724

Gradina, Sase, Srebrenica

Domavia

Prvi poznati prijepis iz 1881. god

Literatura : Radimsky, 1891:4 – 5; Imamović, 1977:382 – 383, sl. 129; Bojanovski, 1988:194

I O M / ET GENIO LOCI / PRO SALVTE / MVNICIPII PO/5 SVERAT VSVS / ATQVE CVLTVS

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Genio loci / pro salute / municipii po/5 suerat usus / atque cultus

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
-	-	-	Dedikant natpisa

Slika 2.2.5
Slika preuzeta iz Radimsky, 1891:4, sl. 5

Slika 2.2.6
Preuzeto iz Imamović, 1977:383, sl. 129

4.

CIL III, 8361 = *CIL* III, 12721

Gradina, Sase, Srebrenica

Domavia

1884. god.

Literatura : Radimsky, 1891:5 – 6; Bojanovski, 1988:194; 201; Isto, 1999:138, sl. 4

L DOMITIO / I EROTI VI/RO EX EQVES / RIBVS TVR/5MIS EGREGIO / PROC / METALLORVM / ANN N / DELM T MI/ 10 AE INTE RIT / T BONI TIS / M AVR RV ICVS / V E DVCE AMICO / PRAESTA SSIMO

L(ucio) Domitio / I Eroti vi/ro ex eques/tribus tur/5mis egregio / procuratori / metallorum / [P]ann[o]n(iorum) / [et] Delm[a]t(orum) mi/10[r]ae inte[g]ritatis / [e]t boni[ta]tis / M(arcus) Aur(elius) Ru[st]icus / v(ir) e(gregius) duce[n(arius) a]mico / praesta[nti]ssimo

Luciju Domiciju, Erotu, *vir egregiusu* iz viteškog staleža, prokuratoru ujedinjenih rudnika Panonije i Dalmacije, nesebičnom i poštenom, Marko Aurelije Rustik, *vir egregius, ducenarius,* najdražem prijatelju.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
L DOMITIO / I EROTI	Lucije Domicije Erot	*Domitius*	Carski prokurator
M AVR RV ICVS	Marko Aurelije Rustikus	*Aurelius*	*vir egregius* i ducenarius

Na osnovi ovoga natpisa se zna da se u Domaviji u III. st. n. e. nalazila carska prokuratorska uprava za sve rudnike provincija Dalmacije i obje Panonije (Gornje i Donje). Ujedinjavanje rudarske uprave na prostoru Ilirika za vrijeme Marka Aurelija je možda bilo motivirano potrebom centralizacije kontrole nad ovim vrijednim i esencijalnim resursom po interese Imperije u turbulentnim vremenima ratova sa Markomanima i Sarmatima na dunavskoj granici.

Carski prokuratori (*procuratores Augusti*) su imali veliko značenje u životu Domavije. Oni su pored svoje osnovne dužnosti (brige nad radom rudnika i talionica) podizali i javne objekte. To bi jasno ukazivalo na bogatstvo i autoritet koji su imali prokuratori. U praktičnom upravnom i javnom životu domavijske municipalne jedinice prisustvo i rad carskog prokuratora je morala imati efekta i na stvarnu nadležnost, autonomiju i autoritet zvaničnih javnih institucija (duovirat, vijeće dekuriona). Kao direktni predstavnik

središnje, carske uprave prokurator je nesumnjivo bio prva ličnost Domavije, sa više moći i od duovira i dekuriona i kvinkenalisa.

5.

CIL III, 8359 = *CIL* III, 12720a

Gradina, Sase, Srebrenica

Domavia

1884. god.

Literatura : Radimsky, 1891:7 – 8; Patsch, 1914:181, sl. 63, fus. 1; Bojanovski, 1988:196, fus. 19

IMP•CAES• M / AVREL•SEVERO / ALEXANDRO / PIOFELINV C O /5 AVG • PONT MA / TRIB POTX / PCOSI I NDVE / GENT / PRINCIPI•ORDO / 10 MVN• DOM• DD / PP •DEDICANTE / IVL • TACITIANO / V•E•PROC•AVG V/ NVM V/ 15 DEVOTISSIMO / T D C T

Imp(eratori) Caes(ari) M(arco) / Aurel(io) Severo / Alexandro / Pio Fel(ici) Inv[i]c[t]o / 5 Aug(usto) pont(ifici) ma[x(imo) / trib(unicia) pot(estate) X[I(?) / [p(atri)] p(atriae) co(n)s(uli) I[II] [i]ndu[l]e/ gent[issmo] / principi ordo /10 mun(icipii) Dom(avi) d(ecreto) d(ecurionum) / p(ecunia) p(ublica) dedicante / Iul(io) Tacitiano / v(iro) e(gregio) proc(uratore) Aug(usti) v[...] / num[ini ei]u[s] /15 devotissimo / [e]t d[i]c[a]t[issimo]

Imperatoru, Cezaru, Marku Aureliju Severu, Aleksandru, pobožnom, sretnom, nepobjedivom, Augustu, pontifeks maksimusu, tribunske vlasti ?, ocu domovine, konzulu ???, narod i prvaci municipalnog vijeća Domavije, odlukom vijeća dekuriona sa javnim novcem posveti Julije Tacitijan, *vir egregius*, carski prokurator.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
IVL • TACITIANO	Julije Tacitijan	*Iulius*	Carski prokurator

Ovaj epigrafski spomenik je podignut u čast cara Aleksandra Severa (*Marcus Aurelius Severus Alexander* vl. 222 – 235. god. n. e.). Na njemu se Domavija još uvijek nalazi u statusu municipija, ali i kao središte carske prokuratorske uprave za rudnike. Natpis je nastao 232. ili 233. god. n. e. Julije Tacitijan, carski prokurator, je sigurno bio vrlo

utjecajan u životu municipija Domavije, i njegovo javno djelovanje je sigurno ostavljalo u zasjenku oficijelne municipalne institucije, kao što je Vijeće dekuriona.

Slika 2.2.7
Preuzeto iz Patsch, 1914:181, sl. 63

6.

CIL III, 8360 = *CIL* III, 12720b

Gradina, Sase, Srebrenica

Domavia

1884. god.

Literatura : Radimsky, 1891:7 – 8; Patsch, 1914:181, sl. 64, fus. 1; Bojanovski, 1988:196, fus. 19

----/ MAEAE• AVG / MATRI• IMP /CAES•M AVR/ SEVE /5 N II / V •AVG•E / T SENAT / AC PATR•ORDO• / 10 MVN• DOMAV / D•D•P•P•DEDICANTE / IVL•TACITIANO / V• E•PROC•AVG / DEVOTISSIMO /15 NVMINIEORVM

[Iuliae Ma]/maeae Aug(ustae) / matri Imp(eratoris) / Caes(aris) M(arci) Aur(eli) / Seve[ri Alexa]/5n[dri P]ii [Fel(ici) In]/v[ic(ti)] Aug(usti) e[t] / [castr(orum) e]t senat(us) / ac patr(iae) ordo /10 mun(icipii) Domav(i) / d(ecreto) d(ecurionum) p(ecunia) p(ublica) dedicante / Iul(io) Tacitiano / v(iro) e(gregio) proc(uratore) Aug(usti) /devotissimo /15 numini eorum

Juliji Mameji, Augusti, majci Imperatora, Cezara, Marka Aurelija Severa, Aleksandra, pobožnog, nepobjedivog, Augusta i (majci op. a.) vojnih logora i Senata i domovine, vijeće municipija Domavije, odlukom vijeća dekuriona javnim novcem posveti Julije Tacitijan, *vir egregius*, prokurator Augusta, zavjetovavši novcem svojim.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
IVL • TACITIANO	Julije Tacitijan	*Iulius*	Carski prokurator

Slika 2.2.8
Preuzeto iz Patsch, 1914:181, sl. 64

7.

CIL III, 12725 = *CIL* III, 13269 = *CIL* III, 14219, 1 = *ILJug* III, 1519 = AE 1893, 10

Gradina, Sase, Srebrenica

Domavia

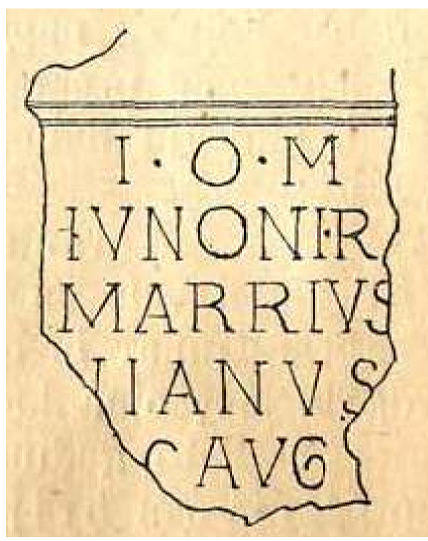
Literatura : Radimsky, 1891:3, sl. 4; Imamović, 1977:378 – 379, sl. 122; Bojanovski, 1988:195, fus. 13; 201

I • O•M / IVNONI•R / MARRIVS / VIANVS /5 CAVG /

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iunoni R(eginae) / Marrius / [-]vianus /5 proc(urator) Aug(usti) / pro sal(ute) [sua] / et suoru[m] // v(otum) l(ibens) s(olvit)

Jupiteru,Najboljem, Najvećem, Junoni Regini, Marije, …vianus, carski prokurator za zdravlje svoje i svojih, zavjet rado ispunio.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MARRIVS / VIANVS	Marije … vianus	-	Carski prokurator

Slika 2.2.9
Preuzeto iz Radimsky, 1891:3, sl. 4

8.

CIL III, 12739 = *CIL* III, 12740 = *ILJug* I, 83 = AE 1948, 243

Tegare, Bratunac (dio nađen u Lutvinom Hanu)

Domavia

1891. god.

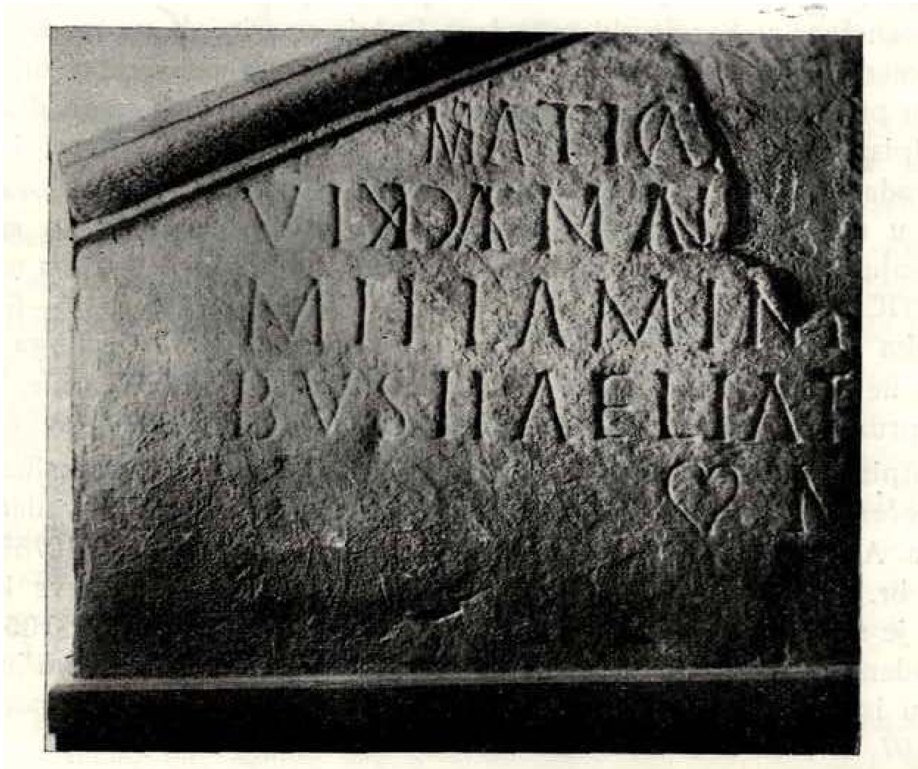
Literatura : Patsch, 1893:135; Sergejevski, 1941:23 – 26; Bojanovski, 1988:181, fus. 30; 195, fus. 13; 198

- - - / - - - ARG DEL/MATICA - - - - - - MAGISTRATVS / DENA - - - - - - O FILIO DEC COL SIR/5 MI FLAMINI - - - - - - ANNIS XXII MENSI/BVS II AELIA T - - - - - O ET FILIO KARISSI/M - - - - - - - CIT

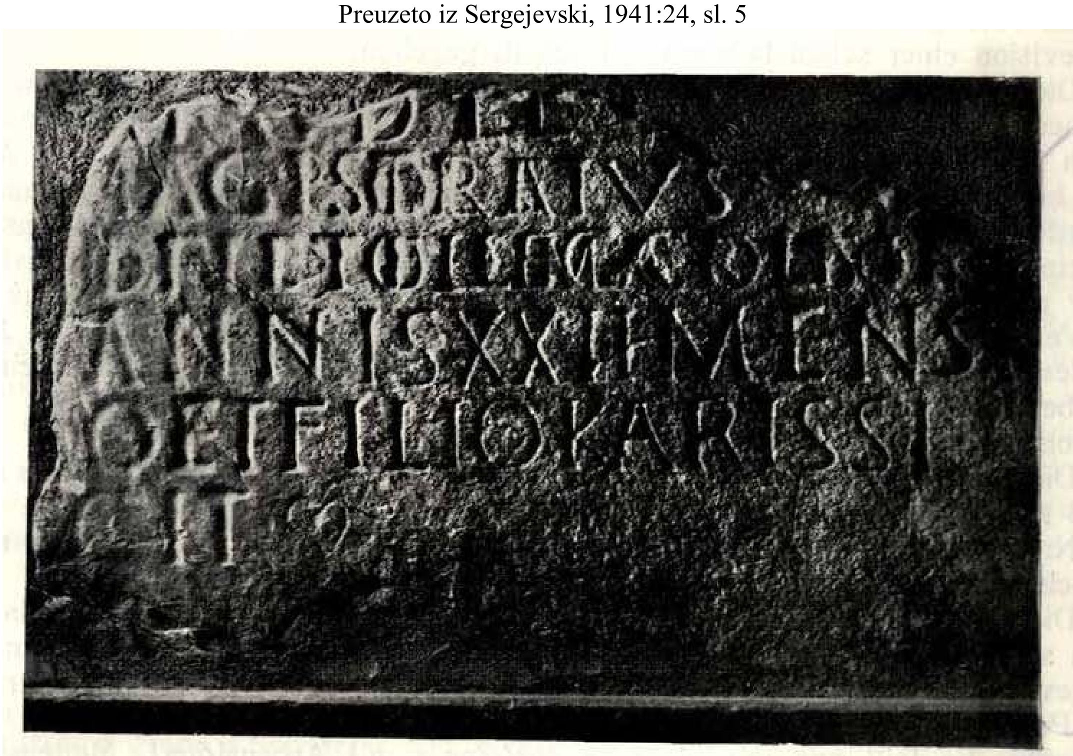
…. / procuratori] arg(entariarum) Del/matica[rum … qui ob honorem] magistratus / dena[rios … dedit …. et ….]o filio dec(urioni) col(oniae) Sir/5 mi(ensis) flamini [… .qui vixit] annis XXII mensi/bus II Aelia T[… .marit]o et filio karissi/m[is bene? merentibus? ….? fe]cit

Prokurator ? dalmatinskih rudnika srebra… sa čašću? magistrat….od novca dodjeli?… sinu kolonije Sirmij, flaminu... koji je živio? 22 godine, 2 mjeseca Elija T? suprugu? i sinu najdražim zaslužnim?... učini

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
-	-	-	Carski prokurator,
-	-	-	Dekurion kolonije Sirmij, sin carskog prokuratora, flamin nepoznatog božanstva
AELIA T	Elija T…	*Aelius*	Supruga carskog prokuratora i majka dekuriona Sirmija. Možda dedikant spomenika

Slika 2.2.10
Preuzeto iz Sergejevski, 1941:24, sl. 5

Slika 2.2.11
Preuzeto iz Sergejevski, 1941:25, sl. 6

Ovaj natpis se odnosi na ranije razdoblje u odnosu na većinu drugih natpisa sa srebreničkog područja, kada prokuratorska uprava za rudnike srebra Dalmacije još uvijek nije bila ujedinjena sa panonskim upravama. Reorganizaciju rudarske uprave i njeno ujedinjenje je izvršio Marko Aurelije. Natpis ovjekovječuje postojanje jedne bogate i ugledne porodice, čije značenje i utjecaj su bili prisutni u širem prostoru Srednjeg Podrinja pa i do Srijema. Vrlo je moguće pretpostaviti da je središnji posjed ove porodice bio u Tegarama, nekih 10-tak km vazdušnom linijom od Domavije.

9.

CIL III, 12734 = AE 1893, 130

Terme, Gradina, Srebrenica

Domavia

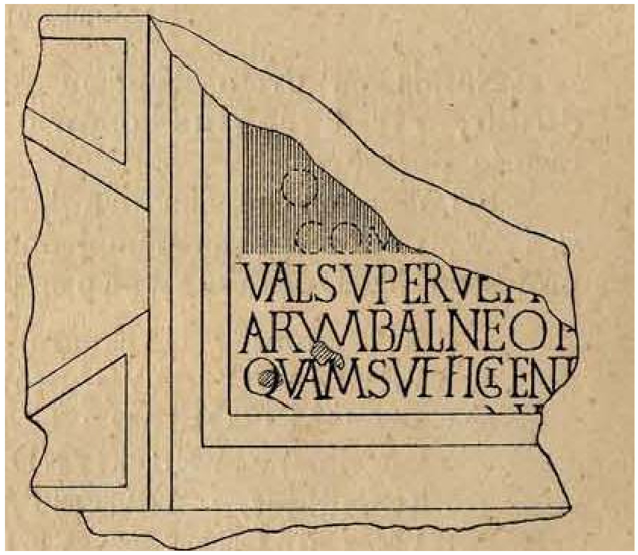
Literatura : Radimsky, 1892:15 – 16, sl. 20; Patsch, 1893:132, br. 1; Bojanovski, 1988:195

O [….] / COM [….]/ VALSVPERVE??/ARVMBALNEOP /5 QVAMSVFFICIENT / VX

….[Im[p(eratore) Caes(are) M(arco) Aure]/[li]o [Antonino Aug(usto) III] / [et] Com[azonte co(n)s(ulibus)] / Val(erius) Super v(ir) e(gregius) [pro(curator) argentari]/arum balneo p[ublico a]/5quam sufficient[em…..] / [ind]vx[it]

….Valerije Super, *vir egregius*, prokurator??? za srebrne rudnike??? u javno kupatilo… vode dovoljno doveo.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VALSVPER	Valerije Super	-	Carski prokurator

Slika 2.2.12
Slika preuzeta iz Radimsky, 1892:15, sl. 20

Natpis je nastao 220. god. n. e. za vrijeme konzulata ekscentričnog cara Heliogabala/Elagabala (*Marcus Aurelius Antoninus* vl. 218 – 222. god. n. e.) i *P. Valerius Comazon Eutychianus*. Ovo pokazuje da su se tada završili određeni radovi na domavijskom javnom kupatilu.

10.

CIL III, 8363 (p 2328,117) = *CIL* III, 12733

Most na Drinjači

1883. god.

Domavia

Literatura : Radimsky, 1892:16; Patsch, 1893:139–140, br. 1; Patsch, 1900:182; Bojanovski, 1988:194 -195, fus. 9

SI O IIL SEVER/….AV PM TRIB/..S…../ N NS/5 MACELLVMVIIGNISCONFLAGRTVM / CVRANTEVALISVPEROVEPROCARG/ RPDOMADPRISTINAM / FACIEM RESTITVIT XII KAL

[Imp(eratori) Cae]s(ari) [M(arco)] O[p]ell(io) Sever(o) / [Macrino Pio Fel(ici)] Au[g(usto)] p(ontifici) m(aximo) trib(unicia) / s / n ns /5 macellum vi ignis conflagr(a)tum / curante Val(erio) Supero v(iro) e(gregio) proc(uratore) arg(entariarum) / r(es) p(ublica) Dom(aviana) ad pristinam / faciem restituit XII Kal(endas)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VALISVPERO	Valerije Super	-	Carski prokurator

Prva četiri reda su prilično izlizana i natpis je u tom dijelu potpuno nemoguće rekonstruirati. Možda je moguće rekonstruirati ovaj natpis u smislu da je nastao za vrijeme vladavine cara Makrina (*Marcus Opellius Severus Macrinus* vl. 8 IV. 217 - juni 218. god.) i da je carski prokurator zalužan za radove na domavijskoj tržnici. Izgleda da je navedeni Valerije Super bio jedan od najvećih dobrotvora Domavije i općenito antičke Srebrenice, zaslužan za podizanje javnih objekata ili njihovo dograđivanje radi boljeg funkcioniranja.

11.

Gradina, Sase, Srebrenica

1892. god.

Domavia

Literatura : Radimsky, 1894:29, sl. 46

H?/ PRO / PRO SAL / ETSVORVM /5 V L S

h? / pro[c(urator) Aug(usti)] / pro sal[ute sua] / et suoru[m] /5 v(otum) l(ibens) s(olvit)

... Carski prokurator za zdravlje svoje i svojih zavjet rado učini.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
-	-	-	Carski prokurator

Slika 2.2.13
Preuzeto iz Radimsky, 1894:29, sl. 46

12.

CIL III, 12736 = AE 1893, 0131. (B)

Most na Drinjači

1883. god.

Domavia

Literatura : Radimski, 1892:16, sl. 21; Patsch, 1893:132 – 133, br. 2; Bojanovski, 1988:195; 201

II ET CAPITOLINOCOS / AVRVERECVNDVSVEPRO / ARGENTARIARVMBALNEVM / VETVSTATECONLAPSVM /5 ADPRISTINAMFACIEMRE/FORMRECVRAVIT

[---] / II et Capitolino co(n)s(ulibus) / Aur(elius) Verecundus v(ir) e(gregius) pro(curator) / argentariarum balneum / vetustate conlapsum /5 ad pristinam faciem re/formare curavit

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

AVRVERECVNDVS	Aurelije Verekund	*Aurelius*	Carski prokurator

Ovaj natpis je nastao 274. god. n. e. za vrijeme konzulata cara Aurelijana (*Imp. Caesar L. Domitius Aurelianus Augustus* vl.,270 – 275 god. n. e.; njegov drugi konzulat) i Kapitolina. Na ovom natpisu prokurator srebrnih rudnika Aurelije Verekund navodi da je obnovio gradske terme.

Slika 2.2.14
Slika preuzeta iz Radimsky, 1892:16, sl. 21

13.

CIL III, 12726. (B)

Gradina, Sase, Srebrenica

Domavia

1890. god.

Literatura : Radimsky, 1891:14 – 15; Isto, 1892:1-2, sl. 1; Bulić, 1891:389 – 390 i (posebno) fus. 2; Bojanovski, 1988:195 - 196

I ili P ? / L? SEPTIMII / SEVERI•PI•PER/TINACIS• /5 A VG•ARABI / ADIABEN / ARTHICI / IMI•P P• / VNICIAE

…./ [Im]p(eratoris) [Caes(aris)] / L(uci) Septimii / Severi Pii Per/tinacis /5 Aug(usti) Arabi/c[i] Adiaben[i]/c[i P]arthici / m[ax]imi p(atris) p(atriae) / [trib]uniciae / [potesta]ti[s] / [

Imperatoru Cezaru, Luciju Septimiju Severu, pobožnom Pertinaksu, Augustu, Arabikusu, Adiabenusu, Partikusu, najvećem ocu domovine, tribunske vlasti.

Natpis se datira najranije u 198. god. n. e., jer je do tada Septimije Sever zadobio sve navedene počasne nazive.

Slika 2.2.15
Preuzeto iz Radimsky, 1892:2, sl. 1

14.

CIL III, 12741.

Gradina, Sase, Srebrenica

Domavia

1890. god.

Literatura : Radimsky, 1891:14 – 15; Bulić, 1891:390

A?RELIO / AVREL•VERO / AVREL• CVM / VORVM•FEC

[Impp(eratoribus) Caess(aribus) M(arco) Au]relio / [Antonino et L(ucio)] Aurel(io) Vero / [Augg(ustis) ---] / Aurel(---) cum / [---]uorum fec(---)

Imperatoru, Cezaru, Marku Aureliju Antoninu i Luciju Aureliju Veru, Augustima… Aureliju sa…. učini.

Slika 2.2.16
Preuzeto iz Radimsky, 1891:15, sl. 27

Natpis je nastao između 161. i 169. god. n. e. za vrijeme suvladarstva Marka Aurelija i Lucija Vera. Natpis je vjerojatno podigla domavijska municipalna jedinica.

15.

ILJug III, 1521

Gradina, Sase, Srebrenica

1894. god.

Domavia

Literatura : Sergejevski, 1940:144, sl. 14; Bojanovski, 1988:196, fus. 16

IMP CAES / PARTBRITC / COS IIIII T / ----- C / 5 CVRANTE

Imp(erator) Caes(ar) [---] / Part(hicus) Brit(annicus) C[---] / co(n)s(ul) IIIII t[rib(unicia) pot(estate) ---] / c[---] /5 curante [

Imperatoru, Cezaru, Partikus, Britanik… konzul 5 put, tribunske vlasti

Nejasno je na kojeg rimskog imperatora sa navedenim počasnim nazivima i sa pet konzulata odnosi ovaj natpis. Možda je riječ o Komodu, čiji je peti konzulat bio 186. god. n. e.

Slika 2.2.17
Preuzeto iz Sergejevski, 1940:144, sl. 14

16.

CIL III, 12728

Gradina, Sase, Srebrenica

1891.

Domavia

Literatura : Radimsky, 1892:7, sl. 5; Patsch, 1914:182, sl. 65; Alföldy, 1965:155; Bojanovski, 1988:196, fus. 21

IMP•C / C•VIBIO / TRAEBO/NIANO•/5 GALLO•P/ F•INV•AVG / ORDO•DEC /COL•M•D

Imp(eratori) C(aesari) / G(aio) Vibio / Traebo/niano(!) /5 Gallo P(io) / F(elici) Inv(icto) Aug(usto) / ordo dec(urionum) / col(oniae) m(etallae) D(omavianae)

Imperatoru, Cezaru Gaju Vibiju Trebonijanu Galu, pobožnom, sretnom, nepobjedivom Augustu, vijeće dekuriona Rudarske Kolonije Domavije.

Ovaj natpis potiće iz vremena cara Trebonijana Gala (vl. 251. – 253. god. n. e.). Zanimljivo je da on otkriva novi status Domavije koja je sada kolonija, a ne više municipij. Uz navedeno, natpis otkriva još jednu bitnu značajku, a to je epitet imenu kolonije pa je njeno puno ime Rudarska Kolonija Domavija. Možda je Domavija taj epitet dobila u trenutku njenog uzdizanja na nivo kolonije.

Slika 2.2.18
Preuzeto iz Radimsky, 1892:8, sl. 5

Slika 2.2.19
Preuzeto iz Patsch, 1914:182, sl. 65

Slika 2.2.20 : Sadašnje stanje
Fotografija S. Mesihović

17.

CIL III, 12729

Gradina, Sase, Srebrenica

1891.

Domavia

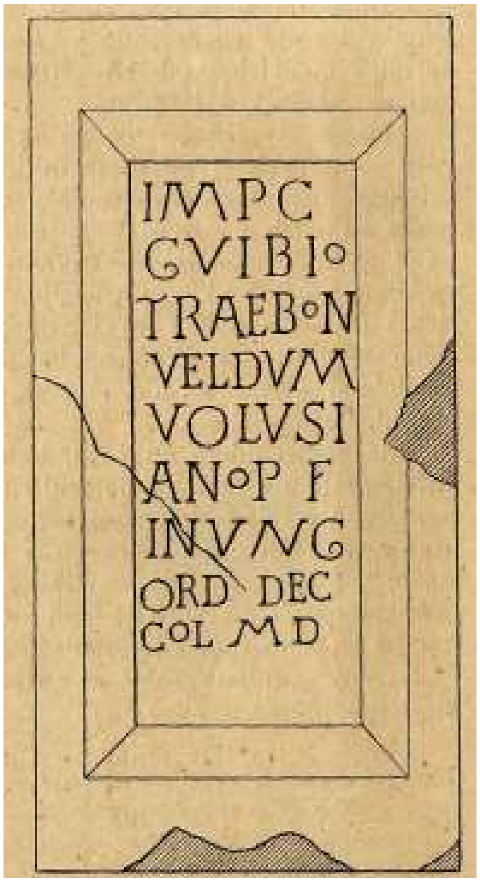
Literatura : Radimsky, 1892:7 – 8, sl. 6; Patsch, 1914:182, sl. 66; Alföldy, 1965:155; Bojanovski, 1988:196, fus. 21

IMP•C / C•VIBIO•/ TRAEBON •/ VELDVM• /5 VOLVSI / ANO•P•F•/ INV•AVG•/ ORD•DEC /•COL•M…•D

Imp(eratori) C(aesari) / G(aio) Vibio / Traebon(iano)(!) / Veldum(niano) /5 Volusi/ano P(io) F(elici) / Inv(icto) Aug(usto) / ord(o) dec(urionum) / col(oniae) m(etallae) D(omavianae)

Imperatoru, Cezaru Gaju Vibiju Trebonijanu Veldumnijanu Volusijanu, pobožnom, sretnom, nepobjedivom Augustu, vijeće dekuriona rudarske kolonije Domavije.

I ovaj natpis potiće iz vremena vladavine Trebonijana Gala i on je postavljen od strane vijeća dekuriona, glavne upravne institucije Rudarske Kolonije Domavije u počast carevog sina i suvladara Volusijana.

Slika 2.2.21
Preuzeto iz Radimsky, 1892:8, sl. 6

Slika 2.2.22
Preuzeto iz Patsch, 1914:182, sl. 66

18.

ILJug III, 2965 (Miljokaz)

Gradina, Sase, Srebrenica

Domavia

Literatura : Bojanovski, 1988:197, fus. 24

Imp(eratori) C(aesari) C(aio) Vi/vio(!) Traebo/niano(!) Gallo / et Imp(eratori) C(aesari) C(aio) Vi/vio(!) Atinio /5 Veldumia/no Volusia/no Augg(ustis)

Imperatoru Cezaru Gaju Viviju Trebonijanu Galu i imperatoru cezaru Gaju Viviju Atiniju Veldumiju Volusijanu Augustima.

19.

CIL III, 8362 = *CIL* III, 12722

Gradina, Sase, Srebrenica

Domavia

1884. god.

Literatura : Radimsky, 1891:6 – 7, sl. 7; Patsch, 1893:125; Bojanovski, 1988:201

D • M / CATILIA • / TRYPHINA / VIX•ANN•L• /5 MARCVS•CA/TILIVS•MA/XIMVS•FIL / ET•IVLIVS / ATTICVS•MAR /10 B • M • POS •

D(is) M(anibus) / Catilia / Tryphina / vix(it) ann(os) L / 5 Marcus Ca/tilius Ma/ximus fil(ius) / et Iulius / Atticus mar(itus) /10 b(ene) m(erenti) pos(uerunt)

Bogovima Manima, Katilija Triphina, živjela 50 godina, Marko Katilije Maksim, sin i Julije Atik suprug, zaslužnoj postaviše.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
CATILIA • / TRYPHINA	Katilija Triphina	*Catilius*	-
MARCVS•CA/TILIVS•MA/XIMVS	Marko Katilije Maksim	*Catilius*	-
IVLIVS / ATTICVS	Julije Atik	*Iulius*	-

Rudarsko bogatstvo i njegovo iskorištavanje su u Domaviju privukli ili dovukli (kao robove, sluge) i znatan broj stranaca. Domavija je sigurno bila grad sa stanovništvom najrazličitijeg porijekla u unutrašnjosti provincije Dalmacije.

Slika 2.2.23
Preuzeto iz Radimsky, 1891:6, sl. 7

20.

ILJug I, 82

Zvornik

April 1948. god.

Literatura : Sergejevski, 1951:306, br. 11, Tbl. I, sl. 2; Bojanovski, 1988:201

…. / IIP… / …. / S VL AC…C / AVR PA PICO… /5 VIVENTES SIBI

] / [------] / [---]iip[---] / [------] / [-]s[--]vl ac[--]c[---] / [-] Aur(elio?) Pa[-]pico(?) [--]/5 [--] viventes sibi [---]

Sačuvani oblik	Ime osobe	*nomen*	Informacije

na natpisu			
Aur(elio?) Pa[-]pico	Aurelije Pa…	*Aurelius*	-

Nejasno je da li ovaj natpis treba pribrojati u domavijski skup ili ga prepustiti panonskoj provincijskoj zoni.

Slika 2.2.24
Preuzeto iz Sergejevski, 1951:Tbl. I, sl. 2

21.

ILJug III, 1520

Gradina – Sasi, Srebrenica

Domavia

Literatura : Sergejevski, 1930:162 – 163, br. 8; Imamović, 1977:366 – 367 i sl. 102

I O / SACR / IICI IA / NVS

I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / sacr(um) / iici[---]ia/ nus

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, svetom,…

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
NVS	Nemoguće rekonstruirati	Nepoznato	Dedikant natpisa

Slika 2.2.25
Preuzeto iz Imamović, 1977:367, sl. 102

22.

ILJug II, 620

Gradina, Sase, Srebrenica
Domavia

Literatura : Imamović, 1977:366 – 367, sl. 103; Bojanovski, 1988:201

I O M / MAXIMVS / MAGALI /VSL /5 M

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Maximus / Magali / v(otum) s(olvit) l(ibens) /5 m(erito)

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Maksim Magal, zavjet ispunio rado zasluženo

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MAXIMVS / MAGALI	Maksim Magal	-	-

Slika 2.2.26
Preuzeto iz Imamović, 1977:367, sl. 103

23.

CIL III, 12723

Gradina, Sase, Srebrenica

Domavia

Literatura : Imamović, 1977:404 – 405, sl. 162; Škegro, 1997:103, br. 130; Bojanovski, 1988:201

DIANEA / AVC / AVR•CA / NVS•B /5 COS•P•P•IN / V•S•L•M

Dianae / Aug(ustae) / Aur(elius) Ca[-]/[-]nus b[e(neficiarius)] /5 co(n)s(ularis) p(rovinciae) P(annoniae) inf(erioris) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Uzvišenoj Dijani, Aurelije Kan?, konzularni beneficijar provincije Donje Panonije, zavjet ispunio rado zasluženo.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVR•CA	Aurelije Kan?	*Aurelius*	-

Slika 2.2.27
Preuzeto iz Imamović, 1977:405, sl. 162

24.

AE 1983, 746

Staroglavice, Sućeska, Srebrenica

1975. god.

Domavia

Literatura : Bojanovski, 1982:149, Tbl. 4; Škegro, 1997:104, br. 132

D / CITI CTO /RIVS MAR / IVS CON /

D(is) [M(anibus) s(acrum)?] / [--]citi cto[---]/rius mar[---] / [-]ius con[---] / [

D(is) [M(anibus) s(acrum)?] / [---]citi ? cto[---]/rius mar[itus] / [e]ius con[iugi] / [(rekonstrukcija Škegro, 1997:104)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
RIVS	-	Nepoznato	-
IVS	-	Nepoznato	Supružnik osobe??? – RIVS

Natpis vrlo oštećen i vrlo teško čitljiv. Pronađen u ostacima starokršćanske crkve, gdje je iskorišten u sekudarnoj upotrebi.

25.

CIL III, 14219, 20= *ILJug* 1542

Osatica, Srebrenica

Literatura : Patsch, 1907:466, sl. 93; Isto, 1909:179 -180, br. 1, fig. 130; Bojanovski, 1988:187

D M / SEPT•MATISA / VIXIT•AN LX / SEPT•VICTOR /5 SIBI•ET•CONIV/CI•VIVVS•B•M / P P

D(is) M(anibus) / Sept(imia) Matisa / vixit an(nos) LX / Sept(imius) Victor /5 sibi et coniu/gi vivus b(ene) m(erenti) / p(ro) p(ietate)

Bogovima Manima, Septimija Matisa, živjela godina 60, Septimije Viktor sebi i supruzi za života, zaslužnoj, pobožnoj.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SEPT•MATISA	Septimija Matisa	*Septimius*	-
SEPT•VICTOR	Septimije Viktor	*Septimius*	-

Slika 2.2.28
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:466, sl. 93

26.

ILJug III, 1554.

Voljevica, Bratunac

1928. god.

Literatura : Sergejevski, 1934:12, br. 12; Imamović, 1977:372 – 373, sl. 114

I•O•M / PRO ALVT / - - - /- - - /5 - - - /NICICI / - - - NI / III CXIC / - - - /10 IVIIV XIKOC

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / pro [s]alut[e] / [------] / [------] /5 [------] / [---]nicici / [---]ni / III[--- le]g(ionis) XI C[l](audiae) /10 [------] / IVIIV(?) XI K(alendas) Oc(tobres)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
NI	-	-	Dedikant natpisa

Slika 2.2.29
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:373, sl. 114

27.

ILJug III, 1549

Gradina, Sase, Srebrenica

Domavia

Literatura : Patsch, 1907:446

Antonius // praefecto

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Antonius	Antonije	-	-

Natpis je nestao. Patschu je rečeno da je imao šest redaka.

28.

CIL III, 12744

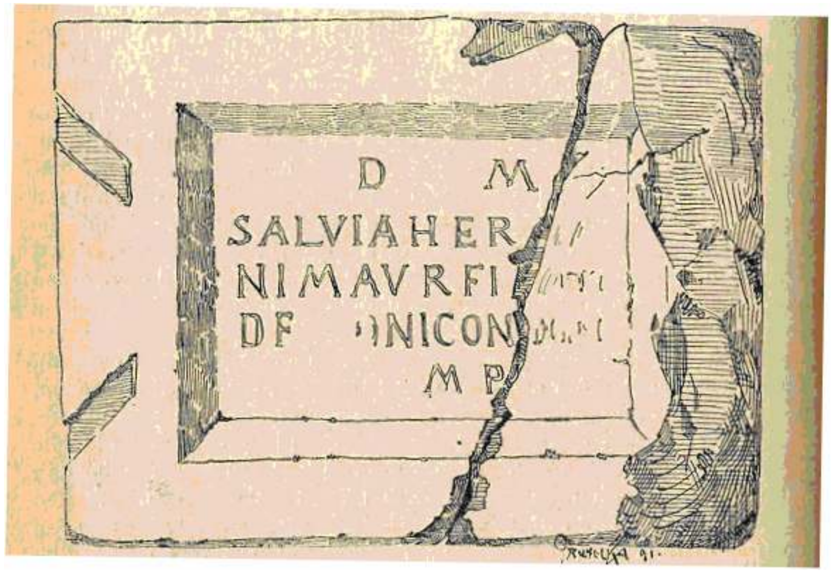
Han Bjelovac, Bratunac

Literatura : Truhelka, 1891:240 i sl. 1; Patsch, 1893:135

D M / SALVIAHER…E / NIMAVRFL … / DF ONICON….VA /5 M P

D(is) [M(anibus) / Salvia Her[...] / nim Aur(elia) Fl / d(e)f(uncto) oni con[iugi] va/5 m(ere) p(osuit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SALVIAHER	Salvija Her…	-	-
AVR	Aurelije	*Aurelius*	Suprug Salvije Her…

Slika 2.2.30
Preuzeto iz Truhelka, 1891:240, sl. 1

29.

CIL III, 8364 (p 2328,117) = *CIL* III, 12742

Most na Drinjači

1883. god.

Domavia

Literatura : Patsch, 1893:139; Patsch, 1900:182; Bojanovski, 1988:195, fus. 9; 201; 202, fus. 64

D • M / CAMINIE•EVTY/CHIE•CONIV/GI•VIX•AN•L•CAM /5 HERMES•MARITVS / ET•HERMETINVS / FIL•EIVS•POS•ET / SIBI

D(is) M(anibus) / Camini(a)e Euty/chi(a)e coniu/gi vix(it) an(nos) L Cam(inius) /5 Hermes maritus / et Hermetianus / fil(ius) eius pos(uerunt) et / sibi

Bogovima Manima, Kamini Eutihiji, supruzi koja je živjela 50 godina, Lucije Kaminije Hermes suprug i Hermetinus njen sin postaviše i sebi...

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
CAMINIE•EVTY/CHIE	Kamina Eutihija	*Caminius*	-

L•CAM / HERMES	Lucije Kaminije Hermes	*Caminius*	-
HERMETINVS	Hermetinus	*Caminius*	-

30.

CIL III, 12743

Poznanovići, Srebrenica

Domavia

Literatura : Patsch, 1893:138; Isto, 1907:443; Bojanovski, 1988:201

D M / CLAVDIEHI/LARE•VIX•AN / L L BARBIVS /5 IIATORI CON/IVGI•BENEME/MERENTIET SIBI / FECIT

D(is) M(anibus) / Claudi(a)e Hi/lar(a)e vix(it) an(nos) / L L(ucius) Barbius /5 [Pl??]atori con/iugi bene me/renti et sibi / fecit

Bogovima Manima, Klaudija Hilara koja je živjela 50 godina, Lucije Barbi Platorov???, suprug zaslužnoj i sebi učini.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
CLAVDIEHI/LARE	Klaudija Hilara	*Claudius*	-
L BARBIVS	Lucije Barbi	*Barbius*	-
IIATORI	Plator???	-	Možda otac Lucija Barbia

Poznanovići su smješteni između Skelana i Gradine – Sase, a pošto je granica između dvije municipalne jedinice nepoznata tvrdnju o pripadnosti Domaviji bi trebalo uzimati sa određenom dozom i rezerve.

31.

AE 1983, 0737. (B)

Sikirići, Bratunac

Domavia

Literatura : Imamović, 1977:322 – 323, sl. 24

SILV AVC / M•AVREL / MAXIMVS / L•P

Sil(vano) Aug(usto) / M(arcus) Aurel(ius) / Maximus / l(ibens) p(osuit)

Uzvišenom Silvanu, Marko Aurelije Maksim rado postavi

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
M•AVREL / MAXIMVS	Marko Aurelije Maksim	*Aurelius*	-

Slika 2.2.31
Preuzeto iz Imamović, 1977, 323, sl. 24

32.

ILJug III, 1556

Fakovići, Bratunac

1890. god.

Literatura : Sergejevski, 1934:12 - 13, br. 13

D M / VERECV/DVSET

D(is) M(anibus) / Verecu/[n]dus et

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VERECV/DVS	Verekund	-	-

Slika 2.2.32
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:13, sl. 12

33.

ILJug III, 1564

Bratunac

Domavia

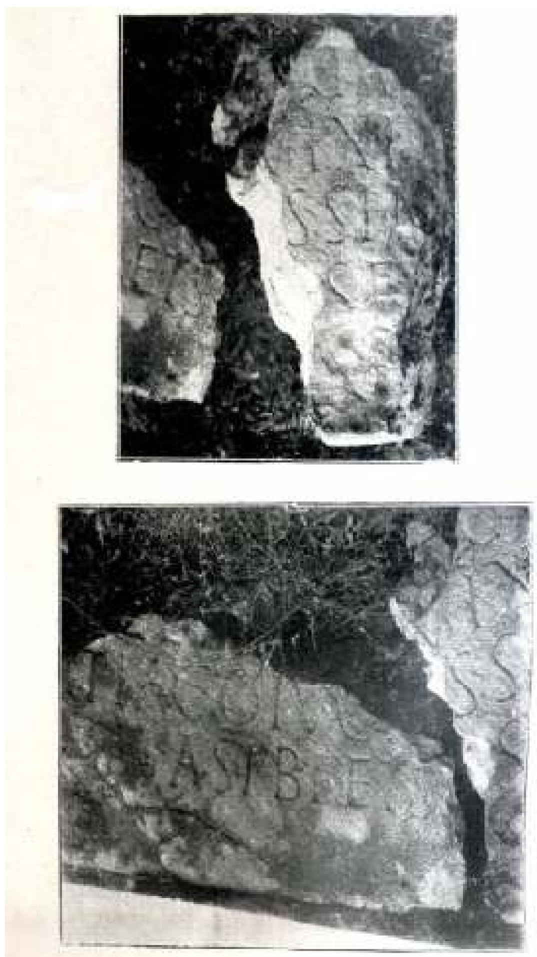
1929. god.

Literatura : Sergejevski, 1930:161 – 162, br. 7, Tbl. IX, sl. 8 i 9.

I / AET // IO / I // 5D XX / VIXI / SSIN / SF // LL /10 RTIA COIVCI / IVA SIBI ET SV

]I[---] / [---]aet[.. // ...]io[---] / [---]i[... //5 ...] d(ies) XX[---] / [---] vixi[t? ---] / [---]ssim[---] / [---]se[... // ...]ll[---] /10 [--- Te]rtia co(n)iuci(!) [---?] / [--- v]iva sibi et su[is

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
RTIA	Tertia	Nepoznato	Možda dedikant spomenika
-	-	Nepoznato	Možda suprug Tertije

Slike 2.2.33 i 2.2.34
Preuzeto iz Sergejevski, 1930:Tbl. IX, sl. 8 i 9

34.

AE 1983, 0745

Kamenjak, “Bosanska ulica”, Bratunac

1955. god.

Literatura : Bojanovski, 1982:141-143; Isto, 1988:202; Škegro, 1997:103, br. 131.

D(is) M(anibus) / Severinus / veteranus / vixit an(norum) XIX(?)[131] */5 Tem[a]ntia / mater et fra/tres pos(uerunt)*

Bogovima Manima, Severin Veteran, godina 19???, Temantia majka i brača postaviše.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Severinus	Severin	Nepoznato	-
Tem[a]ntia	Temantia	Nepoznato	Majka Severina
-	-	Nepoznato	Braća; najmanje dvojica

35.

CIL III, 14614

Mihaljevići, Bratunac

Jesen 1898. god.

Domavia

Literatura : Patsch, 1900:177 – 179, s. 9; Isto, 1902:109-111, fig. 47.

D(is) M(anibus) / Aurelia Marcellina vixit an(nos) / XLV pia mater et Bonus et / Urbanus Marcellin(a)e infelic[i] /5 ssim(a)e et sibi ipsorum su/perviventibus titul[um] / posuerunt / [

Bogovima Manima, Aurelija Marcelina, živjela godina 45, pobožna majka i Bonus i Urbanus Marcelini nesretnoj i sebi isti za života spomenik postaviše.

[131] Kod Škegre, 1997, 103 riječ je o XIV godina. Nejasno je da li je *veteranus* sastavni dio imena Severina ili je on stvarno bio veteran.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Aurelia Marcellina	Aurelija Marcelina	*Aurelius*	Majka Bonusa i Urbanusa
Bonus	Bonus	*Aurelius???*	
Urbanus	Urbanus	*Aurelius???*	

Slika 2.2.35
Slika preuzeta iz Patsch, 1900:177, sl. 9

Slika 2.2.36 : Sadašnje stanje
Fotografija S. Mesihović

36.

CIL III, 14615,

Crkvina, Mihaljevići, Bratunac

Domavia

Literatura : Patsch, 1900:180 – 181

M / IPVIENIS / IXAN LXX

[D(is)] M(anibus) / [---]ipuienis / [v]ix(it) an(nos) LXX /

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
[---]ipuienis	Ipuienis	-	Živio 70 godina

37. Lucerne :

a) Karaula, Sase, Srebrenica : DICLE? (1975/1976); Škegro, 1997:108, br. 162

Na prostoru ingerencija Domavije u bosanskom dijelu Podrinja može se na epigrafskim spomenicima prepoznati najmanje 46 osoba koje su tamo živjele ili trajnije prebivale. Od toga je osam carskih prokuratora, jedna osoba je nesumnjivo sa grčkog jezičnog dijela Imperije, jedna osoba je sa julijevskim gentilnim imenom, jedna sa elijevskim gentilnim imenom, 8 sa aurelijevskim gentilnim imenom, 11 osoba ima druga gentilna imena (od koji su neke osobe vjerojatno grčko – orijentalnog porijekla), jedna osoba možda nosi domaće ilirsko ime Plator, a za najmanje 15 osoba je teško odgonetnuti gentilno ime ili porijeklo. U rodnom odnosu evidentirano je 36 muškaraca i 10 žena.

Upravno – teritorijalne ingerencije municipalne jedinice *Domavia* su prelazile i preko Drine. Radi toga je neophodno dati bar okvirni, ne analizirani, prikaz i dijela natpisa pronađenih na ovom lokalitetu, a koji su i najkarakterističniji. [132]

ILJug III, 1467, Gornja Bukovica, Ljubovija

D(is) M(anibus) / C(aio) T[…] Mar/cell[i]no p[…] / [q(ui) vixit(?)] an(nos) XXII[…] /5 C(aio) Tes[…] Paterno / […]co[…]iov / [vix(it)] ann(os) VIII / Ulp(ia) Ma[…]bi / d(omi)na(?) filio […]t /10 marito / pientissimis

ILJug II, 619a, Kržava, Krupanj

[-?] stes viator qui s[---]solisid[---] / Aurelius P(r)oculus annorum [L]X vi(v)us posuit / ed(!) dicit sit memoria sibi et suis parentibus e[t coni]/ugi su(a)e Ursaci(a)e viventi qu(a)e (h)abet annos XL / 5 Aurelius pater Rust[i]cus [vi]xit annos LXXV / et Aurelia mater Victorin(n)a vixit annos // L[--] // Ursacia dixit fr(ater) Code precor magister

[132] Izabrani natpisi su prezentirani na osnovi podataka iz Bojanovski, 1988:204 – 213; i eletronskih izdanja latinskih (antičkih) natpisa http://www.uni-heidelberg.de/institute/sonst/adw/edh/index.html.en i http://www.uni-heidelberg.de/institute/sonst/adw/edh/index.html.en

add[e] / ed(!) m[eam?] matrem Proclina(m) vivente(m) annoru//10 m X[--] // in se[pulc]ri(!) sumus (a)eternam(!) sede(m)(!) quiescimu//s // codd[---]etcpfavemus

ILJug 1313, Ravne, *Timacum Minus*

/ [---] Dassius / vet(eranus) v(ixit) a(nnos) LX b(ene) m(erenti) / simul et vivae / Aur(eliae) Severae con(iugi) /5 eius siq(ut)(!) test(amento) suo / Ael(io) Ennio pr(imo) h(eredi) / interc(essione) Val(eri) Aqui/lini def(uncti) Domi / [del]egav[it]

Moguće da se i na ovom natpisu, koji potiće daleko van domavijskog agera, spominje *Domavia*,

2.3 *Municipium Malvesiatium*

1.

ILJug III, 1544 = AE 1910, 216

Skelani, Srebrenica

Civitas Dindariorum

Literatura : Patsch, 1907:446, sl. 29; Isto, 1909:156 – 157, br. 22, fig. 66; Bojanovski, 1988:177, fus. 4; 185

P•A / PRI / DINDA / FVNCT /5 VF•S / RIS / H

/ P(ublius) A[el(ius)? ---] / pri[nceps? civ(itatis)?] / Dinda[rior(um)? ….] / funct[us? ---] /5 v(ivus) f(ecit) s(ibi) [et suis poste]/ris[que eorum] / h(ic) [s(itus) e(st)]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
P•A	Publije Elije	Aelius	Romanizirani Dindar, princeps dindarske peregrinske *civitas*

Slika 2.3.1
Preuzeto iz Patsch, 1907:446, sl. 29

Značenje ovoga natpisa pronađenog u Skelanima je iznimno za historiju Srednjeg Podrinja. On jasno detektira i lokalizira Dindare na ovom prostoru. Kao što pokazuje ovaj natpis, peregrinska *civitas* Dindara sa svojim domačim političkim, autonomnim institucijama (kao što je vijeće princepsa) je postojala i za vrijeme principata. Princeps Publije Elije je dokaz i da je dindarska peregrinska *civitas* postojala i za vrijeme vladavine Hadrijana, jer je njegovo rimsko građanstvo rezultat toga što ga je ili on ili neki njegov predak po agnatskoj liniji primio od Hadrijana.[133] U odnosu na druge domorodačke *civitates* provincije Dalmacije (kao što su Delmatska, Mezejska, Japodska, Dezitijatska, Nareska), dindarska *civitas* je bila relativno malobrojnija i vjerojatno sa slabijom političkom tradicijom i snagom. To bi značilo da je ona bila podložnija procesu romanizacije i samim tim sopstvenom rastakanju. Posebno bi to ubrzanje romanizacije na

[133] Ova činjenica bi bila u direktnoj suprotnosti sa tvrdnjom I. Bojanovskog (1988:177) da je *Municipium Malvesiatium* nastao za vrijeme dinastije Flavijevaca (od 69. do 96. god. n. e.). I. Bojanovski se poziva na natpis iz Rudog *ILJug* III, 1558. *D(is) M(anibus) / T(itus) F(lavius) Silva/nus dec(urion) M(alvesatii?) / muni(cipii?) Fl(avi?) / [*

Municipium Malvesiatium je mogao nastati samo nakon potpunog gašenja dindarske peregrinske *civitas,* jer dvije teritorijalno – upravne jedinice nisu mogle postojati na istom prostoru u isto vrijeme. A dindarska *civitas* je još uvijek bila živa za vrijeme Hadrijana. Naravno veliko je pitanje tačnosti rekonstruiranja natpisa iz Rudog, odnosno da li se stvarno DEC M / MVNI FL može čitati kao *dec(urion) M(alvesatii?) / muni(cipii?) Fl(avi?).* Možda se kratica FL odnosi na još jednu osobu sa flavijevskim gentilnim imenom na natpisu *ILJug* III, 1558, a ne na epitet za *Municipium Malvesiatium.* Zanimljivo je da se na drugim natpisima na kojima se spominje *Municipium Malvesiatium* ne nailazi na epitet Flavijevski. Uostalom zašto se ne bi moglo pomisliti i da opciju da je *Municipium Malvesiatium* dobio svoj flavijevski epitet za vrijeme cara Konstantina (*Caesar Flavius Valerius Aurelius Constantinus Augustus* vl. 312 – 337. god. n. e.) ili njegovih nasljednika iz II. flavijevske dinastije (do smrti Julijana Apostate 363. god. n. e.).

jednoj strani, a na drugoj nestanka dindarskog političkog i narodnosnog identiteta (oličenog u njihovoj peregrinskoj *civitas*) dobivalo na intenzitetu uslijed doseljavanja stranaca, najviše radi eksploatacije rudnih bogatstava srebreničkog područja.

2.

CIL III, 14219,7

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

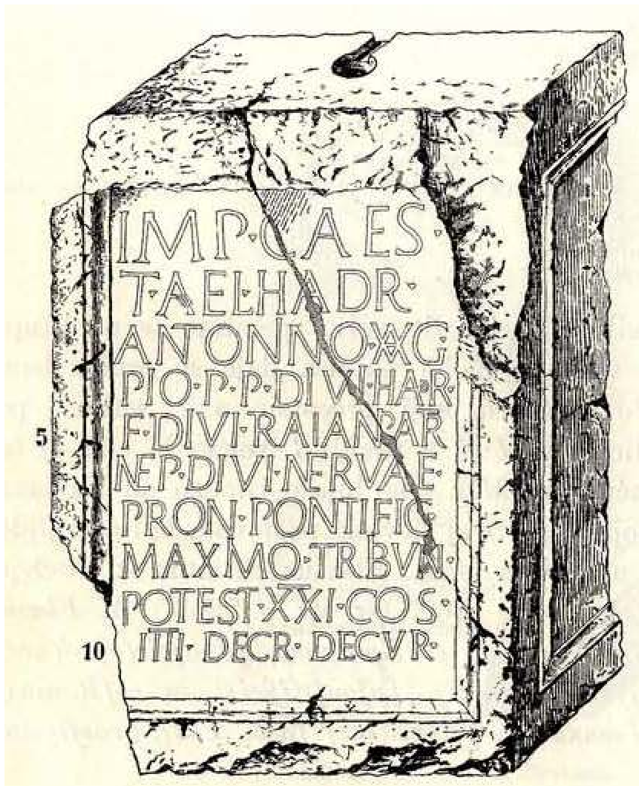
Literatura : Patsch, 1907:440, br. 16, sl. 19; Bojanovski, 1988:178, fus. 13; Isto, 1999;136

IMP•CAES•/ T•AEL•HADR• / ANTONINO•AVG / PIO•P•P•DIVI•HADR /5 F•DIVI•TRAIANI PART / NEP•DIVI•NERVAE• / PRON•PONTIFIC• /MAXIMO•TRIBVN• /POTEST•XXI•COS•/10 IIII•DECR•DECVR•
Imp(eratori) Caes(ari) / T(ito) Ael(io) Hadr(iano) / Antonino Aug(usto) / Pio p(atri) p(atriae) divi Hadr(iani) /5 f(ilio) divi Traiani Part(hici) / nep(oti) divi Nervae / pron(epoti) pontific(i) / maximo tribun(icia) / potest(ate) XXI co(n)s(uli) /10 IIII decr(eto) decur(ionum)

Imperatoru Cezaru, Titu Eliju Hadrijanu Antoninu Augustu, pobožnom, ocu domovine, božanskoga Hadrijana sinu, božanskoga Trajana Partskog unuku, božanskoga Nerve praunuka, vrhovnom svećeniku, tribunske vlasti 21, konzula 4 puta, odlukom vijeća dekuriona

Ovaj epigrafski spomenik je vrlo važan za historiju Srednjeg Podrinja. On je nastao za vrijeme vladavine cara Antonina Pija i to 21. godine njegove tribunske vlasti, odnosno 158. god. n. e. Pošto se pored preciznog datiranja na njemu nalazi spomenuta jedna od municipalnih institucija i to Vijeće dekuriona. Znači, ako je vladavina Hadrijana *terminus post quem* nastanka *Municipium Malvesiatiuma,* onda je 158. god. n. e. *terminus ante quem*. A pošto se na prostoru *Municipium Malvesiatiuma* nalazi evidentiran veliki broj Aurelija, najvjerojatnije je *Municipium Malvesiatium* nastao za vladavine Antonina Pija. A možda je razlog podizanja epigrafskog spomenika u čast Antonina Pija upravo to unapređivanje nekadašnje dindarske peregrinske *civitas* u municipij rimskih građana. U tome slučaju *Municipium Malvesiatium* bi bio osnovan ili 158. god. n. e. ili možda godinu – dvije ranije. Moguće je pretpostaviti da je dindarska *civitas* zahvatala osim

Skelana i gravitirajućeg podrinjskog područja i zonu Domavije. Ali je onda prilikom njenog transformiranja u municipalni sustav došlo i do podjele cjeline na dvije teritorijalno – upravne jedinice i to *Municipium Malvesiatium* i municipij Domavia. Ovaj drugi municipij, zahvaljujući svome rudnom bogatstvu je ipak brže napredovao u hijerarhiji rimske municipalne organizacije i postao značajnija, veća i poznatija urbana aglomeracija. Na osnovi navedenog municipij *Domavia* bi nastao isto u vrijeme Antonina Pija i to ili 158. god. p. n. e. ili nešto ranije.

Slika 2.3.2
Preuzeto iz Patsch, 1907:440, sl. 19

3.

CIL III, 14219,10 = D 05490

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:443 – 444, br. 20; sl. 24 i 25 ; Bojanovski, 1988:178, fus. 15

T•FL•SIMILI•IIVIR / QQ•HVIC PRIMO /EX ORDINE STATVAM / IN BASILICA POSVIT /5 ET DEDICAVIT EAM / VICTIMA PERCVSSA• / SPORTVLIS DATIS NA/TALE AVG•VI K MAIAS / Q•SOS•PRISCO•P•COEL•APOLLINARE /10 COS / T•FL•RVFINVS•FIL•L•D•D•D•

T(ito) Fl(avio) Simili IIvir(o) q(uin)q(uennali) huic primo / ex ordine statuam / in basilica posuit /5 et dedicavit eam / victima percussa / sportulis datis na/tale Aug(usti) VI K(alendas) Maias / Q(uinto) Sos(io) Prisco P(ublio) Coel(io) Apollinare /10 co(n)s(ulibus) / T(itus) Fl(avius) Rufinus fil(ius) l(ocus) d(atus) d(ecreto) d(ecurionum)

Titu Flaviju Similu, duoviru, kvinkenalisu, ovdje prvom iz reda statuu u baziliku postavi i posveti njemu ???? na rođendan Augusta, na šeste kalende maja za konzulata Kvinta Sosija Priska i Publija Koelija Apolinara, Tit Flavije Rufinus sin na ovom mjestu odlukom vijeća dekuriona.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
T•FL•SIMILI	Tit Flavije Simil	*Flaivus*	-
T•FL•RVFINVS	Tit Flavije Rufinus	*Flavius*	-

Slika 2.3.3
Preuzeto iz Patsch, 1907:443, sl. 24

Epigrafski spomenik je podignut i posvećen 26. IV. 169. god. n. e. na rođendan cara i augusta Marka Aurelija i postavljen je u municipalnu baziliku, javnu građevinu. Natpis je posvećen prvaku iz dekurionskog reda, i postavlja ga njegov sin uz saglasnost Vijeća dekuriona.

4.

CIL III, 14219,16

Liješće, Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:440 – 441, br. 17, sl. 20; Bojanovski, 1988:178, fus. 13; 196, fus. 15; Isto, 1999:137, sl. 3

IMPCA / ANTO / FIL•DC /DI•FRAT /5 NINI PII N / HADRIANI PRO / NEP DTRAIANI / PAR ABNEP D /ADN L SEPT SE /10 RO•PIO•PERAVG /ADAB PAR M/ PPTRBPO VIII /COSII

Imp(eratori) Ca[es(ari) d(ivi) M(arci)] / Anto[nini Pii] / fil(io) d(ivi) C[ommo]/di frat[ri d(ivi) Anto]/5 nini Pii n[ep(oti) d(ivi)] / Hadriani pro/nep(oti) d(ivi) Traiani / Par(thici) abnep(oti) d(ivi) [Nervae] / adn(epoti) L(ucio) Sept(imio) Se[ve]/10ro Pio Per(tinaci) Aug(usto) [Arab(ico)] / Ad(i)ab(enico) Par(thico) m(aximo) [p(ontifici) m(aximo)] / p(atri) p(atriae) tr(i)b(unicia) po[t(estate)] VIII [imp(eratori) XI] / co(n)s(uli) II [

Imperatoru Cezaru, božanskoga Marka Antonina Pija sinu, božanskoga Komoda bratu, božanskoga Antonija Pija unuku, božanskoga Hadrijana praunuku, božanskoga Trajana Partskog prapraunuka, božanskoga Nerve praprapraunuku, Luciju Septimiju Severu Pobožnom Pertinaksu Augustu Arabijskom Adijabenskom Partskom, vrhovnom svećeniku, ocu domovine, tribunske vlasti 8, imperatoru 11, konzulu 2 puta

Natpis je podignut osme godine tribunske vlasti Septimija Severa (201. god. n. e.), kada je on i boravio u obližnjem panonskom gradu Sirmiju. Možda je on tom prilikom i posjetio i grad u Skelanima i Domaviju, posebno imajući u vidu značenje Domavije za gospodarski život Imperije. Uostalom, neposredno prije proglašenja Septimija Severa za cara, on je bio zapovjednik legija na Dunavu, a i sam se uglavnom oslanjao na podršku

ilirsko – balkanske vojske. I ovaj spomenik je podignut gotovo sigurno odlukom vijeća dekuriona municipija.

Slika 2.3.4
Preuzeto iz Patsch, 1907:441, sl. 20

5.

Skelani, Srebrenica

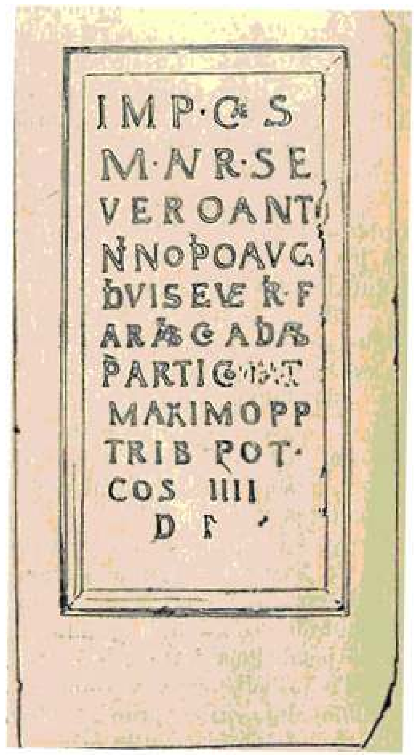
Municipium Malvesiatium

Literatura : Truhelka, 1891:243 i sl. 7; Patsch, 1893:139

IMP•CAES / M•AVR•SE/VEROANTO / NINOPIOAVG /5 DIVISEVERI•F / ARABICO ADIAB / PARTICO [....] / MAXIMOPP / TRIB POT•/10 COS IIII / D M?

Imp(eratori) caes(ari) / M(arco) Aur(elio) Se/vero Anto/nino pio Aug(usto) /5 divi Severi f(ilio) / Arabico, Adiab(enico), Part[h]ico [....] / maximo p(atri) p(atriae) / trib(unicia) pot(estate) /10 co(n)s(ul) IIII / d(edicavit) m(unicipi???)

Imperatoru Cezaru, Marku Aureliju Severu Antoninu pobožnom Augustu, božanskog Severa sinu, Arabijskom, Adiabenskom,Partskom, ... najvećem ocu domovine, tribunske vlasti, konzul IV. Put, odlukom municipija???

Slika 2.3.5
Preuzeto iz Truhelka, 1891:243, sl. 7

6.

CIL III,12727 (B)= *ILJug* III, 1537

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:440; 442 i sl. 21; Bojanovski, 1988:178, fus. 13

IMP•CAES / M•AVR•SE/VERO•ANTO/NINO•PIO•AVG/5 DIVI•SEVERI•FIL• / ARABICO •ADIAB / PART•BRITT / MAXIMO• P• P• / TRIB•POT• /10 COS• IIII / D D

Imp(eratori) Caes(ari) / M(arco) Aur(elio) Se/vero Anto/nino Pio Aug(usto) /5 divi Severi fil(io) / Arabico Adiab(enico) / Part(hico) Britt(annico) / maximo p(atri) p(atriae) / trib(unicia) pot(estate) / 10 co(n)s(uli) IIII / d(ecreto) d(ecurionum)

Imperatoru Cezaru Marku Aureliju Severu Antoninu, pobožnom, Augustu, božanskog Severa sina, Arabiku, Adiabeniku, Partiku, Britaniku, najvećem ocu domovine, tribunske vlasti, konzulu po četvrti put, po odluci vijeća dekuriona.

Slika 2.3.6
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:442, sl. 21

7.

ILJug 1535

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:438 – 439, br. 14, sl. 17; Imamović, 1977:472 – 473, sl. 271; Bojanovski, 1988:177, fus. 5;

VR•Q / GERD•IT / M•L•P

[II]v[i]r q(uin)[q(uennalis) -] / Gerd(---) it[-] / m(---) l(ibens?) p(osuit?)

Duovir, kvinkenalis, …Gerd?.... rado postavi

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
-	-	-	Neimenovani duovir i kvinkenalis municipija

Na Pojtigerovoj karti se nalazi naselje *Gensis*, udaljeno 30 rimskih milja (cc 44 – 45 km) od Sirmija i 15 milja (cc 22 – 23 km) od lokacije *Ad Drinum*. Na ovom natpisu I.Bojanovski čita *Municipium Malvesiatium,* što je ipak prilično nategnuta konstrukcija. Možda bi se na osnovi ovoga natpisa moglo pretpostaviti (bolje reći špekulirati) da ustvari u Skelanima uopće nije ni bilo urbano i upravno središte *Municipium Malvesiatiuma,* nego da se tu nalazilo jedno drugo naselje, koje je možda ulazilo u okvir spomenutog municipija. Ali sa sadašnjim nivoom znanja i pronađenih nalaza ipak lokacija Skelana ipak još uvijek ima najviše potencijala da bude smatrana središtem ovoga podrinjskog municipija.[134]

Slika 2.3.7
Preuzeto iz Patsch, 1907:439, sl. 17

[134] Sažeti pregled rasprave o lokaliziranju *Municipium Malvesiatium* v. Bojanovski, 1988:178 – 179, posebno odgovarajuće fusnote.

8.

ILJug 1550

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:444 – 445, sl. 26 – 28; Isto, 1909:154 – 156, br. 21, fig. 63 – 65; Bojanovski, 1988:177, fus. 5; 186

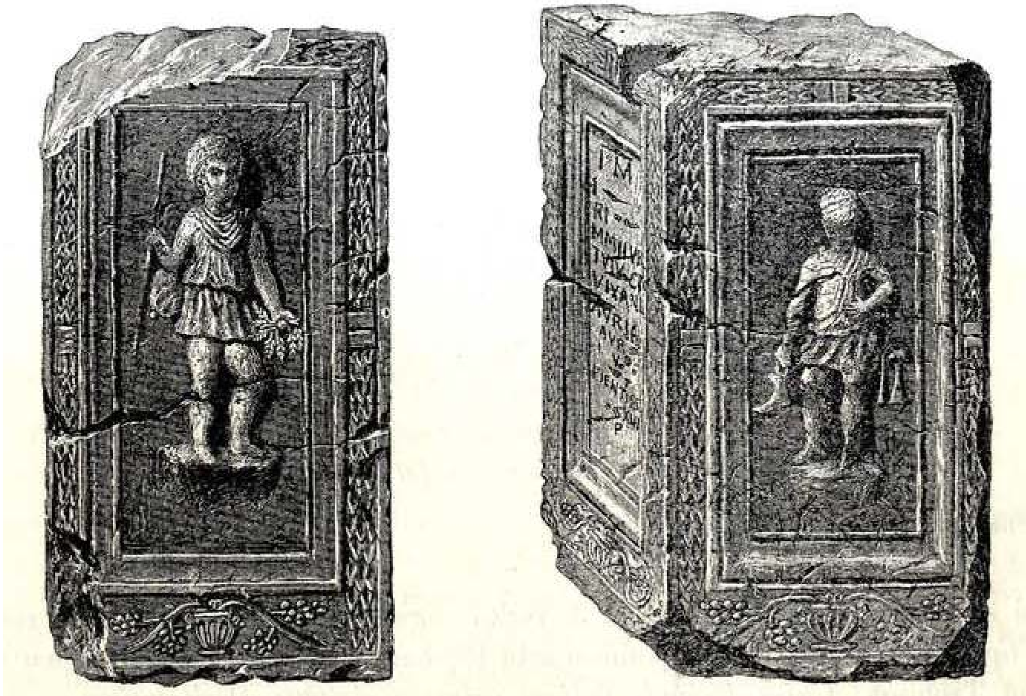
D M / I??? / RI / M M IIVRA /5 TVFV CTO / VIXANLXV / AVR?A AV? / AVR / I V /10 --- / PIENTISSIMO / S XIII / P

D(is) M(anibus) / i / ri / m(unicipii) M(al...) duo v[i]ra/5 tu fu[n]cto / vix(it) an(nos) LXV / Aur[----]a Au / [----] / Aur / i u /10 ----- / pientissimo / s XIII / p(osuerunt)

Bogovima Manima, ….municipija Malvesiatum?… duovirske funkcije živio 65 godina, Aurelija …Aurelije… najpobožnije… postaviše

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AVR?A	Aurelija	*Aurelius*	-
AVR	Aurelije	*Aurelius*	-

Natpis je vrlo teško rekonstruirati i povezati nosioca duovirata sa navedenim Aurelijima. Ustvari pouzdano se uopće ne zna koliko ima Aurelija na ovom spomeniku.

Slika 2.3.8
Slike preuzete iz Patsch, 1907:445, sl. 27 – 28

9.

ILJug III, 1532 = AE 1910, 214

Liješće, Skelani, Srebrenica

1898. god.

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:437, sl. 9; Imamović, 1977:388 – 389, sl. 138; Škegro, 1997:104 - 105, br. 138

MARTI•AVG / IVL•LONGIN / BF COS EX LE / V MACEDON /5 V S L M

Marti Aug(usto) / Iul(ius) Longin(us) / b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) ex le(gione) / V Macedon(ica) / 5 v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito

Uzvišenom Marsu, Julije Longin, konzularni beneficijar iz 5. makedonske legije, zavjet ispunio rado zasluženo

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
IVL•LONGIN	Julije Longin	*Iulius*	Vrlo vjerojatno stranac

Slika 2.3.9
Preuzeto iz Imamović, 1977:389, sl. 138

10.

ILJug I, 81

Skelani, Srebrenica

1948. god.

Municipium Malvesiatium

Literatura : Sergejevski, 1951:308; Imamović, 1977:474 - 475 i sl. 273; Škegro, 1997:104, br. 133

LO / BFCOS / MACED / M

] / [---]lo[--] / [---] b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) / [leg(ionis) V] Maced(onicae) / [v(otum) s(olvit) l(ibens)] m(erito)

…. konzularni beneficijar 5. makedonske legije, zavjet ispunio rado zasluženo

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
LO	-	nepoznato	--

Slika 2.3.10
Preuzeto iz Imamović, 1977, 475, sl. 273

11.

ILJug 1522

Skelani, Srebrenica

1939. god.

Municipium Malvesiatium

Literatura : Sergejevski, 1940:147, sl. 17; Imamović, 1977:430 – 431, sl. 203; Škegro, 1997:104, br. 137

AESCVLAPIO / ET•YGIAE AVCC / S S / GIVL•HERCV/5LANVS•BEF•COS/ LEG•I•ITALMOES/ INF•L•P

Aesculapio / et (H)ygiae Augg(ustae) / s(acrum) s(???) / C(aius) Iul(ius) Hercu/5lanus b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) / leg(ionis) I Ital(icae) Moes(iae) / inf(erioris) l(ibens) p(osuit)

Euskulapu i Higiji Uzvišenim, sveti???, Gaj Julije Herkulanus, konzularni beneficijar I. Italske legije Donje Mezije rado postavi

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
GIVL•HERCV/LANVS	Gaj Julije Herkulanus	*Iulius*	Vjerojatno stranac

Slika 2.3.11
Preuzeto iz Imamović, 1977:431, sl. 203

12.

CIL III, 14219

Liješće, Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:436, sl. 7; Imamović, 1977:380 – 381, sl. 125; Škegro, 1997:105, br. 141

I O•M / E MARTI / M•VLP•VITALIS / BEFCOS•LEG /5 X•G•V•S•L•M

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / e[t](?) Marti / M(arcus) Ulp(ius) Vitalis / be(ne)f(iciarius) co(n)s(ularis) leg(ionis) /5 X g(eminae) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, i Marsu, Marko Ulpije Vitalije, konzularni beneficijar X. legije Gemina, zavjet ispunio rado zasluženo.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
M•VLP•VITALIS	Marko Ulpije Vitalije	*Ulpius*	-

Slika 2.3.12
Preuzeto iz Patsch, 1907:436, sl. 7

13.

CIL III, 14219, 15

Karaula, Liješće, Skelani, Srebrenica

1896. god.

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:436, sl. 6; Imamović, 1977:380 – 381, sl. 124; Škegro, 1997:105, br. 140

I•O / I•MFL / AV / EG•X /5 LEG•X / V•S•L

I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / I(unoni) M(inervae) Fl(avius)[---] / [--]av[--- b(ene)f(iciarius)? co(n)s(ularis)?] /5 [l]eg(ionis) X[---] / (centurio)(?) leg(ionis) X[---] / v(otum) s(olvit) l(ibens) [m(erito)]

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Junoni, Minervi Flavije…. konzularni beneficijar 10. legije,? centurion legije 10.???... zavjet ispunio rado zasluženo.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
FL	Flavije	*Flavius*	Vjerojatno stranac

Slika 2.3.13
Preuzeto iz Patsch, 1907:436, sl. 6

14.

CIL III, 14218 = *ILJug* 1529

Karaula, Liješće, Skelani, Srebrenica

1895. god.

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:435, sl. 5; Imamović, 1977:378 – 379, sl. 123; Bojanovski, 1988:188; Škegro, 1997:105, br. 139;

VI•IVNO / NI•MINER/VAE•M•VLP / CANIVS BEF /5 COSLEGIA / VS LM

[Io]vi Iuno/ni Miner/vae M(arcus) Ulp(ius) / Canius be(ne)f(iciarius) /5 co(n)s(ularis) leg(ionis) I ad/iut(ricis) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Jupiteru, Junoni, Minervi, Marko Ulpije Kanije, konzularni beneficijar I. legije *Adiutrix*, zavjet ispunio rado zasluženo.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
M•VLP / CANIVS	Marko Ulpije Kanije	*Ulpius*	Mogao je biti i porijeklom iz reda nekog domorodačkog naroda iz Podrinja

Slika 2.3.14
Preuzeto iz Patsch, 1907:435, sl. 5

15.

CIL III, 14219, 5 = *ILJug* 1530

Bazilika, Skelani, Srebrenica

1896. god.

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:436, sl. 8; Imamović, 1977:380 – 381, sl. 126; Škegro, 1997:104, br. 136

O•M / ET MARTI AVG A / - - C/ - I???- - B /5 COS•V•S•L•M

[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / et Marti Aug(usto) [s]a[c(rum)] / ----- c / [leg(ionis)] I [ad(iutricis)?] b(eneficiarius) /5 co(n)s(ularis) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, i Uzvišenom Marsu svetom, …… 1. legije *Adiutrix*, konzularni beneficijar zavjet ispunio rado zasluženo

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
-	-	-	Konzularni beneficijar

Slika 2.3.15
Preuzeto iz Patsch, 1907:436, sl. 8

16.

ILJug 1524. (B)

Skelani, Srebrenica

Proljeće 1939. god.

Municipium Malvesiatium

Literatura : Sergejevski, 1940:146, br. 14, sl. 16; Imamović, 1977:370 – 371, sl.110; Škegro, 1997:104, br. 134

I•O•M• / C•AEMI •/ LIVS•INGE / NVVS•MIL •/5 LEG•XI•CL• / BFCOS / VOTVM / S L•M•

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Aemi/lius Inge/nuus mil(es) /5 leg(ionis) XI Cl(audiae) / b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) / votum / s(olvit) l(ibens) m(erito)

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Gaj Emilije Ingeneus, vojnik XI. legije, konzularni beneficijar, zavjet ispunio rado zasluženo.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
CAEMI / LIVSINGE / NVVS	Gaj Emilije Ingeneus	*Emilius*	Vjerojatno stranac

Slika 2.3.16
Preuzeto iz Imamović, 1977:371, sl. 110

17.

CIL III, 14219, 4

Bazilika, Skelani

1896. god.

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:435, sl. 4; Imamović, 1977:368 – 369, sl. 105, Škegro, 1997:104, br. 135

I•O•M / L•NAEVIVS / MAXIMVS / BF•COS•LEG•XI /5 CL•P•F•V•S•L•M

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / L(ucius) Naevius / Maximus / b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) leg(ionis) XI /5 Cl(audiae) p(iae) f(idelis) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Lucije Nevije Maksim, konzularni beneficijar XI. legije Klaudiju Vjerne i Odane zavjet ispunio rado zasluženo

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
L•NAEVIVS / MAXIMVS	Lucije Nevije Maksim	*Naevius*	Vjerojatno stranac

Slika 2.3.17
Preuzeto iz Patsch, 1907:435, sl. 4

18.

ILJug III, 1534 = AE 1910, 215

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:438, br. 12, sl. 15; Imamović, 1977:322 – 323, sl. 23; Bojanovski, 1988:183

SILVA / SAC / CLMAXIMVS / V•S•L•M

Silva[no] / sac(rum) / Cl(audius) Maximu[s] / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) Svetom Silvanu, Klaudije Maksim, zavjet ispunio rado zasluženo

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
CLMAXIMVS	Klaudije Maksim	*Claudius*	--

Slika 2.3.18
Preuzeto iz Patsch, 1907:438, sl. 15

19.

ILJug I, 80

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

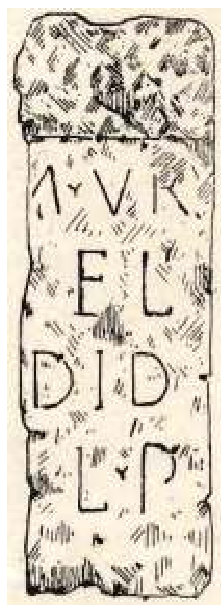
Literatura : Sergejevski, 1951:307-308, br. 13, sl. 10

M(aximo) VR /[---]FL / [---]DID / [---] L P

[I(ovi) O(ptimo)] M(aximo) vr/[---]Fl / [---]did / [---] l(ibens) p(osuit)

Jupiteru, Najboljem, Najvećem,…. rado postavi

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
FL	Flavije	*Flavius*	--

Slika 2.3.19
Slika preuzeta iz Sergejevski, 1951:308, sl. 10

20.

AE 1987, 805

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Paškvalin, 1983:103 – 106, sl. 4; Bojanovski, 1988:188;

D M / AMMA/TSAE VIX AN XXX CAN / DASA /5 M F P P

D(is) M(anibus) / Amma/t(i)sae vix(it) an(nos) XXX Can(ius) / Dasa(s) /5 m(atri) f(ecit) p(ro) p(ietate)

Bogovima Manima, Amatisi koja je živjela 30 godina, Kanije Dasas majci učini pobožno

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AMMA/TSAE	Amatisa	Nepoznato	
CAN / DASA	Kanije Dasas	*Canius*	

21.

CIL III, 14219, 18

Crvica, Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:465, sl. 89; Isto, 1909:178, br. 1; fig. 127; Bojanovski, 1988:185

D•M / VLP•CATTAE / AN•L / LVCIVS /5 CONIVGI / PIENT•ET•SI/BIVIVO•P

D(is) M(anibus) / Ulp(iae) Cattae / an(norum) l / [---] Lucius /5 coniugi / pient(issimae) et si/bi vivo p(osuit)

Bogovima Manima, Ulpiji Katai, godina 50, … Lucije supruzi najpobožnije i sebi za života postavi.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VLP•CATTAE	Ulpija Kata	*Ulpius*	
LVCIVS	Lucije	Nepoznato	Moguće nosilac carskog nomena

Slika 2.3.20
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:465, sl. 89

22.

CIL III, 14219, 17

Crvica, Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:465, sl. 90; Isto, 1909:178, br. 2, fig. 128; Bojanovski, 1988:188

M / ALLPVR / AN•LXX E /VTA AN LX /5 IS SI / VMETF / ISDA / CTS

[D(is)] M(anibus) / [--- C]allpur/[nius?] an(norum) LXX et / [---]uta an(norum) LX / 5 [---]is[---]si[-----] / [---]vme tf[---] / [---]isda[---] / [---]cts[

Bogovima Manima, Kalpurniju? Godina 70 i …. godina 60…..

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
ALLPVR	Kalpurnije	Nepoznato	
VTA	Ne može se rekonstruirati	Nepoznato	Moguće supruga Kalpurnija, umrla u 60. godini.

Slika 2.3.21
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:465, sl. 90

23.

ILJug 1523

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Sergejevski, 1930:164, br. 11, Tbl. IX, sl. 12; Imamović, 1977:404 – 405, sl. 163

DIANAE / AVG SAC / COCCLIA / MAXIMA /5 V•S•L•M

Dianae / Aug(ustae) sac(rum) / Cocclia / Maxima /5 v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Uzvišenoj i svetoj Diani Koklia Maksima zavjet ispunio rado zasluženo

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
COCCLIA / MAXIMA	Koklia Maksima	*Cocclius*	-

Slika 2.3.22
Slika preuzeta iz Sergejevski, 1930:Tbl. IX, sl. 12

24.

ILJug 1525 B.

Skelani, Srebrenica

1938. god. u ruševinama Skelana
Municipium Malvesiatium

Literatura : Sergejevski, 1940:148, br. 16, sl. 18; Imamović, 1977:370 – 371, sl. 111

O M / EC•M•/ MAXIMS

[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / eg…m / Maximus /

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, …. Maksim

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MAXIMS	Maksim	Nepoznato	

Slika 2.3.23
Preuzeto iz Imamović, 1977:371, sl. 111

25.

CIL III, 14219, 6 = *ILJug* 1536

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

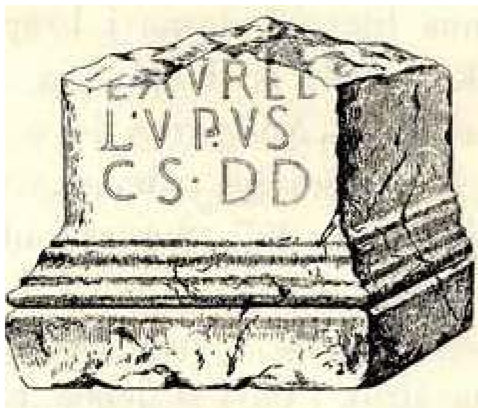
Literatura : Patsch, 1907:439, br. 15, sl. 18; Imamović, 1907:474 – 475, sl. 272

LAVRE / LVPVS /CS•DD

L(ucius) Aurel(ius) / Lupus / c(um) s(uis) d(onum) d(edit)

Lucije Aurelije Lupus sa svojima dar dade

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
LAVRE / LVPVS	Lucije Aurelije Lupus	*Aurelius*	-

Slika 2.3.24
Preuzeto iz Patsch, 1907:439, sl. 18

26.

ILJug 1539

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura: Patsch, 1907:447, sl. 31; Isto, 1909:157 – 158, br. 25, fig. 68, Bojanovski, 1988:186

D•M / AVR•LICINIVS / DEF•ANN LXXII / AVR•THANA /5 PATRONO DE / E

D(is) M(anibus) / Aur(elius) Licinius / def(unctus) ann(orum) LXXII / Aur(elia) Thana /5 patrono de / [se bene m]e[rito

Bogovima Manima, Aurelije Licinije, preminuo godina 72, Aurelija Tana, patronu zaslužnom???

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVR•LICINIVS	Aurelije Licinije	*Aurelius*	Vjerojatno suprug Aurelije Tane
AVR•THANA	Aurelija Tana	*Aurelius*	-

Slika 2.3.25
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:447, sl. 31

27.

ILJug 1540

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

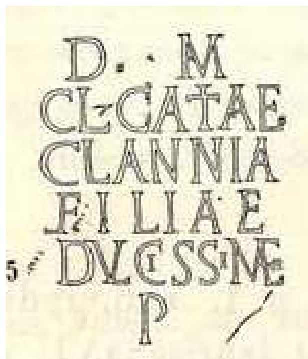
Literatura : Patsch, 1907:447 - 448, sl. 32; Isto, 1909:158, br. 26, fig. 69; Bojanovski, 1988:183

D M / CL•CATTAE / CLANNIA / FILIAE /5 DVLCISSIMAE / P

D(is) M(anibus) / Cl(audiae) Cattae / Cl(audia) Annia / filiae / 5 dulcissimae / p(osuit)

Bogovima Manima, Klaudiji Katai, Klaudija Anija kčerci najdražoj postavi

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
CL•CATTAE	Klaudija Kata	*Claudius*	-
CLANNIA	Klaudija Anija	*Claudius*	-

Slika 2.3.26
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:447, sl. 32

28.

ILJug 1543

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura, Patsch, 1907:446 – 447, sl. 30; Isto, 1909:157, br. 24, fig. 67; Bojanovski, 1988:188, fus. 63

D•M / SERG•IV / ANO / I•I•MI /5 XXV / --- / HE NIA / VERA CON/ GIPP

D(is) M(anibus) / Serg(io) Iu/[li]ano | [---?]ii mil(itavit) /5 [ann(os)] XXV[---] / [? // ?] / He[-]nia / Vera con/[iu]gi p(ientissimo) p(osuit)

Bogovima Manima, Gaju??? Sergiju Julijanu, centurionu II? vojnik?, godina 25… Heronia??? Vera suprugu najpobožnije postavi.

Sačuvani oblik	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

na natpisu			
SERG•IV / ANO	Gaj??Sergije Julijan	*Sergius*	-
HE NIA / VERA	Heronia Vera	Nepoznato	-

Slika 2.3.27
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:447, sl. 30

29.

ILJug 1545

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:450, sl. 37; Isto, 1909:161, br. 30, fig. 74; Bojanovski, 1988:186

----/ VRMUC / QVLEN / LXXXIT / VMN /5 VVIII

--- / [- A]ur(elius)(?) Muc[---] / [---] qvlen[---] / [--- ann(orum)] LXXXI t[---] / 5 [---]V(?)VIII(?)[---] / [------] / [

Bogovima Manima, Aurelije Muc... godina 81....

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VRMUC	Aurelije Muc	*Aurelius*	-

Slika 2.3.28
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:450, sl. 37

30.

ILJug 1546

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:451, sl. 40; Isto, 1909:161 – 162

M / ARNVS /----

[D(is)] M(anibus) / [---]arnus / [------] / [

Bogovima Manima….arni

Sačuvani oblik	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

na natpisu			
ARNVS	….arni	Nepoznato	-

Slika 2.3.29
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:451, sl. 40

31.

ILJug 1547

Skelani, Srebrenica

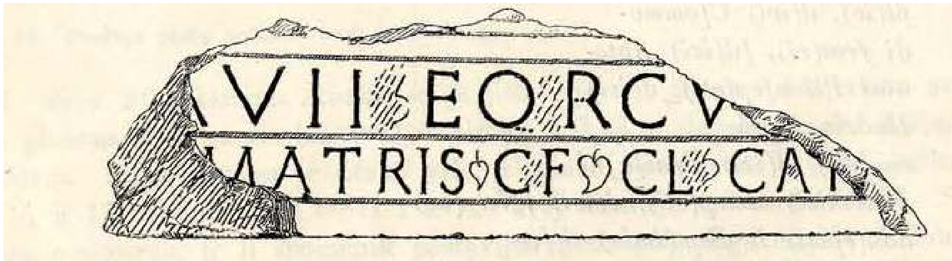
Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:441 – 443, sl. 22 i 23; Bojanovski, 1988:183

]AVII•EQ•RCV[---] / [---] MATRIS•CF•CL•CAI[

]avii eq(uitis) R(omani) c(larissimi) v(iri) [---] / [---] matris c(larissimae) f(eminae) Cl(audius) cai[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
]AVII•EQ•RCV[---]	-	*Claudius*	Rimski vitez i moguće otac Klaudija
MATRIS•CF	-	Nepoznato	Majka Klaudija
CL•CAI[	Klaudije Kai??	*Claudius*	Dedikant natpisa

Slika 2.3.30
Preuzeto iz Patsch, 1907:442, sl. 22

32.

ILJug 1548

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:449, sl. 35; Isto, 1909:159 – 160, br. 28, fig. 72; Bojanovski, 1988:184 (nejasno je gdje čita *Flaviae* na natpisu)

D M / BAE DEF

D(is) M(anibus) / [---]bae def(unctae) / [

Bogovima Manima, ….bae preminuloj

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
…BAE	….bae	Nepoznato	Žensko ime teško rekonstruirati

Slika 2.3.31
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:449, sl. 35

33.

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Sergejevski, 1938:112, br. 16; Imamović, 1977:370 – 371, sl. 109

O M / P AEL ARI / RES / I IE

[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / P(ublius) Ael(ius) Ari/[---]res [---]i(?)[-]i(?)e / [?

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Publije Elije Arije…

Sačuvani oblik	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

na natpisu			
P AEL ARI	Pulije Elije Arije	*Aelius*	Moguće domorodačkog porijekla

Slika 2.3.32
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:371, sl. 109

34.

Crvica, Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Bojanovski, 1967:41-42, sl. 1; Imamović, 1977:372–373, sl. 113; Bojanovski, 1988:184

I O M / T•FL•ALBA /V•S•M

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Fl(avius) Alba[n(us)] / v(otum) s(olvit) [l(ibens)] m(erito)

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Tit Flavije Alban zavjet ispunio rado zasluženo

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
T•FL•ALBA	Tit Flavije Alban	*Flavius*	-

Slika 2.3.33
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:373, sl. 113

35.

ILJug III, 1538,

Crvica, Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Sergejevski, 1930:163 – 164, 10, Tbl. IX. sl. 11; Bojanovski, 1988:186

D M / I•AVR BAEBIN /

D(is) M(anibus) / T(itus)??? Aur(elius) Baebi[a] n(us) / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
I•AVR BAEBIN	Tit Aurelije Bebije	*Aurelius*	-

Slika 2.3.34
Preuzeto iz Sergejevski, 1930:Tbl. IX, sl. 11

36.

CIL III, 14219,8 = *ILJug* III, 1533

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

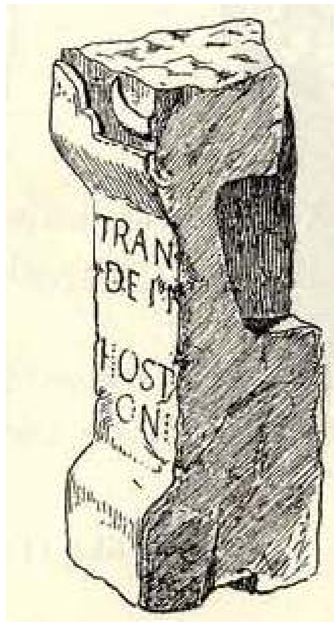
Literatura : Patsch, 1907:438, br. 13, sl. 16; Bojanovski, 1988:188, fus. 63

TRAN / DEI M / …. / HOST /5 ONI

Tran[situ?? / dei M[ithr(ae)??? /… / Host[ilius?] /5 […]oni[…

Sačuvani oblik	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

na natpisu			
HOST	Hostilije	*Hostilius*	-

Slika 2.3.35
Preuzeto iz Patsch, 1907:438, sl. 16

37.

CIL III, 14219,9

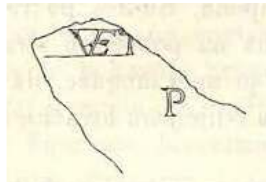
Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:451, sl. 43

/ VET(eranus?) [...] / P[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
-	-	-	Riječ je veteranu koji se naselio na prostoru municipija

Slika 2.3.36
Preuzeto iz Patsch, 1907:451, sl. 43

38.

CIL III, 14219,11

Skelani, Srebrenica

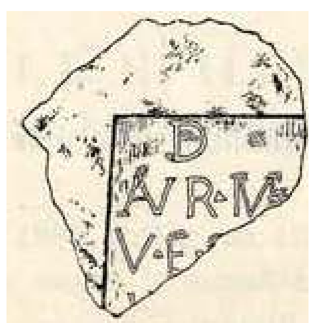
Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:450, sl. 39; Isto, 1909:161, fig. 76; Bojanovski, 1988:186

D• / AVR•M / V•E• / V

D(is) [M(anibus)] / Aur(elius) M[…] / v(ivus) e(….) […] / v[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVR•M	Aurelije M…	*Aurelius*	-

Slika 2.3.37
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:450, sl. 39

39.

CIL III, 14219,12 = *ILJug* III, 01541

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:450, sl. 36; Bojanovski, 1988:184

ANI / FLAVI•SILVANVS / ET SEVERV / P•F•D

]ani[…] / Flavi(i) Silvanus / et Severu[…] / p(arentibus) f(ilii) d(e) [s(uo?) ???

Ani… Flaviji Silvan i Sever … roditeljima sinovi ????

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
FLAVI•SILVANVS	Flavije Silvan	*Flavius*	-
SEVERV	Severus	*Flavius*	-
ANI	…ani	*Flavius*	Otac Silvana i Severa
-	-	Nepoznato	Majka Silvana i Severa

Slika 2.3.38
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:450, sl. 36

40.

CIL III, 14219,13

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:448 – 449, sl. 33; Bojanovski, 1988:184

D M / EIAE•FL / ILVANI•SERVE / LXXV /5 ORPV / MAR P P

D(is) M(anibus) / [S]eiae(?) Fl(avi) / [S]ilvani serv(a)e / [an(norum)] LXXV /5 [Sc]orpu(s)? / mar(itus) p(ro) pietate

Bogovima Manima, Sijeji Flaviji, Silvani ropkinji, godina 75, Skorpus suprug pobožno (prevod vrlo nesiguran)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
EIAE•FL / ILVANI	Sijeja Flavija Silvana	*Flavius*	-
ORPV	Skorpus	Nepoznato	-

Moguće je da je Sijeja bila rob nekog od domaćih Flavija, potomaka romaniziranih Dindara, a tada predstavnika i municipalne aristokratije.

Slika 2.3.39
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:448, sl. 33

41.

CIL III, 14219,14

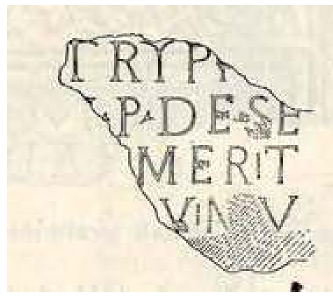
Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:450, sl. 38

TRYPH / I•P•DE•SE / MERIT / VIM V
] Tryph[o] / [???]i p(ientissimae) de se / [bene] merit(ae) / [v(ixit) a(nnos)???] VI m(enses???) V /

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
TRYPH	Tripho?	Nepoznato	-

Slika 2.3.40
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:450, sl. 38

42.

CIL III, 14219,19

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:432, sl. 2

[….] / IVCL?[…] / L P

[….] / iucl?[…] / l(ibens) p(osuit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
IVCL	Nemoguće rekonstruirati	Nepoznato	-

Slika 2.3.41
Preuzeto iz Patsch, 1907:432, sl. 2

43.

ILJug III, 1560

Donje Štitarevo, Višegrad

Municipium Malvesiatium

Literatura : Sergejevski, 1934:13 - 14, br. 15; Isto, 1934 A:20, fus. 26; Bojanovski, 1988:187

D M / VREL•CALV / ..... XXVIII / .... ITO
D(is) M(anibus) / [A]urel(ius) Calv/[us ann(orum)] XXVIII / [… mar]ito(?) / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VREL•CALV	Aurelije Kalvo	*Aurelius*	-

Slika 2.3.42
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:14, sl. 15

44.

ILJug III, 1561

Donje Štitarevo, Višegrad

Municipium Malvesiatium

Literatura : Sergejevski, 1934:14, br. 16; Isto, 1934 A:20, fus. 27

…. /…M…. / IS…. / FII O V…/ LI POSSIP…/5…. NI…/ IM DASSIOV…I / AMCRVARISSIM / ADVIVINIIV

…. /…m…. / is…. / ….fil[i]o…v…/li pos(uit) sib[i et] /5…ni…/im…. Dassio v…i/ am(i)c[o] rarissim[o] /a…d viventi v[iv(us)] ??????

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
DASSIO	Dasio	-	Domaće porijeklo

Slika 2.3.43
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:14

45.

CIL III, 8376c = *CIL* III, 12751 = *ILJug* III, 1563

Gornje Štitarevo, Višegrad

1890.god.

Municipium Malvesiatium

Literatura : Truhelka, 1890 A:190; Sergejevski, 1934 A:20, fus. 28 i Tbl. III sl. 21; Bojanovski, 1988:187

D M / AVREL•GAL/LVS•DEF•AN / LXV•ET•AVREL /5 MADVS DEF AN / LX AVREL•CAPITO / PARENTIBVS / P P

D(is) M(anibus) / Aurel(ius) Gal/lus def(unctus) an(norum) / LXV et Aurel(ia) /5 Madus def(uncta) an(norum) / LX Aurel(ius) Capito / parentibus / p(ro) p(ietate).

Bogovima Manima, Aurelije Gal, preminuo godina 65 i Aurelija Madus, preminula godina 60, Aurelije Kapit roditeljima pobožno.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AVREL•GAL/LVS	Aurelije Gal	*Aurelius*	-
AVREL /5 MADVS	Aurelija Madus	*Aurelius*	-

AVREL•CAPITO	Aurelije Kapit	*Aurelius*	-

Slika 2.3.44
Preuzeto iz Sergejevski, 1934 A:Tbl. III, sl. 21

46.

ILJug III, 1562

Klašnik, Višegrad

Municipium Malvesiatium

Literatura : Sergejevski, 1934:14 – 15, br. 17; Isto, 1934 A:18 – 19; 30; Bojanovski, 1988:184

b) MO / AIO

a) LS / FL•I / M P

c) N

Natpis se sastoji iz tri fragmenta a) veći desni na slici i b) manji lijevi na slici ispod i c) najmanji fragment

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
FL	Flavije	*Flavius*	-

Slika 2.3.45
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:15, sl. 17

47.

ILJug I, 86

Stari Brod, Višegrad

Municipium Malvesiatium

Literatura : Sergejevski, 1934:16, br. 20; Isto, 1934 A:21, fus, 29; Papazoglu, 1957:117-118; Bojanovski, 1988:178, fus. 6; 184;

MALVI / ETFLBAT / PARENTI / P

/ Malvi(?)[---] / et Fl(avi-) Bat[---] / parenti[bus ---] / p(osuit)

…malvi… i Flavije Baton roditeljima postavi/še…

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
FLBAT	Flavije Baton	*Flavius*	-
-	-	*Flavius*	Otac dedikanta
-	-	Nepoznato	Majka dedikanta

Spomenik je vrlo prilično oštećen i MALVI bi moglo biti i dio nečijeg imena, ali i dio imena *Municipium Malvesiatiuma.*

Slika 2.3.46
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:16, sl. 20

Ako je rekonstrukcija natpisa tačna, onda je i ovo jedan vrlo zanimljiv natpis, jer se na njemu nalazi spomenuta osoba sa kombiniranim rimsko – ilirskim imenom, odnosno rimskim gentilnim imenom, i ilirskim kognomenom, koji je sigurno ranije bio obično osobno ime.

48.

ILJug III, 1559

Rudo

Municipium Malvesiatium

Literatura : Sergejevski, 1934:16 – 17, br. 18

IETALAI /… ANOET / MRCEILI/NAILF /5 VIVISP
] i et alai /[ ]ano et / M[a]rcelli/na L(uci) f(ilia) /5 vivis p(osuit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
I	-	Nepoznato	-
ALAI /… ANO	-	Nepoznato	Posvećuje mu se natpis
MRCEILI/NA	Marcelina	Nepoznato	-
L	Lucije	Nepoznato	Otac Marceline

Slika 2.3.47
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:16, sl. 18

49.

ILJug III, 1558 = AE 1961, 0297 b.

Rudo

Municipium Malvesiatium

Literatura : Sergejevski, 1934:16, br. 19; Papazoglu, 1957:118.; Bojanovski, 1988:178, fus. 8; 183,

D M / TFSILVA/NVS DEC M / MVNIFL

D(is) M(anibus) / T(itus) F(lavius) Silva/nus dec(urio) M(alvesatii?) / muni(cipii?) Fl(avii?) /

Bogovima Manima, Tit Flavije Silvan, dekurio malvesiatijskog municipija flavijskog.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
TFSILVA/NVS	Tit Flavije Silvan	*Flavius*	-

50.

ILJug II, 621

Misajlovina, Rudo

Municipium Malvesiatium

Literatura : Bojanovski, 1988:177, fus. 1; 178, fus. 8; 187

[D(is)] M(anibus) / [--]tiae Balbiae / [c]oniug(i) pie[nti]s/[s]imae an[n(orum) --]VI /5 [i]tem [-] Aureliis / Silvano et Propin/quiano et B[a]etae / [et] Iuniori fi[l]iis / T(itus) Aurelius /10 Silvanus / dec(urio) IIvir / municipi / Malvesiati/[u]m posuit

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
[--]tiae Balbiae	Tia Balbia	Nepoznato	Supruga dedikanta
Silvano	Silvan	*Aurelius*	Sin dedikanta
Propin/quiano	Propinkvijan	*Aurelius*	Sin dedikanta
B[a]etae	Beta	*Aurelius*	Kčerka dedikanta
Iuniori	Junior	*Aurelius*	Sin dedikanta
T(itus) Aurelius / Silvanus	Tit Aurelije Silvan	*Aurelius*	Dedikant natpisa

Ovaj natpis pokazuje jednu domaću porodicu aurelijevskog gentilnog imena, i pripadnike municipalne aristokratije. Sa druge strane pojava četvero djece pokazuje i iznimni natalitet i to baš u redovima lokalne elite.

Na prostoru ingerencija *Municipium Malvesiatium* u bosanskom dijelu Podrinja mogu se na epigrafskim spomenicima prepoznati najmanje 72 osobe koje su tamo živjele ili trajnije prebivale. Od toga je 9 konzularnih beneficijara, 5 sa klaudijevskim gentilnim imenom, 12 sa flavijevskim gentilnim imenom, jedna sa ulpijevskim gentilnim imenom, dvije sa elijevskim gentilnim imenom, 17 aurelijevskim gentilnim imenom, 4 osobe imaju druga gentilna imena, jedna osoba možda nosi domaće ilirsko ime, a za 21 osobu je teško odgonetnuti gentilno ime ili porijeklo. Lokalna, municipalna dužnosnička

aristokratija uglavnom nosi carska gentilna imena, što ukazuje na njeno domaće porijeklo iz redova nekadašnje elite peregrinskih *civitates*. Ovo ukazuje da i u *Municipium Malvesiatiumu* dominira domaći element, uključujući i njegove rukovodeće pozicije. Međutim, u municipalnom središtu nalazi se i znatan broj stranaca, uglavnom konzularnih beneficijara, čija se postaja morala nalaziti u Skelanima. Indikativan je i veliki broj otkrivenih epigrafskih spomenika, koji nude obilje materijala. To jasno ukazuje na bogati i sadržajni život ljudi ovoga dijela Podrinja u antičkom periodu, posebice u drugoj polovici II. u III. st. n. e. U rodnom odnosu ubjedljivu većinu imaju muškarci i to sa 55 detektiranih individualnosti prema 17 žena.

Municipium Malvesiatium je kao cjelina zahvatao i prilično područje istočno od rijeke Drine, uključujući i zone gradova Užica, Požege te prostor planine Tare i Zlatibora. Radi toga je neophodno dati bar okvirni, ne analizirani, prikaz i srbijanskog dijela *Municipium Malvesiatium.*[135]

1. *CIL* III, 8340 = *ILJug* III, 1510, Karan

D(is) M(anibus) / P(ublius) Aelius Maximus de(curio) m(unicipii) Mal() / IIvir funct(us) memoriae / P(ubli) Ael(i) Proculi def(uncti) an(norum) XXXVI et /5 P(ubli) Ael(i) Quin[til]iani def(uncti) an(norum) XXV / filiorum piissimorum et / Aurel(iae) Annae neptis dulcis/simae def(unctae) ann(orum) III et sibi et / Aurel(iae) Marciana[e] coniu/gi fideli et obsequentissi/10 mae vivis fecit

2. *CIL* III, 1672 (p 1023) = *CIL* III, 8342 = *ILJug* III, 1488 Požega

D(is) M(anibus) / P(ublio) Ael(io) Quinti/liano dec(urioni) / m(unicipii) Ma(---) IIvira/li def(uncto) ann(orum) /5 LXV P(ublii) Aelii / Maximus et / Silvanus et / Tattaia pa/tri p(ientissimo) p(osuerunt)

3. *CIL* III, 8343 = *ILJug* III, 1509, Karan

D(is) M(anibus) / Ael(io) Victori / dec(urio) m(unicipii) Mal() / def(uncto) an(norum) XXXVII / 5 Au[r(elia)] Nindia / fil(ia) et Aur(elia) Pau/lina marito / p(ro) p(ietate)

4. *CIL* III, 8345 (p 2328,116) = *ILJug* III, 1501, Visibaba

[135] Izabrani natpisi su prezentirani na osnovi podataka iz Bojanovski, 1988:177 – 193; i eletronskih izdanja latinskih (antičkih) natpisa http://www.uni-heidelberg.de/institute/sonst/adw/edh/index.html.en i http://www.uni-heidelberg.de/institute/sonst/adw/edh/index.html.en

[D(is)] M(anibus) / […] Capito / […] IIvir / mun(icipii) M[al()] /5 defunc(tus) an(norum) X[…] / flieiv et Severa / sorores et / Ulp(iae) [U]rsae an(norum) LX / matri p(ro) p(ietate)

5. *CIL* III, 8339 = *ILJug* III, 1500, Visibaba

D(is) M(anibus) / T(ito) Ael(io) Martiali / dec(urioni) m(unicipii) II vir(o) / defunc(to) Salo/5na an(norum) XL Aur(elia) / Varra coniugi / p(ro) p(ietate)

6. *CIL* III, 8350 = *ILJug* III, 1507, Karan

D(is) M(anibus) / Fl(aviae) Tattae / libertae / et nutrici /5 def(unctae) an(norum) L / Fl(avia) Prisca / c(larissima) f(emina) et Dazi/eri vil(ico) / vivo p(osuit)

7. *ILJug* III, 1506, Karan

D(is) M(anibus) / Aur(elia) Dussona / vixit an(nos) LXXX M[…]/[…]tius compar(i) /5 et sibi vivus / et Victorianus fili[us] / [……] / sibi vivi [

8. *ILJug* III,1508, Karan

D(is) M(anibus) / Va(lerius?) [---]is vivus / [---] c[---]v/o[--- Au]re(lio?) /5 ia[---]l[---] def(uncto) an(norum) X/ [p]os(uit?)

9. *ILJug*, III 1505. Karan

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Q(uintus) Val(erius) Satia/nus l(ibens) p(osuit)

10. *CIL* III, 8341 = *ILJug* III, 01489, Požega

]VI[…] / dec(urio) m[un(icipii) ...] / def(unctus) Sa[lona ...] / Ael(ia) M[…] /5 m[arito…] / et Aur(eli) […] / et Iu[…] / pa[t]ri […] / p(ro) p(ietate)

11. *CIL* III, 8347 = *ILJug* III, 1487, Požega (natpis je izgubljen)

D(is) M(anibus) / T(itus) Aurelius / Vic[tor] vixit / ann[os …] /5 Aureli[…] / […] memor / […]a[

12. *CIL* III, 1670 = *CIL* III, 8349 = *ILJug* III, 1490 Požega

Fl]avia Gent/il(is) Flavi [A?]spr[i?

13. *CIL* III, 8351 = *ILJug* III, 1496, Požega

D(is) M(anibus) / Privatus Aur[eli(?)] / Lucreti s[ervus(?)] / an(norum) XXXX[…sibi] /5 item [… con]/iug[i

14. *CIL* III, 14613 = *ILJug* III, 1497 = *ILJug* III, 1515, Bioska

I(ovi) O(ptimo) Par(thino) / Aur(elius) Dasius / IIvir / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

15. AE 1976, 0599, Bioska

In(victo) M(ithrae) / T(itus) Aur(elius) Seve/rus l(ibens) p(osuit)

16. *CIL* III, 1671 = *CIL* III, 8344 = *ILJug* III, 1513, Vranjani

T(itus) [Au]r(elius) Marcus / dec(urio) m(unicipii) def(unctus) / Salona an(norum) L / Au<r=I>(elii) A[l]banus /5 LI(?)[--]us Lu/<p=I>us patri / p(ientissimo) p(osuerunt)

17. *CIL* III, 6317 = *CIL* III, 8338 = *ILJug* III, 1498, Arilje

Lib(ero) P(atri) / T(itus) Aurel(ius) / Proculus / l(ibens) p(osuit)

18. *CIL* III, 12717 (p 2328,116) = *ILJug* III, 1499, Gradina kod Arilja

[L]ib(ero) Pa<tr=II>(i) D[…] / A(u)r(elius) Lic(inianus?) / l(ibens posuit)

19. AE 1994, 01340, Arilje

D(is) M(anibus) / Cl(audi) Butici et Q(uinti)(?) / [C]l(audi) Catul(l)i Cale[---] / lib(ertus) ser(vus)(?) te(tulum?) posu(i)t

20. *CIL* III, 8354 (p 2328,117) = *ILJug* III, 1504, Užice

L(ibero?) P(atri?) Cap() / T(itus) Aur(elius) Pro/vinciali[s] / ob honorem /5 IIviratus / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

21. *ILJug* I, 78, Užice

Lib(ero) P(atri) C(---) / T(itus) Aur(elius) Ni/grinus / sac(erdos) p(ecunia) p(ublica)

22. *CIL* III, 12718 (p 2328,116) = *ILJug* III, 1511, Vrutci, Užice

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Aurelia / Zaca / libens /5 pos(uit)

23. *CIL* III, 8353 (p 2328,117) = *ILJug* III, 1503, Užice

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Part(h)ino / C(aius) Iul(ius) Rufus / trib(unus) coh(ortis) I mil(liariae) / Delm(atarum) pro sal(ute) /5 [[……]] / [[…]]]I l(ibens) p(osuit)

24. *CIL* III, 14611 = *ILJug* III, 1474, Ježevica

D(is) M(anibus) / T(itus) Ae(lius) Maximus / vix(it) an(nos) XXX h(ic) s(itus) e(st) / Ae(li) Vigor Maximil/la Cinthena /5 procurante / Aur(elia) Maximilla

25. *ILJug* III, 1475, Ježevica

/ [-]a[-]ho / Aur(elius) Vale/rius arc(arius) f(isci) / D(almatiae) simul cum /5 <G=C>aude(n)tia / ex voto

26. *ILJug* I, 68, Radoinja

I(ovi) O(ptimo) C(onservatori?) s(acrum) / P(ublius) Ael(ius) Pla(d)/omen(us) / p(osuit)

27. *CIL* III, 1669 = *CIL* III, 8346, Gorobilje

D(is) M(anibus) / Ael(io) Procu/lo Kapiton(i)s / def(uncto) an(norum) XXVI /5 Aur(elia) Severina / marito et Ael(ia) / Proculina / patri / p(ientissimo) p(ro) p(ietate) p(osuerunt)

28. *CIL* III, 6315 = *CIL* III, 8348 = *CIL* III, 12719 = *CIL* III, 14607,1 = *ILJug* III, 1495, Gorobilje

D(is) M(anibus) / [Au]r(eliae) Baetae def(unctae) / [an(norum)] LXX Aur(eliae) Aioia / [e]t Pinenta matri /5 p(ro) p(arte) / [e]t M(arci) Aur(elii) Memor / [e]t Baeta Aur(elio)

Vin/dici filio huius / [B]aetae def(uncto) an(norum) XXXV /10 [p]atri p(ro) p(arte) procuran/[te] i<n=M> parte huius titu/li et praebente / sum(p)tus Aur(elia) Supe/[r]a matre sua

29. *CIL* III, 14608 = *CIL* III, 14609 = *ILJug* III, 1494, Gorobilje

Io(vi) C(onservatori?) / T(itus) Aur(elius) / Proculus / l(ibens) p(osuit)

30. *CIL* III, 6316 = *CIL* III, 8352, Gorobilje

D(is) M(anibus) / Ulp(ia) Enena / vixit an(nos) XL / h(ic) s(ita) e(st) / P(ublius) Aur(elius) Quinti/nus nepti / p(iissimae) p(osuit)

31. *CIL* III, 6319 = *CIL* III, 8357, Bajina Bašta

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Aur(elius) Mena[n?]d(er?) / [

32. *ILJug* III, 1517, Bajina Bašta

I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / [I]uno[ni] / Minerv[ae] / […] Ael(ius) Aper /5 [b(ene)]f(iciarius) co(n)s(ularis) / l(ibens) m(erito)

33. AE 1989, 0611. (B), Bajina Bašta

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Billianius / Severus / b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) /5 v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

34. *ILJug* III, 1471, Tubići, Kosjerić

D(is) M(anibus) / T(itus) Aur(elius) Silva/nus dec(urio) m(unicipii) / vixit an(nos) LXX /5 h(ic) s(itus) e(st) / T(itus) Aur(elius) Proculus / patri / p(ientissimo) p(osuit)

35. *ILJug* III, 1472, Tubići, Kosjerić

D(is) M(anibus) / Aurel(ia) Silvina / vixit annos / XLV Gaia fil(ia) s(upra)s(criptae) /5 viixit(!) an(nos) III Fla(vius) / Dalmat(ius) dcvng / pien(tissimae) et d(ulcissimae) fil(iae) m(erentibus) pos(uit)

36. *CIL* III, 6321 = *CIL* III, 8336 = *ILJug* III, 1485, Čačak

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Genio loci / sacro(!) dica/vit Iul(ius) Mater/5 nus |(centurio) coh(ortis) VIII / vol(untariorum) / Laterano et Ruf(ino) co(n)s(ulibus)

37. *ILJug* III, 1493, Prilipac

I(ovi) Ful(guratori) s(acrum) / T(itus) Aurel(ius) / Marcus / vet(eranus) cum /5 [su]is l(ibens) p(osuit)

38. AE 1989, 0610, Prilipac

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Aelia / Floren/tina cu[m] /5 suis ex v(oto) [p(osuit)]

39. *ILJug* III, 1736, Priboj (se nalazi na samoj granici *Municipium Malvesiatium, Municipium S...* iz Komina kod Pljevalja i *Municipium Aurelium* ? možda sa sjedištem u Kolovratu kod Prijepolja i ne može se precizirati municipalna pripadnost navedenih natpisa iz Priboja)

D(is) M(anibus) s(acrum) / Aur(elia) Madus/sa Aur(elio) Ma/uritano /5 coniugi / p(ientissimo) qui vix(it) / an(nos) XXVII

40. *ILJug* III, 1737, Priboj

D(is) M(anibus) / Aur(elio) Fus(co) fil(io) / Aure(lia) Fusc[a] / mater q(ui) v(ixit) a(nnos) /5 L

41. *ILJug* I, 75a, Priboj

Herc(uli) Aug(usto) / sac(rum) Titus / Ael(ius) Lavia/nus IIvir /5 et Cassius / Firmus v(otum) / l(ibentes) m(erito) s(olverunt)

42. *ILJug* I, 73, Komine kod Pljevalja (van agera *Municipium Malvesiatium*)

Serapidi / et Isidi M(arcus) / Ulp(ius) Gellia/nus eq(ues) R(omanus) /5 cur(ator) Arben/si(um) Met(u)lensi(um) / Splonista(rum) / Malvesati(um)

Literatura : Sergejevski, 1941:20 – 22, sl. 4

Slika 2.3.48
Preuzeto iz Sergejevski, 1941:21, sl. 4

2.4 *Municipium S*

1.

ILJug III, 1575

Čelija, Ustikolina, Foča

Proljeće, 1936. god.

Literatura : Sergejevski, 1936:6, br. 4, Tbl. II, sl. 14

--- / MIO / T AN

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MIO???	-	-	-

Slika 2.4.1
Slika preuzeta iz Sergejevski, 1936:Tbl. II, sl. 14

2.

AE 1959, 142 = *ILJug* III, 85

Gornje Ocrkavlje, Miljevina, Foča

Literatura : Paškvalin, 1958:154 -155, sl. 2; Imamović, 1977:376 – 377, sl. 120

I O M C / GRAECVS / QVIETFO / TVNATVSMA /5 CI•LIBER•LP

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) C(onservatori) / Graecus / qui et Fo[r]/tunatus Ma[r]/5ci liber(tus) l(ibens) p(osuit)

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Zaštitniku, Grekus koji je i Fortunat Marka oslobođenik rado postavi.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
GRAECVS / QVIETFO / TVNATVS	Grekus koji je i Fortunat	Nepoznato	Oslobođenik izvjesnog Marka. Nosilac dva imena: Grekus, kao njegovo robovsko ime i možda po oslobođenju Fortunat.
MA / CI	Marko	Nepoznato	

Slika 2.4.2
Preuzeto iz Imamović, 1977:377, sl. 120

3.

ILJug III, 1577

Ocrkavlje, Miljevina, Foča

Literatura : Sergejevski, 1938:113, br. 17; Bojanovski, 1988:206

CAS / FL RES / ET AVRL / TAVV /5 FIRMI / FILIO P / IMO / IXIT

Cas[---] / Fl(avius) Res[---] / et Aur[e]l[ius? --- Oc]/tavu[s ---] /5 Firmi[---] / filio p[ientiss]/imo [--- qui] / [v]ixit [an(nos) ---]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Fl(avius)	Flavije	*Flavius*	-
Aurel[ius? --- Oc]/tavu[s ---]	Aurelije Oktavus	*Aurelius*	-
Firmi[---]	Firm	-	Sin? Dedikanata spomenika

Slika 2.4.3
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:113

4.

CIL III, 8370 = *CIL* III, 13856a

Sopotnica, Gorazde

Literatura : Patsch, 1894 B:53 – 54, sl. 1; Imamović, 1977:376; Bojanovski, 1988:206

I•O•M• COR• / EAND•ARAMC•/SATVRNINVS / CONS
I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Co(ho)r[tali] / eand(em) aram c() / Saturninus / cons[acravit(?)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SATVRNINVS	Saturnin	Nepoznato	-

5.

CIL III, 12752
Goražde

Literatura : Bojanovski, 1988:206

M(arcus) Ulp(ius) M(arci) [f(ilius)] / Maxim(us) qu[1] / NDA[1] s(ingularis?) c(onsularis?) [

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
M(arcus) Ulp(ius) Maxim(us)	Marko Ulpije Maksim	*Ulpius*	-
M(arci)	Marko Ulpije	*Ulpius*	-

6.

CIL III, 8372

Ustikolina, Foča

Literatura : Patsch, 1895:584; Bojanovski, 1988:209, fus. 36

D(is) [M(anibus)] / Iul(ius?) [...] / de[...] / vis[...] / m[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Iul(ius?)	Julije?	Iulius	-

U bosansko-hercegovačkom dijelu Gornjeg Podrinja je na osnovi epigrafske građe evidentirano 10 osoba koje su sigurno prebivale na navedenom prostoru. Od toga je 5 sa nepoznatim gentilnim imenom, 1 osoba sa julijevskim gentilnim imenom, 1 sa flavijevskim gentilnim imenom, 2 osobe sa ulpijevskim gentilnim imenom i jedna sa aurelijevskim gentilnim imenom. Svih deset detektiranih individualnosti su muškarci.

Urbano i upravno sjedište *Municipium S...*, koji je možda bio upravno i teritorijalno nadležan i za Gornje Podrinje, najvjerojatnije se nalazilo u Komine, oko 3 km udaljeno od Pljevalja.[136] Radi toga je neophodno dati bar okvirni, ne analizirani, prikaz i dijela natpisa pronađenih na ovom lokalitetu, a koji su i najkarakterističniji.[137]

[136] Za više informacija o Kominama kod Pljevalja v. kod Garašanin, 1967:221 – 236; Cermanović-Kuzmanović A,, 1967; Isto, 1969; Cermanović-Kuzmanović A.-Srejović D., 1964; Isto, 1965; Isto, 1966; Isto, 1967; Isto, 1972; Isto, 1973; Isto, 1974; Isto, 1975; Cermanović-Kuzmanović A.-Srejović D.-Marković C.,1972; Bojanovski, 1988:211-212 (riječ je jednom vrlo detaljnom pregledu); Škegro, 1998:95 i fus. 24; Isto, 1999:68. Po Alföldy (1965:57-59) u Kominama kod Pljevalja je bio *municipium Siculotarum*, odnosno narodnosno središte Sikulota koje spominju *Plin. NH* III, 143 i Klaudije Ptolemej, II, 16, 5. Ako je to točno, a sve navodi da je takva detekcija vrlo vjerojatna onda bi, ne samo lokaliziranje Splonuma nego i lokaliziranje Pirusta u Pljevlja i okolicu, čega se i Alföldy i Bojanovski i Škegro drže, konačno bilo odbačeno. Kod A.Škegre (1998:95, fus. 24) je navedeno da se podatak o Alföldyevom *municipium*

1. AE 1983, 0747. (B), Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Fl(aviae) Mar/cellae q(uae) v(ixit) / a(nnos) XXXIV /5 Nantius / Sexti c(oniugi) b(ene) m(erenti) / p(osuit)

2. AE 1983, 0748. Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / L(ucio) Cipio / Fausto et / Frunitae /5 fil(iae) L(ucius) Paconi/us Barbario / cognatus et / Luria Frunita / fratri et nepti /10 b(ene) m(erenti) p(osuerunt)

3. AE 1983, 0749. Komine, Pljevlja

Q(uinto) Valerio / Quadra/to an(norum) LXI / L(ucius) Val(erius) Celer /

4. AE 1983, 0750. Komine, Pljevlja

Herculi / s(acrum) Cornif/icius Ve/rus l(ibens) v(oto) p(osuit)

5. AE 1980, 0704. (B). Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / T(ito) Aur(elio) Seve/ro Celsiano / q(ui) v(ixit) an(nos) LXXX /5 Aur(elius) Plares / fil(ius) p(atri) p(ientissimo) p(osuit)

Siculotarum nalazi u Alföldyevom djelu 1968:1009-1016, što izaziva izvjesne nejasnoće, jer A.Škegro u svome popisu literature (1998: 110) uopće ne navodi o kojem je to radu Alföldya riječ, niti se to može uopće shvatiti.

[137] Izabrani natpisi su prezentirani na osnovi podataka iz Bojanovski, 1988:204 – 213; i eletronskih izdanja latinskih (antičkih) natpisa http://www.uni-heidelberg.de/institute/sonst/adw/edh/index.html.en i http://www.uni-heidelberg.de/institute/sonst/adw/edh/index.html.en

Slika 2.4.4
Preuzeto iz Garašanin, 1967:sl. 42

6. *ILJug* III, 1713, Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Aur(eliae) Titullae / Argurianae / qu(a)e v(ixit) an(nos) LX Aur(elia) /5 Titulla Cam/bria amitae / p(ro) p(arte)

7. *ILJug* III, 1725. Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Aur(elia) Vendo / s(ibi) viva p(osuit) / et Aur(elio) Ma/5ximo mi/liti filio / q(ui vixit) an(nos) XXV

Slika 2.4.5
Preuzeto iz Garašanin, 1967:sl. 40

8. *ILJug* III,1726. (B) = ILJug 1727. (B) = ILJug 1728, (B), Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Aureliae / Turoni / Pins[i f(iliae)] /5 q(uae) v[ix(it) an(nos) ---] / [Aurel?]ia / [---] viv[a] / [---] pos(uit)

9. *ILJug* III, 1706. (B), Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) <s=C>(acrum) / Aemili(i) An/tonius et / Antoninus /5 Aemilio Calvio/ni def(uncto) Salo/[nis ann(orum)? L]XI [---] / [?

10. *ILJug* II, 611, Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / L(ucio) P(aconio?) Barbaro / d(ecurioni?) m(unicipii?) R(isinii?)[138] *q(ui) vi(xit) an(nos) / XX m(enses) III d(ies) IIII /5 L(ucius) P(aconius?) Barbar(us) / et Aur(elia) Panto / filio incon/parabili et / sibi vivi in/10felicis(s)imi / p(osuerunt)*

---

[138] Možda bi se moglo odnositi i na Koloniju *Ris*.... u Rogatici.

11. *ILJug* II, 609. (B), Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Pac(oniae) Mon/tanae R(isiniensi?) q(uae) / vi(xit) a(nnos) XXXV Aur(elia) /5 Panto G(---) / mater fili(a)e / dulcis(s)im(a)e / et s(ibi) viv(a)e in/felicis(s)im(a)e /10 p(osuit)

12. *ILJug* II, 604, Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Aur(elius) Ma/ximus / Argeni/5anus d(ecurio) m(unicipii) / v(ivus) s(ibi) p(osuit) et Aur(eliae) / Maximin(a)e / fili(a)e qu(a)e v(ixit) a(nnos) XXX

13. *ILJug* II, 607. Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Aulo Gab/lio Liberali / q(ui) v(ixit) a(nnos) XXIIX /5 Fl(avius) Aper / b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) / m(emoriam) p(osuit)

14. *ILJug* II, 603. Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / T(ito) Aurel(io) Aplini / vet(e?)r(ano?) q(ui) v(ixit) a(nnos) LXX / et Aur(eliae) Vendoni /5 coniugi T(itus) Aur(elius) / Turus p(arentibus) p(iissimis) p(osuit)

15. *ILJug* II, 605. Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Aurel(iae) / Vendoni / q(uae) v(ixit) a(nnos) XXX /5 Aurelius / Plaren/s c(oniugi) b(ene) m(erenti) / p(osuit)

16. *ILJug* II, 618. (B), Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) [s(acrum)] / Panton[i q(uae)? v(ixit) an(nos)?] / [--]I(?) c(---) Pant/[o ---] / [

17. *ILJug* II, 602. (B), Komine, Pljevlja

Deae Xan(c)t(a)e(!) / Nemesi et Geni/o municipi(i) Fl(avius) / Saturninus /5 {b}b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) leg(ionis) XI Cl(audiae) / libies(!) posuit

18. *ILJug* I, 71. Komine, Pljevlja

[L(ucio) Ael]io Aure/[lio C]ommodo / [co(n)s(uli) L(uci)] Aeli Caes(aris) p(atris) / [Imp(eratoris) Ant]onini Aug(usti) / [Pii fil(io) divi] Hadri/5 [ani nep(oti)

Prvi red u ovoj rekonstrukciji praktično ne postoji, pa je zato numeracija redova od prvog sljedećeg retka u kojem se pojavljuju slova.

19. *ILJug* I, 72, Velika Džamija, Pljevlja

[D(is) M(anibus)] s(acrum) / [--- Au?]rel/[ius? ---]us si/[bi et --- Au?]rel/[iae? ---]atae /5 [---]iae / [---]sq / [--- vi?]v(us?) p(osuit)

20. *ILJug* I, 74. Komine, Pljevlja

D(is) [M(anibus)] / Ael[i---] / [------] / [------] /5 [------] / [------] / [------] / [------] / [------] /10 si[bi ---]

21. *ILJug* II, 606, Komine, Pljevlja

D(is) [M(anibus)] / Claudia[e] / Proculae / qu(a)e vixit an/5nis XXVII Luc[i]/us Valens Or(---) / coniugi p(ientissimae) p(osuit)

22. *ILJug* II, 608, Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Gav(---) Dur/us Valeria/no q(ui) v(ixit) [--] /

23. *ILJug* II, 610, Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Paul(---) Gau/dene q(uae) v(ixit) / an(nos) XL Ti/5tus Pr(---) r(---) / conp(ari) p(ientissimae) et / sib(i) vivo / p(osuit)

24. *ILJug* II, 612, Komine, Pljevlja

[D(is)] M(anibus) s(acrum) / Ratoniae Au/tumnae q(uae) v(ixit) / a(nnos) XL Scard(onitanae) /5 Asidonius / Vitellianu/s |(centurio) coh(ortis) II mil(liariae) / c(oniugi) c(arissimae) p(osuit)

25. *ILJug* II, 613, Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) / Statiae As/pasiae [-] f(iliae) / [R]isin(ii) v(ixit) a(nnos) XL /5 c[---] Ascle/p[iades? c]on/iugi [---] / Stat(ia) Se[-]n/sis matri f(ecerunt)

26. *ILJug* II, 614, Komine, Pljevlja

[---]ma[-]/va sibi et Lus/cio Paridi / coniugi b(ene) [m(erenti)] /5 p(osuit)

27. *ILJug* II, 615, Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / [---]mo/[---]n(a)e q(uae) v(ixit) / an(nos) LXV C(---) Pi/5li(a)e Despo/tanus avi/ae p(iae) et matri / viv(a)e et R(---) Pili/ae p(osuit)

28. *ILJug* II, 616, Komine, Pljevlja

[-]ae[--]pa et Pau/lae [fili]ae et Sabi/nio Certo ge/neri et Maxim(a)e /5 ne{e}potae / M(arcus) Fulvinius Na/talis b(ene) m(erentibus) p(osuit)

29. *ILJug* II, 617, Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) [s(acrum)] / Apla[---] / Auris[---] / det[--] /5 lo b [an]/nos XX[---]/ptis[-]

30. *ILJug* II, 619, Komine, Pljevlja

[D(is) M(anibus)] s(acrum) / [---]io St/[---]io d(ecurioni?) m(unicipii?) / [---]vs/[

31. *CIL* III, 12715 = *ILJug* III, 1701. (B), Pljevlja

Soli In/victo sac(rum) / Sext(us) Babe/rius Ianu/5 [ar(ius)] v(otum) p(osuit) m(erito)

32. *ILJug* III, 1705, Komine, Pljevlja

]/ pii [---] / et L[---] / ae pri[---] / c[-] v[---] / [

33. *ILJug* III, 1707, Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / T(ito) Aurel(io) In/genuo / q(ui) v(ixit) an(nos) L /5 et Pantoni coni(ugi) / ei(us) q(uae) v(ixit) an(nos) XXXV / T(itus) Aurel(ius) Maxi/[m]us filius / [p(arentibus) p(ro) p(ietate)]

34. *ILJug* III, 1712. (B), Komine, Pljevlja

[D(is) M(anibus)] s(acrum) / [--- Au]rel(ius) / [---]us si/[bi et A]ure/5 [liae T]atae / [vi]vae / [sui]sq(ue) / [omnib(us)] / v(ivus) p(osuit)

35. *ILJug* III, 1714. (B), Komine, Pljevlja

D(is) [M(anibus)] / T(itus) A[---] / cp[--- si]/bi et [

36. *ILJug* III, 1715, Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) / Caesi/ae Asteri/di q(uae) v(ixit) a(nnos) XXXV /5 C(aius) Egnati/us Monta/nus c(oniugi) b(ene) m(erenti) / p(osuit)

37. *ILJug* III, 1716, Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / P(ublio) Gavieno / Candidiano / q(ui) v(ixit) a(nnos) XLV et Egna/5tiae So[te]ridi [c]oniugi / vivae Gav[i]en[i] Vale/ria(n)us et Egna[ti]us et / Candida filii p(arentibus) p(osuerunt)

38. *ILJug* III, 1717, Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / L(ucio) Paconio / Barbarioni / q(ui) v(ixit) [a(nnos)] XXXL /5 [et ---]buni(?) / [c(oniugi) ei(us)] vivae / [V]al(erius) Fau/[s]tus p(arentibus) p(ientissimis) p(osuit)

39. *ILJug* III, 1718, Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / M(arco) Pl(aetorio?) Ursino / q(ui) v(ixit) a(nnos) LV / L(ucius) Pac(onius) Barbar(ioni) /5 et Ursin[a] / b(ene) m(erenti) [p(osuerunt)]

40. *ILJug* III, 1719, Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Iarito Ar/vi s(ibi) p(osuit) et / Fuscae An(a)e /5 con(iugi) s(uae) d(ulcissimae) q(uae) / v(ixit) an(nos) L

41. *ILJug* III, 1720, Komine, Pljevlja

/ [---]a(?) / [---]q(?)v(?)ion / [---]tania

42. *ILJug* III, 1723, Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) [s(acrum)] / Q(uintus) Ael(ius)(?) [Fau?]/st[us? ---] / et [---]

43. *ILJug* III, 1724. Komine, Pljevlja

D(is) [M(anibus) s(acrum)] / Ael(ius?) [---] / p[---] / [------] /5 [------] / [------] /[------] /[------] / s[

44. *ILJug* III, 1730. Pljevlja

D(is) M(anibus) / Ae(lio) Felicia/no mi(liti) le(gionis) / XIII ge(minae) q(ui) v(ixit) a(nnos) /5 XXV filio / dul(cissimo) Maxi/mus et Fi/rma(?) p(arentes)

45. *ILJug* III, 1734. Komine, Pljevlja

/ OL[---] / Cambrianus / l(ibens) p(osuit)

46. AE 2002, 1115. (B), Komine, Pljevlja

Sexto / Aur(elio) Lupi/ano Lupi / filio princip(i) /5 decuriones / collegae et pop/ulares et pere/grini incolae / civi optimo ob /10 merita pos(uerunt) / epulo dedi/cata / l(oco) d(ato) d(ecreto) d(ecurionum)

47. *CIL* III, 13849. (B), Pljevlja

Invicto / Aug(usto) Aur(elius) / [A]rgyria/[n]us proc(urator) /5 [Aug(usti)?] Orfito / [c]o(n)s(ule) l(aetus) l(ibens) m(erito) po(suit)

48. *ILJug* III, 1702. = *CIL* III, 1708. (B) = *CIL* III, 6343. = *CIL* III, 8309, Pljevlja

T(ito) Aur(elio) Sextiano / eq(uiti) R(omano) / dec(urioni) m(unicipii) S(---) T(itus) Aur(elius) Lu/percus filio /5 pientissimo / in memoriam / posuit / l(ocus) d(atus) d(ecreto) d(ecurionum)

Slika 2.4.6
Slika preuzeta iz Garašanin, 1967:sl. 39

49. *CIL* III, 6344 = *CIL* III, 8310 = *CIL* III, 14217,09, Pljevlja

] q(uin)q(uennali) et sacerdo[tali ...] / [... sac]erdotali et Au[reliae ...] / [...]VM P(ublius?) Ael(ius?) Firmini[

50. *CIL* III, 6342 = *CIL* III, 8304 = *ILJug* III, 1699, Pljevlja

I(ovi) O(ptimo) M(a)x(imo) F(ulguratori) / M(arcus) Aemil(ius) / Antonius / IIvir /5 l(ibens) p(osuit)

51. *CIL* III, 6341 (p 2255) = *CIL* III, 08301, Pljevlja

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Aemil(ius) Ti/tianus IIvi<r=M> / q(uin)q(uennalis) l(ibens) p(osuit)

52. *CIL* III, 1709. (B) = *CIL* III, 6353. (B) = *CIL* III, 8324, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Dexter / et Amavilis(!) / vi(vi) s(ibi) p(osuerunt) et Ma/5simil(la)e(!) fili(a)e q(uae) / vi(xit) an(nos) XXV

53. *CIL* III, 6356. = *CIL* III, 8323. =*CIL* III, 13846. Podstražica, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Catoni Stata/riae tvr q(uae) v(ixit) a(nnos) L / Q(uintus) Ael(ius) Atia/5nus coniu[gi] / b(ene) m(erenti) p(osuit)

54. *CIL* III, 13847. Pljevlja

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) s(acrum) / P(ublius) Ael(ius) Fusci/nus mil(es) leg(ionis) / I ad(iutricis) b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) /5 Imp(eratore) L(ucio) Sept(imio) Severo / Pert(inaci) Aug(usto) et Albi(no) Caes(are) / co(n)s(ulibus) v(otum) l(ibens) m(erito) p(osuit)

55. *CIL* III, 13850, Ilijino Brdo, Pljevlja

D(is) M(anibus) / L(ucio)(?) Ae[---]ntio filio / piissimo qui vixit / annos XIII Herma et /5 Martia parentes / ipsi sibi in memori/am posuerunt

56. *CIL* III, 13851, Ilijino Brdo, Pljevlja

D(is) [M(anibus)] / Aur[el---]/iiti[---] / [---]v[---] /5 eius cami[---] / p(osuit?) et [s]ibi viva

57. *CIL* III, 12783. = *CIL* III, 13853, Ilijino Brdo

D(is) M(anibus) s(acrum) / Terenti(o) / q(ui) vixit an(nos) LXX / et Vend/5oni con/iugi aeius(!) / viv(a)e Bes/sus par(entibus) p(ro) / p(ietate) et sibi /10 viv(u)s pos(uit)

58. *CIL* III, 13852, Pljevlja

D(is) M(anibus) / Germano / q(ui) v(ixit) an(nos) XV[---?] / ni[--]sv[---] /5 filio p(ater) p(osuit)

59. Komine, Pljevlja

/ [---? dec(urioni)? munici]/pii [q(ui) v(ixit) a(nnos) ---] / et L[---i?]/ae Pri[---] /5 c(oniugi) v[ivae

60. *CIL* III, 14604. Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Sex(tus) Aure/lius Arg(---) / sibi et Ae/

Slika 2.4.7
Slika preuzeta iz Garašanin, 1967:sl. 41

61. Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Maxitto / v(ixit) an(nos) XXX / Vip[i?]us /5 con(iux) c(oniugi) c(arissimae) v(ivus) / p(ro) p(ietate)

62. Komine, Pljevlja

D(is) M(anibus) s(acrum) / Aplis Aurel(ius) / Argurianus(?) / [

2.5 Ostali natpisi

1.

ILJug I, 79

Bijela Džamija, Gradina, Srebrenica

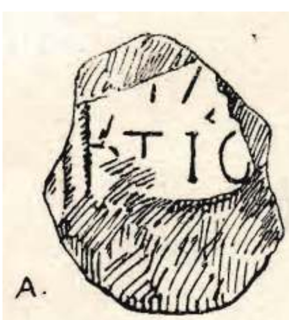
1948. god.

Domavia

Literatura : Sergejevski, 1951:306-307, br. 12, sl. 9a, b, c.

a [---] / [---] I?A[---] / TIO /[---] //b [---]I??? / [---]REL•LIO[---] /[---] TERR[139] [---] / [---]PLO[---] /[---] ///c [---] / [---]VPI[---] / O?[---]

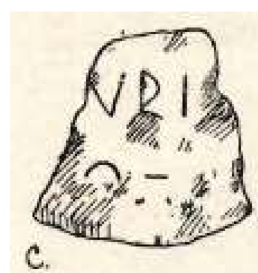
Riječ je o tri odlomka jednog spomenika.

Slika 2.5.1

Slika 2.5.2

Slika 2.5.3

Preuzeto iz Sergejevski, 1951:307, sl. 9 a, b, c

139 Kod Sergejevskog, 1951:307 stoji TERN.

2.

ILJug 1520

Gradina – Sasi, Srebrenica

Domavia

Literatura : Sergejevski, 1930:162 – 163, br. 8; Imamović, 1977:366 – 367 i sl. 102

I O / SACR / IICI IA / NVS

I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / sacr(um) / iici[---]ia/ nus

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, svetom,…

Slika 2.5.4
Preuzeto iz Imamović, 1977:367, sl. 102

3.

CIL III, 14219, 2

Gradina, Srebrenica

Domavia

] piissimo [

4.

CIL III, 12738

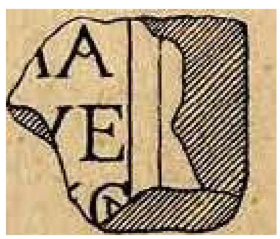
Sase, Gradina, Srebrenica

1891. god.

Domavia

Literatura : Radimsky, 1892:9, sl. 7

/ [---]M?A / [---]VE / [---]??? N? / [

Slika 2.5.5
Slika preuzeta iz Radimsky, 1892:9, sl. 7

5.

CIL III, 12731

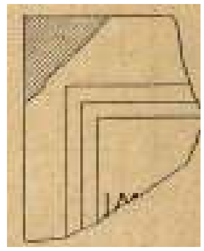
Sase, Gradina, Srebrenica

1891. god.

Domavia

Literatura : Radimsky, 1892:9, sl. 8

/ IM[---] / [

Slika 2.5.6
Slika preuzeta iz Radimsky, 1892:9, sl. 8

6.

CIL III, 12735

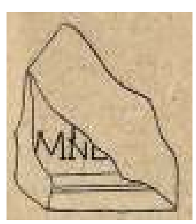
Terme, Gradina, Srebrenica

1891. god.

Domavia

Literatura : Radimsky, 1892:16 – 17, sl. 22; Bojanovski, 1988:195, fus. 13

] / [---]MIND[---]

Slika 2.5.7
Slika preuzeta iz Radimsky, 1892:16, sl. 22

7.

CIL III, 12730

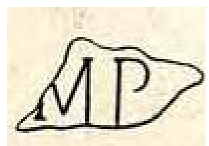
Terme, Gradina, Srebrenica

1891. god.

Domavia

Literatura : Radimsky, 1892:18, sl. 25

]MP[

Slika 2.5.8
Slika iz Radimsky, 1892:18, sl. 25

8.

CIL III, 12737

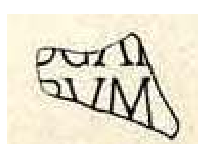
Terme, Gradina, Srebrenica

1891. god.

Domavia

Literatura : Radimsky, 1892:18, sl. 26; Bojanovski, 1988:195, fus. 13

]OCAR? / [….] RVM [

Slika 2.5.9
Slika iz Radimsky, 1892:18, sl. 26

9.

CIL III, 12745a

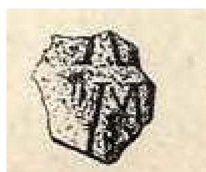
Terme, Gradina, Srebrenica

1891. god.

Domavia

Literatura : Radimsky, 1892:19, sl. 28

]A[---] / [---]M[

Slika 2.5.10
Slika iz Radimsky, 1892:19, sl. 28

10.

ILJug 1526

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [------] / [---]res / [------] / [------]

11.

ILJug 1527

Skelani, Srebrenica

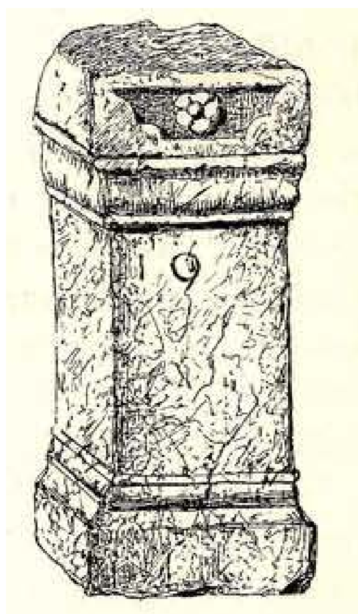
Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:437, br. 9, sl. 11 - 12; Imamović, 1977:370 – 371, sl. 108

I O /

I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / [

Jupiteru, Najboljem, Najvećem

Slika 2.5.11
Preuzeto iz Patsch, 1907:437, br. 9, sl. 11 - 12

12.

ILJug 1528

Skelani, Srebrenica

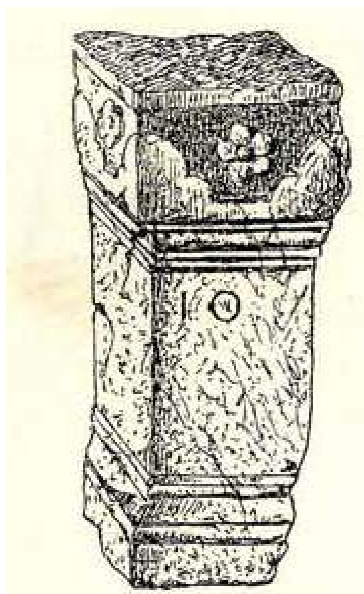
Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:437, br. 8, sl. 10; Imamović, 1977:368 – 369, br. 106

I O

I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / [

Jupiteru, Najboljem, Najvećem

Slika 2.5.12
Preuzeto iz Patsch, 1907:437, sl. 11 - 12

13.

ILJug 1531

Skelani, Srebrenica

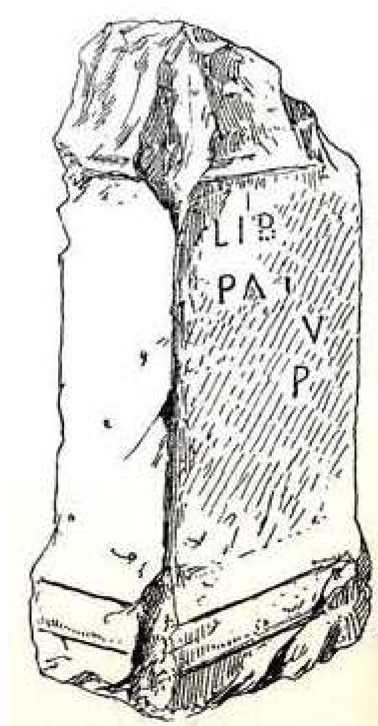
Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:438, br. 11, sl. 14; Imamović, 1977:398 – 399, sl. 156

LIB / PA / V / P

Lib[ero] / Pat[ri] / [---]v[---] / [---]p [---] / [

Liberu, ocu, zavjet postavi

Slika 2.5.13
Preuzeto iz Patsch, 1907:438, sl. 14

14.

ILJug 1551

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:451, sl. 41; Isto, 1909:162, br. 34, fig. 78

D[---] / DF[---] / NAI[---] / [....

Slika 2.5.14
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:451, sl. 41

Natpis je gotovo nemoguće pokušati rekonstruirati.

15.

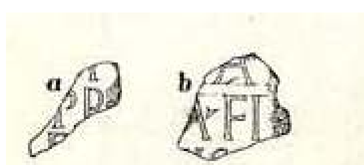
ILJug III, 1552

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:451,sl. 42; Isto, 1909:162, br. 35, fig. 79

/a I / PR /E??? //b A / A•FI / VC

Slika 2.5.15
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:451, sl. 42

Natpis je gotovo nemoguće pokušati rekonstruirati. Fragmentiran je u dva sačuvana manja djelića.

16.

ILJug 1553

Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:451, sl. 44

M[

Slika 2.5.16
Slika preuzeta iz Patsch, 1907:451, sl. 44

17.

ILJug 1555

Sikirići, Srebrenica

Literatura : Sergejevski, 1940:145, br. 13, sl. 15; Imamović, 1977:368 – 369, sl. 104

I•O M / CAP

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Cap(itolino)

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Kapitolinskom

Slika 2.5.17
Preuzeto iz Imamović, 1977:369, sl. 104

18.

ILJug 1565

Žgunjevsko polje, Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Sergejevski, 1930:164 – 165, br. 13; Imamović, 1977:372 – 373

O / II / OC / V•S CC

[I(ovi)] O(ptimo) [M(aximo)] / II[---] / oc[---] / v(otum)(?) s(olvit)(?) [---] CC(---)

19.

CIL III, 14219, 3

Bazilika, Skelani, Srebrenica

Municipium Malvesiatium

Literatura : Patsch, 1907:437, br. 7, sl. 12; Imamović, 1977:368 – 369, sl. 107

I•O•M

I(ovi) O(ptimo) M(aximo)

Jupiteru, Najboljem, Najvećem

Slika 2.5.18
Preuzeto iz Imamović, 1977:369, sl. 107

20.

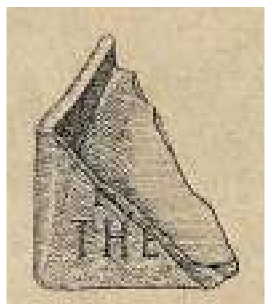
CIL III, 13345

Gradina, Srebrenica

Domavia

Literatura : Radimsky, 1892:22; Patsch, 1914:204 - 205, sl. 101

]I / THE[

Slika 2.5.19
Preuzeto iz Radimsky, 1892:22, sl. 36

21.

ILJug I, 84

Divić, Ograda, Zvornik

Literatura : Sergejevski, 1941:4, sl. 2; Imamović, 1977:366 – 367, sl. 101

I•O•M / COR / TALI

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Co(ho)r/tali

Slika 2.5.20
Preuzeto iz Imamović, 1977:367, sl. 101

22.

ILJug III, 1557

Žljebac, Bratunac

Domavia

Literatura : Sergejevski, 1934:13, br. 14

D M / CLAI / IVI

Slika 2.5.21
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:13, sl. 14

23.

ILJug III, 1572= AE 1939, 0301

Čelija, Ustikolina, Foča

Proljeće 1936. god.

Literatura : Sergejevski, 1936:4, sl. 1; 5, br. 1; Imamović, 1977:416 – 417, sl. 184; Bojanovski, 1988:206

TERM LIBP IOM

Term(ino) Lib(ero) P(atri) I(ovi) O(ptimo) M(aximo)

Slika 2.5.22
Preuzeto iz Imamović, 1977:417, sl. 184

24.

ILJug III,1573 = AE 1939, 0302

Čelija, Ustikolina, Foča

Proljeće 1936. god.

Literatura : Sergejevski, 1936:5, br. 2, sl. 2; Imamović, 1977:414 – 415, sl. 182

TERM

Term(ino) [

Slika 2.5.23
Preuzeto iz Imamović, 1977:415, sl. 182

25.

ILJug III, 1576

Čelija, Ustikolina, Foča

Proljeće, 1936. god.

Literatura : Sergejevski, 1936:6, br. 5, Tbl. II, sl. 14

]s

Slika 2.5.24
Slika preuzeta iz Sergejevski, 1936:Tbl. II, sl. 14

26.

CIL III, 8371 = *CIL* III, 13856b

Sopotnica, Goražde

Literatura : Patsch,1894 B:54, br. 2, sl. 2; Imamović, 1977:414; Bojanovski, 1988:206

TERM

Term(ino?)

27.

CIL III, 8373

Ustikolina, Foča

Literatura : Patsch, 1895:584; Bojanovski, 1988:209, fus. 36

XX / PNX / PNX

28.

CIL III, 14340 (p 2328,181) (brončani uteg - funta)

Proljeće 1895. god.

Ustikolina

Literatura : Patsch, 1895:584 – 585, sl. 18 - 19; Bojanovski, 1988:209, fus. 36

POND•THE•EXA•AD•TENS•S•M•S

Pond(us) the(catum) exa(minatum) ad tens(auraria) s(acrae) m(onetae) S(irmiensis) // I

Pond(us) the(catum?) exa(ctum) ad tens(auraria) s(acrae?) m(onetae) S(iscianae)
(Rekonstrukcija po Patsch, 1895:585)

Slika 2.5.25 Slika 2.5.26

Preuzeto iz Patsch, 1895:585, sl. 18 - 19

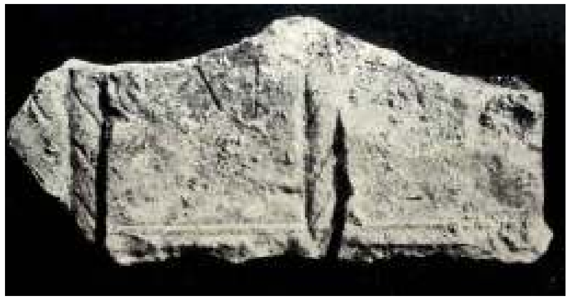
29.

Čelija, Ustikolina, Foča

Proljeće, 1936. god.

Literatura : Sergejevski, 1936:5-6; br. 3, sl. 3; Imamović, 1977:474 – 475, sl. 275 (pogrešno zavedeno kao Rogatica)

AE / CATE

Slika 2.5.27
Slika preuzeta iz Sergejevski, 1936:6, sl. 3

30.

ILJug II, 626.

Zalužje, Bjelovac, Bratunac

Domavia

I(ovi) O(ptimo) M(aximo)

31.

ILJug III,1741.

Malo Polje, Vlasenica

Domavia

] / [---]o/fo[r]o(!) patri / et matri / [---]tae v/[---]tmv / [

32, (svjetiljke)

a) Han Bjelovac, Bratunac; Patsch, 1910:193, sl. 27 – 29 : CAPI

Slika 2.5.28

2.6 Zaključak

Od ukupno 128 (sve poznate sa epigrafskih spomenika) osoba čije se življenje na prostorima današnjeg bosanskog dijela Srednjeg i Gornjeg Podrinja može utvrditi za antički period :

1. 41 osoba je sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim ili teško razumljivim gentilnim imenom.
2. 8 je carskih prokuratora.
3. 9 je konzularnih beneficijara.
4. 1 osoba je sa grčkim imenom.
5. 15 osoba imaju druga gentilna imena.
6. 2 osobe imaju julijevsko gentilno ime.
7. 5 osoba je sa klaudijevskim gentilnim imenom.
8. 13 osoba je sa flavijevskim gentilnim imenom.
9. 3 osobe su sa ulpijevskim gentilnim imenom.
10. 3 osobe su sa elijevskim gentilnim imenom.
11. 26 osoba je sa aurelijevskim gentilnim imenom.
12. 2 osobe su sa domorodačkim ilirskim imenom.

Na osnovi prezentiranog dominiraju nosioci carskih gentilnih imena (52 = 40,6 %), od čega je najviše onih sa aurelijevskim gentilnim imenom (20, 3 %). Za razliku od gornjobosanskog prostora, u podrinjskoj zoni (posebno na današnjem srebreničkom

području) imamo i značajan broj stranaca, koji nisu bili porijeklom sa ovoga područja a možda ni sa trajnijim prebivalištem. To se može povezati sa razvijenom rudarskom djelatnošću u Domaviji, ali i sa beneficijarskom postajom u Skelanima. Ipak i pored navedenih činjenica, ipak je domači romanizirani element domirao i u antičkom životu Podrinja, posebno u zoni municipija sa sjedištem u Skelanima. Znatan broj nosilaca aurelijevskog gentilnog imena pokazuje da je možda i u slučaju Podrinja Karakalina konstitucija iz 212. god. n. e. imala znatan efekt za širenje rimskog građanstva. U rodnim odnosima od detektiranih individualnosti ubjedljivo najveći dio otpada na muškarce (101 osoba), dok je žena znatno manje (27 osoba). To je rezultat činjenice da su veliki broj natpisa postavili državni funkcioneri i konzularni beneficijari koji su mogli biti samo muškarci. U tom slučaju se može zaključiti da se tamo gdje je veći procent stranaca (koji poslovno ili dužnosnički borave na određenom prostoru), a koji se pojavljuju na epigrafskim spomenicima, uvijek dolazi do značajnijeg rodnog debalansa u otkrivanju individualnosti.

Tabelarni prikaz i grafikon

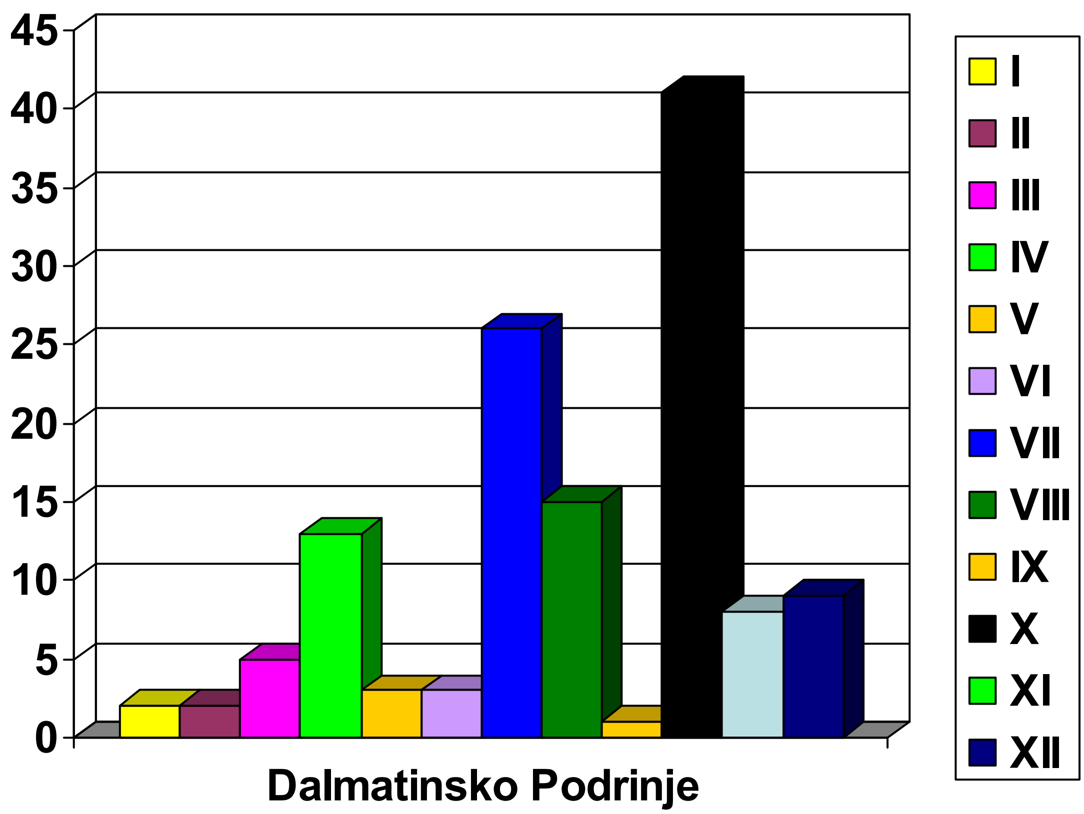
- onomastika -

Oblast	Total	I.	II.	III.	IV.	V.	VI	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Dom.	46	1	1	-	-	-	1	8	11	1	15	8	-
MM.	72	1	-	5	12	1	2	17	4	-	21	-	9
Mun.S.	10	-	1	-	1	2	-	1	-	-	5	-	-

Legenda :

I.	Domorodačko porijeklo	Dom. – Domavija
II.	Julijevci	MM. - *Municipium Malvesiatium*
III.	Klaudijevci	Mun.S. - *Municipium S...*,
IV.	Flavijevci	
V.	Ulpijevci	
VI.	Elijevci	
VII.	Aurelijevci	
VIII.	Druga gentilna imena	
IX.	Grčka, helenizirana i orijentalna imena	

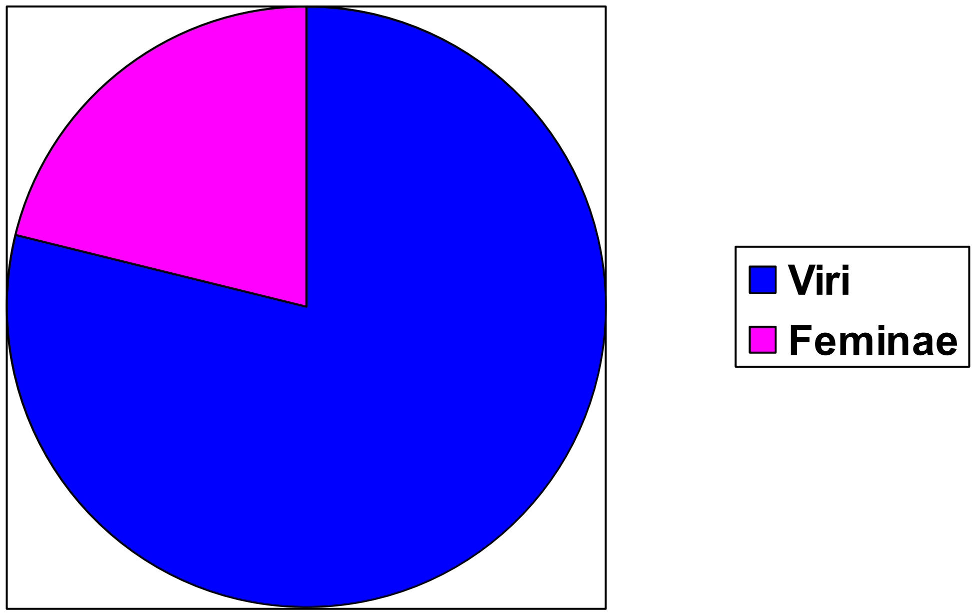
X.	Nepoznato
XI.	Carski prokuratori
XII.	Konzularni beneficijari

Tabelarni prikaz i grafikon

- rodni odnosi -

Oblast	Total	Viri muškarci	*Feminae* žene
Dom.	46	36	10
MM.	72	55	17
Mun.S.	10	10	-

Viri
Feminae

3. BOSNA SEPTENTRIONALIS (PARS PROVINCIAE DALMATIAE)

3.1 Historijska pozadina

Nakon podjele jedinstvene provincije Ilirik (*Illyricum*) na samom kraju Velikog Ilirskog ustanka od 6. do 9. god. n. e., ili neposredno nakon njega, stvorene su dvije nove ilirske provincije. Južni, brdsko – planinski dijelovi nekadašnjeg Ilirika, koji su vjerojatno bili zauzeti već do zaključno sa 33. god. p. n. e. su postali sastavni dio provincije Gornji Ilirik (*Illyricum Superior*) ili Dalmacija. Sjeverni, ravničarski dijelovi, koji su vjerojatno u rimski imperij uključeni tek u toku rata od 12. do 9. god. p. n. e., postali su sastavni dio provincije Donji Ilirik (*Illyricum Inferior*) ili Panonija. Uopćeno govoreći zona Dinarida bila je u nadležnosti Dalmacije, a panonskog bazena u provincijskoj zoni Panonije. Međutim, precizna granica između dviju ilirskih provincija nije do sada bila određena. Ona je zavisila od niza okolnosti, a ona osnovna je bila teritorijalni raspored peregrinskih *civitates* koje su ulazile u sastav navedenih provincija, posebno onih na graničnom području Dinarida i panonskog bazena. Najvažnije vrelo jeste popis ilirskih naroda i njihovih *civitates* u *Naturalis historia* od Plinija Starijeg, a koji se odnosi na sredinu I. st. n. e.[140] Tako bi *civitates* Breuka, Kolapijana, Oserijata, Kornakata (*Cornacates*) i *Sirmiensium et Amantinorum* pripadali Panoniji, a *civitates* Mezeja, Dindara, Japoda i Dezitijata Dalmaciji. Granice peregrinskih *civitates*, koje su manje – više naslijeđene još iz protohistorijske, predrimske faze su opet sa svoje strane morale slijediti neke zemljopisne odrednice. Krečući se od Drine (koja isto nije bila provincijska granica Ilirika sa Mezijom) granica između Dalmacije i Panonije se vjerojatno kretala rijekom Drinjačom, odatle bi išla na planine Javornik i Konjuh, pa bi se spustila na Krivaju i išla do njenog utoka u rijeku Bosnu. Pratiti granicu zapadno od rijeke Bosne je nešto teže, ali bi se moglo pretpostaviti da je provincijska granična linija išla na gornji tok Usore, pa na riječcu Vrbanja i odatle išla preko Kozare, koja je jedinstveni planinski međaš dinarskog i panonskog svijeta. Tako bi banjalučko područje sjeverno od planina Čemernice i Manjače pripadalo Panoniji, a porječja Plive, srednjeg toka Vrbasa i Sane Dalmaciji.

[140] *Plin. NH.* III, 139 – 144; 147 - 148

Navedeni prostor se prvi put suočio sa rimskim trupama tek kada su Rimljani slomili odbrambenu barijeru koju su činili Delmati i Japodi i to u kasnu zimu i proljeće 33. god. p. n. e. Moguće je pretpostaviti da su pojedini dijelovi ovog prostora bili nezavisni i sve do rata 12. – 9. god. p. n. e. kada je Tiberije (Augustov nasljednik i drugi rimski car) u imperijalni okvir uveo i panonske zajednice. Sa izbijanjem ustanka 6. god. n. e., i današnja sjeverozapadna Bosna se privremeno oslobodila rimske vlasti. Pošto se središnje vojno zapovjedništvo protu-ustaničkih snaga nalazilo u Sisciji pod rukovođenjem Tiberija i njegovog sinovca Germanika, dijelovi ovoga prostora, posebno oni naslonjeni na rijeku Unu, koji su ujedno bili i rudnici željeza, bili su direktno izloženi borbenim operacijama, posebno za vrijeme Tiberijevih kampanja iznurivanja počevši od proljeća 7. god. n. e. Stub otpora na sjeverozapadnoj bojišnici bili su Mezeji. Krajem 7. god. n. e. trupe pod zapovjedništvom Germanika su teško porazile Mezeje (ὁ δὲ δὴ Γερμανικὸς Μαζαίους Δελματικὸν ἔθνος μάχῃ νικήσας ἐκάκωσεν).[141]To m prilikom jedan dio mezejske teritorije je bio izgubljen, vjerojatno onaj ravničarski u donjem toku rijeke Sane. Ipak tek su Pounjske operacije Germanika u kasnu zimu i proljeće 9. god. n. e. i velika ljetna ofanziva iste godine slomile otpor ustanika na sjeverozapadnoj bojišnici.

Nakon ustanka Mezeji i drugi ilirski narodi sa ovog područja su konačno pacifizirani i uključeni u salonitanski konvent provincije Dalmacije. Na osnovi popisa iz sredine I. st. n. e., a čije dijelove prenosi Plinije Stariji, Mezeji su vrlo brojan narod sa 269 dekurija, što bi iznosilo oko 67 000 osoba (*petunt in eam iura viribus discriptis in decurias CCCXLII Delmatae, XXV Deuri, CCXXXVIIII Ditiones,* ***CCLXVIIII Maezei***,). Osnovica te mezejske *civitas* bi bila naslonjena na tok Sane i Srednjeg Vrbasa.[142] Mezejska peregrinska *civitas* se ugasila kada i ostale ilirske autonomne oblasti, najkasnije sa Karakalinom konstitucijom 212. god. n. e. kada se u potpunosti prešlo na municipalnu organizaciju. Krajnji jug ovog prostora, naslonjen na Plivu i dijelove toka Vrbasa je pripadao ilirskom narodu Deura, koji je sredinom I. st.n. e. brojao 25 dekurija, odnosno oko 6 000 osoba.[143]Nažalost, zbog nedostatka odgovarajuće epigrafske građe, nejasna je organizacija municipalnog sustava na nekadašnjem mezejskom području. Sigurno je postojanje, još uvijek sa nepoznatim imenom, samo jedne jedinice municipalnog sustava i to one sa središtem u Šipovu. Možda bi se preko natpisa *ILJug* I, 163 = AE 1958, 0066 iz zaseoka Miloševići, selo Cikote kod Prijedora moglo naslutiti i postojanje još jedne municipalne jedinice koja bi pokrivala donji tok rijeke Sane. Pitanje teritorijalnog određenja *municipium Splonistarum* je još uvijek otvoreno, i za sada se ne može tvrditi da

[141]*Cass. Dio* LV, 32, 4

[142]O *civitas Maezeiorum* v. Patsch, 1898:356 – 364; Bojanovski, 1988:266 - 303

[143]Mesihović, 2009:178 - 179

se nalazio na mezejskom području. Pod auspicijima legata P.Kornelija Dolabele u okviru gradnje velike cestovne mreže, izgrađena je (zaključno sa 16/17. god. n. e.) i cesta „*...a colonia Salonitana ad fines provinciae Illyrici.... cuius viai millia passus sunt CLXVII munit per vexillarios legionis VII et XI...”*.[144] Ova cesta u dužini od 167 rimskih milja (između 245 km. i 251 km.) povezivala je provincijsku prijestolnicu sa panonskim bazenom (dolazio do *Servitiuma*, današnja Bos. Gradiška) preko Zapadne Bosne i oblasti koje su pripadale Mezejima. Cestu su izgradili pripadnici tadašnjeg garnizona, čiju su osnovicu činile VII. i XI. legija.

Od prve decenije IV. st. n. e. započinje i prodor kršćanstva, a u V. st. n. e. i sadašnji bosanski sjeverozapad dijeli sudbinu cijelog Zapadnog Balkana suočenog sa raspadom Imperije i Velikom Seobom naroda. Krajem V. pa sve do Justinijanove rekonkviste, odnosno do 535/6. god. kada su romejske (istočnorimske) trupe preuzele kontrolu nad Dalmacijom i Ilirikom, trajalo je doba obnove antičke civilizacije pod vladavinom ostrogotske dinastije Amala. Sudeći po nalazima i njihovim osobenostima, izgleda da je prostor Sane i Plive bio vrlo aktivan u kasnoantičkom periodu. Ali, uspostava istočnorimske vlasti nije mogla spriječiti konačni kraj antičkog doba. Sa avarsko – slavenskim rušenjem romejske vlasti i naseljevanjem krajem VI. i početkom VII. st. n. e. i područje Plivskog i Sanskog porječja ulazi u mediavelno doba.[145]

[144] O Dolabelinoj cestovnoj mreži v. *CIL* III 3198, a=10156, a+3200 (Solinski natpis); *CIL* III 3201=10159+3198, b=10156, b (Solinski natpis); Bojanovski, 1974

[145] Posebno veliki i razorni avarsko -slavenski upad Dalmacija je doživjela sa provalom iz 597. god., kada su napadači osvojili grad koji se po Teofilaktu zove …Βόγκειὲ.., a po Teofanu …Βάλκηὲ.. i razorili još oko 40 utvrda (koji su predstavljali i refugije) i gradića (Barišić – Rajković – Krekić – Tomić, 1955:121 – 122). Kada bi se nazivi ovog grada koji prezentiraju Teofilakt i Teofan transkribirali na latinični tekst u bizantskom izgovoru dobili bi *Vogkeis* i *Valkes*, Međutim potrebno je imati u vidu da je ovaj grad pripadao latinskoj jezičnoj zoni koja upotrebljava glas *b*, koji je iščezao u bizantskom, kao i u modernom grčkom i bio nadomješten sa glasom *v*. To bi značilo da je ovaj grad, nosio ime koje je počinjalo sa glasom *b*. To bi ga možda moglo povezati sa lokalitetom *Baloie* (poznatom preko Pojtingerove karte VI, 2 i Ravenjanina IV, 19), na putu *Salona-Servitium*. Ovaj grad je sigurno predstavljao važnije upravno i uopće središte u okvirima provincije čim bi ga oba ova autora i spominjali, i čim mu je gravitirao veći broj drugih gradića i utvrda/refugija. On je možda i bio glavni cilj i dobitak upada avarskih i njima savezničkih i podčinjenih snaga. Sam grad se nalazio negdje uz duž puta Servitium-Salona ili Sirmijum-Argentaria-sarajevsko polje-Salona kojim su vjerojatno prodirale invazorske snage. Napad iz 597. god. je bio veliki i opsežan napad Avarskog kaganata jer ga je osobno predvodio kagan i jer su upotrebljene i ratne mašine. Ali prilikom povratka, podzapovjednik romejskih snaga Guduj?in, podrijetlom German, je u gustim šumama današnje Bosne dočekao invazorske snage, napao i potukao ih. O ovom napadu iz 597. god. v. Piteša, 2003:473

3.2 Mezejsko ime van matične teritorije

1.

CIL IX, 2564

Boiano

Bovianum Undecimanorum, Samnium

Literatura : Patsch, 1896:134-135; Isto, 1898:362-364; Bojanovski, 1988:61, fus. 31; 147, fus. 18; 267

RI•VESPASIA / MAX•TRIB•POTES / N•VII•IMP•XIIII•P•P•C / …….EX TESTAM / 5• MARCELLI•7•LEG•XI•CL / AEF•CIVITATIS•MAEZE / IATIVM•PRAEF•CHOR•III•ALP / MANORVM•II•VIR•I•D•QVINQV / ONI COLONIAE

[Imp(eratori) Caesa]ri Vespasia[no] / [Aug(usto) pont(ifici)] max(imo) trib(unicia) potes[t(ate) VI] / [co(n)s(uli) VI desig]n(ato) VII imp(eratori) XIIII p(atri) p(atriae) c[ens(ori)] / ex testam[ent(o)] /5 [...] Marcelli 7(centurionis) leg(ionis) XI Cl[aud(iae)] / [pr]aef(ecti) civitatis Maeze[iorum] / [...]iatium praef(ecti) c(o)hor(tis) III Alp[inor(um)] / [...]manorum IIvir(i) i(ure) d(icundo) quinqu[enn(alis)] / [patr]oni coloniae

IMP · CAESARI · VESPASIANO
AVG · PONT · MAX · TRIB · POTEST · VI
COS · VI · DESIGN · VII · IMP · XIIII · P · P · CENS
EX TESTAMENT
· MARCELLI · Ↄ · LEG · XI · CL · P · F
P · P · LEG · EIVSD · PRAEF · CIVITATIS · MAEZEIOR
ET · CIVITAT · DAESITIATIVM · PRAEF · CHOR · III · ALP · ET
CIVITATIS · MELCOMANORVM · II · VIR · I · D · QVINQVENN
PATRONI COLONIAE

Slika 3.2.1 : rekonstrukcija teksta po Patschu, 1898:363

Imperatoru, Cezaru Vespazijanu Augustu, vrhovnom svećeniku, tribunske vlasti 6. godina, izabranom konzulu 7. put, imperatoru 14. put, ocu domovine, cenzoru,... testamentom... Marcel, centurion XI. Legije Klaudiju, Vjerne i Odane,... prefekt *civitas*

Mezeja i *civitas* Dezitijata, prefekt 3. Alpske kohorte i *civitas* Melkumana, duovir *iure dicundo*, kvinkenales, patron kolonije...

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
MARCELL	Marcel	-	.-

Na natpisu iz Samniuma se nalazi epigrafski dokaz o postojanju mezejske peregrinske *civitas*. Riječ je o natpisu izvjesnog Marcela (*Marcellus*), legionara i centuriona XI. legije (od 42. god. n. e. sa dodatkom *Claudia pia fidelis* C.P.F, koji je imala i VII. legija) , stacionirane u Dalmaciji do 69. god. n. e., pronađenom u Bovianum Undecimanorum-Samnium.[146] Sam natpis je ustvari prilično oštećen i nedostaju mu čitavi dijelovi teksta. Ono što se može iz sačuvanog dijela teksta sigurno odgonetnuti je da je natpis datiran po Vespazijanu (najvjerojatnije oko 75. god. n. e.), i da je Marcel, kao centurion XI. legije bio prefekt *civitas* Mezeja i još jedne *civitas*, od čijeg imena je ostao očuvan i jasno čitljiv samo zadnji dio-IATIVM, koje se rekonstruira kao DAESITIATIVM, znači u obliku koji je identičan onim koji se nalazi na solinskom natpisu. Odmah zatim se spominje ponovo upravljanje u svojstvu prefekta kohortom III. Alpinorum i još jednom zajednicom od koje je isto tako ostao sačuvan samo zadnji dio imena-MANORVM, što se isto rekonstruira u oblik MELCOMANORVM.[147]

Da to što Mezeji pripadaju salonitanskom, a Dezitijati naronitanskom konventu nema veze u vezi Marcelove prefekture dokazuje i to što je on bio prefekt i Melkumanima, a i to što je Marcel bio prefekt (neka vrsta nadzornika i kontrolora) auksilijarne III. Alpske konjičke kohorte, koja je možda bila stacionirana na Humcu.[148] U slučaju natpisa iz Bovianuma mi možemo sa velikom sigurnošću smatrati da njegovi i tvorac i naručilac nisu bili ni etnički ni narodnosno ni jezični (u smislu maternjeg govora) povezani sa Mezejima.

[146] U Arheološkom leksikonu BiH, Tom I, 1988:33 se potpuno pogrešno navodi da je *Marcellus centurio* bio pripadnik VII. legije C.P.F.

[147] O natpisu *CIL* IX 2564 Bovianum Undecimanorum v. Patsch, 1896:134-135; Isto, 1898:362-364; Bojanovski, 1988:61, fus. 31; 147, fus. 18; Međutim i u slučaju ovog natpisa postoji izvjesna konfuzija jer se kod Patscha na jednom mjestu (1896:133, fus. 6; 134) on navodi kao *CIL* IX 2864, a na drugom (1898:363) kao *CIL* IX 2564, čega se drži i Bojanovski (1988:61, fus. 31) i Arheološki leksikon BiH, Tom I, 1988:33.

[148] Ova bi sugeriralo na to da kontrolu nad auksilijarnim trupama Rimljani nisu prepuštali slučaju i samo oslanjanju na lojalnost domaćih ljudi (što im se uostalom više puta i «obilo od glavu» kao npr., prilikom izbijanja ustanka 6 god.n.e., kada su pobunu izazvali skupljeni auksilijari). Spomenuta činjenica je potpuno u skladu i sa podatkom sa *CIL* V 3346 iz Verone, u kojem se kaže da je Japode i Liburne (odnosno njihove pomoćne jedinice) u *bello Batoniano* predvodio Rimljanin moguće upravo sa titulom prefekta. Znači prefekti su načelno smatrani za upravljače provincijskih peregrinskih zajednica i njihovih vojnih jedinica, odnosno osobe kojima je povjeren precizirani mandat.

2.

CIL XVI, 14 = *CIL* III, p 850 (p 1959)

Solin

Salona

Literatura : Patsch, 1898:359; Bojanovski, 1988:269 – 270, fus. 19- 20

Imp(erator) Caesar Vespasianus Aug(ustus) pont(ifex) / max(imus) tr(ibunicia) pot(estate) II imp(erator) VI p(ater) p(atriae) co(n)s(ul) III desig(natus) / IIII veteranis qui militaverunt in / classe Ravennate sub Sex(to) Lucilio Basso / qui sena et vicena stipendia aut plura / meruerunt et sunt deducti in Panno/niam quorum nomina subscripta / sunt ipsis liberis posterisque eorum / civitatem dedit et conubium cum // uxoribus quas tunc habuissent cum / est civitas i(i)s data aut siqui caelibes / essent cum iis quas postea duxissen<t=I> / dumtaxat singuli{s} singulas Non(is) April(ibus) / Caesare Aug(usti) f(ilio) Domitiano Cn(aeo) Pedio Casco co(n)s(ulibus) / ***Platori Veneti f(ilio) centurioni Maezeio*** */ descriptum et recognitum ex tabula / aenea quae fixa est Romae in Capitolio ad / aram gentis Iuliae de foras podio sinisteriore / tab(ula) I pag(ina) II loc(o) XXXXIIII // Imp(erator) Caesar Vespasianus Aug(ustus) pont(ifex) / max(imus) tr(ibunicia) pot(estate) II imp(erator) VI p(ater) p(atriae) co(n)s(ul) III desig(natus) / IIII veterani(s) qui militaverunt in / classe Ravennate sub Sex(to) Lucilio / Basso qui sena et vicena stipendia / aut plura meruerunt et sunt de/ducti in Pannoniam quorum no/mina subscripta sunt ipsis libe/ris posterisque eorum civitatem / dedit et conubium cum uxoribus / quas tunc habuissent cum / est civi/tas iis data aut siqui caelibes essent / cum iis quas postea duxissent dum/taxat singuli{s} singulas Non(is) April(ibus) / Caesare Aug(usti) f(ilio) Domitiano Cn(aeo) Pedio Casco co(n)s(ulibus) / Platori Veneti f(ilio) centurioni / Maezeio / descriptum et recognitum ex tabula / aenea quae fixa est Romae in / Capitolio ad aram gentis Iuliae de / foras podio sinisteriore tab(ula) I / pag(ina) II loc(o) XXXXIIII // T(iti) Iuli Rufi Salonit(ani) eq(uitis) R(omanis) / P(ubli) Vibi Maximi Epitaur(i) eq(uitis) R(omani) / T(iti) Fani Celeris Iadestin(i) dec(urionis) / C(ai) Marci Proculi Iadestin(i) dec(urionis) / P(ubli) Caetenni Clementis Salon(itani) / P(ubli) Luri Moderati Risinitan(i) / Q(uinti) Poblici Crescentis Iadest(ini)*

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
Plator	Plator	-	Domorodačkog porijekla
Veneti	Venet	-	Otac Platora

Ovaj natpis sa datacijom od 5. IV. 71. god. n. e. navodi podatak o Platoru, sina Veneta, koji je časno otpušten iz ratne mornarice, ravenske flote u rangu centuriona. On potvrđuje prisustvo Mezeja, pripadnika jednog kontinentalnog ilirskog naroda i u mornaričkoj službi.

3.

CIL III, 6383

Salona

Literatura : Bojanovski, 1988:266, fus. 1; 272, fus. 39

L(ucius) Trebius L(uci) f(ilius) / Exoratus ann(orum) XII / L(ucius) Trebius Veter pat(er) / Pieris hunc titulum / posuit matercula / nato erepto a fa/to finibus Maezeis / nunc siqu(i)d manes / sapiunt in mollibus um/bris conprecor ut ma/tris sit tibi gratus honos / Coelia Pieris filio / et vi{i}ro posuit

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
L(ucius) Trebius Exoratus	Lucije Trebije Eksorat	*Trebius*	Dječak star 12 godina
L(ucius) Trebius Veter Pieris	Lucije Trebije Veter Pier	*Trebius*	Otac L.T. Eksorata
Coelia	Koelija	-	Majka L.T.Eksorata

4.

CIL VIII, 9377 (p 1983)

Caesarea, provincia Mauretania Caesariensis

Literatura : Bojanovski, 1988:266, fus. 1; 271

DAZAS SCENI F MA /IVS EQVES COH VI DELMA/TARVM TVRMA LICCONIS / ANNORVM XXVII STIPENDIORVM X

Dazas Sceni f(ilius) Ma[eze]/ius eques coh(ortis) VI Delma/tarum turma Licconis / annorum XXVII stipendiorum X

Dazas, sin Skena, Mezej, konjanik 6. Dalmatinske kohorte, turma Likonija, godina 27, u službi 10 (godina op. a.)

Sačuvani oblik	Ime osobe	*nomen*	Informacije

na natpisu			
DAZAS	Dasas	-	Domorodačkog porijekla
SCENI	Sken	-	Domorodačkog porijekla

Pored službe u mornarici, Mezeji su bili vrlo aktivni i u auksilijarnim jedinicama stacioniranim širom Imperije.

5.

CIL VIII, 9384

Caesarea, provincia Mauretania Caesariensis

Literatura : Patsch, 1898:359; Bojanovski, 1988:266, fus. 1; 271

LICCAIVS CARVI F NATIONE MA/EZEIVS EQVES COH VII DELMA/TARVM VIXIT ANNIS XXX

Liccaius Carvi f(ilius) natione Ma/ezeius eques coh(ortis) VII Delma/tarum vixit annis XXX

Likaj, sin Karva, mezejske nacije, konjanik 7. Dalmatinske kohorte, živio godina 30[149]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
LICCAIVS	Likaj	-	Domorodačkog porijekla
CARVI	Karv	-	Domorodačkog porijekla

6.

CIL XIII, 7581 (4, p 128)

Wiesbaden

Aquae Mattiacorum, provincia Germania superior

Literatura : Patsch, 1910:180; Bojanovski, 1988:266, fus. 1; 271

[149] v. i CIL VIII, 21040 = D 02577 isto iz *Caesarea* : *Licaius Iauletis f(ilius) miles c(ohortis) VII / Delmatarum turma Anni / annorum XXVII stipendior(um) / XI h(ic) s(itus) e(st) heres ex testamento fecit*

DASSIVS DA/ETORIS FIL / MAESEIVS / MIL COH V /5 DELMATARVM / AN XXXV STI / XVI H S E

Dassius Da/etoris fil(ius) / Maeseius / mil(es) coh(ortis) V /5 Delmatarum / an(norum) XXXV sti(pendiorum) / XVI h(ic) s(itus) e(st)

Dasije, sin Detora, Mezej, vojnik 5. Dalmatinske kohorte, godina 35., u službi 16 (godina op. a.), na ovom mjestu je.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
DASSIVS	Dasij	-	Domorodačkog porijekla
DA/ETORIS	Detor	-	Domorodačkog porijekla

7.

ILJug III, 1927

Hardomilje, Ljubuški

Literatura : Patsch, 1910:180.; Isto, 1912:133, fig. 61; Bojanovski, 1988:266, fus. 1

IVS BASTARNI / MO MAEZAEVS / S COH I BELGARVM 7 / ITVTI SIG ANNO /5 STIP XV F I CVRA/ VALERIVS MAXI/ VS HERES

[Das]sius Bastarni / [f(ilius) do]mo Maezaeus / [mile]s coh(ortis) I Belgarum 7 (centurion) / [Rest]ituti sig(nifer) annor(um) /5 [---] stip(endiorum) XV t(estamento) f(ieri) i(ussit) curav/[it] Valerius Maxi/[min]us heres

Dasius sin Bastarna, rodom Mezej, vojnik 1. Belgijske kohorte, centurion, signifer, godina.... u službi 15 (godina op. a.) ....???????

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
IVS	Dasij	-	Domorodačkog porijekla
BASTARNI	Bastarn	-	Domorodačkog porijekla
VALERIVS MAXI/ VS	Valerij Maksim	-	-

Ovaj natpis otkriva jedan vrlo zanimljiv detalj. Dasij je sin osobe sa imenom Bastarn. Pod nazivom Bastarni poznat je jedan narod germanske pripadnosti koji je naseljavao područje između istočnih Karpata i Dnjepra, znači krajnje sjeveroistočne granice Balkanskog poluotoka. Da li bi ovo značilo da se jedan Bastarn naselio među Mezeje,

postao pripadnik njihove *civitas* (primio njihovo „građanstvo“). Ova mogućnost je vrlo moguća, jer je njegovo ime ustvari etnonim, što ukazuje da je kao stranac (iako je postao pripadnik mezejske *civitas*) bio primarno zvan svojim nazivom svoga etničkog porijekla, a ne pravim osobnim imenom, koje je bilo germansko i za Mezeje neobično, pa i teško izgovarati. Supruga Bastarna je vrlo vjerojatno bila Mezejka, dok je njihov sin potpuno identificiran sa mezejskom pripadnošću. Natpis ukazuje i na otvorenost ilirskih politija, odnosno peregrinskih *civitates*, za primanjem i apsorbiranjem stranaca i da ilirski narodi nisu bili zatvorene zajednice zasnovane samo na genetskom i rodovskom porijeklu.

Na ovih sedam natpisa, koji su pronađeni van mezejske teritorije, a na kojima se spominje mezejsko ime detektirano je ukupno 14 osobnosti (bez prefekta Marcela). Od toga je sigurno deset osoba mezejskog ili nekog drugog domorodačkog porijekla, dok četiri osobe i prefekt Marcel, najvjerojatnije nisu pripadali, niti bili porijeklom iz mezejske zajednica. Od 14 detektiranih individualnosti 13 je muškog roda (od čega jedan dječak mlađi od 15 godina), a 1 je žena.

3.3 Mezejsko i deursko područje

1.

CIL III, 13237 p. 2270

Mujdžići, Jajce

1933. god.

Literatura : Sergejevski, 1938:103, br. 7; Isto, 1938 A:57 -58; Bojanovski, 1988:291

MAXIM O / CARISSIMO / QVEM POSVIT / IN VIX VINCENTIA

Maxim[in]o/ carissimo / quem posuit / in [p(ace???)] vix(it) Vincentia

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MAXIM O	Maksimin	Nepoznato	Moguće suprug Vinkentie
VINCENTIA	Vinkentia	Nepoznato	Dedikant spomenika

Slika 3.3.1
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:103

2.

Gromile, Metaljka, Jajce

1937. god.

Literatura : Sergejevski, 1938:104, br. 8; Isto, 1938 A:62

AIA QVIETIS / SIMA QVONDAM

Slika 3.3.2
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:104

3.

ILJug I, 148.

Jajce

Literatura : Sergejevski, 1951:305-306, br. 10; sl. 8. (B); Bojanovski, 1988:291; 294, fus. 49

VREL / MARCEL / VS•PIIS

[--- A]urel[i---] / [---] Marcel[l---] / [---]us piis[sim---] / [

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
[--- A]urel[i---] / [---] Marcel[l---]	Aurelije Marcel	*Aurelius*	-

Slika 3.3.3
Preuzeto iz Sergejevski, 1951:306, sl. 8

4.

ILJug I,149

Carevo polje, Peratovci, Jajce

Jesen 1939. god.

Literatura : Sergejevski, 1941:19-20, br. 3, sl. 3; Bojanovski, 1988:294, fus. 49; 250 Noy - Panayotov - Bloedhorn, 2004:20-21, Nr. 1

M• // ARSA / ORORI E/NFILCI /5 IOSE M/EMORIA P/OSVIC

[D(is)] M(anibus) // Arsa[e] / [s]orori e/nfilci(!) /5 Iose(s) m/emoria(!) p/osuit(!)

Bogovima Manima, Arsi žalosnoj i nesretnoj, Joses u sjećanje postavi

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
ARSA	Arsa	Nepoznato	U nepoznatnom odnosu sa Josesom
IOSE	Joses	-	Možda jevrejskog porijekla

Hebrejsko i aramejsko ime Iose/Jose je etimološki povezano sa hebrejskim Yosef, odnosno Josip, Josif i Jusuf, i bilo je vrlo popularno u Mišnaik/Mishnah i Talmudskom periodima. Ime Yosef/Josip/Josif/Jusuf se može prevesti kao "Bog je povećao/dodaje". Ako je Joses jevrejskog porijekla, onda bi ovo bio najraniji Jevrej (bar po porijeklu) koji se poznaje po imenu na prostoru današnje Bosne i Hercegovine. Zanimljivo je da Joses spomenik diže posvećujući ga Bogovima Manima, a ne u skladu sa abrahamističkim vjerovanjima, što je rezultat činjenice da on živi, vjerojatno sam, u jednoj sredini koja je potpuno nejevrejska i samim tim se morao prilagođavati.

Slika 3.3.4
Slika preuzeta iz Sergejevski, 1941:19, sl. 3

5.

ILJug I,150

Crkvina, Divičani, Jajce

1939. god.

Literatura : Sergejevski, 1951:305, br. 8.; Bojanovski, 1988:295, fus. 55

] / [---] FLAV[---] / [---]ADC(?)[---] / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
FLAV[---]	Flavije	*Flavius*	-

6.

ILJug I,151

Kuprešani, Jajce

1939. god.

Literatura : Sergejevski, 1951:305, br. 9; Tbl. I, sl. 3.; Bojanovski, 1988:294, fus. 49; 250

FELICIT[---]

Možda je riječ o imenu osobe.

Slika 3.3.5
Preuzeto iz Sergejevski, 1951:Tbl. I, sl. 3

7.

ILJug III,1619. (B)

Mitreum, Jajce

Literatura : Sergejevski, 1937:15, br. 4; Imamović, 1977:450 – 451, sl. 234

INV

Inv[icto ?

Slika 3.3.6
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:451, sl. 234

8.

ILJug III, 1620

Crkvina, Divičani, Jajce

Literatura : Sergejevski, 1938:105, br. 9; Bojanovski, 1988:295, fus. 55

D M / MAXI / LICI / --- /5 ICVE / LIV / ----

D(is) M(anibus) / [---] Maxi[---] / [--- infe]lici[ssi]/[mus? ---] /5 [---]icve[---] / [---]liv[---] / [------]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MAXI	Maksim	Nepoznato	-

Slika 3.3.7
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:105

9.

CIL III, 13981 = *ILJug* III,1618

Brdo, Katina, Jajce

Literatura : Truhelka, 1892 A:320, sl. 6; Patsch, 1894 A:766 – 767, sl. 3; Isto, 1910:190 – 191; Imamović, 1977:354 – 355, sl. 78

I O M / DEPVLSORI / AENEAS / PROCLIANVSAE /5 DEM RESTIT // LIBENS

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Depulsori / Aeneas(?) / Proclianus ae/5dem restit[uit?] / [---](?) libens

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Depulsoru, Eneja? Proklijan obnovi rado

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AENEAS / PROCLIANVS	Eneja Proklijan	*Proclianus*	-

Slika 3.3.8
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:355, sl. 78

10.

CIL III, 9864a.[150]

Vaganac (Janj), Vagan, Jajce

Literatura : Hörmann, 1890:306-308; Patsch, 1890:367-368; Bulić, 1890:408-412; Bojanovski, 1974:115; Isto, 1988:267, fus. 6; 296; Wilkes, 1976:267, br. 23; Imamović, 1980:31 – 32; Mesihović, 2010:328 - 329, fus. 28.

L•ARRVNTHVS / CAMIL VS CRI / NIA VS•LE PR / PR•C AE ARIS AV /5 GERMANICI•IVDICEM / DEDIT•M COELIVM 7 / LEG•VII•INTER•SAPVAT / MATINOS•VTFINES / RET•ET•TERMINVS•P

[150] Prvi koji se pozabavio natpisom u Vagancu bio je Kosta Hörmann, koji je pogrešno pripisao natpis Luciju Aruntusu Kamilu Luzitancu, odaslanom pretoru Klaudijevog brata Germanika, uslijed čega je Kosta Hörmann datirao nastanak natpisa u drugu deceniju I. st. n. e. (Hörmann, 1890:306-308). Mišljenje Hörmanna je već iste godine ispravio Carl Patsch (1890:367-368) jasno vezujući nastanak međašnog natpisa za vrijeme namjesnikovanja Lucija Aruncija Skribonijana, ali ne dajući nikakvu dalju i detaljniju analizu. Konačno je opet iste godine i to isto u Glasniku Zemaljskog muzeja, Frane Bulić u svome članku (1890:408-412) ponudio detaljnu analizu međašnog natpisa i rekonstrukciju samog teksta. Na natpis u Vagancu se šire osvrnuo i Ivo Bojanovski u svome radu o rimskim cestama u Bosni i Hercegovini (Bojanovski, 1974:115), i pozivajući se na Momsena izrazio sumnju u Bulićevu rekonstrukciju, preciznije rečeno u spomen Ematina (Lamatina) na natpisu, tj. u njihovu identifikaciju sa **….MATINOS.** Općenito o uređivanju granica među zajednicama Ilirika, kasnije Dalmacije v. Bulić, 1890:407 – 408; Wilkes, 1976; Imamović, 1980.

L(ucius) Arruntius / Camil[l]us [S]cri/[bo]nia[n]us le[g(atus)] pr[o] / pr(aetore) C(ai) [C]ae[s]aris Au[g](usti) /5 Germanici iudicem / dedit M(anium) Coelium 7(centurionem) / leg(ionis) VII inter Sapuates / [et La]matinos ut fines / [rege]ret et terminus p[on(eret)]

Lucije Aruncije Kamil Skribonijan, namjesnik cara, augusta Gaja Germanika (Kaligule), odredi za sudiju Manlija Koelija, centuriona VII. legije, da uredi granice i postavi međaše među Sapuatima[151] i Ematinama.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
M COELIVM	Marko Koelije	*Coelius*	Centurion VII. legije i arbitar u međašnjim pitanjima. Neilirskog porijekla.

Slika 3.3.9
Preuzeto iz Hörmann, 1890:306

11.

Crkvina, Majdan, Mrkonjić Grad

Mart 1898. god.

[151] Naselje *Sapua* se spominje kod Ravenjanina (IV, 19). Nastavak /*ua*/ se smatra tipično ilirskim (uporediti *Salthua*/Riječani i *Butua*/Budva). Garašanin, 1967:121. Tako bi i ovaj nastavak upotrebljavan u toponimiji bio još jednim dokazom jezičnog (na stupnju međusobne razumljivosti različitih narječja i dijalekata) jedinstva Zapadnog Balkana u periodu prije uspjeha romanizacije.

Literatura : Patsch, 1900:176, sl. 7; Isto, 1902:107-108, fig. 45.

RI BONO DEF / SEPVLTVS IN / N AN ORVM CX / FIXSIT

[--- pat]ri bono def(unctus) / [in ---] sepultus in / [---]n(---) an(n)orum CX / <v=F>ixit

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
RI???	-	Nepoznato	Preminuo u 60. godini

Slika 3.3.10
Slika preuzeta iz Patsch, 1900:176, sl. 7

12.

CIL III, 13238.

Bjelajce, Mrkonjić Grad

Oktobar 1969. god.

Literatura: Patsch, 1893:86; Bojanovski, 1988:272; 291; 298 – 300 i fus. 77 - 78

D•M• / P•AEL•TER /LLE FILIE D / AN II? AEL /5 ET CASIA M /XIMA

D(is) M(anibus) / P(ubliae) Ael(iae) Ter[tu]/ll(a)e fili(a)e d(e)[f](unctae) / an(norum) II? Ael(ius) [Maximus] /5 et Cas(s)ia M[a]/xima [p(osuerunt)]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
P•AEL•TER /LLE	Publija Elija Tertula	*Aelius*	Djevojcica umrla u 2. ili 3. godini
AEL	Elije	*Aelius*	Otac P. Elije Tertule
CASIA M /XIMA	Kasija Maksima	*Cassius*[152]	Majka P. Elije Tertule

13.

CIL III, 13984 = *ILJug* I,152.

Donja Pecka, Mrkonjić Grad

Literatura : Patsch, 1894 A:766, sl. 2; Sergejevski, 1951:310, br. 18; Tbl. II, sl. 1.; Bojanovski, 1988:272; 285

AELINEPOSET / DASASARBO/NISPATRICARIS / SIMOQVIVIXIT /5 ANNLXXBMMEMORIAMP

Aeli(o) Nepos et / Dasas Abbo/nis (filii) patri caris/simo qui vixit /5 ann(os) LXX b(ene) m(erenti) memoriam p(osuerunt)

Elije Nepos i Dasas Abonis, sinovi najdražem ocu koji je živio 70 godina, zaslužnom u sjećanje postaviše

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AELINEPOS	Elije Nepos	*Aelius*	-
DASASARBO/NIS	Dasas Arbonis	Domorodačko porijeklo	Brat Elija Neposa
PATRI	-	Domorodačko porijeklo	Otac Elija Neposa i Dasasa

Ovo je vrlo zanimljiv natpis, jer je vjerojatno nastao za vrijeme Hadrijanove vladavine ili neposredno nakon nje. Dok je jedan brat dobio rimsko građanstvo i praktično postao Rimljanin, drugi brat (koji je već kulturno romaniziran) i otac su još uvijek sa domorodačkom pripadnošću. Ovo je jedan vrlo lijep primjer političko – pravne, ali i kulturne romanizacije ne samo na plivsko – sanskom području, nego i uopće na prostoru

[152] U Dokleji se spominje izvjesni Tit Kasije Valerije Epidijan, sin Valerija Marcijana i Epidije Tat (koja pripada Epidijima, uglednom romaniziranom domorodačkom rodu Dokleje) →*ILJug* III, 1830 : *D(is) M(anibus) s(acrum) T(ito) / Cassio Valer/io Epidiano qui / vixit an(nos) XV / m(enses) XI d(ies) XXVII /5 Val(erius) Marcian/us et Epidia Ta/tta parentes / filio pientissimo.* Garašanin, 1967:197

današnje Bosne i Hercegovine. I bez obzira na različite političko – pravne pripadnosti, ova porodica još uvijek ima snažnu centrifugalnu snagu. Natpis i potvrđuje da je upravo II. st. (uz sami početak III. st. do 211. god. n. e.) period najvećeg intenziteta dodjele rimskog građanstva peregrinima provincije Dalmacije, posebno njen unutrašnjosti. I to je i razdoblje konačne transformacije starog još iz perioda protohistorijske nezavisnosti domaćeg, narodnosnog identiteta u opći rimski i antički identitet.

Sličan primjer se nalazi i na natpisu (*ILJug* III, 1853 : *Caius Epicadi f(ilius) princeps / civitatis Docl(e)atium hic situs / hoc fieri iussit genitor sibi et / suis set(!) fili eius Plassus Epicadus /5 Scerdis Verzo et summa adiecta / eff<e=I>cit(!) istud opus est pietas natique / hoc auxsisse(!) videntur et decorant / facto et docent esse pios*) pronađenom u Riječanima u Crnoj Gori (tada *civitas* Dokleata) u kome se spominje izvjesni Gaj (rimski *praenomen*), sin Epikada (ilirsko – domorodačko ime), princeps Dokleata. Na natpisu su navedeni i Gajevi sinovi Pias, Epikad, Skerdis i Verso koji svi nose ilirsko-domorodačka imena. Pored navedenog natpisa, pronađen je još jedan natpis na kome se spominje Agiro, sin Epikada, princeps kastela Saltua i vjerojatno brat Gaja (*ILJug* III, 1852 : *Agirro Epicadi f(ilio) principi k(astelli) Salthua / et Temeiae Glavi f(iliae) fecit Epicadus f(ilius) / ut primum aetatis complerunt tempora vitae / et genitor fato conditus est tumulo /5 protinus inscripsit pietas nomen matrisque patri(que) / ut legerent cuncti genitoris nomina saepe / hoc decet ut nati componant ossa parentum / et cineri sedem substituat pietas*).[153]

Svi navedeni primjeri jasno ukazuju i na još uvijek prisutnost domaćeg identiteta i njegovih posebnih elemenata (kao onomastike i samim tim jezika, aktivnog učešća u domorodačkim upravnim institucijama i tradicije) kod rimskih građana prve i druge generacije. To jasno govori i da rimski odnos prema novim građanima uopće nije bio krut, nego je bio shvaćan prilično pragmatično kao sredstvo postupnog, ali sigurnog prihvatanja ideje Rimske države kod domorodačkog stanovništva. Neusmnjivo je i takav odnos bio uzrokom konačnog uspjeha procesa romanizacije i prerastanja populacije koja je nekada imala antirimske stavove u lojalne građane i podanike koji se primarno osjećaju i smatraju Rimljanima.

[153] Garašanin, 1967, 95; 148 - 149

Slika 3.3.11
Preuzeto iz Patsch, 1894 A:766, sl. 2

Slika 3.3.12
Preuzeto iz Sergejevski, 1951:Tbl. II, sl. 1

14.

CIL III, 13983

Donja Pecka, Mrkonjić Grad

Literatura: Patsch, 1894 A:765, sl. 1; Imamović, 1977:352 - 353, sl. 77; Bojanovski, 1988:285, fus. 6 - 286

I O VI OP / MAXI MO

Iov(i) Op(timo) / Maximo

Jupiteru, Najboljem, Najvećem

Slika 3.3.13
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:353, sl. 77

15.

CIL III, 14976

Carevac, Pecka, Mrkonjić Grad

Literatura : Patsch, 1895:581 – 582, sl. 14; Bojanovski, 1988:272; 291

MEMORI / LX•AVR / VSNSEME

] memori[ae def(unctae)] / [ann(orum)] LX Aur[elius] / [...]us [i]n se me[renti f(ecit)]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Aur[elius]	Aurelije	*Aurelius-*	-

Slika 3.3.14
Preuzeto iz Patsch, 1895:582, sl. 14

16.

AE 1975, 0677. (B)

Gromile, Šipovo

Literatura : Bojanovski, 1974 A:347 – 350, Tbl. I; Isto, 1988:289, fus. 15

OLLINI / VG SAC• / VREL•VE/ VS•DEC• /5 COH•III A / ITERATA / STATIONE // L P

[Ap]ollini / [A]ug(usto) sac(rum) / [- A]urel(ius) Ve/[r]us dec(urio) [eq(uitum)] /5 coh(ortis) III A[lp(inorum)] / iterata / statione // l(ibens) p(osuit)

Uzvišenom Apolonu, Svetom, Aurelije Ver, dekurion konjice 3. Alpske kohorte …. rado postavi.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VREL•VE/ VS	Aurelije Ver	*Aurelius*	-

17.

ILJug III, 1624.

Šipovo

Literatura : Sergejevski, 1926:157 - 158, sl. 2; Imamović, 1977:384 – 385, sl. 132; Bojanovski, 1988:290 -291

NERVA / SACR•EX VO / L PVBLICIVS / TELESPHOV /5 V•S•L•M

[Mi]nerva[e] / sacr(um) ex vo(to) / L(ucius) Publicius / Telespho[r]u[s] /5 v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Minervi, svetoj, Lucije Publicije Telesfor, zavjet učini rado zasluženo

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
L PVBLICIVS / TELESPHOV	Lucije Publicije Telesfor	*Publicius*	Moguće grčko – orijentalnog porijekla

Slika 3.3.15
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:385, sl. 132

18.

ILJug III, 1623.

Šipovo

Literatura : Patsch, 1910:186, br.1; Imamović, 1977:354 – 355, sl. 79

I O M

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [

Jupiteru, Najboljem, Najvećem

Slika 3.3.16
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:355, sl. 79

19.

ILJug III, 1625

Šipovo

Literatura : Patsch, 1910:186, br. 2, sl. 7; Bojanovski, 1974:109, fus. 326; Imamović, 1977:462 – 463, sl. 251;

SEX•IVL / GRACI / LIS•V•S

// Sex(tus) Iul(ius) / Graci/lis v(otum) s(olvit)

Sekst Julije Gracil zavjet učini

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SEX•IVL / GRACI	Sekst Julije Gracil	*Iulius*	-

Slika 3.3.17
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:463, sl. 251

20.

ILJug III, 1626.

Crkvina, Šipovo

1931. god.

Literatura : Sergejevski, 1938:102, br. 6; Imamović, 1977:426 – 427, sl. 195; Bojanovski, 1988:290

GVSTO•ET / SA

[--- Au]gusto et [---] / sa[crum ---]

Uzvišenom i svetom...

Slika 3.3.18
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:427, sl. 195

21.

ILJug III,1627.

Gromile, Šipovo

1913. god.

Literatura : Sergejevski, 1926:155 - 157, sl. 1; Bojanovski, 1974:109, fus. 321; Isto, 1974 A:354, Tbl. VI; Isto, 1988:289 – 290, fus. 19

C•MINICIO / L•FILIO•PAP•/ FVNDANO VII/ VIR•EPVLONVM•TRIB /5 LEG VII FVLMINATAE/ QVAESTORI•TRIBVNO / EBIS PRAETORI•LEG / POLLINARIS / PIAE /10 VR

C(aio) Minicio / L(ucii) filio Pap(iria) / Fundano VII/vir(o) epulonum trib(uno) /5 leg(ionis) VII (= XII) Fulminatae / quaestori tribuno / [pl]ebis praetori leg(ato) / [leg(ionis) XV A]pollinaris / [---]piae[---] /10 [fidelis ---c]ur[atori

Spomenik je podignut u čast Gaja Minicija Fundana, konzula za 107. god. n. e. i legatu XV. Legije Apolinaris. Nejasno je u kojem se kontekstu nalazi spomenut Minicije Fundan i radi čega mu se podiže spomenik u okolici današnjeg Šipova. Možda je bio patron određene zajednice ili familije koja se nalazila ili prebivala.

Slika 3.3.19
Preuzeto iz Sergejevski, 1926:155, sl. 1

Slika 3.3.20 : Sadašnje stanje
Fotografija S. Mesihović

22.

ILJug III,1628. (B)

Šipovo

1906. god.

Literatura : Patsch, 1910:186 -187, sl. 8; Isto, 1912:141, sl. 66.

D M / TERTVLLAE / INFELICES / SIMAE DEF/5VNCE ANO/RVM XII / PL M

D(is) M(anibus) / Tertullae / infelices/simae(!) def/5unct(a)e an(n)o/rum XII / pl(us) m(inus)

Bogovima Manima, Tertuli nesretnoj, preminuloj godina 12 više - manje

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
TERTVLLAE	Tertula	Domorodačko porijeklo	Djevojčica umrla u 12. godini

Slika 3.3.21
Slika preuzeta iz Patsch, 1910:186, sl. 8

23.

ILJug III,1629

Šipovo

1906

Literatura : Patsch, 1910:137, br. 4, sl. 9; Isto, 1912:141-142, br. 4, sl. 67; Bojanovski, 1974:109, fus. 326

M / M I / VIV

[D(is)] M(anibus) / [---]M[arcus????] I[ulius???] / [---]viv[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
M I???	Marko Julije???	*Iulius???*	-

Slika 3.3.22
Slika preuzeta iz Patsch, 1910:137, sl. 9

24.

ILJug III,1630

Šipovo

1906. god.

Literatura : Patsch, 1910:137 - 138, br. 7, sl. 12

Iulius / sum cum/suetus(!) po/pulo me/ssem ar/bor[um] / [

Slika 3.3.23
Slika preuzeta iz Patsch, 1910:138, sl. 12

Spomenik sa kojega potiće ovaj fragment jesadržavao kalendar u kojem su mjeseci prikazani slikovito.

25.

CIL III, 13237 add. p. 2270

Crkvina, Šipovo

Literatura : Truhelka, 1892 A:318 – 319, sl. 6; Patsch, 1910:185; Isto, 1912:139-140; Sergejevski, 1952:43-46; tab. 1; sl. 1.

FFL APOLLINARI ET HONORIO FILIIS CARISSI / ET FRONTINO FRATRI ET MAXIME MATRI

FFll(avis) Apollinari et Honorio filiis carissi[mis] / et Frontino fratri et Maxim(a)e matri [---?] / [

Flavijima Apolinaru i Honoriju sinovima najdražima i Frontinu bratu i Maksimi majci…

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
FFL APOLLINARI	Flavije Apolinar	*Flavius*	Sin dedikanta
FFL HONORIO	Flavije Honorije	*Flavius*	Sin dedikanta
FRONTINO	Frontin	*Flavius*	Brat dedikanta
MAXIME	Maksima	Nepoznato	Majka dedikanta
-	-	*Flavius*	Dedikant spomenika

Slika 3.3.24
Slika preuzeta iz Truhelka, 1892 A:sl. 5

Slika 3.3.26 : Sadašnje stanje
Fotografija S. Mesihović

26.

CIL III, 13982. = AE 1975, 0676.

Sarići, Šipovo

Literatura : Truhelka, 1892 A:319 – 320; Patsch, 1894 A:768 – 769, sl. 4; Isto, 1910:185; Isto, 1912:140; Bojanovski, 1974:109, fus. 325; Isto, 1974 A:352-353, sl. 1.; Isto, 1988:287 – 288, fus. 3

LLV / RI•/ MAE•ET• / NTISSIMAE /5 IVAE / VERVNT / D•D D•

]L(?)LV /[mat]ri / [opti]mae et / [pie]ntissimae /5 [v]ivae / [pos]uerunt /[l(ocus)] d(atus) d(ecreto) d(ecurionum)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
LLV / RI???	-	Nepoznato	Majka dedikanta???
-	-	Nepoznato	Dedikant spomenika

Iako dosta fragmentaran ovaj natpisi ukazuje na postojanje jedne municipalne institucije – Vijeća dekuriona. Samim tim na prostoru Šipova i doline Plive je moguće sa velikom sigurnošću pretpostaviti postojanje jedne municipalne jedinice. Bojanovski (1974:108 – 110; 1974 A; 1988:287 - 292) pretpostavlja da je municipij u Šipovu nosio naziv *Baloie*. Međutim, činjenica je da Pojtingerova karta spominje pored naselja *Baloie*, još niz naselja koji bi se mogli smjestiti u mezejsko i okolno područje kao što su : *Sarute, Indenea, Leusaba, Lamatis*. Po Truhelki (1892 A:318; 320) rimsko naselje u Šipovu bi bilo *Sarrite* (*Sarute*), a Patsch (1894 A:769) u Šipovo locira *Pelvu*, putnu stanicu/naselje koje se spominje u Antoninovom Itinerariju (269, 5).

27.

ILJug III, 1662.

Srijeda, Gornji Ribnik

1828. god.

Literatura : Sergejevski, 1928:92 – 94, Tbl. I, sl. 3; Bojanovski, 1988:285

O• POS.... ΓAT / IOVINI..... O / IIOII....... SMACXI / MIAN...... OO..OCCA /5 SVSESI NM SCLI / AVITAC .... MIT / IIII F..... PM.... / ..... SV C VISSIM / VXOR OVICIS /10 MIEI IVI /.....

/ o[-]pos[---]tat / iovini[---]o / ioi[---]S Macxi/5mian(!) oo[-]occa/susesi n(?) M[a]scli / Avita c[---]mit / iiii[---] fpm[---] / [---] su c[---]vissim / uxor [---]ovicis /10 [---]miei[---]ivi / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MACXI / MIAN	Maksimijan	Nepoznato	-
AVITA	Avita	Nepoznato	-
VXOR	-	Nepoznato	Supruga možda dedikanta spomenika

Slika 3.3.27
Slika preuzeta iz Sergejevski, 1928:Tbl. I, sl. 3

28.

ILJug II, 775

Troska, Stari Majdan, Sanski Most

Literatura : Paškvalin,1969, 167, br. 3, Tbl. I, sl. 3; Imamović, 1977, 432 - 433, sl. 205; Škegro, 1997, 100, br. 105; Bojanovski, 1988, 280, fus. 11

NEMES PIAE / IN HONO/EM COLLE / ET IANVARI /5 VIL IANVARIVS / EX CORPORE / POSSVIT

Nemes[i] Piae / in hono[r] /em colle[g(ii)] / et Ianuari(i) /5 vil(ici) Ianuarius / ex corpore / possuit(!)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
IANVARI	Januarius	-	Rudarski službenik
IANVARIVS	Januarius	Nepoznato	-

Slika 3.3.28
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:433, sl. 205

29.

ILJug II, 776

Troska, Stari Majdan, Sanski Most

Literatura : Paškvalin, 1969:166 – 167, br. 2, Tbl. I, sl. 2; Imamović, 1977:346 - 347, sl. 62; Škegro, 1997:100, br. 104; Bojanovski, 1988:280, fus. 11

SEDATO / AVC / PRO SAL / AVRELI VIL /5 COLLEGIVS / V•S•L•M

Sedato / Aug(usto) / pro sal(ute) / Aureli(I) vil(ici) /5 collegius(!) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AVRELI	Aurelije	*Aurelius*	Rudarski službenik

Slika 3.3.29
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:347, sl. 62

30.

ILJug II, 777

Troska, Stari Majdan, Sanski Most

Literatura : Bojanovski, 1967 B:191 – 192, sl. 9; Paškvalin, 1969:165 – 166, br. 1, Tbl. I, sl. 1; Imamović, 1977:344 - 345, sl. 61; Škegro, 1997:100, br. 103; Bojanovski, 1988:280, fus. 11

SEDATO / AVC / PRO SA / AVRELI /5 VILICI / COLEG / V•S•L•M

Sedato / Aug(usto) / pro sa[l(ute)] / Aureli /5 vilici / col(l)eg(ae) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVRELI	Aurelije	*Aurelius*	Moguće je riječ o istoj osobi koja se pojavljuje na natpisu *ILJug* II, 776

Slika 3.3.30
Preuzeto iz Imamović, 1977:345, sl. 61

31.

ILJug II, 779 = AE 1973, 0411

Ljubija, Prijedor

Literatura : Sergejevski, 1963:88, br. 1; sl. 1.; Imamović, 1977:422 – 423, sl. 189; Bojanovski, 1988:280, fus. 9; Isto, 1999:140, sl. 5

TERRAE / MATRI / ACRVM / PROSALVT /5 C•IVLAGA /THOPI CON / FERRAR / CALLIMO / PHVS•VIL / 10 V•S•XI K MA / IANO ET FABIAN

Terrae / Matri / [s]acrum / pro salut[e] /5 C(ai) Iul(i) Aga/thopi con(ductoris) / ferrar(iarum) / Callimo[r]/phus vil(icus) /5 v(otum) s(olvit) XI K(alendas) Ma[i(as)] / [Muc]iano et Fabian[o co(n)s(ulibus)]

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
C•IVLAGA /THOPI	Gaj Julije Agatop	*Iulius*	Rudarski službenik
CALLIMO / PHVS	Kalimorf	-	Rudarski službenik

Slika 3.3.31
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:423, sl. 189

Spomenik je postavljen 21. IV. 201. god. n. e.

32.

AE 1973, 0412. = *ILJug* II, 778.

Brdo, Ljubija, Prijedor

Literatura : Sergejevski, 1963:89-90, br. 3; sl. 2.; Imamović, 1977:422 – 423, sl. 190

TERRAE MAT / SACRVM / PRO SALVTE / IMP•CAES•MA /5 AVR•/ AVC•IVLI / ROC PER IANV / VM ET BAS / VIL

Terrae Mat(ri)] / sacrum / pro salute / Imp(eratoris) Caes(aris) Ma(rci) /5 Aur(eli) [Antoni]/[[ni]] Aug(usti) Iuli(anus) [--] / [p]roc(urator) per Ianu/[ari]um et Bas[sianum?] / vil(icus)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
IVLI	Julianus	-	Rudarski službenik
IANV	Januarius	Nepoznato	Moguće ista osoba kao i na natpisu *ILJug* II, 775 iz Troske, Stari Majdan kod Sanskog Mosta.
BAS	Basianum	Nepoznato	Rudarski službenik

Slika 3.3.32
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:423, sl. 190

33.

ILJug II, 780 = AE 1973, 0413. (B)

Brdo, Ljubija, Prijedor

Literatura : Sergejevski, 1963:90, br. 4; sl. 3; Imamović, 1977:424 – 425, sl. 191;

RAE MATRI / AC / SALVTE IMP / I AVR SEVE/5RI PFAVG / AESIAE AVG / PRIMV M/RCVS AVC / IL MAXI /10 AELIANO COS / KAL MAI

[Ter]rae Matri / [s]ac(rum) / [pro] salute Imp(eratoris) [Caes(aris)] / [Marc]i Aur(eli) Seve/5[ri Alexand]ri P(ii) F(elicis) Aug(usti) / [et Gnae]ae S[e]iae Aug(ustae) /Primu[s] M/ [a]rcus Aug(usti) / [v]il(icus) Maxi[mo II et]/10 Aeliano co(n)s(ulibus) / [XI] Kal(endas) Mai[as]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
PRIMV M/RCVS	Primus Markus	-	Rudarski službenik

Slika 3.3.33
Preuzeto iz Imamović, 1977:425, sl. 191

34.

ILJug II, 781 = AE 1973, 0414. (B)

Brdo, Ljubija, Prijedor

Literatura : Sergejevski, 1963:90-91, br. 6; sl. 4; Imamović, 1977:424 – 425, sl. 192.

RAE MATRI / IMP CAES / EVERI / PII FEL AVC /5 AVC / NIC MA / PROC AVC N / S VILOFF / LE AN III ET DIONE II COS

[Ter]rae Matri / [pro sal(ute)] Imp(eratoris) Caes(aris) / [M(arci) Aur(eli) S]everi / [Alex]/[andri] Pii Fel(icis) Aug(usti) /5 [et Mamaeae] Aug(ustae) / [s(ub)? c(ura)? ---]Nic[o]ma[chi] /[---] proc(uratoris) Aug(usti) n(ostri) / [---]s vil(icus) of(ficinae) f(errariae) / [Imp(eratore) A]le[x]an(dro) III et Dione II co(n)s(ulibus)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
NIC MA	Nikomah	-	Rudarski službenik grčko orijentalnog porijekla

Slika 3.3.34
Preuzeto iz Imamović, 1977:425, sl. 192

35.

ILJug I, 157. = AE 1958, 0063.

Brdo, Ljubija, Prijedor

Proljeće 1954. god.

Literatura : Sergejevski, 1957:110 - 111; 124 - 125, br. 2, tab. 1, 4; Isto, 1963:89, br. 2; Imamović, 1977:418 – 419, sl. 186; Bojanovski, 1999:141, sl. 6

TERRAE MATRI SAC/RO SALVTE D N / MP L SEP SEVERI P R / AVC ARAB ADIAB PAR /5 M AVR ANTONINI AVC / …. / IVLIAE AVC M C ET AVC / TITI … ERECVNDVS PROC / AVCC ED CALLIMORPV M /10 VIL FER LENDAS MAIAS / POMPEIAIANO ET I

Terrae Matri sac(rum) / [p]ro salute d(ominorum) n(ostrorum) [I]/mp(eratoris) L(ucii) Sep(timii) Severi P[e]r(tinacis) / Aug(usti) Arab(ici) Adiab(enici) Par(thici) [et] /5 M(arci) Aur(eli) Antonini Aug(usti) / ….. / Iuliae Aug(ustae) m(atris) c(astrorum) et Aug(ustorum) / Titi(us) [V]erecundus proc(urator) / Augg(ustorum) et Callimorp(h)u(s) M…/10 vil(icus) fer(rariarum) [XI Ka]lendas Maias / Pompeiaiano et [Av]i[to co(n)s(ulibus)]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
TITI … ERECVNDVS	Titij Verekund	-	Rudarski službenik
CALLIMORPV	Kalimorf	-	Moguće ista osoba kao i na natpisu *ILJug* II, 779 = AE 1973, 0411 iz Ljubije kod Prijedora.

Slika 3.3.35
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:419, sl. 186

Natpis je postavljen 209. god. n. e. za vrijeme konzulata Pompejana i Avite.

36.

ILJug I, 158. (B) = AE 1958, 0064. (B)

Brdo, Ljubija, Prijedor

Proljeće 1954. god.

Literatura: Sergejevski, 1957:111-112; 124-125, br. 3; tab. 2, 2; Isto, 1963:90, br. 5; Imamović, 1977:420 – 421, sl. 187; Bojanovski, 1988:274

RRAE MATRI / RO SAL•D•N•IMP M / AVR SEVERI / ... I P F•AVC ET /5 EAE AVC MATRI / CASTR•S•C MI / MACRI• V E PRO/ HELIODORVS VI / FF FER POS•XI K M /10 ODESTO•II•ET PROBO CO

[Te]rrae Matri [s(acrum)] / [p]ro sal(ute) d(omini) n(ostri) Imp(eratoris) M(arci) / Aur(eli) Severi [Alexan]/[dr]i P(ii) F(elicis) Aug(usti) et [Iuliae] /5 [Mamma]eae Aug(ustae) matri[s] / castr(orum) s(ub) c(ura) M(arci) I(ulii) / Macri(ni) v(iri) e(gregii)

pro[c(uratoris)] / Heliodorus vi[l(icus)] / [o]ff(icinae) fer(rariae) pos(uit) XI K(alendas) M(aias) /10 [M]odesto II et Probo co(n)[s(ulibus)]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MI / MACRI	Marko Julije Makrin	*Iulius*	Rudarski službenik
HELIODORVS	Heliodor	-	Rudarski službenik grčko – orijentalnog porijekla

Slika 3.3.36
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:421, sl. 187

Ara sa natpisom je postavljena 21. IV. 228. god. n. e.

37.

ILJug I, 159 = AE 1958, 0065. (B)

Brdo, Ljubija, Prijedor

Proljeće 1954. god.

Literatura : Sergejevski, 1957:112; 124-125, br. 4. ; Isto, 1963:92, br. 9; Imamović, 1977:420 – 421,

E MAT / VRI / TII / …. /5 PP / ... /

[Terra]e Mat[ri] / [---]uri / [---] / tii[….] / ... /5 [---]pp / [------]

38.

ILJug I, 163 = AE 1958, 0066

Miloševići, Cikote, Prijedor

Ljeto 1955. god.

Literatura : Sergejevski, 1957:116-118; 124-125, br. 8, Tbl. III; Škegro, 1997:100, br. 106; Bojanovski, 1988:272

D ET PERPETVAE SE- M/CVRITATI/ TATONIAE•PROCV/ LAE•ANN•XXXIII CON /5 PITENT•AVR SVRVS / VET•LEG•X•G•EX BF ET / MM•AVR III•OPTATVS / ET FIRMINIANVS MA /TR• INFELICISSIME/10 ET LIBERT•AVR BAOSVS / ET SVMPA•ET ZIPANDVS / ET•QVINTVS ET CARO/NI• LIBERT Q / HH F C

D(is) et perpetuae se- M(anibus) /curitati / Tatoniae Procu/lae ann(orum) XXXIII con(iugi) /5 pitent(issimae) Aur(elius) Surus / vet(eranus) leg(ionis) X G(eminae) ex b(ene)f(iciario) et / m(agistri) m(unicipii) Aur[e]lii Optatus / et Firminianus ma/10tr(i) infelicissim(a)e /10 et libert(i) Aur(elii) Baosus / et Sumpa et Zipandus / et Quintus et Caro/ni libert(o) q[ui et] / h(eredes) f(aciendum) c(uraverunt).

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
TATONIAE PROCV/5 LAE	Tatona Prokula	Domorodačko porijeklo	Živjela 33 godine
AVR SVRVS	Aurelije Surus	*Aurelius*	Suprug Tatone Prokule i veteran X. legije Gemina
AVR•OPTATVS	Marko Aurelije Optat	*Aurelius*	Sin Tatone Prokule
FIRMINIANVS	Firmian	*Aurelius*	Sin Tatone Prokule
AVR•BAOSVS	Aurelije Baosus	*Aurelius*	Oslobođenik porodice Aurelija

SVMPA	Sumpa	*Aurelius*	Oslobođenik porodice Aurelija
ZIPANDVS	Zipandus	*Aurelius*	Oslobođenik porodice Aurelija
QVINTVS	Kvint	*Aurelius*	Oslobođenik porodice Aurelija
CARO/NI	Karon	*Aurelius*	Oslobođenik porodice Aurelija

Ovo je jedan od najzanimljivijih natpisa, prvo jer se na njemu nalazi spomenuto devet osoba, od toga čak pet oslobođenika. Druga zanimljivost je što on indicira postojanje municipalne jedinice u prijedorskom području, u kojoj je bila naseljena navedena aurelijevska veteranska porodica. Možda je ova municipalna jedinica imala i aurelijevski epitet u svome imenu, jer bi njeno osnivanje bilo vezano za nekog od aurelijevskih careva.

Slika 3.3.37
Preuzeto iz Sergejevski, 1957:Tbl. III

39,

CIL III, 13240. (B) = *ILJug* I,161. (B) = AE 1958, p. 21 s. n. 65. (B)

Briševo, Ljubija, Prijedor

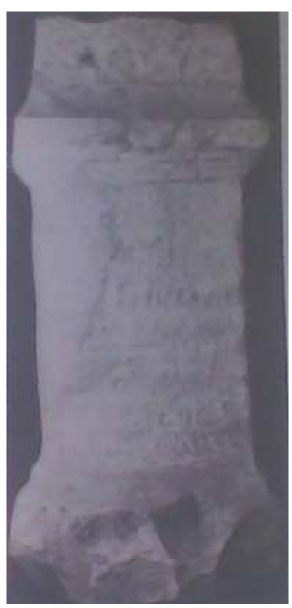
Do 1893. god.

Literatura : Sergejevski, 1957:114-116, br. 7, Tbl. II, sl. 3; Sergejevski, 1963:91, br. 7; Imamović, 1977:402 – 403, sl. 159

DEO LIBER / ATRI SAC / LVTE D / ... /5... / EVERAE AVGN / SCCO TIANI FIR / IPRAVGN / VCVNDVSVILFER AR /10 XI KAL M

[I(ovi) O(ptimo) M(aximo)] Deo Liber(o) / [Terrae M]atri sac(rum) / [pro sa]lute d(ominorum) [nn(ostrorum)] / ----- /5 ----- / [M(arciae) S]everae Aug(ustae) n(ostrae) / s(ub) c(ura)] Co[ss](i)tiani Fir/[m]i pr(ocuratoris) Aug(ustorum) n(ostrorum) / [I]ucundus vil(icus) fer[r]ar(iarum) /10 XI Kal(endas) M(aias) [.....]

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
CO TIANI FIR	Kositan Firm	-	Rudarski službenik
VCVNDVS	Jukund	-	Rudarski službenik

Slika 3.3.38
Preuzeto iz Imamović, 1977:403, sl. 159

40. *CIL* III, 13239 = *ILJug* I, 162. = AE 1958, p. 21 s. n. 65.

Briševo, Prijedor

Do 1893. god.

Literatura : Radimsky, 1891 B:439; Sergejevski, 1957:112-114, br. 6; tab. 1, 3; sl. 1; Sergejevski, 1963:92, br. 8; Imamović, 1977:352 – 353, sl. 76; 426 – 427, sl. 193

MAT / MI / NO II / ESCALINIO /5 SVPCVR / … / ROMERC / IVSVILOFF / RR XI KAL /10 M… / … /

[Terrae] Mat/[ri ---]mi / [---]no[--]ii[---] / [--]Escalinio(?) /5[---] sup(!) cur(a) / [------] / [p]ro(curatoris) Merc/[ur]ius vil(icus) off(icinae) / [fe]rr(ariae) XI Kal(endas) /10 M(aias) [---](?) / [------](?)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
ESCALINIO	Eskalin	-	Rudarski službenik
MERC / IVS	Merkurij	-	Rudarski službenik

Slika 3.3.39
Preuzeto iz Imamović, 1977:427, sl. 193

41.

ILJug I, 164.

Miloševići, Cikote, Prijedor

Literatura : Sergejevski, 1957:118-120, br. 9, sl. 3; Bojanovski, 1988:271, fus. 27

D•M / VLP MATE/RA AN XXXV / AEL QVARTV /5 VXORI FE/CIT

D(is) M(anibus) / Ulp(ia) Mate/ra an(norum) XXXV / Ael(ius) Quartu(s) /5 uxori fe/cit

Bogovima Manima, Ulpija Matera, godina 35, Elije Kvart supruzi učini

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VLP MATE/RA	Ulpija Matera	*Ulpius*	-
AEL QVARTV	Elije Kvart	*Aelius*	Suprug Ulpije Matere i dedikant spomenika

Slika 3.3.40
Preuzeto iz Sergejevski, 1957:119, sl. 3

42.

ILJug II, 764 = AE 1968, 0415. (B)

Majdanište, Maslovare, Novi Grad

Literatura : Sergejevski, 1965:7-15; sl. 1. 2a; Paškvalin, 1970:19 – 28; Imamović, 1977:440 – 441, sl. 215

I O M DET CAS // MAVRFLAVSSI / MDVSLM

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) D(olicheno) et Cas[to](ri?) // M(arcus) Aur(elius) Flav(iu)s s(acerdos) I(ovis) [O] (ptimi) / M(aximi) D(olicheni) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MAVRFLAVS	Marko Aurelije Flavije	*Aurelius*	-

Slika 3.3.41
Preuzeto iz Imamović, 1977:441, sl. 215

43.

ILJug II, 765.

Japra, Crkvina, Maslovare, Novi Grad

Literatura : Imamović, 1977:312 – 313, sl. 4; Škegro, 1997:100, br. 107

SILVANIS / AVG•SAC / CALLIMOR/PHVS•AVG /5 N•VERNA / DIS•P•V•S

Silvanis / Aug(ustis) sac(rum) / Callimor/phus Aug(usti) /5 n(ostri) verna / dis(???) p(???) v(otum) s(olvit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
CALLIMOR/PHVS	Kalimorf	-	Moguće ista osoba kao i na natpisu *ILJug* II, 779 = AE 1973, 0411 iz Ljubije kod Prijedora, kao i na natpisu *ILJug* I, 157. = AE 1958, 0063. isto iz Ljubije kod Prijedora.

Slika 3.3.42
Preuzeto iz Imamović, 1977:313, sl. 4

44.

ILJug II, 766.

Crkvina, Maslovare, Novi Grad

Literatura : Basler, 1977:143, Tbl. XVII, sl. 4.; Škegro, 1997:100, br. 108

[---]PR AVG[---] / [---]IIII / [

[---]pr(ocurator) Aug[usti] / [---]IIII / [

Riječ je isto o rudarskom službeniku.

45.

ILJug II, 767.

Majdanište, Maslovare, Novi Grad

Literatura : Basler, 1977:156 – 157; Škegro, 1997:100, br. 109.

Aurelius Aug[….

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Aurelius	Aurelije	*Aurelius*	Možda dio carskog imena

46.

ILJug II, 768.

Majdanište, Maslovare, Novi Grad

Literatura : Basler, 1977:Tbl. XVII, sl. 5; Škegro, 1997:101, br. 110

] / EA(?)[---] / CAL[---]

47.

ILJug II, 769.

Crkvina, Maslovare, Novi Grad

Literatura : Basler, 1977:149, Tbl. XVII, sl. 1; Škegro, 1997:101, br. 111.

CTOVALI(?)I(?)[---] / NDT[---] / [

48.

ILJug II, 771.

Crkvina, Maslovare, Novi Grad

Literatura : Basler, 1977:Tbl. XV, sl. 1.; Škegro, 1997:101, br. 113.

MM / C•F•F / XXVI / ---

M(arc-) M[---] / C(ai) f(ili-) T[---] / XXVI[---] / [

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
M	Marko	Nepoznato	-
C	Gaj	Nepoznato	Možda otac Marka

49.

ILJug II, 772.

Crkvina, Maslovare, Novi Grad

Literatura: Basler, 1977:143, Tbl. XV, sl. 2.; Škegro, 1997:101, br. 114.

O ili D /--- / PROB / XXV /----

D(is)(?) [M(anibus)](?) / [------](?) / prob[---] / XXV[---] / [&

50.

ILJug II, 773.

Crkvina, Maslovare, Novi Grad

Literatura : Basler, 1977:Tbl. XV, sl. 3; Škegro, 1997:101, br. 115.

] / [---]S•MA(?)[---] / [---]L•AV[---] / [---]C(?)[---] / [

51.

ILJug II, 770.

Maslovare, Crkvina, Novi Grad

Literatura: Basler, 1977:142; sl. 6.

]M[

52.

CIL III, 14972

Crkvina, Gornji Agići, Japra, Novi Grad

1897. god.

Literatura: Patsch, 1898 A:496 – 499, sl. 4 i 5; Sergejevski, 1934:7 – 8, br. 5; Imamović, 1977:462 - 463, sl. 249; Bojanovski, 1988:274

a) NI SVORVMQVE / OMNIVM / PHILOCY / RIVS LIB /5 EX VOTO / POSVIT / ET TEMPV

]/ni suorumque / omnium / Philocy/rius lib(ertus) /5 ex voto / posuit / et temp[l]u(um)

b) TITVIT / ID IVLI / IMP DN C / GORDIANO /5 AVC II ET / POMPEIANO / COS

[res]tituit / Id(ibus) Iuli(s) / Imp(eratore) d(omino) n(ostro) C(aesare) / Gordiano /5 Aug(usto) II et/ Pompeiano / co(n)s(ulibus)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
PHILOCY/RIVS	Filokir	-	Oslobođenik

Slika 3.3.43 Slika 3.3.44
Slike preuzete iz Imamović, 1977:249, a i b

53.

ILJug III, 1482.

Crkvina, Gornji Agići, Novi Grad

1921. god.

Literatura : Sergejevski, 1934:7 - 8, br. 5; Imamović, 1977:460 – 461, sl. 248

SACR / PROSAL / MAAECILI / HILARIA /5 I….

sacr(um) / pro sal(ute) / Ma(rci) Aecili / Hilaria(e?) /5 i[------]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MAAECILI / HILARIA	Marcija Ecilija Hilarija	*Aecilius*	-

Slika 3.3.45
Preuzeto iz Imamović, 1977:461, sl. 248

54.

AE 1983, 0738. (B)

Blagaj, Japra, Novi Grad

Literatura: Imamović, 1977:352 – 353, sl. 74

I•O•M / SACR / P•VO / LVSI /5 VS•S

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / sacr(um) / P(ublius) Vo/lusi/5 us s(olvit) [l(ibens) m(erito)]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
P•VO / LVSI /5 VS	Publije Volusije	*Volusius*	-

Slika 3.3.46
Preuzeto iz Imamović, 1977:353, sl. 74

55.

ILJug III, 1479 = AE 1934, 0201.

Glavica, Blagaj Japra, Novi Grad

Literatura : Sergejevski, 1934:7, br. 4; sl. 4. ; Imamović, 1977:350 – 351, sl.73

I O M CON / S ATORI / NI

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Con/s[erv]atori / [---]ni[

Slika 3.3.47
Preuzeto iz Imamović, 1977:351, sl. 73

56.

ILJug III, 1480

Japra, Budimljić, Novi Grad

Literatura : Sergejevski, 1934:9, br. 7

D • I M / RES•TI•TV•TO• BE/NE•MERITO•MAR/ELACON•IVX /5 ME•MORIA•FECIT / VIXS• AN• LX

D(is) I(nferis) M(anibus) / Restituto be/ne merito Mar/[c]el(l)a(e) coniux / memoria(m) fecit / vixs(it!) an(nos) LV

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MAR/ELA	Marcela	Nepoznato	-
-	-	Nepoznato	Suprug Marcele i dedikant spomenika

Slika 3.3.48
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:9

57.

ILJug III, 1481

Japra, Budimljić, Novi Grad

Literatura : Sergejevski, 1934:8 – 9, br. 6

D / MEMOR/RVNTI / ET MARC /5 S V I M C

D(is) [M(anibus)] / memor[iam fece]/runt i[…] / et Marc[…] / su[…]i m c[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MARC	Marko	Nepoznato	-

Slika 3.3.49
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:8

58.

ILJug III, 1479a

Blagaj, Novi Grad

Literatura : Sergejevski, 1940 A:12, br. 2, sl. 3; Bojanovski, 1988:271, fus. 31

D M / VLP NONN /TIONI•AN•XL / CAMP MARCIA/5NVS•V•S•ET / IVL•MARCIAN / PAREN•PII / I IVET

D(is) M(anibus) / Ulp(io) Nonn[a?]/ tioni an(norum) XL / Camp(anius) Marcia/5nus v(ivus) s(ibi) et. / Iul(iae) Marcian[ae] / paren(ti) pii / i ivet

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VLP NONN /TIONI	Ulpije Nontion	*Ulpius*	Otac dedikanta
CAMP MARCIA/5NVS	Kampan Marcijan	*Ulpius*	Dedikant
IVL•MARCIAN	Julija Marcijana	*Iulius*	Majka dedikanta

Slika 3.3.50
Preuzeto iz Sergejevski, 1940 A:12, sl. 3;

59.

CIL III, 8376a (p 2127, 2328,159) = *CIL* III, 13242

Rakanske Barice, Novi Grad

Literatura : Truhelka, 1890:96 – 97, sl. 4; Patsch, 1893:87; Isto, 1895:578, fus. 1; Isto, 1898 A:494 ;

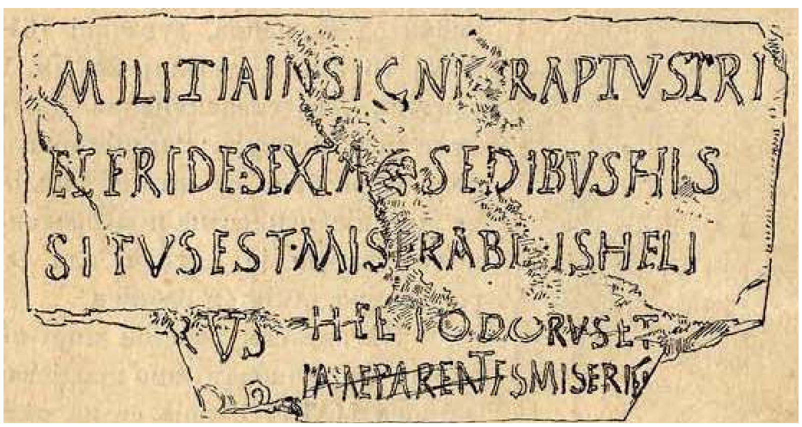
MILITIAINSIGNIRAPTVSTRI/ETERIDE•SEXTA•SEDIBVSHIS / SITVSEST•MISERABILIS HELI/...RVS HELIODORVS ET... /5 TIANEPARENTESMISERI FI

Militia insigni raptus tri/eteride sexta sedibus his / situs est miserabilis Heli/[odo]rus Heliodorus et [...] /5 [...]tiane parentes miseri fi[

Ugrabljen za slavne vojne u osamnaestoj godini, položen je na tom mjestu jadni Heliodor. Postaviše nesretnom sinu Heliodor i …tiane, roditelji

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
HELI/...RVS	Heliodor	-	Sin dedikanata spomenika. Poginuo kao vojnik.
HELIODORVS	Heliodor	-	Otac poginulog vojnika. Moguće grčko – orijentalnog porijekla.
*[…]*TIANE	Katijana????	Nepoznato	Majka poginulog vojnika

Ovaj natpis otkriva snažnu emocionalnu žalost roditelja za izgubljenim sinom, koji je poginuo za slavne vojne (ne navedeno koje). Jedna osoba pod imenom Heliodor, vilikus rudnika željeza iz Japre, se pojavljuje i na natpisu *ILJug* I, 158 = AE 1958, 0064 iz Ljubije kod Prijedora. Možda je stariji Heliodor ista osoba kao i spomenuti vilikus,

Slika 3.3.51
Preuzeto iz Truhelka, 1890:96, sl. 4

60.

CIL III, 14336,3 (p 2328,179) (fragment cigle)

Rakanske Barice, Novi Grad

Literatura : Patsch, 1898 A:495 – 496, sl. 3; Isto, 1914:186, fus. 1, sl. 69

VIVAS E / QVI LATER / QVI EA CE

Vivas e[t ama] / qui later[cla fecit et] / qui ea ce(perit?

Slika 3.3.52
Preuzeto iz Patsch, 1898 A:496, sl. 3

61. Crkvina, Maslovare, Novi Grad

Literatura : Sergejevski, 1934:28, br. 46; Basler, 1977:150, Tbl. XVII, sl. 3; Škegro, 1997:107, br. 161

SISC(ia), tegula

Slika 3.3.53
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:28, br. 46

62. Svjetiljke :

a) Crkvina, Masloavare, Novi Grad : FORTIS (između 1962 i 1967); Basler, 1977:Tbl. XIX, sl. 1; Škegro, 1997:108, br. 163

b) Crkvina, Masloavare, Novi Grad : CERIALIS (između 1962 i 1967); Basler, 1977:Tbl. XIX, sl. 2; Škegro, 1997:108, br. 164

c) Crkvina, Masloavare, Novi Grad : L•L•C (između 1962 i 1967); Basler, 1977:Tbl. XIX, sl. 3; Škegro, 1997:108, br. 165

d) Crkvina, Masloavare, Novi Grad : NERI (između 1962 i 1967); Basler, 1977:Tbl. XIX, sl. 4; Škegro, 1997:108, br. 166

e) Tuk, Šipovo, : JEGIDI; Patsch, 1910:183 (izgubljena)

63. *Terra sigillata* :

a) Crkvina, Masloavare, Novi Grad : ...DIALO... (između 1962 i 1967); Basler, 1977:Tbl. XX, sl. 1; Škegro, 1997:108, br. 174

b) Crkvina, Masloavare, Novi Grad : ...SALLVSTIVS... (između 1962 i 1967); Basler, 1977:Tbl. XX, sl. 8; Škegro, 1997:108, br. 175

64. Miljokazi :

a) *CIL* III, 13334, Lanište, Ključ : LXVI[II]

b) *CIL* III, 13335, Kopjenica, Ključ : *Ti(berius) C[l]a[udius Imp(erator)] / Caesar Aug[u]stus / Germanic[u]s / pont(ifex) max(imus) tr(ibunicia) po[t(estate)] VII /5 imp(erator) XIIII c[o(n)s(ul) I]III p(ater) pa(triae) / cen[s]or / LXIX*

Ovaj miljokaz potvrđuje da je kroz mezejsko područje rimska cesta prošla 47/48 god. n. e., za vladavine cara Klaudije (vl. 41. – 54. god. n. e.)

Na mezejskom i deurskom području je evidentirano, preko do sada otkrivenih epigrafskih spomenika više - manje 78 osobnosti. Od toga je najviše onih sa nepoznatim gentilnim imenom (19 = 24, 3%), Državnih, vojnih i rudarskih funkcionera i službenika evidentirano je ukupno 18 (23 %), uključujući i centuriona arbitra Koelija sa natpisa *CIL* III, 9864a i konzula Fundana sa natpisa *ILJug* III,1627. Državnih rudarskih službenika u rudnom pojasu od Japre do Ljubije je bilo 16 (20, 5 %), a u ovaj broj su uključeni i oni rudarski službenici koji su nosili julijevsko (dvojica koja se spominju na natpisima *ILJug* II, 779 = AE 1973, 0411 i *ILJug* I, 158. (B) = AE 1958, 0064. (B)) i aurelijevsko (jedan koji se spominje na natpisu *ILJug* II, 776) gentilno ime. Osoba sa carskim gentilnim imenima ukupno je evidentirano 23 = 29, 4 %, naravno ako se u ovaj zbir uključi moguće spominanje jednog Aurelija sa natpisa *ILJug* II, 767 (možda je u ovom slučaju i riječ o dijelu imena nekog od careva, a ne o posebnoj osobi sa aurelijevskim imenom). U ovom području su evidentirane možda i 4 osobe sa domorodačkim imenima, šest oslobođenika, 4 osobe sa drugim gentilnim imenom, 3 osobe sigurno grčko – orijentalnog porijekla (sa

napomenom da se i među onima koji su uvedeni u red rudarskih službenika nalazi značajan broj osoba koje su bile grčkog ili istočnog porijekla), Broj oslobođenika je vjerojatno viši, jer u njihov zbir nisu uzeti i pojedini službenici rudnika koji su možda bili oslobođenici. Zanimljivo je da se u jajačkom području nailazi i na jednog možda Jevreja. U rodnom pogledu, ubjedljivo je najviše muškaraca i to 64, dok je prepoznato 14 žena (od čega su 2 sigurno djevojčice).

3.4 Splonum

1.

CIL III, 1322 (p 1400)

Zlatna/*Ampelum, provincia Dacia*

D(is) M(anibus) / T(itus) Aur(elius) Aper Delmata(!) princ(eps) / adsignat(us) ex m(unicipio) Splono / vix(it) ann(os) XXX Aur(elius) Sat/tara lib(ertus) patr(ono) optimo p(osuit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
T(itus) Aur(elius) Aper	Tit Aurelije Aper	*Aurelius*	-
Aur(elius) Sat/tara	Aurelija Satara	*Aurelius*	-

Splonum je jedna od najiteresantnijih lokacija na prostoru provincije Dalmacije. Njegov najstariji spomen vezan je za Veliki Ilirski ustanak od 6. do 9. god. (*Cass. Dio* L, 11, 1-2…Σπλαῦνον...), kada se našao na udaru Germanikove Pounjske ofanzive u proljeće 9. god. n. e. Sudeći po Dionovom opisu Splonuma, on je za vrijeme Ustanka, a znači i ranije, bio klasično gradinsko naselje, koje se nalazilo sjeverno, istočno ili zapadno od naselja *Raetinum,* koji se poglavito ubicira na lokalitetu Golubić, južno od Bihaća ili na nekom drugom bližem lokalitetu u biščanskom Pounju koje u sebi sadrži više odlika brdsko-planinskog i od prirode dobro utvrđenog položaja. U vrijeme nastanka natpisa na kojima se spominje Splonum, a interesantno je da se nijedan o njih nije našao na prostoru samoga Splonuma ili njegovog agera, ovo nekadašnje ilirsko gradinsko naselje se transformiralo u gradsko naselje antičkog tipa koje je bilo i upravno i urbano sjedište istoimenog municipija→*municipium Splonistarum.* Splonum se od više istraživača

smještalo na najrazličitija mjesta unutar prostora provincije Dalmacije (Stari Majdan na Sani, Vital kod Otočca, Šipovo, Komine kod Pljevalja).[154]

2.

CIL III, 2026 (p 1030)

Solin

Salona

T(ito) Flavio / T(iti) f(ilio) Tro(mentina) / Agricolae / decur(ioni) col(oniae) Sal(onitanae) / aedili IIvir(o) iure / dic(undo) dec(urioni) col(oniae) Aequi/tatis IIvir(o) q(uin)q(uennali) disp(unctori) / municipi(i) Riditar(um) / praef(ecto) et patron(o) coll(egii) / fabr(um) ob merita eius coll(egium) / fabr(um) ex aere conlato / curatori rei pub(licae) Splonis/{s}tarum trib(uno) leg(ionis) X G(eminae) P(iae) F(idelis)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
T(ito) Flavio / Tro(mentina) / Agricolae	Tit Flavije Tromentin Agrikola	*Flavius*	-
T(iti)	Tit	*Flavius*	Otac T.F. Agrikole iz tribe Tromentina

3.

CIL III, 8783 (p 2136, 2326)

Solin

Salona

D(is) M(anibus) / P(ublio) Ael(io) Rastoriano / eq(uo) p(ublico) decur(ioni) IIviro / et q(uin)q(uennali) munic(ipii) [Bu]/tatium(?) dis[p(unctori) ci]/vitat(is) Naron[ens(ium)] / q(uinquennali) municipp(ium) Azina[tium] / Splonistarum Ar[upin(atium)] / et Ael[i]ae

[154] O najrazličitijim ubikacijama Splonuma v. pregled kod Pašalić, 1975:411-414; Arheološki leksikon BiH, Tom I, 1988:163; Bojanovski, 1988:255, fus. 36; 290-291; Zaninović, 1995:112-113 (riječ je o jednoj vrlo studioznoj i detaljnoj analizi). Najrealnije bi ga, kako to Bojanovski (1974 A:359) predlaže, bilo smjestiti nedaleko od Une, međutim njegovo kasnije preciznije lokaliziranje Splonuma na ili oko lokaliteta Donje Vrtoče na Uncu kod Drvara, je ipak malo suviše udaljeno od mogućeg položaja Splonuma.

Procili[anae(?)] / defunct(ae) ann(orum) [...] / Albia Crisp[ina(?) coniugi] / incompara[bili et fi]/liae infelicissim[ae] / et sibi

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
P(ublio) Ael(io) Rastoriano	Publije Elije Rastorijan	*Aelius*	Suprug dedikanta spomenika
Ael[i]ae Procili[anae	Elija Procila	*Aelius*	Kćerka dedikanta spomenika
Albia Crisp[ina	Albija Krispina	-	Dedikant spomenika

4.

ILJug I, 73

Komine, Pljevlja

Municipium S....

Serapidi / et Isidi M(arcus) / Ulp(ius) Gellia/nus eq(ues) R(omanus) / cur(ator) Arben/si(um) Metlensi(um) / Splonista(rum) / Malvesati(um)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
M(arcus) / Ulp(ius) Gellia/nus	Marko Ulpije Gelijan	*Ulpius*	-

Na natpisima na kojima se spominje Splonum (nijedan nije pronađen na prostoru današnje Bosne) evidentirano je osam osobnosti od toga dvije sa flavijevskim, jedna sa ulpijevskim, dvije sa elijevskim i dvije sa aurelijevskim gentilnim imenom dok je jedna osoba sa drugim gentilnim imenom. Od 8 „splonumskih“ individulnosti 6 je muškaraca i 2 žene (moguće uključujući i jednu djevojčicu).

3.5 Zaključak

Od ukupno 100 (sve poznate sa epigrafskih spomenika) osoba čije se (trajnije ili privremeno) življenje na mezejskom području ili na prostoru Splonuma može utvrditi za antički period :

13. 20 osoba je sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim ili teško razumljivim gentilnim imenom.
14. 14 osoba je sa domorodačkim imenom.

15. 3 osobe imaju julijevsko gentilno ime.
16. 7 osoba je sa flavijevskim gentilnim imenom.
17. 4 osobe su sa ulpijevskim gentilnim imenom.
18. 6 osoba je sa elijevskim gentilnim imenom.
19. 10 osoba je sa aurelijevskim gentilnim imenom.
20. 8 osoba ima druga gentilna imena.
21. 3 osobe su sa grčkim imenom.
22. 6 je oslobođenika.
23. 1 osoba je možda jevrejskog porijekla.
24. 18 osoba su državni funkcioneri i službenici rudnika

Na osnovi prezentiranog najviše je nosilaca carskih gentilnih imena (29 =29, 5 %), od čega najviše ima osoba sa aurelijevskim imenom (8 = 8, 1 %). Ipak je indikativan nizak procent nosilaca aurelijevskog gentilnog imena npr. u odnosu prema Gornjoj Bosni i Podrinju. Rudnički pojas od Japre do Ljubije je bio uzrokom i pojave znatnog broja stranaca, koji u natpisima dominiraju upravo na ovom rudničkom pojasu od Japre do Ljubije. U rodnom pogledu veliku većinu opet zauzimaju muškarci sa 83 osobnosti (od čega je jedan dječak sigurno mlađi od 15 godina) u odnosu pema 17 žena (od čega su sigurno 3 djevojčice). Kao i u slučaju srednjeg Podrinja veliki debalans u rodnom prezentiranju na natpisima je rezultat velikog broja natpisa koje postavljaju državni funkcioneri i službenici, koji su u rimsko doba uvijek samo muškarci. Tamo gdje je slabije prisustvo državnih funkcionera, rodni debalas je znatno manji.

Tabelarni prikaz i grafikon

- onomastika -

Oblast	Total	I.	II.	III.	IV.	V	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
MiVMT	14	10	-	-	-	-	-	3	-	1	-	-	-
Mez.	78	4	3	5	3	4	8	4	3	19	6	1	18
Spl.	8	-	-	2	1	2	2	1	-	-	-	-	-

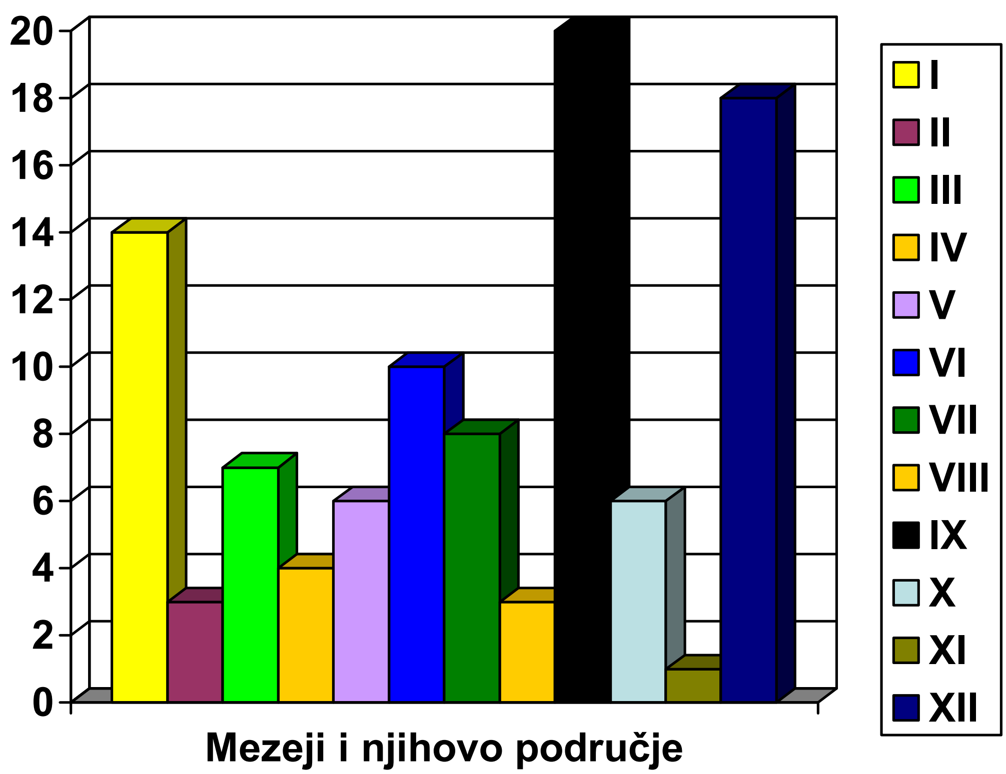
Legenda :

I.	Domorodačko porijeklo
II.	Julijevci
III.	Flavijevci
IV.	Ulpijevci
V.	Elijevci
VI.	Aurelijevci
VII.	Druga gentilna imena
VIII.	Grčka, helenizirana i orijentalna imena
IX.	Nepoznato
X.	Oslobođenici
XI.	Jevrejska imena
XII.	Državni funkcioneri i službenici (uključujući i rudarske službenike, centuriona arbitra i konzula Fundana).

MiVMT – Mezejsko ime van mezejske teritorije

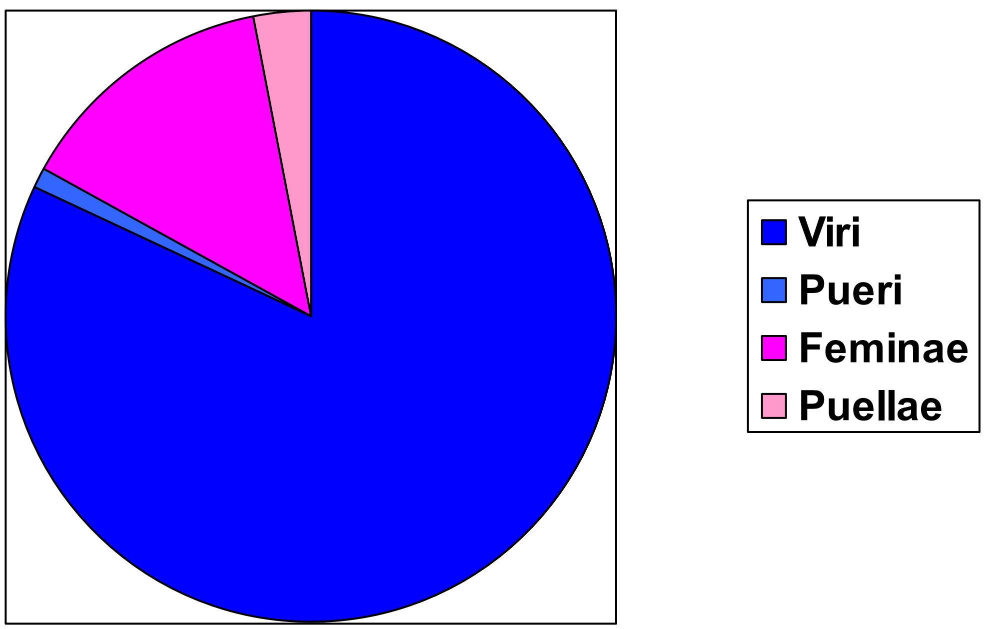
Mez. – Mezejsko i deursko područje

Spl. - Splonum

Tabelarni prikaz i grafikon
- rodni i starosni odnosi -

Oblast	Total	Viri muškarci	*Pueri* dječaci	*Feminae* žene	*Puellae* djevojčice
MiVMT	14	12	1	1	-
Mez.	78	64	-	12	2
Spl.	8	6	-	1	1

4. IAPODIA TRANSALPINA ET SARDEATES (PARS BOSNAE)

4.1 Historijska pozadina

Krajnji sjeverozapad današnje Bosne, odnosno područje poznato danas kao Cazinska Krajina, je u protohistorijskom i antičkom razdoblju bio i krajnji kontinentalni, sjeverni i istočni doseg raspostriranja Japoda. Ovaj narod je spadao među najpoznatije i najveće ilirske narode, o čemu svjedoće mnogi grčki i rimski pisci. Zahvatajući sjeverozapadne oblasti Balkanskog poluotoka, Japodi su se u protohistorijskom razdoblju nalazili uklješteni između keltskih naroda i politija i rimsko – italskog ekspanzionizma. Duže od stotinu godinu bili su barijera rimskom prodiranju u unutrašnjost Zapadnog Balkana sa njegovog sjeverozapadnog pravca. Međutim, konačno su bili pobijeđeni 35. god. n. e. kada se na njih obrušila velika vojna sila pod neposrednim zapovjedništvom tada trijumvira Oktavijana, a kasnije prvog rimskog cara i Augusta. Tom prilikom, rimske trupe su prvi put pokorile i ono japodsko područje koje historičar Apijan naziva onostrana Japodija.[155] I Kasije Dion (XLIX, 35, 1) u opisu Oktavijanovih borbi sa Japodima 35. god. p. n. e. razlikuje «dvije grupe» Japoda, odnosno one na bližoj strani planina, koji su naseljeni ne daleko od mora i one na planinskim vrhovima, zaravnima i koji su na daljoj strani. Za vrijeme Velikog Ilirskog ustanka od 6. do 9. god. n. e., japodska narodnosna zajednica se vjerojatno podijelila na dva dijela. Sudeći po natpisu *CIL* V 3346 iz Verone[156] : BATONIANO PRAEFVI / IAPVDIAI ET•LIBVRN / SIBI ET•LIBERTIS / T F I (*bel]/[lo] Batoniano praefui / [prov(inciai!)] Iapudiai(!) et Liburn(iai!) / sibi et libertis / t(estamento) f(ieri) i(ussi)*), Japodi su se nalazili na protu-ustaničkoj strani. Međutim, spominjanje *Raetinium* kao bitnog i snažnog ustaničkog uporišta kod Kasija Diona[157], relativizira svrstavanje Japoda na ustaničku stranu. *Raetinium* se poglavito ubicira na lokalitetu Golubić, južno od Bihaća ili na nekom

[155] *App. Ill.*17 – 21; Za Apijana, odnosno njegovo vrelo, su «Alpe» u konkretnom opisu Oktavijanovog zaposjedanja zapadnog Balkana dinarski planinski lanac a ne neka posebna planina, kao uostalom i za mnoge druge antičke pisce (Strabon, Plinije Stariji).

[156] v. sliku : Suić, 1991-1992: 59

[157] O bici za *Raetinum* v. *Cass. Dio* LVI, 11, 3-7; Mesihović, 2009 B

drugom bližem lokalitetu u biščanskom Pounju koje u sebi sadrži više odlika brdsko-planinskog i od prirode dobro utvrđenog položaja (u obzir dolaze i lokaliteti Ripač i Sokolac i dr.).[158] To je je značilo da je japodska jedinica praktično bila pocijepana na lojalni i ustanički dio. Ustanku su se sigurno pridružile japodske zajednice u Pounju i na zapadnom pravcu od Une prema rijeci Kupi, a kuda su i prošle prve ustaničke jedinice koje je predvodio Baton Dezitijatski. Za razliku od ovih pravaca, ustaničke snage (posebno one inicijalne nastale od pobunjenih pomoćnih jedinica) nisu prodrle na glavno japodsko područje u Lici, Velebitskoj zoni i Kvarnerskom zalivu pa su zajednice sa ovog prostora ostale lojalne Rimu. Ovaj prostor je bio poprište teških i važnih okršaja i bitaka za vrijeme Ustanka, počevši od bitaka koje je 6. god. n. e. vodio Baton Dezitijatski sa svojim jedinicama protiv XX. legije pod zapovjedništvom Valerija Mesalinusa. Čitavo Pounje, kao i porječje Kupe bile su ustanički odbrambeni bastion na sjeverozapadnoj bojišnici koje je zbog okrenutosti prema Sisciji, glavnom zapovjednom centru protu-ustaničkih snaga, doživjelo znatna stradanja. Ovaj bastion je slomljen tek za vrijeme velike Pounjske ofanzive (kasna zima ili rano proljeće 9. god. n. e.) kada su rimske i druge protu-ustaničke jedinice pod zapovjedništvom Germanika uz vrlo žestok i ogorčen otpor i sopstvene vrlo velike gubitke, uspjele slomiti ustaničke odbrambene linije i zauzeti gradinska naselja Splonum, *Raetinium* i Seretion. Nakon završetka Ustanka, japodska peregrinska *civitas* je pripadala provinciji Gornji Ilirik/Dalmacija, nastaloj disolucijom nekadašnje jedinstvene provincije Ilirik (*Illyricum*). Kroz samu Cazinsku krajinu, odnosno područje zapano od rijeke Une, je prolazila provincijska granica između Dalmacije i Panonije. Granica je sigurno pratila razvođe porječja rijeka Gline i Une, U tome slučaju cazinsko područje je pripadalo Dalmaciji i japodskoj *civitas*, a kladuško Panoniji i peregrinskoj *civitas* Kolapijana. Po *Naturalis historia* od Plinija Starijeg (III, 139) Japodi su zajedno sa Liburnima ulazili u sastav skardonitanskog konventa provincije Dalmacije (*...conventum Scardonitanum petunt lapides et Liburnorum civitates XIIII...*). Japodi su dijelili sličnu sudbinu sa ostalim domorodačkim narodima provincije Dalmacije. Postupno je i njih prvo zahvatio proces kulturne romanizacija, a kasnije i pravno – političke romanizacije. Najkasnije do 212. god. n. e. nestala je japodska *civitas* i

---

[158] Pašalić, 1975: 414-415; Arheološki leksikon BiH, Tom I, 1988:144; Bojanovski, 1988:51; 310; 314-317

Inače čitav taj dio bosanskog Pounja, koje gravitira Bihaću i uglavnom se nalazi južno od njega, bio je sudeći po čitavom nizu nalaza, jedan vrlo bitan prostor za japodsku narodnosnu i političku zajednicu i za vrijeme nezavisnosti i za vrijeme rimske vladavine. Tu se nalazi i vrelo Privilice koje je sudeći po pronađenim arama sa votivnim natpisima, na kojima se spominju japodski prepoziti, princepsi i prefekt, bilo jedno simboličko i duhovno panjapodsko kultno svetilište, koje je bilo snažno usađeno u japodsku svijest. (Arheološki leksikon BiH, Tom II, 1988:24). Inače na tome potezu južno od Bihaća u relativnoj blizini se nalazi ne samo Privilica nego i Golubić i Ripač, čuveno prapovijesno sojeničko naselje, kao i čitav niz drugih nalazišta (sojeničkih naselja, gradina, nekropola i iz vremena nezavisnosti i rimske vladavine, posvećenih mjesta); v. pregled u Arheološki leksikon, Tom II, 1988: 9-27.

A sudeći po natpisu *CIL* XIII 7023 iz Mainza / *Mogontiacum,* (*Andes Sex(ti) f(ilius) / cives Raeti/nio eq(ues) ala / Claud(ia) an(norum) XXX /5 stip(endiorum) V h(ic) s(itus) e(st) h(eres) f(aciendum) c(uravit)*) Golubić ili njegova bliža okolica bi mogle biti *Raetinium*.

prešlo se na *municipalni* sustav i u tome slučaju je japodski dio Pounja možda bio pokriven sa municipalnom jedinicom kojoj je sjedište bilo u *Raetiniumu.*

Od prve decenije IV. st. n. e. započinje i prodor kršćanstva, a u V. st. n. e. i Pounje dijeli sudbinu cijelog Zapadnog Balkana suočenog sa raspadom Imperije i Velikom Seobom naroda. Krajem V. pa sve do Justinijanove rekonkviste, odnosno do 535/6. god. kada su romejske (istočnorimske) trupe preuzele kontrolu nad Dalmacijom i Ilirikom, trajalo je doba obnove antičke civilizacije pod vladavinom ostrogotske dinastije Amala. Ali, uspostava istočnorimske vlasti nije mogla spriječiti konačni kraj antičkog doba. Sa avarsko – slavenskim rušenjem romejske vlasti i naseljevanjem krajem VI. i početkom VII. st. n. e. i Pounje ulazi u mediavelno doba.

4.2 Kladuško i cazinsko područje

1.

CIL III, 14023 = AE 1894, 0125. (B)

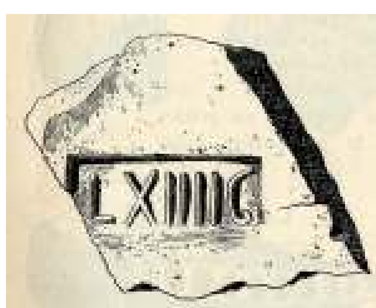
Crkvina, Kladušnica, Velika Kladuša,

Literatura : Radimsky, 1893 A:492 – 493, sl. 27; Patsch, 1893 B:681 - 682.; Isto, 1914:168, sl. 37

LXIIIIC

L(egio) XIII g(emina)

Ova opeka dokazuje da je u V. Kladuši postojala radionica opeka za XIV. Legiju Gemina.

Slika 4.2.1
Preuzeto iz Radimsky, 1893 A:492, sl. 27

4.3 Bihačko područje

1.

CIL III, 10037. = *CIL* III, 10037 add. p. 2169 = *CIL* III, 10037 add. p. 2328, 16.

Kula, Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Radimsky, 1893:56; Patsch, 1895:579, sl. 9; Bojanovski, 1988:311

D M / AVR / VRSI / ANLXXXV /5 H S E

D(is) M(anibus) / Aur(eli) / Ursi / an(norum) LXXXV /5 h(ic) s(itus) e(st)

Bogovima Manima, Aureliji Ursi, godina 85, na ovom mjestu je.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AVR / VRSI	Aurelija Ursa	*Aurelius*	Živjela 85 godina

Slika 4.3.1
Preuzeto iz Patsch, 1895:579, sl. 9

2.

CIL III, 13270 = *CIL* III, 14012

Golubic, Bihać

Raetinium

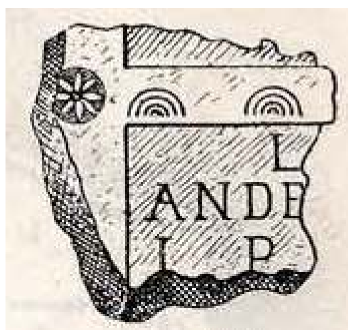
Literatura : Radimsky, 1893:49 - 50

L / ANDE / L P

L(ibero) [P(atri)] / Ande[s] / l(ibens) p(osuit)

Liberu Ocu, Andes rado postavi

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
ANDE	Andes	-	Domorodačko porijeklo

Slika 4.3.2
Preuzeto iz Radimsky, 1893:49, sl. 23

3.

ILJug III, 1666 = AE 1939, 0174.

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Sergejevski, 1938:97, br. 1; Imamović, 1977:350 - 351, sl. 71; Bojanovski, 1988:311

I•O•M / FL•PRO /CV•LA/ S•V•L

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Fl(avia) Pro/cula / s(olvit) v(otum) l(ibens)

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Flavija Prokula ispunio zavjet rado

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
FL•PRO /CV•LA	Flavija Prokula	*Flavius*	-

Slika 4.3.3
Preuzeto iz Imamović, 1977:351, sl. 71

4.

ILJug III, 1667 = AE 1939, 0175

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Sergejevski, 1938:98, br. 2; Imamović, 1977:350 - 351, sl. 70

I O M / METILIA / DOMITIA / EX VOTO

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Metilia / Domitia / ex voto

Sačuvani oblik	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

na natpisu			
METILIA / DOMITIA	Metilija Domitija	*Domitius*	-

Slika 4.3.4
Preuzeto iz Imamović, 1977:351, sl. 70

5.

ILJug I, 221 = *ILJug* I, 224 = AE 1990, 0789

Crkvina, Golubić, Bihać

Raetinium

1956. god.

Literatura : Čremošnik, 1957 A:163, br. 1 i br. 3 i Tbl. I, sl. 1 i 3; Raunig, 1990:653-661; sl. 3; sl. 2.; Škegro, 1997:99, br. 101

D M / IVLIAE F CARE / ANNOM XXV / AELIA IV MA/5TER IN IX / H E

D(is) M(anibus) / Iuliae f(iliae) Car(a)e / anno[r]um XXV / Aelia Iu[sta?] ma/5ter in[fel]ix / h(ic) [s(ita)] e(st)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

IVLIAE	Julija	*Iulius*	-
CARE	Kar	*Iulius*	Otac Julije
AELIA IV MA/5TER	Elija Justa	*Aelius*	Majka Julije

Slika 4.3.5

Slika 4.3.6

Slike preuzete iz Čremošnik, 1957 A:Tbl. I, sl. 1 i 3

6.

ILJug I, 216a.

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Radimsky, 1893:57, sl. 38; Imamović, 1977:448 - 449, sl. 231

LEONI / F(---)(?) P(---)(?) R(---)(?) O(---) I(---) R(---) S(---) (monogram)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
LEONI	Leon	-	-

Slika 4.3.7
Preuzeto iz Imamović, 1977:449, sl. 231

Slika 4.3.8 : Sadašnje stanje
Fotografija S. Mesihović

7.

ILJug I, 216b.

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Radimsky, 1893:57, sl. 39; Imamović, 1977:448 - 449, sl. 230

FO[*nti*] / T(---)(?) B(---)(?) R(---)(?) O(---) K(---) (monogram)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
FO[nti]	Fontus	-	-

Slika 4.3.9
Preuzeto iz Imamović, 1977:449, sl. 230

8.

ILJug I, 218.

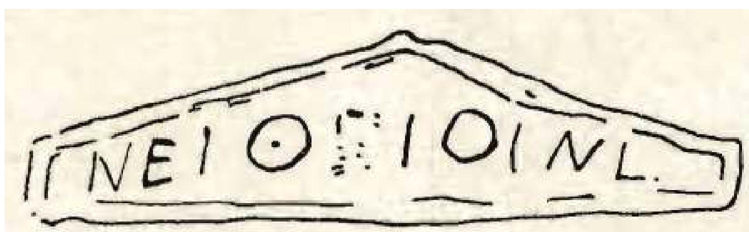
Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Sergejevski, 1951:304, br. 5, sl. 5; Bojanovski, 1988:316

NEPOTIONI(?)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
NEPOTIONI	Nepotion	-	-

Slika 4.3.10
Preuzeto iz Sergejevski, 1951:304, sl. 5

9.

ILJug I, 219 = *ILJug* I, 220.

Golubić, Bihać

Mart 1941. god.

Raetinium

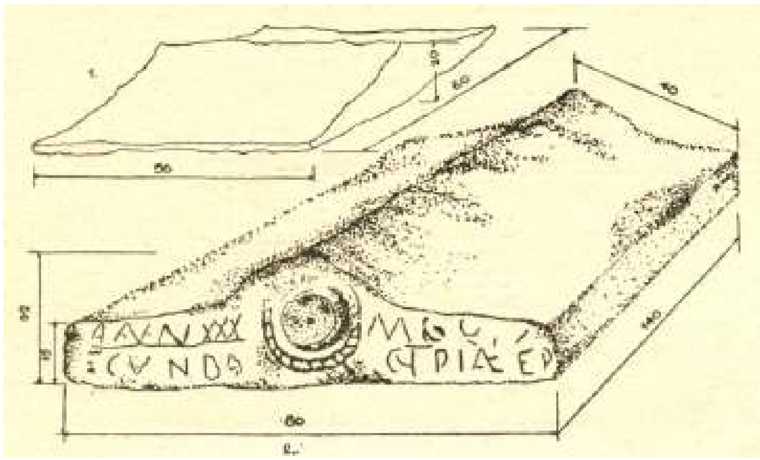
Literatura : Sergejevski, 1951:303 - 304, br. 4, sl. 4;. Čremošnik, 1957 A:164-165, br. 7, sl. 3; Bojanovski, 1988:311

A AVRAN XXX / ECVNDA // M COV / CI PIAE P

a Aur(elii)(?) an(norum) XXX / [S]ecunda[e] //m co[ni]u/gi piae p(osuit)

Sačuvani oblik	Ime osobe	*nomen*	Informacije

na natpisu			
AVR	Aurelije	*Aurelius*	Umro u 30 godini.
ECVNDA	Sekunda	-	Supruga Aurelija i dedikant spomenika

Slika 4.3.11
Preuzeto iz Čremošnik, 1957 A:165, sl. 3

10.

ILJug I, 222.

Crkvina, Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura :, Čremošnik, 1957 A:164, br. 5, sl. 2

[---]CES•[---]A[---] / SATVRNINVS•CONIVN•FEC•H•S•E

[---]ces[---]a[---] / Saturninus coniun(gi)(!) fec(it) h(ic) s(ita) e(st)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
SATVRNINVS	Saturnin	Nepoznato	Dedikant spomenika
-	-	Nepoznato	Supruga dedikanta spomenika

Slika 4.3.12
Slika preuzeta iz Čremošnik, 1957 A:164, sl. 2

11.

ILJug I, 223

Crkvina, Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Čremošnik, 1957 A:163, br. 2, sl. 1

[---]PHO / [---]AEV / [-----]NI XXV / [-----] E

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
PHO	-	-	-

Slika 4.3.13
Preuzeto iz Čremošnik, 1957 A:164, sl. 1

12.

ILJug I, 225

Crkvina, Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Čremošnik,1957 A:164, br. 6.

A[---] / [------] / [---](?)NN[---?] /H•S•E

a[---] / [------] / [---](?)nn[---?] / h(ic) s(it-) e(st)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
-	-	-	Spomenik posvećen

13.

ILJug I, 226

Crkvina, Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Čremošnik, 1957 A:164, br. 4.; Imamović, 1977:396 -397, br. 150.

L[…] / SA[---]

L[ibero] / sa[crum]

14.

ILJug III, 1668

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Sergejevski, 1934:6, sl. 3; Čremošnik, 1957 A:167; Bojanovski, 1988:309

ANXXXXX / TVRVS•SARIVS

An(norum) XXXXX / Turus Sarius

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
TVRVS•SARIVS	Tur Sarij	*Sarius*	-

Slika 4.3.14
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:6

15.

ILJug III, 1669

Golubić, Bihać

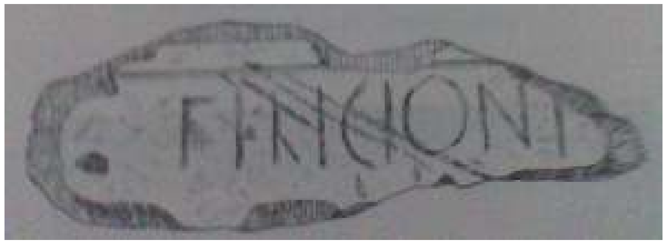
Raetinium

Literatura : Sergejevski, 1940:138, sl. 6; Bojanovski, 1988:316

FELICIONI

] Felicioni [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
FELICIONI	Felicij	-	-

Slika 4.3.15
Preuzeto iz Sergejevski, 1940:138, sl. 6

16.

ILJug III, 1670

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Sergejevski, 1940:137, sl. 5; Bojanovski, 1988:316

RTINVS POSVIT S

[--- Ma]rtinus posuit s[---]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
RTINVS	Martin	-	-

Slika 4.3.16
Preuzeto iz Sergejevski, 1940:137, sl. 5

17.

ILJug III, 1671

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Sergejevski, 1940:135, sl. 1; Bojanovski, 1988:316

D M / PRIVATO SERVO H S E

D(is) M(anibus) / Privato servo h(ic) s(itus) e(st)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
PRIVATO SERVO	Privatu robu	-	Rob

Slika 4.3.17
Preuzeto iz Sergejevski, 1940:135, sl. 1

18.

ILJug III,1672

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Sergejevski, 1940:136, sl. 3 i 4, ; Bojanovski, 1988:316

D M / QVINTIANVS / AN LXVI OST / VNATA SIII SVO C // V VALEN

D(is) M(anibus) / Quintianus / an(norum) LXV [p]os(uit) t(itulum)/ u nata SIII suo c[---] / [& // V(---) Valen[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
QVINTIANVS	Kvintian	-	Umro u 65. godini

Slika 4.3.18
Preuzeto iz Sergejevski, 1940:136, sl. 3

19.

ILJug III, 1673

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Sergejevski, 1940:139, sl. 8; Bojanovski, 1988:316

RITVS•SILI•SERVOS H• / AN IIII

[---]ritus Sili servos(!) h(ic) [s(itus) e(st)] / [---] an(norum) IIII [---]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SILI•SERVOS	Sili Serv	-	Umro u 4. godini

Slika 4.3.19
Preuzeto iz Sergejevski, 1940:139, sl. 8

20.

ILJug III, 1674

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Sergejevski, 1940:135, sl. 2

D M / VEN •DI•TI•AN•XXV

D(is) M(anibus) / Ven(eto) Di Ti an(norum) XXV

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VEN •DI•TI	Venet Diti	-	Umro u 25. godini. Domorodačko porijeklo

Slika 4.3.20
Preuzeto iz Sergejevski, 1940:135, sl. 2

21.

ILJug III, 1675

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Sergejevski, 1940:138, sl. 7

M / DICI POSVIT DITV FIOC / XXX

[D(is)] M(anibus) / [---]dici posuit fioc [---] / [--- ann(orum)] XXX [---]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

-	-	-	Umro u 30. godini

Slika 4.3.21
Preuzeto iz Sergejevski, 1940:138, sl. 7

22.

ILJug III, 1676

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Sergejevski, 1940:137, sl. 5

M / NI AN•XXV• / O IVX P

[D(is)] M(anibus) / [---]ni an(norum) XXV / [--- c]o(n)iux p(osuit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
-	-	-	Umro u 25. godini
-	-	-	Dedikant spomenika i supruga onoga kome se posvećuje spomenik

Slika 4.3.22
Preuzeto iz Sergejevski, 1940:137, sl. 5

23.

CIL III, 10035

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Imamović, 1977:312 - 313, sl. 3; Bojanovski, 1988:308

S•SILVE / STRO•S / ANDES•P

S(ilvano) Silve/stro(!) s(acrum) / Andes p(osuit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
ANDES	Andes	-	Domorodačko porijeklo

Slika 4.3.23
Preuzeto iz Imamović, 1977:313, sl. 3

24.

CIL III, 14323 = *CIL* III, 15068= *ILJug* 1683 = *ILJug* 229

Privilica, Bihać

Raetinium

Literatura : Patsch, 1898:337, sl. 3; Imamović, 1977:342 - 343, sl. 55

BINDO /NO / C (kod E.Imamovića)

Bindo [Nept]u/no [s(acrum)] / C

BINDON V/NO•S R/ CASV N/ MO (kod C.Patscha)

Bindo N[ept]u/no s[ac]r[um] / Casu[...] n / mo

Slika 4.3.24
Preuzeto iz Imamović, 1977:343, sl. 55

Slika 4.3.25
Preuzeto iz Patsch, 1898:337, sl. 3

25.

CIL III, 14325 = *ILJug* 230

Privilica, Bihać

Raetinium

Literatura : Patsch, 1896:115, sl. 2; Imamović, 1977:338 - 339, br. 50

BINDO NEPTVNO / SACRVM / PROCVLVS•PARM/ANIC PRAEPOS /5 V S L M

Bindo Neptuno / sacrum / Proculus Parm/anic(us) praepos(itus) /5 v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
PROCVLVS•PARM/ANIC	Prokul Parmanik	-	Prepozit japodske *civitas.* Sigurno domorodačkog porijekla

Slika 4.3.26
Preuzeto iz Imamović, 1977:339, sl. 50

Slika 4.3.27 : Sadašnje stanje
Fotografija S. Mesihović

26.

CIL III, 14327.

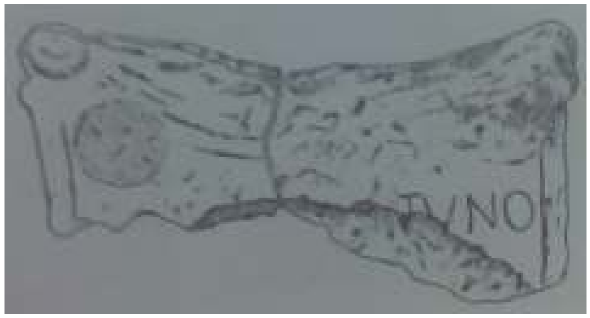
Privilica, Bihać

Raetinium

Literatura : Patsch, 1896:119, br. 5, sl. 8; Imamović, 1977:338 - 339, br. 51

TVNO

[Bindo Nep]tuno / [

Slika 4.3.28
Slika preuzeta iz Imamović, 1977:339, sl. 51

27.

CIL III, 14326

Privilica, Bihać

Raetinium

Literatura : Patsch, 1896:116, br. 3, sl. 4; Imamović, 1977:340 - 341, br. 52; Alföldy, 1965:94-95, br. 3.; Bojanovski, 1988:312

BINDO NEPTVNO / SACR / LICINIVS•TEVDA / PRAEP•ET PRI /5 IA ODVM / V•S•L•M

Bindo Neptuno / sacr(um) / Licinus Teuda / praep(ositus) et pri[n(ceps)] /5 Ia[p]odum / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Bindu Neptunu Svetom, Licinije Teuda, prepozit i princes Japoda, zavjet ispunio rado zasluženo.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
LICINIVS•TEVDA	Licinije Teuda	-	Prepozit i princeps japodske *civitas.* Sigurno domorodačkog porijekla

Slika 4.3.29
Preuzeto iz Imamović, 1977:341, sl. 52

28.

CIL III, 14324

Privilica, Bihać

Raetinium

Literatura : Patsch, 1896:117 – 118, sl. 5 – 7; Imamović, 1977:340 - 341, br. 53; Bojanovski, 1988:311

LAVIVS / DITANVS / ON•AB / VESPASIANO /5 CA SARE•AVC / PRA POSITV / ET•P CEP / IAPO VM

[T(itus) F]lavius / Ditanus / [civ(itate?) d]on(atus) ab / [Imp(eratore)] Vespasiano /5 Ca[e]sare Aug(usto) / pra[e]positu[s] / et p[rin]cep[s] / Iapo[d]um / [v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

LAVIVS / DITANVS	Flavije Ditan	*Flavius*	Prepozit i princeps japodske *civitas.* Sigurno domorodačkog porijekla

Slika 4.3.30
Preuzeto iz Imamović, 1977:341, sl. 53

29.

CIL III, 14327, 1

Privilica, Bihać

Raetinium

Literatura : Patsch, 1896:119, br. 6, sl. 9; Imamović, 1977:342 - 342, br. 57;

NDI // LIV / CI

[Bi]ndi [//]Liv[ius] / [fa]ci[undum]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
LIV	Livije	*Livius*	-

Slika 4.3.31
Preuzeto iz Imamović, 1977:343, sl. 57

30.

CIL III, 15068

Privilica, Bihać

Raetinium

Literatura : Patsch, 1898:340 – 341, br. 7, sl. 9; Imamović, 1977:342 - 343, sl. 56

BINDO / OB ONOR / V STI•PRO / C•AMICI /5 P

Bindo [N(eptuno) s(acrum)] / ob [h]onor(em) / [---](?)usti Pro/[to?]g(enis?) amici /5 p(osuerunt)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
PRO / C	Protogen???	-	Onaj kome se posvećuje spomenik
-	-	-	Dedikanti spomenika. „Prijatelji" onoga kome se posvećuje spomenik

Slika 4.3.32
Preuzeto iz Imamović, 1977:343, sl. 56

31.

CIL III, 15062

Privilica, Bihać

Raetinium

BI

Bi[ndo

Literatura : Patsch, 1898:337 – 338, sl. 4; Imamović, 1977:340 – 341, sl. 54

Slika 4.3.33
Preuzeto iz Imamović, 1977:341, sl. 54

32.

CIL III, 15066

Privilica, Bihać

Raetinium

1898. god.

Literatura : Patsch, 1898:339 – 340, br. 5, sl. 7; Imamović, 1977:344 -345, sl. 59; Bojanovski, 1988:315; Škegro, 1997:99, br. 102.

B / OS CIN / GALBA / MIL LEG IA /5 B•COS•V

B[indo Neptun]/o s[acrum] [--- Li?]cin[ius?] / Galba / mil(es) leg(ionis) I a(diutricis) /5 b(ene)[f(iciarius)] co(n)s(ularis) v(otum) [s(olvit)]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
CIN / GALBA	Licinije Galba	*Licinius*	Vojnik I. legije *Adiutrix* i konzularni beneficijar.

Slika 4.3.34
Preuzeto iz Imamović, 1977:345, sl. 59

33.

CIL III, 14328 = *ILJug* 231

Privilica, Bihać

Raetinium

Literatura : Patsch, 1896:115 – 116, br. 2, sl. 3; Imamović, 1977:344 - 345, br. 60; Bojanovski, 1988:312

TLOANTIVS / RVFVS / PRAEPOSITVS / IAPODVM /5 V•S•L•M

T(itus) Loantius / Rufus / praepositus / Iapodum /5 v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Tit Loantije Rufus, prepozit Japoda, zavjet ispunio rado zasluženo

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
TLOANTIVS / RVFVS	Tit Loantije Rufus	*Loantius*	Prepozit japodske *civitas*.

Slika 4.3.35
Preuzeto iz Imamović, 1977:345, sl. 60

Slika 4.3.36 : Sadašnje stanje
Fotografija S. Mesihović

34.

CIL III, 15064

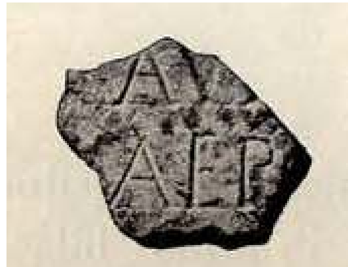
Privilica, Bihać

Literatura : Patsch, 1898:338, sl. 5; Bojanovski, 1988:313, fus. 60

AV / AEPO

] Au[relius(?) ....] / [pr]aepo[situs(?)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AV	Aurelije	*Aurelius*	Prepozit japodske *civitas*.

Slika 4.3.37
Preuzeto iz Patsch, 1898:338, sl. 5

35.

CIL III, 15065

Privilica, Bihać

Literatura : Patsch, 1898:338 – 339, sl. 6

V V / AEFEC / ITATI / V

] / v[…]v[…] / [pr]aefec[tus(?) …] / [civ]itati[s] / […]v[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
-	-	-	Prefekt japodske *civitas.*

Slika 4.3.38
Preuzeto iz Patsch, 1898:338, sl. 6

36.

CIL III, 15067

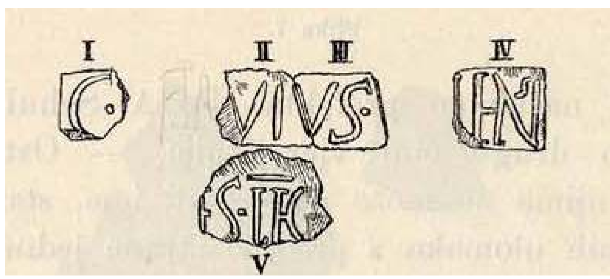
Privilica, Bihać

Literatura : Patsch, 1898:340, sl. 8; Bojanovski, 1988:311, fus. 44; 315, fus. 78

C• VIVS• V LENS / ES•LEG

] / C(aius) [Fla]vius V[a]lens / [mil]es leg(ionis) [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
C• VIVS• V LENS	Gaj Flavije Valens	*Flavius*	Legionar

Slika 4.3.39
Preuzeto iz Patsch, 1898:340, sl. 8

37.

CIL III, 10033

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Patsch, 1896:131; Imamović, 1977:350 -351, br. 72.; Bojanovski, 1988:311, fus. 44; 315, fus. 76

I•O•M / T•FLAVIVS SABINVS / DECVR TER / ALA CLAVD /5 V•S•M

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Flavius Sabinus / decur(io) ter / ala(e) Claud(iae) /5 v(otum) s(olvit) [l(ibens)] m(erito)

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Tit Flavije Sabin, dekurion ale Klaudije, zavjet ispunio rado zasluženo.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
T•FLAVIVS SABINVS	Tit Flavije Sabin	*Flavius*	Dekurion ale Klaudije (desetar jedne konjičke jedinice)

38.

CIL III, 13270. (B) = *CIL* III, 14012

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Radimsky, 1893:49 – 50, sl. 23; Imamović, 1977:396 - 397, sl. 151

D / ANDE / R OR I

D(is) [M(anibus)] / Ande[s ---] / r(?)or(?)i(?)[---]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
ANDE	Andes	-	Domorodačko porijeklo

Ime Andes se vrlo često pojavljuje u japodskom Pounju, i to na natpisima *CIL* III, 13270 = *CIL* III, 14012 i *CIL* III, 10035 isto iz Golubića kod Bihaća. Nejasno je da li je riječ o istoj ili različitim osobama. Pretpostavljajući da je riječ o domaćem imenu, koje je često, možda bi se ipak moglo smatrati da je riječ o različitim osobama.

Slika 4.3.40
Preuzeto iz Imamović, 1977:397, sl. 151

39.

CIL III, 10034

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Imamović, 1977:450 - 451, sl. 232; Bojanovski, 1988:309; 318, fus. 94

AVRE/LIVS // MA/XIMVS / PANT TIE / NVS

Aure/lius // Ma/ximus / Pant Tie/ nus

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVRE/LIVS // MA/XIMVS /	Aurelije Maksim	*Aurelius*	-

Slika 4.3.41
Preuzeto iz Imamović, 1977:451, sl. 232

40.

CIL III, 10040 (p 2169)

Golubić, Bihać

Raetinium

Literatura : Radimsky, 1893:56

D•M / IVLIO•/ NEPOTI•/ANN•L /5 DITVEIO• / MARITO• I / COMPARA /BILI•P•H•S•E

D(is) M(anibus) / Iulio / Nepoti / ann(orum) L /5 Ditueio / marito i /compara/bili p(osuit) h(ic) s(itus) e(st)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
IVLIO•/ NEPOTI DITVEIO	Julije Nepot Dituej	*Iulius*	Suprug dedikanta spomenika. Umro u 50. godini
-	-	-	Dedikant spomenika. Supruga Julija Nepota Ditueja

41.

CIL III, 10038 = *CIL* III, 10038 add. p. 2169. = *CIL* III, 10038 add. p. 2328, 16.

Golubić, Bihać

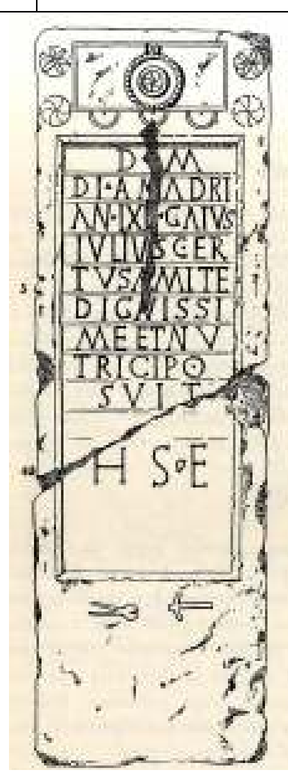
Raetinium

Literatura : Radimsky, 1893:56; Patsch, 1895:577 – 578 i sl. 5; Alföldy, 1965:94, br. 2.; Isto, 1969:148.; Bojanovski, 1988:310

D•M / DI•ANADRI / AN•LXI? •GAIVS / IVLIVS•CER/5TVSAMITE / DIGNISSI / MEETNV / TRICIPO / SVIT / H S•E

D(is) M(anibus) / Di(---) Anadri / an(norum) LXI[I] Gaius / Iulius Cer/5tus amit(a)e / dignissi/m(a)e et nu/trici po/suit / h(ic) s(ita) e(st)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
DI•ANADRI	Di… Anadra	-	Umrla u 60? Godini
GAIVS / IVLIVS•CER/5TVS	Gaj Julije Cert	*Iulius*	Dedikant spomenika

Slika 4.3.42 Slika 4.3.43 : Sadašnje stanje
Preuzeto iz Patsch, 1895:578, sl. 5 Fotografija S. Mesihović

42. *CIL* III, 10039 (p 2169, 2328,16) = *ILJug* I, 217

Golubić, Bihać

Raetinium

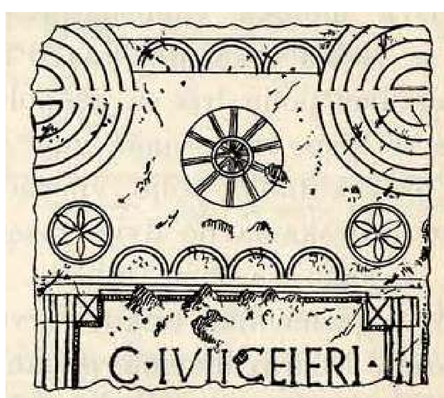
Literatura : Radimsky, 1893:56; Patsch, 1895:578, sl. 6

C•IVLI•CELERI• / C•IVLI...LIB / AN•LX•ET•CLA / IO•AN XVI /5 PRISCVS•PA/TRI•ET•FRATRI

C(aio) Iuli(o) Celeri / C(ai) Iuli lib(erto) / an(norum) LX et Cla/io an(norum) XVI /5 Priscus pa/tri et fratri

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
C•IVLI•CELERI	Gaj Julije Celer	*Iulius*	Oslobođenik Gaja Julija
C•IVLI	Gaj Julije	*Iulius*	Nekadašnji gospodar Gaja Julija Celera
CLA / IO	Klaj	-	-
PRISCVS	Prisk	-	Otac dedikanta spomenika
-	-	-	Brat dedikanta spomenika
-	-	-	Dedikant spomenika

Zanimljivo je da se jedan Gaj Julije Celer spominje i na jednom natpisu pronađenom u Dokleji → AE 1976, 00525 : *C(aio) Iulio Celeri / Murgiae Risinitano / M(arcus) Prifernius Laetus / amico /5 b(ene) m(erenti)*

Slika 4.3.44
Preuzeto iz Patsch, 1895:578, sl. 6

43.

CIL III, 10043 = *CIL* III, 13271

Jezerine, Bihać

Literatura : Radimsky, 1893:55, sl. 37; Imamović, 1977:312 -313, sl. 1

SILVAN /O•C•O•F•P / P•S•SVA

Silvan/o C(aius) o(---) f(---) p(---)/ p(ro) s(alute) sua

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
C•	Gaj	-	-

Slika 4.3.45
Preuzeto iz Imamović, 1977:313, sl. 1

44.

CIL III, 13275 (p 2274)

Jezerine, Bihać

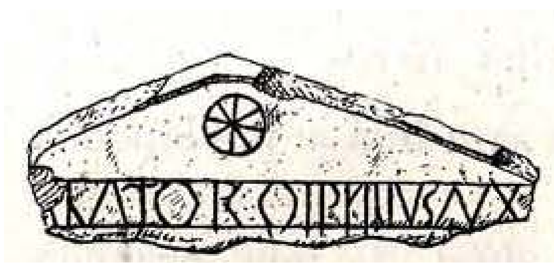
Literatura : Radimsky, 1893:88, sl. 46; Patsch, 1894:354 – 355; Bojanovski, 1988:308, fus. 31

LATOR•OI[159]P•FILIVS•NX

P]lator Oip(….?) filius an(norum) X

Slator Oep(li….?) filius an(norum) X (rekonstrukcija po Patsch, 1894, 355)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
LATOR	Plator ili Slator	-	Moguće domorodaćkog porijekla
OIP	Oip ili Oep…	-	Otac Platora ili Slatora

Slika 4.3.46
Preuzeto iz Radimsky, 1893:88, sl. 46

45.

CIL III, 13277

Jezerine, Bihać

Literatura : Radimsky, 1893:89, sl. 47; Patsch, 1894:355

VANDANO VOETV/RIA TRITI F N

[159] Po Patsch, 1894:355 riječ je o /E/, a ne o /I/.

Vandano Voetu/ria Triti f(ilia) [a]n(norum)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VANDANO VOETV/RIA	Vandana Veturija	-	-
TRITI	Tritus	-	Otac Vendane Veturije

Slika 4.3.47
Preuzeto iz Radimsky, 1893:89, sl. 47

46.

CIL III, 13273 = *CIL* III, 14013

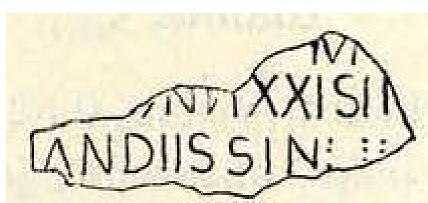
Jezerine, Bihać

Literatura : Radimsky, 1893:91, sl. 48; Patsch, 1894:355

… M … / NNXXISIN? / ANDIISSINI F

[….]m[….] / a]nn(orum) XXI Sin?/ Andes Sini f(ilius)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SIN? / ANDIIS	Sin? Andes	-	-
SINI	Sinus	-	Otac Sin? Andesa

Slika 4.3.48
Preuzeto iz Patsch, 1894:355, sl. 19

47.

CIL III, 13278 (p 2274)

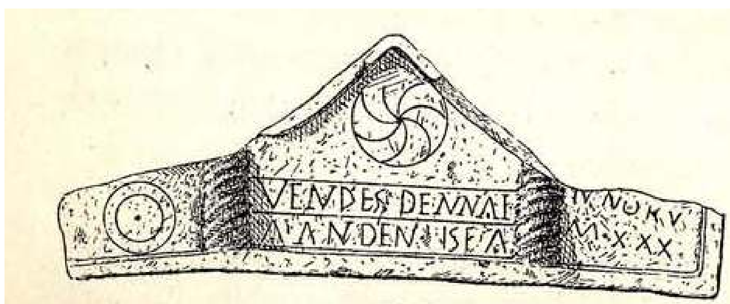
Jezerine, Bihać

Literatura : Radimsky, 1893:248, sl. 50; Patsch, 1894:355

VENDES DENNAI/AANDENTIS F A//NNORV/M XXX

Vendes Dennai/a Andentis f(ilia) a/nnoru/m XXX

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VENDES DENNAI/A	Vendesa Denaja	-	Umrla u 30. godini života
ANDENTIS	Andentis	-	Otac Vendese Denaje

Slika 4.3.49
Preuzeto iz Radimsky, 1893:248, sl. 50

48.

CIL III, 15077

Čavkići, Bihać

1896. god.

Literatura : Patsch, 1898:351 -352, sl. 30; Imamović, 1977:312 - 313, sl. 2; Bojanovski, 1988:311; 318, fus. 94

P•SATV/NINV / ILVANO

[Ul]p(ius?) Satu/[r]ninu[s] / [S]ilvano / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
P•SATV/NINV	Ulpije Saturnin	*Ulpius*	-

Slika 4.3.50
Preuzeto iz Imamović, 1977:313, sl. 2

49.

CIL III, 14015 = *ILJug* I, 228

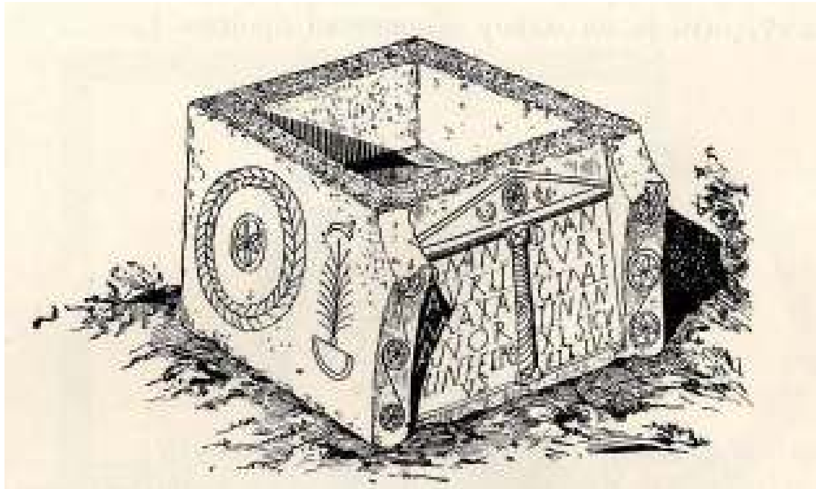
Doljani, Bihać,

Literatura : Patsch – Kovačević:1895, 233 – 235; Sergejevski, 1950:60-62, br. 10, sl. 7 i Tbl. X i XI.; Bojanovski, 1988:311

D MN / AVRLI MAXA / AN L•INFE/L POSV // D MAN / AVRL CLMAE/TIN AN XL• / SICV FILIVS

D(is) M[a]n(ibus) / Aur(e)li(us) Maxa / an(n)or(um) L infe/l(icissimis) posu(it) //D(is) Man(ibus) / Aur(e)l(ia) Cl(e)mae(n)/tin(a)(!) an(norum) XL•/ Sicu filius

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVRLI MAXA	Aurelija Maksa	*Aurelius*	Umrla u 50. godini
AVRL CLMAE/TIN	Aurelija Klementina	*Aurelius*	Umrla u 40. godini
SICV	Sikus	-	Sin Aurelije Klementine

Slika 4.3.51
Preuzeto iz Patsch – Kovačević, 1895:234, sl. 5

Slika 4.3.52
Preuzeto iz Sergejevski, 1950:Tbl. X

50.

CIL III, 14017 (p 2328,16, 2328,172)

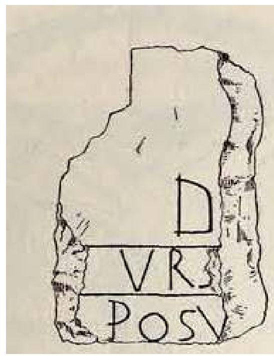
Doljani, Bihać,

Literatura : Patsch – Kovačević, 1895:233, sl. 2

D / VRS / POSV

D(is) [M(anibus)] / Urs[...] / posu[it

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VRS	Ursus	-	-

Slika 4.3.53
Preuzeto iz Patsch – Kovačević, 1895:233, sl. 2

51.

CIL III, 14016 (p 2328,16, 2328,172)

Doljani, Bihać,

Literatura : Patsch – Kovačević, 1895:233, sl. 3

M / VNDO M? / ICISSIM / SI

[D(is)] M(anibus) / [...]undo I[…] / [… infe]licissim[…] / [….]si[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VNDO	Verekund???	-	-

Slika 4.3.54
Preuzeto iz Patsch – Kovačević, 1895:233, sl. 3

52.

ILJug I, 242

Založje, Bihać,

]STEN[

53.

ILJug I, 238

Založje, Bihać,

Literatura : Čremošnik, 1957 A:166, br. 4.

D M / IVS

D(is) M(anibus) / [---]ius [---] / [------]

54.

ILJug I, 239

Založje, Bihač

Literatura : Čremošnik, 1957 A:167, br. 7.

OS / VS / NXX /

]os/[---]us / [--- an]n(orum) XX / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
-	-	-	Onaj kome se posvećuje natpis. Umro u 20. godini.

55.

ILJug I, 241

Založje, Bihać

Literatura : Čremošnik, 1957 A:169, br. 16; Imamović, 1977:460 - 461, br. 246.;

[------] / [------] / [---]SO / [------]

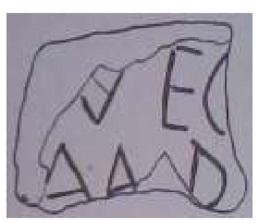
56.

ILJug I, 243

Založje, Bihać

Literatura : Čremošnik, 1957 A:166 - 167, br. 6 i sl. 7

[---]VEC(?)[---] / [---]AN(?)D[---] / [

Slika 4.3.55
Preuzeto iz Čremošnik, 1957 A:167, sl. 7

57.

ILJug I, 240

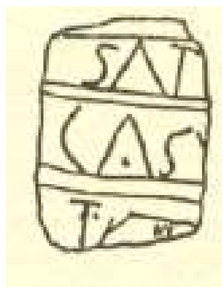
Založje, Bihać

Literatura : Čremošnik, 1957 A:166, br. 3 i sl. 5

] / SAT[---] / CAS[---] / T[

] / Sat[urninus???] / cas[---] / t[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SAT[---]	Saturnin	-	-

Slika 4.3.56
Preuzeto iz Čremošnik, 1957 A:166, sl. 5

58.

ILJug I, 237

Založje, Bihać

Literatura : Čremošnik, 1957 A:166, br. 2 i sl. 4

PA•PRO / BVSAV / III

]/pa Pro/bus Au[r](elius) / [-]III[---] / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
PRO / BVSAV	Prob Aurelije	*Aurelius*	-

Slika 4.3.57
Preuzeto iz Čremošnik, 1957 A:166, sl. 4

59.

ILJug I, 232

Založje, Bihać (kod Imamovića lokalitet nalaza je Brekavica)

Literatura : Čremošnik, 1957 A:169, br. 15, Tbl. 1, sl. 2.; Imamović, 1977:394 -395, sl. 149

LIBERO / P S

Libero / p[atri] s(acrum) /

Slika 4.3.58
Preuzeto iz Imamović, 1977:395, sl. 149

60.

ILJug I, 233

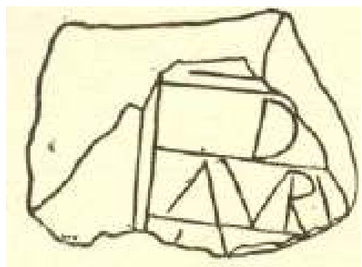
Založje, Bihać

Literatura : Čremošnik, 1957 A:166 - 167, br. 5, sl. 6

D / AVR

D(is) [M(anibus)] / Aur(eli-) V(?)[---] / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVR	Aurelije	*Aurelius*	-

Slika 4.3.59
Preuzeto iz Čremošnik, 1957 A:167, sl. 6

61.

ILJug I, 234

Založje, Bihać

Literatura : Čremošnik, 1957 A:167-168, br. 14 i sl. 9

Q•VALERIV/S •VALERIAN/VS•PROBI FI/ LIVS A... X /5 H•S•E

Q(uintus) Valeriu/s Valerian/us Probi fi/lius a[n(norum)] X /5 h(ic) s(itus) e(st)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Q•VALERIV/S •VALERIAN/VS	Kvint Valerije Valerijan	*Valerius*	Umro u 10. godini
PROBI	Prob	*Valerius*	Otac K. Valerija Valerijana

Slika 4.3.60
Preuzeto iz Čremošnik, 1957 A:168, sl. 9

62.

ILJug I, 235

Založje, Bihać

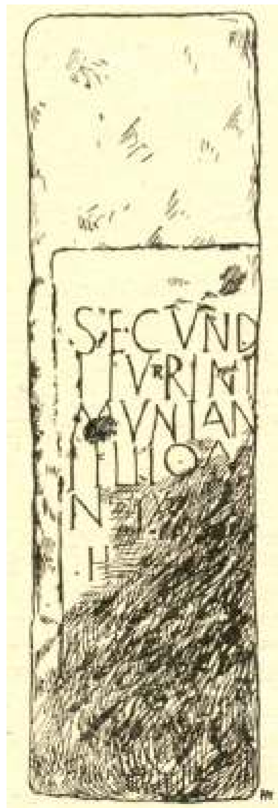
Literatura : Čremošnik, 1957 A:167, br. 13 i sl. 8; Bojanovski, 1988:309

SECVND/ITVRRINI / MVNTAN/IFILIO A/5 N IX / H

[D(is) M(anibus)](?) / Secund/i Turrini / Muntan/i filio a[n]/5n(orum) I(?)X[---] / h(ic) [s(itus) e(st)]

Sačuvani oblik	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

na natpisu			
SECVND/ITVRRINI /	Sekund Iturin	-	-
MVNTAN/I	Muntan	-	Otac Sekunda Iturina???

Slika 4.3.61
Preuzeto iz Čremošnik, 1957 A:168, sl. 8

63.

ILJug I, 236

Založje, Bihać

Literatura : Čremošnik, 1957 A:165 - 166, br. 1 i Tbl. I, sl. 4.

…. / DIO? / PI•AV / XTVS / VS•M•P

] / [---]dio? / [---]pi Au[r](elius) / [Se]xtus / [---]us m(onumentum) p(osuit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AV / XTVS	Aurelije Sekst	*Aurelius*	-

Slika 4.3.62
Preuzeto iz Čremošnik, 1957 A:Tbl. I, sl. 4

64.

ILJug I, 244

Pritoka, Bihać

Literatura : Sergejevski, 1951:302 - 303, br. 3 i sl. 3; Imamović, 1977:348 - 349, sl. 69

I O M / C•T•P

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(---) t(---) p(---)

Slika 4.3.63
Preuzeto iz Imamović, 1977:349, sl. 69

65.

ILJug I, 245

Ribić, Bihać

1936. god.

Literatura : Sergejevski, 1950:57 – 58, sl. 6 i Tbl. VII, 2; VIII, ; Bojanovski, 1988:309

DITIVS•SESTENI/VS•FRONTONIS•F / AN•C•V•/ H•S•E

Ditius Sesteni/us Frontonis f(ilius) / an(norum) CV / h(ic) s(itus) e(st)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
DITIVS•SESTENI/VS	Ditij Sesten	-	Umro u 105. godini????
FRONTONIS	Fronton	-	Otac Ditija Sestena???

Slika 4.3.64
Preuzeto iz Sergejevski, 1950:Tbl. VII, sl. 2

66.

CIL III, 15081 = *ILJug* I, 246

Ribić, Bihać

Raetinium

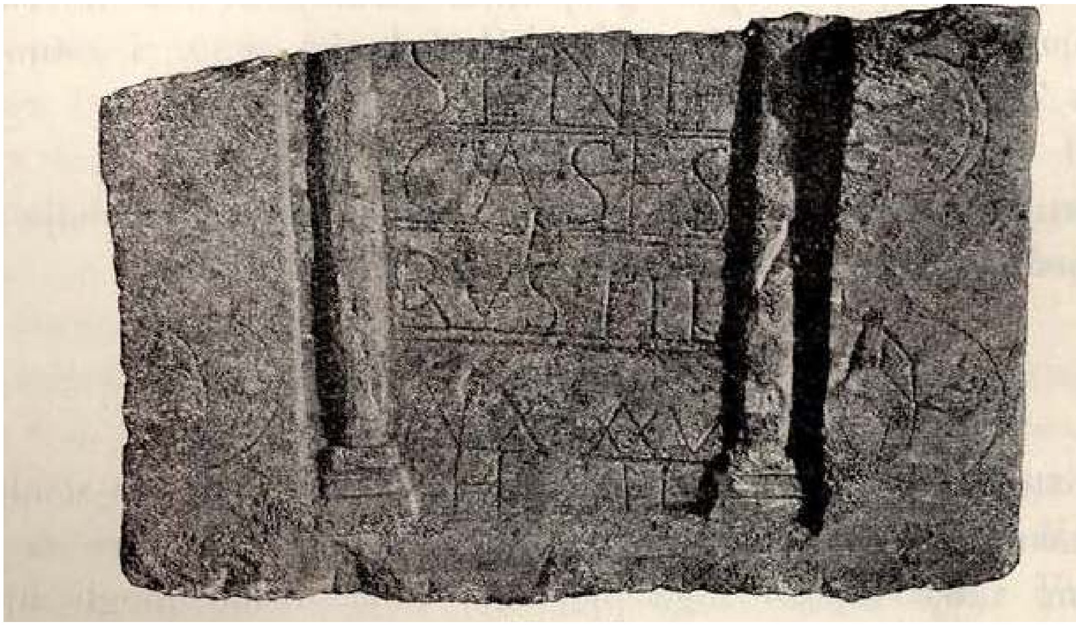
1897. god.

Literatura : Patsch, 1898:354 – 355, sl. 34; Sergejevski, 1950:62 – 63, sl. 8,; Bojanovski, 1988:309

--- / SENE/CA SES / RVS FIL / AN XXXXV /5 H S E

Sene/ca Ses(ti?) / Rus(tici?) fil(ius) / an(norum) XXXXV /5 h(ic) s(itus) e(st)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SENE/CA	Seneka	-	Umro u 45. godini
SES / RVS	Sest Rustik	-	Otac Seneke

Slika 4.3.65
Preuzeto iz Patsch, 1898:355, sl. 34

Slika 4.3.66 : Sadašnje stanje
Fotografija S. Mesihović

67.

ILJug III, 1678

Pritoka, Bihać

Literatura : Sergejevski, 1934:6, br. 2, sl. 2; Imamović, 1977:402 - 403, sl. 160; Bojanovski, 1988:310

LIBERAE / IVLIAMXIMINA / V•S•L•M

Liberae / Iulia M(a)ximina / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Liberi, Julija Maksimina zavjet ispunio rado zasluženo.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
IVLIAMXIMINA	Julija Maksimina	*Iulius*	-

Slika 4.3.67
Preuzeto iz Imamović, 1977:403, sl. 160

68.

ILJug III,1679

Pritoka, Bihać

Literatura : Sergejevski, 1940 A:8, br. 1, Tbl. V, sl. 4; Imamović, 1977:448 - 449, sl. 228

I•M•S / C•O•C• / PRO•S /SVA•V /5 L•P

I(nvicto) M(ithrae) s(acrum) / C(aius) o(---) c(---) / pro s(alute) / sua v(otum) /5 l(ibens) s(olvit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
C•	Gaj	-	-

Slika 4.3.68
Preuzeto iz Imamović, 1977:449, sl. 228

69.

ILJug III, 1680

Pritoka, Bihać

1916. god.

Literatura : Sergejevski, 1934:5, br. 1.

D M / IVLIVSMA / IMVS ING

D(is) M(anibus) / Iulius Ma/[x]imus Ing[---] / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
IVLIVSMA / IMVS ING	Julije Maksim Ingenej	*Iulius*	-

Slika 4.3.69
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:5

70.

ILJug III, 1681

Pritoka, Bihać

1933. god..

Literatura : Sergejevski, 1938:99, br. 3; Bojanovski, 1988:310

VLIO / VCVN /•DA

] / [--- I]ulio / [--- I]ucun/[---]da / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VLIO / VCVN	Julije Jukund	*Iulius*	-

Slika 4.3.70
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:99

71.

ILJug III, 1682

Pritoka, Bihać

Literatura : Sergejevski, 1938:99 - 100, br. 4

M / ENDI / I SECVN / N LXX /5 V NE / FILIV / OM MA / IENTI / ME POSV /10 P I H S E

[D(is)] M(anibus) / [---]endi / [---]i[-] Secun/[--- an]n(orum) LXX /5 [---]une / [---] filiu/[s pr]o m(eritis) ma/[tri? p]ienti/[ssi]m(ae posu/10 [it] p(ro) [p]i(etate) h(ic) s(ita) e(st)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SECVN	Sekund	-	Umro u 70. godini

Slika 4.3.71
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:99 - 100

72.

CIL III, 15082

Kapitul, Humačke glavica, Klokot, Bihać

1896. god.

Literatura : Patsch, 1898:348 – 349, sl. 27; Imamović, 1977:332 - 333, sl. 37; Bojanovski, 1988:318, fus. 94

AE / AVCVST / SACRVM

[---]ae / August(ae) / sacrum /

Slika 4.3.72
Preuzeto iz Patsch, 1898:349, sl. 27

73.

Kapitul, Humačke glavice, Klokot, Bihać

1896. god.

Literatura : Patsch, 1898:349 – 350, sl. 28

L / FILIO / ET SI / TITI

[--Ae]l(i) / filio [pientiss(imo)?] / et si(bi) [posuit et] Titi[?---]

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
L	Možda Elije	*Aelius*	Sin dedikanta spomenika
TITI..???	Možda Titius???	*Aelius*	Dedikant spomenika

Slika 4.3.73
Preuzeto iz Patsch, 1898:349 – 350, sl. 28

74.

CIL III, 10174 (miljokaz)

Bihać

Literatura : Jagenteufel, 1958:58, Nr. 33.

[Imp(erator) Caes(ar) M(arcus) Iul(ius)] / [P]hi[li]pp[us Aug(ustus)] / [t]r(ibunicia) pot(estate) [co(n)s(ul) p(ater) p(atriae)] / p[r]oco(n)s(ul) et [M(arcus)] / [I]ul(ius) Phil[i]ppus / nob(ilissimus) Caes(ar) co(n)s(ul) / cur(ante) Cl(audio) Heren/niano v(iro) c(larissimo) leg(ato) / Augg(ustorum) pr(o) pr(aetore)

75.

CIL III, 10036 = *CIL* III, 13272

Brekovica, Bihać

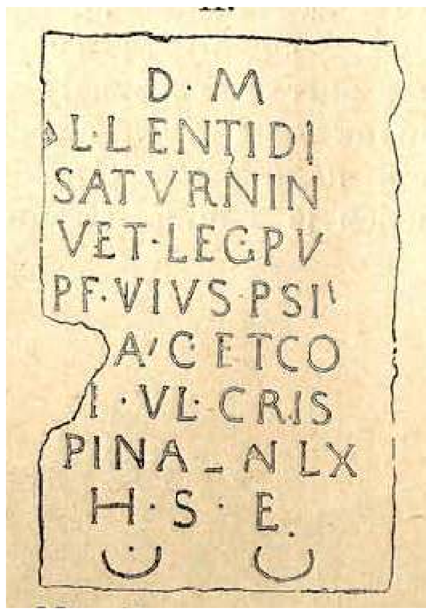
Literatura : Hörmann, 1890:308; Patsch, 1896:132; Čremošnik, 1957 A:164; Bojanovski, 1988:311; 316, fus. 79

D•M / L•LENTIDI / SATVRNIN / VET•LEG•PV /5 PF•VIVS•PSI /A C•ETCO / I•VL•CRIS/PINA•ANLX / H•S•E

D(is) M(anibus) / L(ucius) Lentidi(us) / Saturnin(us) / vet(eranus) leg(ionis) p(rimae) v(ictricis) /5 p(iae) f(idelis) vi(v)us p(osuit) sib(i) / [--]a(?)c(?) et co/[n]i(ugi) Ul(piae) Cris/pina(e) an(norum) LX / h(ic) s(ita) e(st)

Bogovima Manima, Lucije Lentidije Saturnin, veteran I. Legije pobjedonosne, pobožne, vjerne za svoga života postavi spomenik sebi i supruzi Ulpiji Krispini u 60-toj godini, na ovom mjestu je.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
L•LENTIDI / SATVRNIN	Lucije Lentidije Saturnin	*Lentidius*	Veteran I. Legije *Minervia*
VL•CRIS/PINA	Ulpija Krispina	*Ulpius*	Supruga L.L. Saturnina

Slika 4.3.74
Preuzeto iz Hörmann, 1890:308

76.

ILJug III, 1677

Brekovica, Bihać

Literatura : Patsch, 1907:469, sl. 97; Isto, 1909:139, fig. 35; Imamović, 1977:394 - 395, sl. 148; Bojanovski, 1988:319, fus. 96

LIBERO / PATRI S

Libero / patri s(acrum)

Slika 4.3.75
Preuzeto iz Imamović, 1977:395, sl. 148

77.

CIL III, 13274 (p 2274, 2328,16, 2328,20) = *CIL* III, 13342,8

Jezerine, Pritoka, Bihać

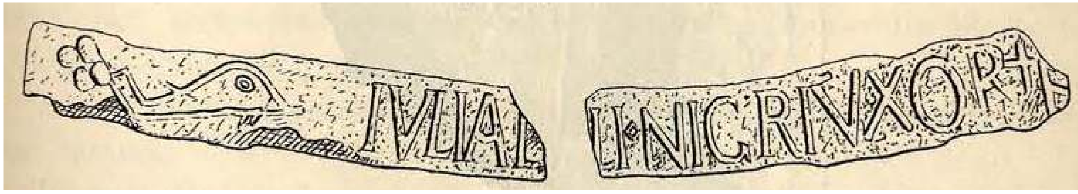
1890. god.

Literatura : Radimsky, 1893:577, sl. 53; Patsch, 1894:354, sl. 18

IVLIAE //LI•NIGRI•VXORI

Iuliae // li Nigri uxori

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
IVLIAE	Julija …	*Iulius*	-
NIGRI	Julije Nigrus	*Iulius*	Možda otac Julije ...
-	-	-	Suprug Julije ... i dedikant natpisa

Slika 4.3.76
Preuzeto iz Radimsky, 1893:577, sl. 53

78.

CIL III, 13279 (p 2328,16)

Jezerine, Pritoka, Bihać

Literatura : Radimsky, 1893:578, sl. 54

VS•DEN / XC•H•E•S

]/us den/[… ann(orum)] XC h(ic) e(st) s(itus)

Slika 4.3.77
Preuzeto iz Radimsky, 1893:578, sl. 54

79.

CIL III, 14330

Ribič, Bihać

Literatura : Patsch, 1895:580 – 581, sl. 13

MARTINVS / QVI / IICISSIM/VSSVMVIII /5 MEMORIAM / LOCV F

Martinus / qui / [Fel]icissim/us sum VIII /5 memoriam / locu(s) f(ecit)

Sačuvani oblik	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

na natpisu			
MARTINVS / QVI / IICISSIM/VS	Martin koji je Felicimus (Sretnik)	-	-

Slika 4.3.78
Preuzeto iz Patsch, 1895:581, sl. 13

81.

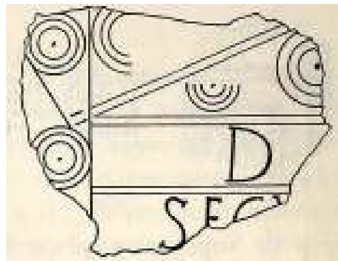
CIL III, 14331

Čavkići, Bihać

Literatura : Patsch, 1895:579, sl. 8

D / SECV

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SECV	Sekund???	-	-

Slika 4.3.79
Preuzeto iz Patsch, 1895:579, sl. 8

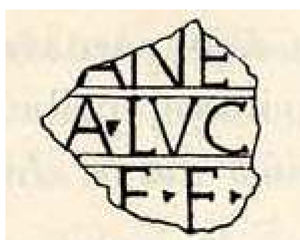
82.

CIL III, 14329

Čavkići, Bihać

Literatura : Patsch, 1895:579, sl. 9

ANE / A•LVC / F•F•

Slika 4.3.80
Preuzeto iz Patsch, 1895:579, sl. 9

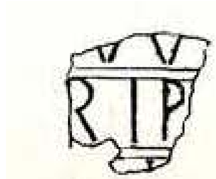
83.

CIL III, 14332

Čavkići, Bihać

Literatura : Patsch, 1895:580, sl. 10

VV / RIP

Slika 4.3.81
Preuzeto iz Patsch, 1895:580, sl. 10

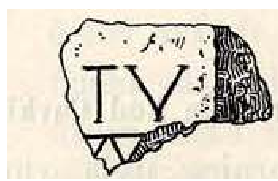
84.

CIL III, 14332,1

Čavkići, Bihać

Literatura : Patsch, 1895:580, sl. 11

TV / XV???

Slika 4.3.82
Preuzeto iz Patsch, 1895:580, sl. 11

Na prostoru najveće koncentracije rimskih nalaza južno od Bihaća pronađen je veliki broj natpisnih fragmenata :

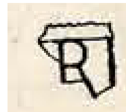
85.

a) Privilica; Patsch, 1896:119 - 120, br. 7, sl. 10 : P

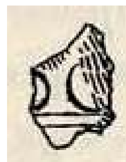
Slika 4.3.83

b) Privilica; Patsch, 1896:120, br. 8, sl. 11 - 12 : C??? // RI

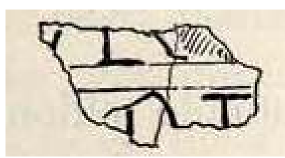
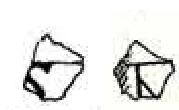
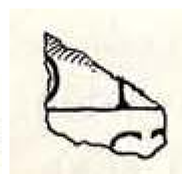
Slika 4.3.84 Slika 4.3.85

c) Privilica; Patsch, 1896:120, br. 9, sl. 13 : BO

Slika 4.3.86

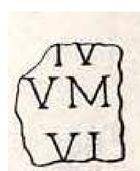
d) Privilica; Patsch, 1896:120 - 121, br. 10, sl. 14 - 17: L / ??? T // S // L // O I / S T

Slika 4.3.87 Slika 4.3.88 Slika 4.3.89

86.

a) Radimsky, 1893:50, sl. 25: IV / VM / VI

Slika 4.3.90

b1) *CIL* III 13339; Bugar – Grad; Radimsky, 1893:51, sl. 27; Patsch, 1898:345 – 347, sl. 23 : ERACLI (cigla)

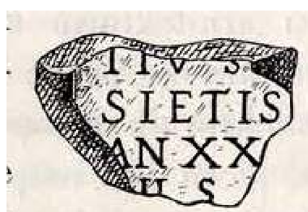
Slika 4.3.91

b2) Bugar – Grad; Radimsky, 1893:51, sl. 27; Patsch, 1898:345 – 347, sl. 22; ERAC (cigla)

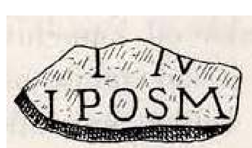
Slika 4.3.92

c) Radimsky, 1893:53, sl. 32 : IIV S / SIETIS / AN•XX / II S

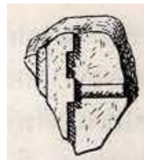
Slika 4.3.93

d) Radimsky, 1893:53, sl. 33 : I? M / I ? POSM

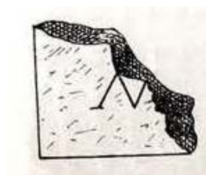
Slika 4.3.94

e) Radimsky, 1893:53, sl. 34 : F

Slika 4.3.95

f) Radimsky, 1893:54, sl. 35 : M

Slika 4.3.96

87.

a) Čremošnik, 1957 A:167, br. 8 : NNO

b) Čremošnik, 1957 A:167, br. 9 : V / I

c) Čremošnik, 1957 A:167, br . 10 : DE

d) Čremošnik, 1957 A:167, br. 11 : B

e) Čremošnik, 1957 A:167, br. 12 : O

88.

a) Privilica, *CIL* III, 15069; Patsch, 1898:341, sl. 10; O / GEI

Slika 4.3.97

b) Privilica, Patsch, 1898:342, sl. 11; NA / HA // P // A

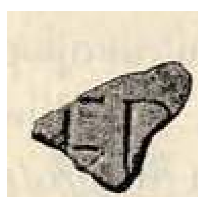
Slika 4.3.98

c) Privilica, Patsch, 1898:342, sl. 12; ; S

Slika 4.3.99

d) Privilica, Patsch, 1898:342, sl. 13; EP

Slika 4.3.100

e) Privilica, Patsch, 1898:342, sl. 14; M /VS

Slika 4.3.101

f) Privilica, Patsch, 1898:342, sl. 15; L / P

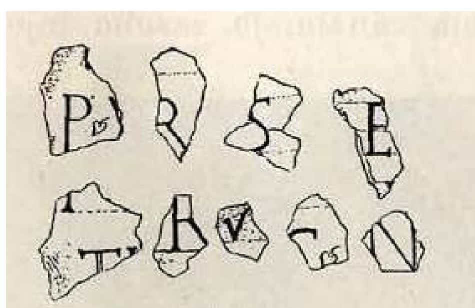
Slika 4.3.102

g) Privilica, Patsch, 1898:343, sl. 16; L / M

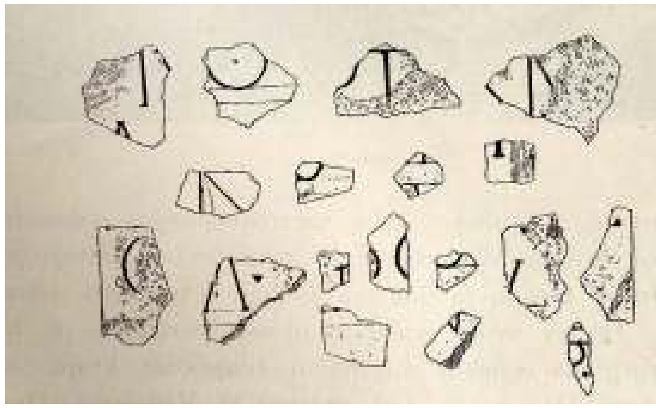
Slika 4.3.103

h) Privilica, Patsch, 1898:343, sl. 17; fragmenti (P // R // S // E // I /T // R // V // C• // N)

Slika 4.3.104

i) Privilica, Patsch, 1898:343, sl. 18; fragmenti (I /A // O // OT // I V // N // O // I // O // A // T // O // V // ? ?)

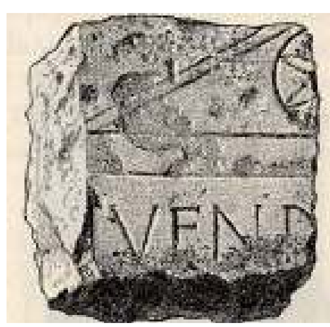
Slika 4.3.105

k) Kapitul, Humačke glavice, Klokot, Bihać; Patsch, 1898:350, sl. 29; NI A / NN•XCV

Slika 4.3.106

l) Čehićke Crkvine, Bihać; Patsch, 1898:352 – 353, sl. 31; VEND

Slika 4.3.107

Po C.Patsch (1898:353) :

> „Pismena valja popuniti u ženska imena *Vend[es]* ili *Vend[o]*. Prva je forma posvjedočena samo jednoć, i to u Jezerinama, dakle blizu Gromila :

Vendes Dennaia Andentis f(ilia) te će biti, da je to ime sačinjeno po analogiji imena Andes, Dases, Panes, Pines "

89.

CIL XIII, 7023

Mainz

Mogontiacum

Literatura : Patsch, 1896:131

Andes Sex(ti) f(ilius) / cives Raeti/nio eq(ues) ala / Claud(ia) an(norum) XXX /5 stip(endiorum) V h(ic) s(itus) e(st) h(eres) f(aciendum) c(uravit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Andes	Andes	-	Domorodačkog, japodskog porijekla
Sex(ti)	Sekst	-	Otac Andesa

Od ukupno najmanje 95 (sve poznate sa epigrafskih spomenika; jedan je pronađen izvan japodske teritorije i Ilirika) osoba čije se (trajnije ili privremeno) življenje na prostoru japodskog Pounja može utvrditi za antički period :

25. 40 osoba je sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim ili teško razumljivim gentilnim imenom.
26. 15 osoba je sa domorodačkim imenom.
27. 9 osoba imaju julijevsko gentilno ime.
28. 3 osobe su sa flavijevskim gentilnim imenom.
29. 2 osobe su sa ulpijevskim gentilnim imenom.
30. 3 osobe su sa elijevskim gentilnim imenom.
31. 8 osoba je sa aurelijevskim gentilnim imenom.
32. 6 osoba ima druga gentilna imena.
33. 1 osoba je oslobođenik
34. 2 osobe su vjerojatno robovi

35. 6 osoba su funkcioneri japodske *civitas* (tri sa drugim gentilnim imenom, jedna sa flavijevskim i jedna sa aurelijevskim gentilnim imenom, dok je jedan japodski funkcioner nepoznatog imena).

Na osnovi prezentiranog najviše je evidentirano osobnosti sa nepoznatim ili teško razumljivim gentilnim imenom (42,1%). Indikativan je znatan broj domorodačkih imena (15,7 %), kao i nosilaca julijevskog gentilnog imena (9,4%) koji je najveći (i kvantitativno i procentualno) u odnosu na ostale unutarnje (bosanske) dijelove provincije Dalmacije. Julija je i najviše u odnosu na ostale carska gentilna imena. Japodsko Pounje ima i do sada najviše evidentiranih funkcionera jedne od peregrinskih *civitas* (6, 3%). U rodnom pogledu i u Japodskom Pounju je ubjedljivo najviše muškaraca i to 78 (od toga sigurno jedan dječak), dok je sigurno evidentiranih ženskih individualnosti 17.

4.4 Petrovačko i drvarsko područje

Petrovačko i drvarsko područje koje se naslanja na porječje Unca predstavalju jednu zemljopisnu cjelinu i moglo bi se lako pretpostaviti drugačija narodnosna pripadnost njegovih protohistorijskih stanovnika u odnosu na japodsko Srednje Podrinje. Jedini ilirski narod iz salonitanskog konventa koji dolazi u obzir da naseljava ovo šumsko, brdsko – planinsko područje sa ekonomikom primarno zasnovanom na stočarstvu jesu Sardeati koji su sredinom I. st. n. e. imali 52 dekurije (*LII Sardeates*) [160], što bi iznosilo oko 13 000 osoba.[161] Moguće je da se nakon završetka pravno – političke romanizacije na ovom području iz nekadašnje peregrinske *civitas* Sardeata razvila municipalna jedinica. Na 2. solinskom crkvenom saboru iz 533. god. n. e. spominje se *Sarziaticum* (var. *Sardiaticum*), pa je moguće pretpostaviti da je riječ o municipalnoj jedinici koja je pokrivala petrovačko i drvarsko područje. Na Pojtingerovoj karti (VI, 2) se nalazi spomen naselja *Sarute*, koje je od provincijske prijestolnice Salone udaljeno 51 rimsku milju (između 75 i 77 km.). *Sarute* je možda bilo narodnosno (kasnije i municipalno) središte Sardeata, pa bi u tom slučaju ovo naselje trebalo tražiti na drvarskom ili petrovačkom području.

1.

ILJug III, 1663

Bukovača, Bosanski Petrovac

---

[160] *Plin. NH,* III, 142

[161] O Sardeatima v. Bojanovski, 1988:250 - 256

1920. god.

Literatura : Sergejevski, 1934:11, br. 10; Bojanovski, 1988:259, fus. 12

--- / LIVS…/ OAST…../ ELIOINFELI / VCTOANNO /5 XXX

]/lius […] / oast[…] / […]elio infeli[ci de]/[fu]ncto annor[um] /5 […]XXX

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
LIVS…	Elije	*Aelius*	Dedikant spomenika
ELIO	Elije	*Aelius*	Posvećen spomenik, živio 30 godina

Slika 4.4.1
Sergejevski, 1934:11

2.

ILJug III, 1664.

Krnjeuša, Bosanski Petrovac

1898. god.

Literatura : Sergejevski, 1934:9 - 10, br. 8; Bojanovski, 1988:259, fus. 14

D M / MAXIMV/SDITIANO/RVM LXX /5 P V F / H S E

D(is) M(anibus) / Maximu/s Diti an(n)o/rum LXX /5 p(ius?) v(ixit?) f(ecit) / h(ic) s(itus) e(st)

Bogovima Manima, Maksim Diti, godina 70 za života učini na ovom mjestu je

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MAXIMV/SDITI	Maksim Diti	-	-

Slika 4.4.2
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:10

3.

ILJug III, 1665.

Krnjeuša, Bosanski Petrovac

Literatura : Sergejevski, 1934:10, br. 9

D M

D(is) M(anibus) / [

Slika 4.4.3
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:10

4.

CIL III, 14973a

Krnjeusa, Bosanski Petrovac

Oktobar 1898. god.

Literatura : Patsch, 1900:174 -175, sl. 4; Isto, 1902:106-107, br. 1; fig. 42 u. 43; Bojanovski, 1988:259, fus. 11

D AN / LXET•FILIO/M•V•RVSTI/CVS•SIT•REL /5 AN•X•P•M•T / P•S•P

] d(efuncto?) an(norum) / LX et filio / M(arcus) U(lpius?) Rusti/cus sit(?) rel(?) /5 an(norum) X p(lus) m(inus) t(itulum) / p(ecunia) s(ua) p(osuit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
-	-	Možda *Ulpius*	Umro/umrla u 60 godini
M•V•RVSTI/CVS	Marko Ulpije Rustik	*Ulpius*	Dedikant spomenika
-	-	*Ulpius*	Sin dedikanta spomenika. Umro sa oko 10 godina

Slika 4.4.4
Slika preuzeta iz Patsch, 1900:174, sl. 4

5.

CIL III, 14973b

Krnjeusa, Bosanski Petrovac

Oktobar 1898. god.

Literatura : Patsch, 1900:174 – 175, sl. 5

]VEM[..] / […]X[

Prostor Krnjeuše nalazi se na samom Grmeču, na putu iz Bos. Petrovca ka Bos. Krupi, sjeverno od Vrtoča. I Krnjeuša se nalazi u graničnoj zoni između mezejskog i Petrovačkog područja.Ipak, zemljopisna gravitacija Krnjeuše je ipak više okrenuta petrovačkom području, koje sigurno nije pripadalo Mezejima.

Slika 4.4.5
Slika preuzeta iz Patsch, 1900:174, sl. 5

6.

CIL III, 14974

Krnjeusa, Bosanski Petrovac

Oktobar 1898. god.

Literatura : Patsch, 1900:175, sl. 6; Isto, 1902:106-107, br. 2; fig. 44; Čremošnik, 1957:223 – 224, sl. 3; Bojanovski, 1988:259, fus. 11

M / IA VRS / INFE / ISSIM /5 ILIO VR/ NO AN VIII / NE M REN

[D(is)] M(anibus) / [Ulp]ia(?) Urs/[ina] infe/[lic]issim[o] /5 [f]ilio Ur/[si]no an(norum) VIII / [be]ne m[e] ren[ti]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
/ IA VRS	Ulpija Ursina	*Ulpius*	Dedikant spomenika
VR/ NO	Ursino	-	Sin dedikanta spomenika. Umro u osmoj godini.

Slika 4.4.6
Slika preuzeta iz Patsch, 1900:175, sl. 6

7.

ILJug III, 1661.

Visoko, Bravsko, Bosanski Petrovac

Literatura : Sergejevski, 1934:11-12, br. 11

MIVSAI / VSIXXI / OSVISFINV / ARATR /5 VOBIINIIMII / R I I I / P I I I A P SV I I / PVTISVMISOC / IPIIITITISIMII

] / [---]mius Ai[---] / [---]usi[---]XXI[---] / [---]o suis f(---) inv/[---]aratr / [s]uo bene me/renti / [---]pe ap[---]suit / [---]ruti suae soc/[r]ui pie(n){ti}tis(s)im(a)e

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MIVSAI	Nemoguće rekonstruirati	-	-

Lokalitet Bravsko se nalazi tačno između dolina Une i Sane, na Bravskom polju, praktično na južnom kraku Grmeča. Bravsko polje bi u tome slučaju sa možda Crnim Vrhom (vis. 1605 m.) predstavljalo i graničnu zonu Mezeja i stanovnika Petrovačkog

područja. Slično kao i prostor Krnjeuše i Bravsko polje zemljopisno više gravitira prema petrovačkom, nemezejskom, području, nego prema porječju Sane.

Slika 4.4.7
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:11

8.

CIL III, 14014

Smoljana, Bosanski Petrovac

Literatura : Patsch, 1894:351 – 352, sl. 13; Bojanovski, 1988:259, fus. 13

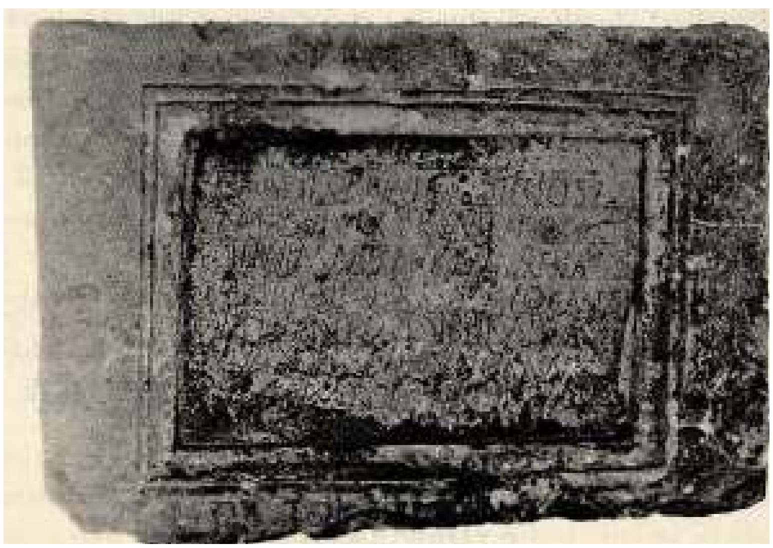
D M / AVRELIISFORTVNIONIETFELICIS/SIMEQVIVIXSERVNTANVSXC / FECITENEMMIMORIAMAVRELIA /5 QVARTAAVRELIO ROCINOCARIS / SIMOMARITOETSIBIIPSAIVS / QVIVIXSERVNTNVNOANNOS / ??XIXPROCINVSVIXANOSLXXX

D(is) M(anibus) / Aureliis Fortunioni et Felicis/sim(a)e qui vixserunt(!) an(n)us(!) XC / fecit en emmimoriam Aurelia /5 Quarta Aurelio [P]rocino caris/simo marito et sibi ipsaius / qui vixserunt [i]n uno annos / [1]XIX Procinus vix(it) an(n)os LXXX

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVRELIISFORTVNIONI	Aurelije Fortunion	*Aurelius*	-

AVRELIIS.....FELICIS / SIME	Aurelije Felicisim	*Aurelius*	-
AVRELIA /5 QVARTA	Aurelija Kvarta	*Aurelius*	Dedikant spomenika
AVRELIO ROCINO (pojavljuje se i u 9. retku kao PROCINVS)	Aurelije Procin	*Aurelius*	Suprug Aurelije Kvarte

Natpis otkriva postojanje jedne porodice aurelijevskog gentilnog imena koja je imala posjed na prostoru današnjeg sela Smoljana. Inače naziv sela otkriva još jednu zanimljivu pojedinost, a to je da je za vrijeme doseljavanja Slavena, bio naseljen od strane jednog ogranka slavenskog naroda Smoljana. Ovaj slavenski narod se na Balkan doselio iz prostora današnje Istočne Njemačke i pripada Polapskim Slavenima i njegovi potomci su germanizirani. Najveći dio Smoljana se naselio u Pirinskoj Makedoniji, a pojedini njihovi manji dijelovi su se sigurno naseljavali na usputnim stanicama, pa tako i u petrovačkom području. Ovo dokazuje da se krajem VI. i početkom VII. st. Slaveni ne doseljevaju samo kao koherentni narodi, nego i u dijelovima.

Slika 4.4.8
Preuzeto iz Patsch, 1894:351, sl. 13

9.

ILJug III, 3002. (miljokaz)

Crvljivica, Bosanski Petrovac

Literatura : Bojanovski, 1974:220

[Ti(berius) Claudius] / [Caesar Augustus] / [Ger]mani[c]us / [pont(ifex)] max(imus) tri[b(unicia) p]ot(estate) [VII] / [imp(erator) XIII]I co(n)s(ul) IIII p(ater) p(atriae) / [c]ensor / XXXX[VIIII?]

10.

ILJug III, 3001

Drvar (miljokaz)

Literatura : Sergejevski, 1934:26, br. 42

TICLAV / C ESA / EPM NICVS / PO MAXTR TVII /5 I PXIIIICO IIIIPP / ENSOR / XXXXI

Ti(berius) Clau[dius] / C[a]esa[r Augustus] / [G]erm[a]nicus / po[nt(ifex)] max(imus) tr(ibunicia) [po]t(estate) VII /5 i[m]p(erator) XIIII co(n)[s(ul)] IIII p(ater) p(atriae) / [c]ensor / XXXXI[III?]

Ovaj miljokaz potvrđuje da je kroz drvarsko područje rimska cesta prošla 47/48 god. n. e., za vladavine cara Klaudije (vl. 41. – 54. god. n. e.)

11.

CIL III, 13330 (miljokaz)

Drvar

Literatura : Ćurčić, 1902:252; Bojanovski, 1974:220

Ti(berius) C[laudius] / Caesar Augus(tus) / Germanicus / pont(ifex) max(imus) tr(ibunicia) pot(estate) VII /5 imp(erator) XIIII c[o(n)s(ul)] IIII [p(ater) pa(triae)] / [censor] / XXXXIII

12.

CIL III, 13331 (miljokaz)

Drvar

Literatura : Ćurčić, 1902:252; Bojanovski, 1974:220

[Ti(berius) Claudius] / [C]aesar Augus(tus) / Germanicus / [pon]t(ifex) max(imus) tr(ibunicia) pot(estate) VII /5 [im]p(erator) XIIII co(n)s(ul) IIII p(ater) pa(triae) / censor / XXXXVI

13.

CIL III, 13332 (miljokaz)

Bara – Gorinčani, Bosanski Petrovac

Literatura : Bojanovski, 1974:220

LVI

14.

CIL III, 13333 (miljokaz)

Bravsko, Bosanski Petrovac

Literatura : Bojanovski, 1974:220

] / LXVII

15.

CIL III, 13329 (miljokaz)

Resanovci, Bosanski Petrovac

Literatura : Bojanovski, 1974:220

[Ti(berius) Claudius] / [Caesar Aug]ustus / Germanicus / pont(ifex) max(imus) tr(ibunicia) pot(estate) VII /5 imp(erator) XIIII co(n)s(ul) IV p(ater) p(atriae) / censor / XXVI

16.

ILJug 1808

Velika Župa, Prekaja, Drvar

Literatura : Sergejevski, 1931:22 – 23, br. 7, Tbl. XIX, sl. 4; Imamović, 1977:354 - 355, sl. 80; Bojanovski, 1988:256, fus. 39

I•O•M / FVLGERAI / VESII / RAVONIVS /5 ET•HERMES / V•S•L•M

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Fulgerali / Vesii / Ravonius /5 et Hermes / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VESII / RAVONIVS	Vesij Ravonij	*Vesius*	-
VESII / .. /HERMES	Vesij Hermes	*Vesius*	-

Slika 4.4.9
Preuzeto iz Imamović, 1977:354 – 355, sl. 80

17.

ILJug 1660 = AE 1934, 0202

Mokronoge, Prekaja, Drvar

Literatura : Sergejevski, 1934:19, br. 25; Imamović, 1977:320 -321, sl. 17; Bojanovski, 1988:256, fus. 40

SILV NO / TAVRPRO/CV

Silva[a]no / T(itus) Aur(elius) Pro/cu[lus]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
TAVRPRO/CV	Tit Aurelije Prokul	*Aurelius*	-

Slika 4.4.10
Preuzeto iz Imamović, 1977:320 – 321, sl. 17

18.

CIL III 13988

Donje Vrtoče, Drvar

1893. god.

Literatura : Fiala, 1894 A:425, sl. 8; Bojanovski, 1988:254, fus. 24 – 27

ELOSV / VLDE

V]elosu[nus] / [tit]ul(um) de [suo pos(uit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
ELOSV	Velosun?	Nepoznato	-

Slika 4.4.11
Preuzeto iz Fiala, 1894 A:425, sl. 8

19.

Gradina Morača, Donje Vrtoče, Drvar

Septembar 1972. god.

Literatura : Bojanovski, 1988:252, fus. 11

ONI DEC M NICIP / ---- / M? A I INI?

... oni dec(urioni) m[u]nicip[ii] /..... / m? a i.... ini?

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
-	-	-	Dekurion municipija

Ovaj dosta fragmentarni natpis možda bi indirektno potvrđivao postojanje jedne municipalne jedinice u porječju Unca, a koja bi mogla biti *Sarziaticum* (var. *Sardiaticum*).

a) *CIL* III, 1266, Rosia Montana / *Alburnus Maior, Dacia* : *D(is) M(anibus) / Cassiae Pere/grinae integ[r]a[e] / vix(it) an(nos) XXVII f(ecit) Bi/5 sius Scenob(arbi) Sard(ias) / coniug(i) b(ene) m(erenti)*

Ovaj natpis pokazuje da je među ilirskim kolonistima u Dakiji bilo i Sardeata.

Bojanovski, 1988:256, fus. 43

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
Cassiae Pere/grinae	Kasija Peregrina	*Cassius*	Supruga dedikanta spomenika. Umrla u 27 godini
Bi/5 sius	Bisij	-	Dedikant spomenika. Sardeatskog porijekla
Scenob(arbi)	Skenobarb	-	Otac dedikanta spomenika

Za petrovačko i drvarsko područje je preko epigrafskih spomenika (jedan je pronađen van sardeatskog i ilirskog prostora) evidentirano življenje 20 osobnosti + Kasija Peregrina koja je udata za jednog Sardeata. Od toga su dvije osobe sa domorodačkim imenom, četiri sa ulpijevskim, dvije sa elijevskim, pet sa aurelijevskim i dvije sa drugim gentilnim imenom. Pet osoba je sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim ili teško razumljivim gentilnim imenom. Interesantno je da sardeatsko područje pokazuje po sačuvanim gentilnim imenima, pa i domorodačkim imenima znatno više sličnosti sa gornjobosanskim područjem nego sa susjednim japodskim Pounjem. Na osnovi raspoložive građe evidentirano je za navedeno područje 18 muškaraca i samo 3 žene.

4.5 Zaključak

Tabelarni prikaz i grafikon

- onomastika -

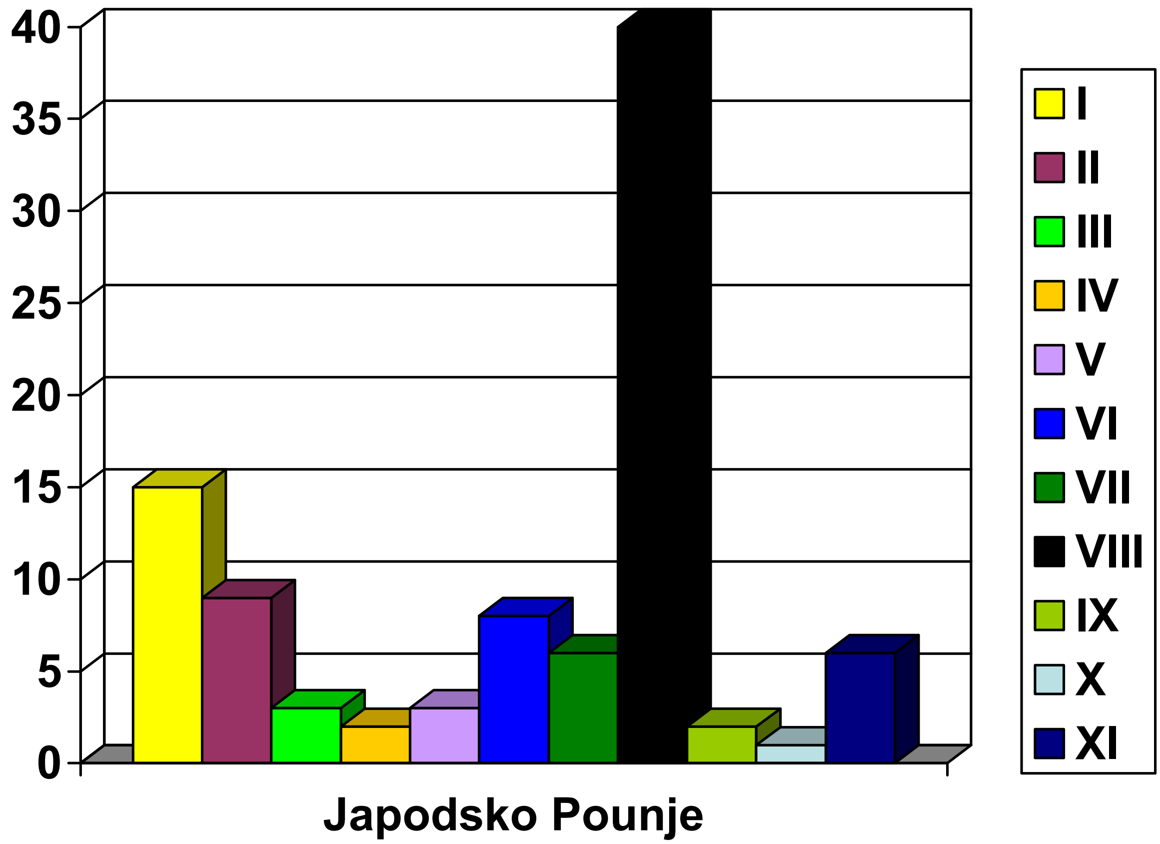
Oblast	Total	I.	II.	III.	IV.	V	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Jap.	95	15	9	3	2	3	8	6	40	2	1	6	-
PDP	21	2	-	-	4	2	5	2	5	-	-	-	1

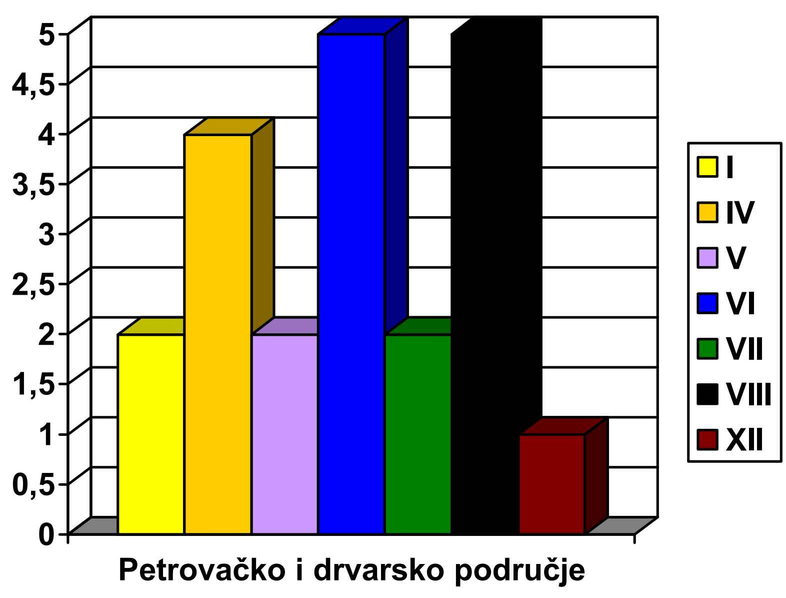
Legenda :

- I. Domorodačko porijeklo
- II. Julijevci
- III. Flavijevci
- IV. Ulpijevci
- V. Elijevci
- VI. Aurelijevci
- VII. Druga gentilna imena
- VIII. Nepoznato
- IX. Robovi
- X. Oslobođenici
- XI. Funkcioneri japodske *civitas*
- XII. Vanjski natpisi, porijeklo vjerojatno ne japodsko ili ilirsko

Jap. – Japodsko Pounje

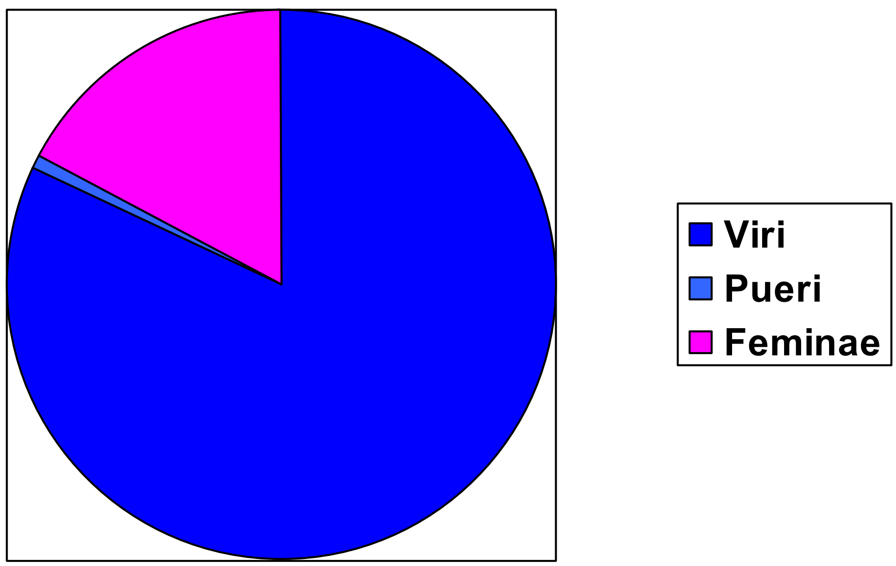
PDP – Petrovačko – drvarsko područje

40
35
30
25
20
15
10
5
0
I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
Japodsko Pounje

5
4,5
4
3,5
3
2,5
2
1,5
1
0,5
0
I
IV
V
VI
VII
VIII
XII
Petrovačko i drvarsko područje

Tabelarni prikaz i grafikon
- rodni i starosni odnosi -

Oblast	Total	*Viri* muškarci	*Pueri* dječaci	*Feminae* Žene
Jap.	95	77	1	17
PDP	21	18	-	3

5. BOSNA OCCIDENTALIS

5.1 Historijska pozadina

Zapadnobosansko područje polja (Grahovsko polje, Glamočko polje, Livanjsko polje i Duvanjsko polje) spada u red najbogatijih bosansko-hercegovačkih nalazišta epigrafskih spomenika. Toj činjenici u prvom redu su doprinijeli relativno dobra istraženost, slabija naseljenost i urbanizacija u postantičkim razdobljima, te zemljopisne odlike koje olakšavaju vidljivost nalaza. Naravno, navedeni prostor je imao i iznimno značenje u predrimsko i antičko doba. Južni dio ovoga prostora je bio i središte ilirskog naroda Delmata i njegove politije koja se protezala sve do jadranske obale.[162] Literarna vrela ukazuju i na političku i vojnu snagu ovoga naroda koji od 158. god. p. n. e. vodi kontinuirane ratove sa Rimskom Republikom. Oni su nesumnjivo bili jedan vrlo brojan narod koji je na političku scenu srednjeg Jadrana nastupio nakon rimskog uništenja „Ilirske države" dinastije Agronida u III. Ilirskom ratu. Njihova ekonomika se u potpunosti naslanjala na stočarstvo, koje je vrlo prijemčivo za zapadnobosanska polja i primorsko zaleđe. Svojim stalnim otporom Delmati su, zajedno sa Japodima, skoro stoljeće i dvadeset godina sprečavali rimski upad u unutrašnjost Zapadnog Balkana, te tako predstavljali njegovu prvu liniju odbrane. Pri tome su doživljavali i velika stradanja i poraze (uništenje *Delminiuma*), ali i velike pobjede (nad Gabinijem). Rimljani su moć Delmata uništili tek kada je Oktavijan izveo operaciju velikog stila, sa ambicioznim ciljem pokoravanja čitavog Zapadnog Balkana. U februaru 33. god. p. n. e. Delmatski otpor je konačno slomljen. Delmati su ipak dizali još ustanaka (možda 16. god. p. n. e. i 12/11. god. p. n. e.)[163], a za vrijeme Velikog Ilirskog ustanka su i aktivno učestvovali u njemu, o čemu posebno ilustrativno govori bitka za Andetrij u ljeto 9. god. n. e. Ipak teški i dugotrajni ratovi sa Rimljanima, kao i njihovi postookupacijski ustanci iscrpili su snagu Delmata, pa je sada vođenje Ustanka prepušteno svježijim narodima iz unutrašnjosti kao što su Dezitijati. I nakon obnove rimske vlasti na Zapadnom Balkanu u kasno ljeto 9. god. n. e., Sredinom I. st. n. e. Delmati predstavljaju največi ilirski narod sa 342 dekurije (oko 85 000 osoba) i ulaze u okvir salonitanskog konventa zajedno da još četiri ilirska naroda (*...petunt in eam iura viribus discriptis in decurias CCCXLII*

[162] O Delmatima v. Zaninović, 1966; Isto, 1967; Stipčević, 1974:61 – 62; 64 - 67

[163] Mesihović, 2007:268 - 275, sa odgovarajućim fusnotama

Delmatae, XXV Deuri, CCXXXVIIII Ditiones, CCLXVIIII Maezei, LII Sardeates).[164] Njihovo značenje je bilo toliko da se i sama provincija Gornji Ilirik (*Illyricum Superior*) počela nazivati Dalmacija (*Dalmatia*).

Sjevernije područje zapadnobosanskih polja pripadalo je vjerojatno isto tako brojnim Dicionima čija je peregrinska *civitas* (oko 60 000 osoba) sa 239 dekurije dolazile sve do rijeke Krke i graničila sa Liburnima.[165] Na sjevernoj strani Dicioni su graničili sa Sardeatima, kojima je možda pripadalo petrovačko i drvarsko područje, a na istoku sa Mezejima. Proces kulturne i političke romanizacije je na zapadnobosanska kraška polja sporo prodirao, i vjerojatno je konačno završen sa Karakalinom konstitucijom 212. god. n.e. Epigrafska građa na ovome prostoru potvrđuje postojanje dvije municipalne jedinice → *Municipium Salvium* sa urbanim i upravnim središtem na grahovskom ili glamočkom području i *Municipium Delminensium* sa urbanim i upravnim središtem na Duvanjskom polju. Pitanje Stridona i njegove ubikacije još uvijek je otvoreno. Možda postoji i mogućnost, radi nalaza znatnog broja natpisa na kojima se nalazi spomen municipija (ali bez navođenja) imena na Livanjskom području, da je između municipalnih jedinica u Salviju i Delminiju postojala još jedna i municipalna jedinica. Međutim, za sada o tome nema preciznijih potvrda.

Od prve decenije IV. st. n. e. započinje i prodor kršćanstva, a u V. st. n. e. i municipiji sa zapadnobosanskih kraških polja dijele sudbinu cijelog Zapadnog Balkana suočenog sa raspadom Imperije i Velikom Seobom naroda. Krajem V. pa sve do Justinijanove rekonkviste, odnosno do 535/6. god. kada su romejske (istočnorimske) trupe preuzele kontrolu nad Dalmacijom i Ilirikom, trajalo je doba obnove antičke civilizacije pod vladavinom ostrogotske dinastije Amala. Sa avarsko – slavenskim rušenjem romejske vlasti i naseljevanjem krajem VI. i početkom VII. st. n. e. i područje navedenih kraških polja ulazi u mediavelno doba.

---

[164] *Plin. NH,* III, 142

[165] Solinski natpis, *CIL* III, 3198b (p 2275, 2328,19) = *CIL* III, 10156b = *ILJug* I, 263 : *[Ti(berius) C]aesar divi Augusti f(ilius) / [A]ugustus imp(erator) pontif(ex) max(imus) / trib(unicia) potest(ate) XXI co(n)s(ul) III / viam a Salonis ad He[dum?] castel(lum) /5 Daesitiatium per mill[i]a passuum / CLVI munit / et idem viam ad Bath[inum? flu]men / quod dividit B[r]e[ucos Oseriat?]ibus / a Salonis munit per [millia p]assuum /10 CLVIII / [et idem viam…. ..] / munit ad imum* ***montem Ditionum / Ulcirum*** *per millia passuum/ a Salonis LXXVIID /15 P(ublio) Dolabella leg(ato) pro / pr(aetore)*

O dva solinska natpisa na kojima se navode ceste (koje su vodile duboku unutrašnjost Provincije) koje su izgrađene za vrijeme namjesnika/legata Gornjeg Ilirika Publija Kornelija Dolabele v. Bojanovski, 1974. *Montem Ditionum / Ulcirum* vjerojatno se odnosi na planinu Uilica (Ujilica, Ilica vis. 1654 m.) sjeverno od Bosanskog Grahova i jugozapadno od Drvara.

5.2 Grahovsko područje

1.

ILJug III, 1805 = AE 1939, 0176.

Grkovci, Bosansko Grahovo

Municipium Salvium

Literatura: Sergejevski, 1938:122, br. 27; Imamović, 1977:314 - 315, sl. 6

S•S PRIMVS / VEPI•L•P

S(ilvano) S(ilvestri) Primus / Vepi l(ibens) p(osuit)

Silvanu Silvestru, Primus Vepij rado postavi

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
PRIMVS / VEPI	Primus Vepij	-	-

Slika 5.2.1
Preuzeto iz Imamović,1977:315, sl. 6

2.

ILJug III,1809 = AE 1934, 0203

Bosansko Grahovo

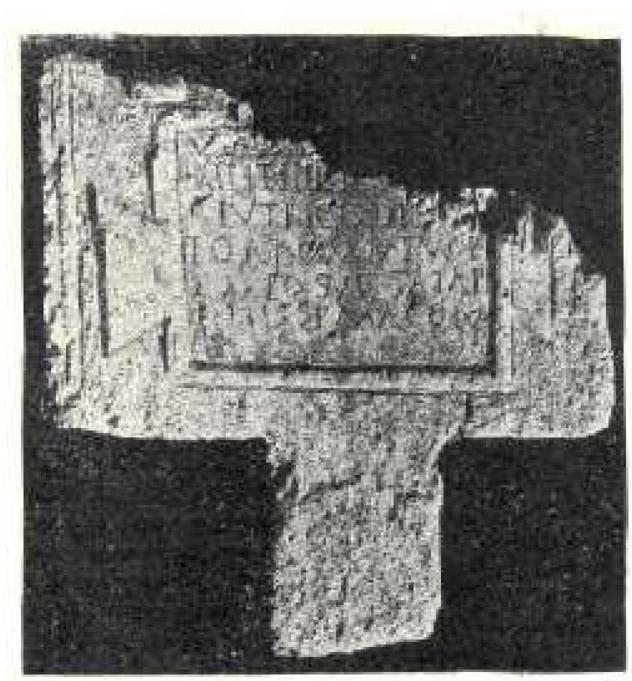
Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1934:19-20, br. 26; Bojanovski, 1988:263

VALEN… / MILITILEGION… / A IVTRICISDEFV…./ TOANXXXMEMORI/5 AMPOSVITTATAPI/ENTISSIMACOIVX

Valen[t---] / militi legion[is I] / a(d)iutricis defu[nc]/to an(norum) XXX memori/5 am posuit Tata pi/entissima co(n)iux

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VALEN…	Valens	Nepoznato	Vojnik I. legije *Adiutrix.* Umro u 30 godini
TATA	Tata	Nepoznato	Supruga preminulog legionara

Slika 5.2.2
Preuzeto iz Sergejevskog, 1934:19, br. 26

3.

ILJug I, 168

Grkovci, Bosansko Grahovo

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1951:310, Tbl. I, sl. 1; Imamović, 1977:392 - 393, sl. 142

HRCVLI•S / C•TROSIVS / CRISPV / VOT /5 P // ATVS•D•M•S

H[e]rculi s(acrum) / G(aius) Trosius / Cripu[s] / vot[um lib(ens)?] /5 p[osuit?] // [...]atus d(onum?) m(erito?) s(olvit?)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
C•TROSIVS / CRISPV	Gaj Trosije Krisp	*Trosius*	-

Slika 5.2.3
Preuzeto iz Imamović, 1977:393, sl. 142

4.

ILJug I,169

Grkovci, Bosansko Grahovo

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1951:302, br. 2; Imamović, 1977:314 – 315, sl. 5

APRICLVS // S•S•S / MONTA/NVS•PO•S

Apriclus // S(ilvano) S(ilvestri) s(acrum) / Monta/nus pos(uit)

Apriklus Silvanu Silvestru Svetom Montan postavi.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
APRICLVS // MONTA/NVS	Apriklus Montan	-	Dedikant spomenika

Slika 5.2.4
Preuzeto iz Imamović, 1977:315, sl. 5

5.

CIL III, 14970

Mramorsko groblje, Bosansko Grahovo

Municipium Salvium

Literatura : Patsch, 1899:120 – 121, sl. 38; Imamović, 1977:314 - 315, sl. 7.; Bojanovski, 1988:263

S•S / MES/S ORI

S(ilvano) S(ilvestri?) / Mes/sori

Slika 5.2.5
Preuzeto iz Imamović, 1977:315, sl. 7

6.

ILJug III,1806

Gromile, Grkovci, Bosansko Grahovo

Kasna jesen 1896. god.

Municipium Salvium

Literatura : Patsch, 1906:162 – 163, sl. 9; Isto, 1909:115-116, fig. 7; Bojanovski, 1988:234; 240 - 242

EXIMIAE LAVDIS SVM / AE INTEGRITATIS•P/ EL•VRSVS DEC•MVN / LV•OMNIBVS HO /5 BVS FVNCTVS•F/ EM /.... / ... /...AE.../10 FILIAE INFELIC /VIX•ANN•XVIII / VIVVS SIBI ET / MEMORIAM FEC

Eximiae laudis sum[m]/ae integritatis P(ublius) [A]/el(ius) Ursus dec(urio) mun(icipii) [Sa]/lv(io) omnibus ho[nor]/5[i]bus functus f[---]/[l]em[---] / [------] / [------] / [---]ae [---] /10 filiae infelic[iss(imae) q(uae)] / vix(it) ann(os) XVIII [mens(es) ---] / vivus sibi et [suis] / memoriam fec[it]

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
P/ EL•VRSVS	Publije Elije Ursus	*Aelius*	Dekurion municipija *Salvium.*
-	-	*Aelius*	Kćerka P.Elija Ursusa. Umrla u 18. god.

Ovo je vrlo značajan natpis koji pomaže u dešifriranju municipalne organizacije Zapadne Bosne. Na njemu se spominje Publije Elije Ursus, dekurion lokalnog municipija od čijeg imena su ostala samo dva slova / LV /. U Grkovce tako Patsch (1906:161 - 164) smješta *Salvium*, poznat preko Antoninovog itinerarija (*Silviae,* 269, 4) i Ptolemeja Klaudija (*Saluia* II, 16, 9). Na 2. solinskom crkvenom saboru iz 533. god. n. e. spominje se *Salviaticum* (*Ludrensis vero episcopus [municipium] Magnioticum, Equitinum, Salviaticum et Sarziaticum, sicut ad ordinem nostrum noscitur obtinuisse, percipiat.*).[166] Međutim, precizna lokacija ovog naselja još do danas nije određena.[167] Po I.Bojanovskom (1988:236) sjedište *Municipium Salvium* se nalazilo na glamočkom polju, preciznije u selu Vrbe, na cesti Glamoč – Livno u kojem je pronađen veliki broj antičkih nalaza, uključujući i natpise. Samo na Grahovsko polje I.Bojanovski (1988:262 - 265) locira Dicione, koje odvaja od *Municipium Salvium* (koji smatra izvorno delmatskim 1988:233 - 249). Međutim, Dicioni su bili jedna brojna *civitas*, i nemoguće je da im je na teritoriju Bosne pripadalo samo Grahovsko područje. Oni su morali zauzimati i susjedne oblasti u prvom redu glamočko polje. A i natpis iz Gromila kod Grkovaca ipak nudi veću vjerojatnoću da je Grahovo spadalo pod upravno – teritorijalnu jurisdikciju *Municipium Salvium,* a ne nekog za sada nepoznatog municipija.

Da je *Salvium* bio municipij zna se i preko natpisa (Patsch, 1900 C:556; Isto, 1906:164):

[166] Dodig – Škegro, 2008:19 - 20

[167] O tome v. Pašalić, 1960:29 (Glamočko polje); Cermanović – Kuzmanović, 1974 (Ptolemejeva karta):19 (Glamočko polje?).

a) *CIL* III, 14249, 2 (p. 2328), Sućurac kod Splita : *D(is) M(anibus) / Ael(io) Capito dec(urio) / municip(io) Salvio / natus Starv(a)e qui /5 vix(it) an(nos) XLV Ael(ius) / Victor filius / patri rarissim(o) / b(ene) m(erenti) po(suit)*

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Ael(io) Capito… natus Starv(a)e	Elije Kapit, rođenjem Starve ili Starue	*Aelius*	Dekurion municipija *Salvium.* Umro u 45. godini života.
Ael(ius) / Victor	Elije Viktor	*Aelius*	Sin dekuriona Elija Kapita i dedikant spomenika

Ovaj natpis jasno ukazuje na proces pravno – političke romanizacije na grahovskom području. Elije Kapit je prvi iz svoje generacije koji je dobio rimsko građanstvo i to za vrijeme vladavine Hadrijana, njegovo domorodačko ime je Starve, Znači *terminus ante quem* nastanka municipija *Salvium* je period Hadrijanove vladavine. Vjerojatno se i proces transformiranja iz domorodačke, dicionske zajednice u municipalnu jedinicu i desio za vrijeme Hadrijana.

b) *CIL* XIII, 6538 (4, p 100); Provincija : *Germania Superior,* Mainhardt : *D(is) M(anibus) / Maximo Dasant[is]/ mensori coh(ortis) I / Asturum 7 (centuria) Co[…]/5uni Quin[t]in[i sti]/pendiorum XVIII / an(n)orum XXXVIII / c(ivis) Dalmata ex m/unicipio Magab[…] /10… et Batoni Beusanti[s] / optioni coh(ortis) s(upra) s(criptae) 7 (centuria) ea/dem stip(endiorum) XVIII an(n)[o]/rum XL ex munici/pio Salvio a[…]e[…] /15 […]ionis [*

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Batoni	Baton	-	Pripadnik 1. Asturske kohorte. U službi 18. godina. Umro u 40 godini.
Beusanti[s] /	Beusant	-	Otac Batona

Ovaj natpis otkriva još jednu zanimljivost, a to je da je u municipiju *Salvium* pored rimskih građana, bilo još uvijek stanovnika koji nisu dobili rimsko građanstvo i zadržali su dicionsku pripadnost. To bi značilo da osnivanje jedne municipalne jedinice nije značilo da svi stanovnici na njenom teritorijalnom zahvatu postaju automatizmom rimski građani. Ova činjenica bi otkrivala i da je narodnosna, peregrinska pripadnost imala neku vrstu i exteritorijalnog značenja, pa bi tako u *Salviumu*, a vjerojatno i u drugim "bosanskim" municipijima bilo peregrina koji su imali dicionsku, mezejsku, delmatsku,

dindarsku, dezitijatsku, sikulotsku… itd. pripadnost. Znači njihova peregrinska *civitas* još uvijek postoji i ima teritorijalni identitet, ali sada bez izuzetog dijela na kojem se formira novi upravno – teritorijalni identitet rimskog municipija.

Slika 5.2.6
Preuzeto iz Patsch, 1906:163, sl. 9

7.

CIL III, 9848 = *CIL* III, 9848 add. p. 2270 = *ILJug* III,1797

Gubin, Grkovci, Bosansko Grahovo,

Municipium Salvium

Literatura : Patsch, 1906:166 – 167 i sl. 12; Isto, 1909:124, fig. 13; Bojanovski, 1988:241

D M / PAELPROCLI/NVSVERI V/ NANIDECM/5 ETAELIAE HO/NORATAECON/IVGICARISSIMAE / VIV SIBI POSV/

D(is) M(anibus) / P(ublius) Ael(ius) Procli[a]/nus veri[-?]u / nani dec(urio) m(unicipii) / et Aeliae Ho/noratae con/iugi carissimae / viv sibi posu/[it

Bogovima Manima, Publije Elije Proklijan… dekurion municipija i Eliji Honorati najdražoj supruzi za života postavi

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
PAELPROCLI/NVS	Publije Elije Proklijan	*Aelius*	Dekurion municipija *Salvium*
AELIAE HO/NORATAE	Elija Honorata	*Aelius*	Supruga dekuriona municipija *Salvium*

I ovaj natpis bi možda na neki način potvrđivao zasluge Hadrijana za uzdizanje *Salviuma* na status rimskog municipija.

Slika 5.2.7
Preuzeto iz Patsch, 1906:166, sl. 12

8.

ILJug III, 1810

Mramorsko groblje, Bosansko Grahovo

Municipium Salvium

Literatura : Patsch, 1906:180 – 181, sl. 32; Isto, 1909:138, br. 1, fig. 33; Bojanovski, 1988:263

- / P AEL FIR/MVS•FIL / B•M•P

] / P(ublius) Ael(ius) Fir/mus fil(ius) / b(ene) m(erenti?) p(osuit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
P AEL FIR/MVS	Publije Elije Firmus	*Aelius*	-

I ovaj natpis ukazuje na dominaciju nosilaca elijevskog gentilnog imena u municipiju *Salvium*.

Slika 5.2.8
Preuzeto iz Patsch, 1906:181, sl. 32

9.

ILJug III, 1811

Mramorsko groblje, Bosansko Grahovo

Municipium Salvium

Literatura : Patsch, 1906:181, sl. 33; Isto, 1909:138, br. 2, fig. 34; Bojanovski, 1988:263

EL•M /IMO EL

A]el(io)(?) M[ax]/imo(?) El[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
EL•M /IMO	Elije Maksim	*Aelius*	-
EL	Elije	*Aelius*	Vrlo fragmentaran oblik imena

Slika 5.2.9
Preuzeto iz Patsch, 1906:181, sl. 33

10.

CIL III, 14971

Mramorsko groblje, Bosansko Grahovo

Municipium Salvium

Literatura : Patsch, 1899:122, sl. 39; Patsch, 1906:180; Bojanovski, 1988:263

AELI / TRI / FVN / X

Aeli[o ili *ae] / / [pa* ili *ma]tri / [de]fun[cto....] / [ann(orum)] X [*

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AELI	Elije ili Elija	*Aelius*	Otac ili majka dedikanta spomenika
-	-	*Aelius?*	Dedikant spomenika

Slika 5.2.10
Preuzeto iz Patsch, 1899:122, sl. 39

11.

CIL III, 9860

Između Bosanskog Grahova i Glamoča (izgubljen)

Literatura : Alačević, 1882:136; Patsch, 1906:164; Wilkes, 1976:267, br. 24; Imamović, 1980:52 - 53

IVOEX .... AIVSAILA / VIOVAIFPIOCONS / IAVIIO... PPDELM / ΓIVISIVIEPSALV/5IAIASEISIPIDO /VEVSESOEIEPM / IVAVII

] iu[d]ex [d]a[t]us a [F]la/vio Va[ler]io Cons/[t]a[nt]io [v(iro) c(larissimo)] p(raeside) p(rovinciae) [D]elm(atiae) / [f]i[ne]s i[nt]e[r] Salv/5 ia[t]as e[t] S[tr]ido/[n]e[n]ses [d]e[t]e[r]m/i[n]avi[t]

Ako je ovaj natpis stvarno postojao, onda bi spadao u red najpoznatijih rimskih epigrafskih spomenika. Pored spominjanja Salviuma, na njemu se nalazi navedeno ime još jednog grada (municipalne jedinice!?) pod nazivom Stridon, rodnog mjesta svetog Jeronima. Po E.Imamoviću (1980:53) :

> "O ovom natpisu su već izrećena brojna mišljenja i danas je općeprihvaćeni stav da je riječ o krivotvorenju načinjenom koncem prošlog stoljeća kada se vodila žustra rasprava o rodnom mjestu sv. Jeronima, kako bi se njime dokazalo da se Stridon nalazio kod današnjeg Grahova"

12.

Peći, Bosansko Grahovo (miljokaz)

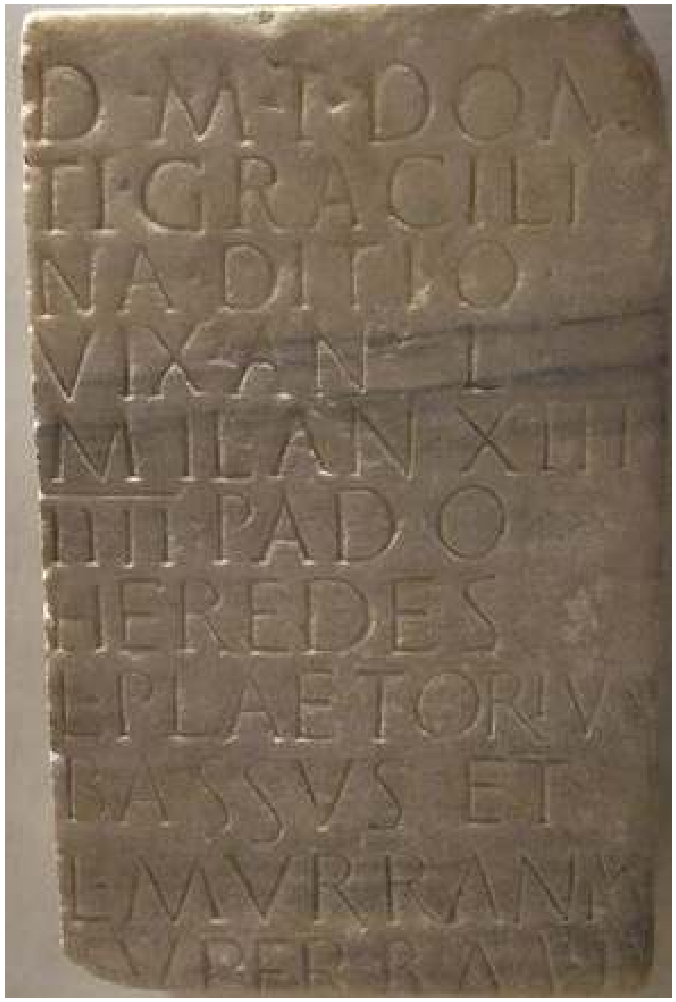
Literatura : Sergejevski, 1934:26, br. 41

CL

Na grahovskom području koje je pripadalo municipiju *Salvium* evidentirano je (uključujući i osobe sa dva natpisa *CIL* III, 14249, 2 (p. 2328) i *CIL* XIII, 6538 (4, p 100) na kojima se spominje *Salvium*, a pronađeni su van matičnog dicionskog i salvijanskog prostora) 18 osoba. Od toga je čak 11 nosilaca elijevskog gentilnog imena, dvije osobe nose domorodačka imena, jedna osoba je sa drugim gentilnim imenom, a četiri osobe su sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim ili teško razumljivim gentilnim imenom. Ubjedljiva je nadmoč nosilaca elijevskog gentilnog imena (61 %), što jasno pokazuje važnost perioda vladavine Hadrijana po Dicione i razvitak *Salviuma*. Od ovih 18 individualnosti 15 pripada muškom rodu, a samo 3 osobe su sigurno žene.

Napomena : Van matičnog teritorija Diciona pronađeno je više epigrafskih spomenika na kojima se spominje njihovo ime :

a) *CIL* III, 3198b (p 2275, 2328,19) = *CIL* III, 10156b = *ILJug* I, 263 Solin.
b) *CIL* V, 541 Trst/*Tergeste*: *D(is) M(anibus) T(iti) Dom[i]ti Gracilis / na(tione) Ditio(nis) / vix(it) an(nos) L / mil(itavit) an(nos) XIII /5 IIII(quadrireme) Pado / heredes / L(ucius) Plaetorius / Bassus et / L(ucius) Murranius /10 Super b(ene) m(erenti) p(osuerunt)*. Na ovom natpisu se spominje Tit Domicije Gracil, dicionske nacije.

Slika 5.2.11
Preuzeto sa http://www1.ku-eichstaett.de/epigr/uah-bilder.php?bild=$CIL_05_00541.jpg;PH0003387

c) AE 1992, 01151 Bego, provincija *Alpes Maritimae*, Francuska: *Ditio Betu(s) / pedicatus* . Riječ je o Dicionu Betu.

d) *CIL* XIII, 7508 Bingerbruck / *Bingium*, provincija *Germania Superior* : *Bato Dasantis fil(ius) / natione Ditio mil(es) ex / coh(orte) IIII Delmatarum a/nn(orum) XXXV stipendior(um) XV /5 h(ic) s(itus) e(st) h(eres) p(osuit).* Na natpisu se spominje Baton, sin Dasanta, dicionske nacije, pripadnik 4. dalmatinske kohorte.

Slika 5.2.12
Preuzeto sa http://www1.ku-eichstaett.de/epigr/uah-bilder.php?bild=PH0000436

e) *CIL* V, 1830 (p 1053) Zuglio / *Iulium Carnicum*, *Venetia et Histria / Regio X* : *[S]ex(tus) Erbonius Sex(ti) l(ibertus) Fron[...] / [...] Regontius Primi et Geniti l(ibertus) Iucu[ndus(?)] / Sex(tus) Votticius Argentil(i) l(ibertus) Amor / [T(itus)] Titius T(iti) l(ibertus) Philemo /5 [S]ex(tus) Erbonius Sex(ti) l(ibertus) Philogen[es] / [...] Gavius Philemonis l(ibertus) Hilari[o] / [L(ucius)] Regontius L(uci) l(ibertus) Step(h)anus / [...] Mulvius Ditionis l(ibertus) Senecio / [L(ucius)] Gavius L(uci) l(ibertus) Gratus /10 [Hi]larus Vetti T(iti) ser(vus) / [m]agistri aedem Herculis d(e) s(uo) p(osuerunt) / [Se]x(to) Erbonio Sex(ti) l(iberto) Diphilo / [M(arco)] Quinctilio M(arci) l(iberto) Donato / mag(istris) vici.* Na natpisu se izgleda spominje jedan oslobođenik dicionskog porijekla.

Činjenica je da su Dicioni naseljavali i dobar dio prostora van današnje Bosne, pa je samim tim vrlo teško sa sigurnošću odrediti izvornu naseobinu iz koje su došli navedeni Dicioni. Radi toga oni nisu ni uzeti u statističku obradu, iako postoji određena vjerojatnoća da su možda sa bosanskih prostora. Teritorije Mezeja i Dezitijata su se u potpunosti nalazile u okvirima današnje Bosne, pa je bilo moguće sa sigurnošću tvrditi da su Mezeji i Dezitijati koji se spominju na vanbosanskim natpisima porijeklom sa današnjeg bosanskog tla.

5.3 Glamočko područje

1.

CIL III, 9863

Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Hörnes, 1880:205 – 206; Sergejevski, 1928:84

M / TORISSINN / VICTORISSCI / NTISSIMI ET /5 AEFETVR / OOII

D(is)] M(anibus) / [Vic]toris Sinn/[…] Victoris Sci/[… pie]ntissimi et /5 […]aefetur/[…]OOII / [

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
[Vic]toris Sinn	Viktor Sinn…	-	-

Victoris Sci	Viktor Sci…	-	-

Glamočko polje obiluje arheološkim nalazima iz antičkom periodu, uključujući i veliki broj natpisa. Zajedno sa grahovskim područjem i sigurno sjevernim dijelom Livanjskom polja, glamočki prostor je pripadao istoj narodnosnoj ilirskoj zajednici (Dicionima), a kasnije i ageru municipija *Salvium*.

2.

ILJug III, 1653

Kamenska Crkva, Glamoč

Proljeće 1928. god.

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1928:86, br. 7

MIDO / SSIMI

3.

ILJug I, 155 = *ILJug* III, 1640

Kamen, Glamoč

1927. god.

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1927:256 – 257, Tbl. II, sl. 3; Rendić-Miočević, 1955:25, Tbl. V, sl. 1.; Imamović, 1977:330 - 331, sl. 36; Bojanovski, 1988:242

NYM•ET•SIL•S / SVRVS•PIRAMI / L•P

Nym(phis) et Sil(vano) s(acrum) / Surus Pirami / l(ibens) p(osuit)

Nimfama i Svetom Silvanu, Surus Piram rado postavi

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
SVRVS•PIRAMI	Surus Piram	-	-

Slika 5.3.1
Preuzeto iz Imamović, 1977:331, sl. 36

4.

ILJug III,1637

Crkvina, Isakovci, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Mandić, 1930, 108, sl. 7; Sergejevski, 1933, 9, br. 6; Tbl. VI, sl. 6.

CROBIACOIV / MAAICON

[---] Crobia co(n)iu[x ---] / [---]maaicon[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
CROBIA	Krobija	-	-
-	-	-	Suprug Krobije

Slika 5.3.2
Preuzeto iz Sergejevski, 1933:Tbl. VI, sl. 6

5.

ILJug III, 1634

Staro Selo, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Imamović, 1977:452 - 453, br. 236

D•I....M / PAO / CVI•I / POKV / ATIR

D(eo) i(nvicto) [S(oli)] M(ithrae) / pao[---] / cvi[-]i[---] / pokv[---] / atir[---]

6.

ILJug III, 1654

Kamen, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1927:259 – 260, br. 8, Tbl. IV, sl. 8; Imamović, 1977:318 - 319, sl. 15

NO / TVM / POSVIT / IIS /5 TEMVS / IVS

[Silv]no / [vo]tum / [---?] posuit / [---]iis /5 [---]Temus / [---]ius

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
TEMVS	Temus	-	-

Slika 5.3.3
Preuzeto iz Imamović, 1977:319, sl. 15

7.

CIL III, 13985

Kamen, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Patsch, 1894:356 – 357, sl. 21; Sergejevski, 1927:257; Imamović, 1977:314 - 315, sl. 8;

S•S / TV•RVS PIRA / MI•L•P

S(ilvano) s(acrum) / T[168]urus Pira/mi l(ibens) p(osuit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
TV•RVS PIRA / MI	Turus (ili Surus) Pirami	-	Možda je riječ o istoj osobi kao sa natpisa *ILJug* I, 155 = *ILJug* III, 1640 iz Kamena kod Glamoča.

Slika 5.3.4
Preuzeto iz Imamović, 1977:315, sl. 8

[168] Po Sergejevskom, 1927: 257 vjerojatnije je riječ o /S/ a ne o /T/, pa bi ime bilo SVRVS (*Surus*)

8.

CIL III, 13986 = *ILJug* III, 1636

Isakovci, Glamoč

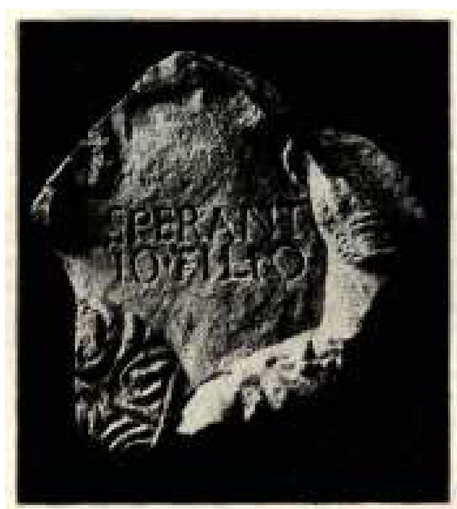
Municipium Salvium

Literatura : Patsch, 1894:356; Sergejevski, 1933:10-11, br. 8, sl. 8.

SPERANT/IO•FILIO

Sperant/io filio

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SPERANT/IO	Sperant	-	Sin dedikanta
-	-	-	Dedikant spomenika

Slika 5.3.5
Preuzeto iz Sergejevski, 1933:10, sl. 8

9.

ILJug III,1641

Gradac kod Halapića, Glamoč?

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1927:257, br. 4, Tbl. III, sl. 3; Imamović, 1977:316 - 317, sl. 12; Bojanovski, 1988:242

SILVANO / SILVESTRI SAC / DASIVS GEMELLI / FILL L M

Silvano / Silvestri sac(rum) / Dasius Gemelli / fil(ius) L(uci) M(arci)

Svetom Silvanu Silvestru, Dasije Gemel, sin Lucija Marka

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
DASIVS GEMELLI	Dasije Gemel	-	-
L M	Lucije Marko	-	Otac Dasija Gemela

Slika 5.3.6
Preuzeto iz Imamović, 1977:317, sl. 12

10.

ILJug I, 156

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1938:119, br. 23; Bojanovski, 1988:240

D M / AELIO V/ARRONI F/ILIO ANO /

D(is) M(anibus) / Aelio V/arroni f/ilio an(n)o/[rum

Bogovima Manima, Eliju Varonu, sinu godina

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AELIO V/ARRONI	Elije Varon	*Aelius*	-
-	-	*Aelius*	Otac Elija Varona

Slika 5.3.7
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:119, br. 23

11.

ILJug III, 1650

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1938:120, br. 25; Bojanovski, 1988:240

/ L•MAXIMIN / AE•ETLIBERTI / TIBVS•POS

] / [---]L(---) Maximin[---] / [---]ae et liberti[…] / [bene meren]tibus pos[u

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
L•MAXIMIN	Lucije ili Elije Maksimin	Možda *Aelius* ako se L umjesto *Lucius* rekonstruira kao AEL.	-

Slika 5.3.8
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:120, br. 25

12.

ILJug III,1651

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1938:119 – 120, br. 24.

EVICTORINE / ET•SECVND / ARENTES / PIENTISSI/5 EM•POS

]/ [---]e Victorin(a)e / [---] et Secund/[--- p]arentes / [---] pientissi/5[mi --- ben]e m(erentibus) pos(uerunt)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
VICTORINE	Viktorina	-	Majka dedikanta spomenika
SECVND	Sekund	-	Otac dedikanta spomenika
-	-	-	Dedikant spomenika

Slika 5.3.9
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:120, br. 24

13.

ILJug III, 1652

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1938:121, br. 26

EPI / MARITO / NI•MEI / I SVE /5 MVI

] / [---]epim[---] / [---] marito [---] / [---]ni me[---] / [---]i sue[---] /5 [---]mui[---] / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
-	-	-	Dedikant spomenika
-	-	-	Supruga dedikanta spomenika

Slika 5.3.10
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:121, br. 26

14.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1986:105, br. 22; Škegro, 1997:95, br. 65.

--- / N / CV / IONI PI /TISSIM /----

] / [---]n / [---]cu/ [---]ioni pi[en]/tissim[---] / [

15.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1982 A:17, br. 1; sl. 2; Isto, 1988:241; Škegro, 1997:94, br. 59

N / NAI / ATRI•C / AEL•RV /5 ESO ET

] / [---]n / [---]nai(?)[---] / [---]atri c[---] / [---] Ael(i-) Ru[f-? ---] /5 [---]eso et (?)[---]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AEL RV	Elije Ruf?	*Aelius*	-

Zanimljivo je da se i na Glamočkom polju nailazi na veliki broj nosilaca elijevskog gentilnog imena, kao i na grahovskom području.

Slika 5.3.11
Preuzeto iz Bojanovski, 1982 A:17, sl. 2

16.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:17-18, br. 2, sl. 3; Isto, 1988:241; Škegro, 1997:95, br. 60

--- / II AVR / ONIS / TISSIM / ACIN /5 RLN / ---

] / II(?)Aur(?)[---]/onis[---]/[pien]tissim[---] / acin? /5 [--- ----]rln[----] /

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVR	Aurelije	*Aurelius*	-

Slika 5.3.12
Preuzeto iz Bojanovski,1982 A:17-18, sl. 3

17.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1982 A:18, br. 3, sl. 4; Isto, 1988:241; Škegro, 1997:95, br. 61

/ AV /LI•CATO/NI CON•ET / NEPOTI•AN /5 XXX•ET•DAS/ O•AN•XXV /

] / [---]Au[re] /li(o) Cato/ni con(iugi) et / nepoti an(norum) /5 XXX et Das/[si]o(?) an(norum) XXV / [---]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AV /LI CATO/NI	Aurelije Katon	*Aurelius*	Suprug dedikanta spomenika. Umro u 30 godini
DAS	Dasij	-	Nečak dedikanta spomenika. Umro u 25 godini.

-	-	-	Dedikant spomenika. Supruga Aurelija Katona

Slika 5.3.13
Preuzeto iz Bojanovski, 1982 A:18, sl. 4

18.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:18, br. 4; Škegro, 1997:95, br. 62.

D M

D(is) M(anibus)

19.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:18-19, br. 5, sl. 5; Škegro, 1997:95, br. 63

/ INO/ E AN / SAT /NVS /5NTIB /NTI / PO / ….

] / i(?)no[---] / [-]e an[---] / Sat[urni]/nus [pare]/5ntib[us pie]/nti[ssimis] / po[suit]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SAT /NVS	Saturnin	-	Dedikant spomenika
-	-	-	Otac dedikanta spomenika
-	-	-	Majka dedikanta spomenika

Slika 5.3.14
Preuzeto iz Bojanovski, 1982 A:18-19, sl. 5

20.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:19, br. 6; Škegro, 1997:95, br. 64

/ ONI / FIL / --- / ---

] / [---]oni / [---] fil(i-) / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
-	-	-	Sin dedikanta spomenika?

21.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:19, br. 7; Škegro, 1997:95, br. 66

--- / S / VERVNT / NDV / -----

] / [---]s[---] / [--- pos?]uerun[t ---] / [--- facie?]ndu[m? curaverunt?]

22.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god

Literatura : Bojanovski, 1982 A:19-20, br. 8, sl. 6; Škegro, 1997:95, br. 67

/ LOTIVS /•TITVS / VS•MA / RAE BENE/5 POSVE/… / ...

] / [--- P?]lotius / [---] Titus / [---]us ma/[---]rae bene /5 [merentibus?] posue/[runt]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
LOTIVS / TITVS	Plotije Tit	*Plotius*	-

Slika 5.3.15
Preuzeto iz Bojanovski, 1982 A:19-20, sl. 6

23.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:20, br. 9, sl. 7.; Isto, 1988:241; Škegro, 1997:95-96, br. 68

AEL S•FEROX / ET•A IA•PLATNO /----

Ael[iu]s Ferox / et A[el]ia Plat(i)no / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AEL S FEROX	Elije Feroks	*Aelius*	-
A IA PLAT NO	Elija Platina	*Aelius*	-

Slika 5.3.16
Preuzeto iz Bojanovski, 1982 A:20, sl. 7

24.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:20-21, br. 10, sl. 8; Škegro, 1997:96, br. 69

C F / ARNE / N•L•ET // SATV / --- / SEN / RNE /5 S

[---] C(ai) f(ilius) / [---] Arne(nsis) / [--- a]n(norum) L et [// Satu[rnin-? ---] / Sen[eca? --- A?]/rne(nsis?) [---] /5 S[---] / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
C	Gaj	-	Otac Arnensisa
ARNE	Arnensis	-	Umro u 50. godini.
SATV / --- / SEN / RNE	Saturnin Seneka Arnensis	-	-

Slika 5.3.17
Preuzeto iz Bojanovski, 1982 A:20-21, sl. 8

25.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:21, br. 11, sl. 9; Škegro, 1997:96, br. 70

--- / LESI / MARIIO / LIBV / ---

] / [---]l(?)esi[---] / [---] marito(?) [---] / [---]libv[---] / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
-	-	-	Dedikant spomenika
-	-	-	Supruga dedikanta spomenika

Slika 5.3.18
Preuzeto iz Bojanovski, 1982 A:21, sl. 9

26.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:21-22, br. 12, sl. 10; Isto, 1988:241; Škegro, 1997:96, br. 71

D / AELI / SIB???

D(is) [M(anibus)] / Aeli[---] / sib[i ---] / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AELI	Elije	*Aelius*	-

Slika 5.3.19
Preuzeto iz Bojanovski, 1982 A:21-22, sl. 10

27.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:23-24, br. 16, sl. 12; Škegro, 1997:96, br. 75

SVRA MVCI/ SVPER VIXIT / III MEMO / ERPETV /5 MVCIA / AN LXV

[--]Sura Muci/[us] Super vixit / [an(nos) -]III memo/[riae p]erpetu/5[ae pos(uit)?] Mucia / [---] an(norum) LXV / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SVRA MVCI/ SVPER	Sura Mucije Super	*Mucius*	-
MVCIA	Mucija	*Mucius*	U srodstvu sa Mucijem Superom. Živjela 65. godina.

Slika 5.3.20
Preuzeto iz Bojanovski, 1982 A:23-24, sl. 12

28.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:24-26, br. 22, sl. 13.; Isto, 1988:242; Škegro, 1997:97, br. 81

I O M / CORTA / POSVI / TI•I /5 SVRV / V P L

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Co(ho)rta[li] / posui[t] / Ti[t?]i[us] /5 Suru[s] / v(otum) p(osuit) l(ibens)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
TI I /5 SVRV	Tit Surus	-	-

Slika 5.3.21
Preuzeto iz Bojanovski, 1982 A:24-26, sl. 13

29.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:26-27, br. 23, Tbl. I, 1-6, sl. 14; Isto, 1988:235 – 236; 241 - 242; Škegro, 1997:97, br. 82

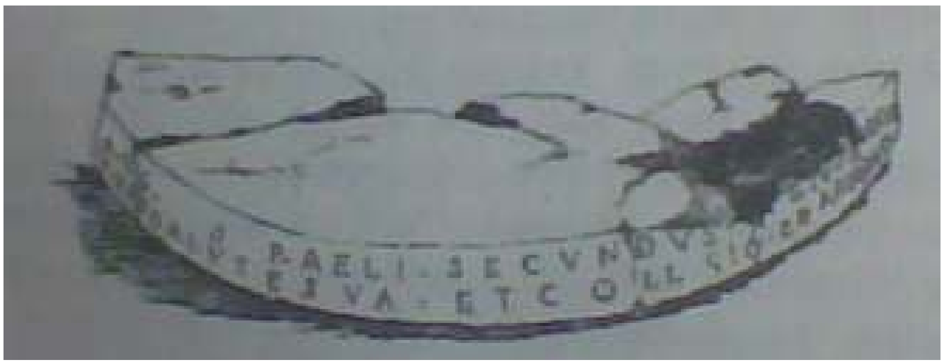
-- / AVG S P•AELI•SECVNDVS D ET VARRO DAANTIS / P PRO SALVTE SVA•ET COLLGIO ERARIORVM B MILIAN

[---] Aug(usto) s(acrum) P(ublius) Aeli(us) Secundus d[ec(urio)?] et Varro Da[s]antis / [---](?) p(osuerunt) pro salute sua et coll(e)gio (a)erariorum b(?)[-]milian(orum???)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
P AELI SECVNDVS	Publije Elije Sekund	*Aelius*	Dekurion municipija *Salvium*

VARRO	Varon	-	-
DAANTIS	Dasantis	-	Otac Varona

Ovaj spomenik je bio fragmentiran na šest dijelova.

Slika 5.3.22
Preuzeto iz Bojanovski, 1982 A:26-27, sl. 14

Slika 5.3.23
Preuzeto iz Bojanovski, 1982 A:26-27, Tbl. I, 1-6,

30.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:22, br. 13, sl. 11; Škegro, 1997:96, br. 72

--- / CRSSPI / OIVGIPIEN/ ODEFVNC /----

](?) / [------] / [---] Crispi/[??? c]o(n)iugi pien/[tissim]o defunc(to) / [------] / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
CRISPI???	Krisp???	-	Suprug dedikanta spomenika
-	-	-	Dedikant spomenika

Slika 5.3.24
Preuzeto iz Bojanovski,1982 A:22, sl. 11

31.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:22-23, br. 14; Škegro, 1997:96, br. 73

] / [---]M[---] / [---]NIC[---] / [------] / [

32.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:23, br. 15; Škegro, 1997:96, br. 74

] / [---]ALRE / [---] VIVA ET S[---] / [

33.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:24, br 17; Škegro, 1997:96, br. 76.;

] / A[---] / TIC[---] / [

34.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:24, br 18; Škegro, 1997:96-97, br. 77;

] / N / CGV / IDI // ISSIM / ANNOR // N / [

] / n[---] / [---]cgv[---] / [---]idi[---] / [// [---]issim[---] / [---] annor[um ---] // [---]n[---] / [

Sačuvani oblik	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

na natpisu			
-	-	Nepoznato	Osoba umrla u određenim godinama ... *annor...*

35.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:24, br, 19; Škegro, 1997:97, br. 78.;

] / [---]S / [---]S / [---]TP[---] / [

36.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god

Literatura : Bojanovski, 1982 A:24, br, 20; Škegro, 1997:97, br. 79

] / [---]NTI[---] / [

37.

Vrba, Glamoč

Municipium Salvium

1975. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:24, br, 21; Škegro, 1997:97, br. 80.

] / [---]TO[---] / [

38.

ILJug III, 1656

Podgradina, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1927:257 – 258, br. 5, Tbl. III, sl. 5; Imamović, 1977:316 - 317, sl. 10; Bojanovski, 1988:241

S•S•S•CASIVS / AVRELIVS /C AEMI COSI / RE•POTI

S(ilvano) S(ilvestri) s(acrum) Cas(s)ius(?) / Aurelius / caemi cosi/re poti(?)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
CASIVS / AVRELIVS	Kasije Aurelije	*Aurelius*	-

Slika 5.3.25
Preuzeto iz Imamović, 1977:317, sl. 10

39.

ILJug III, 1657

Podgradina, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1938:117, br. 21

AVR•CASS / MVLCVM• A / S CONIVG / E FILIE /5 DEF

Aur(elius) Cass[ius?] / mul(ier?) cum A[---]/s coniug[i ---] / [--- e]t fili(a)e [---] /5 [---] def[unct---]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AVR•CASS	Aurelije Kasije	*Aurelius*	-
A / S	-	*Aurelius*	Supruga Aurelija Kasija
-	-	-	Kćerka Aurelija Kasija

Slika 5.3.26
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:117, br. 21,

40.

ILJug III, 1658

Podgradina, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1938:118, br. 22; Imamović, 1977:316 - 317, sl. 11

ET / VBA•LV / S•EX

] / [---] et [---] / [---]uba[-]lu[---] / [---] s ex()(?) [---] / [

Slika 5.3.27
Preuzeto iz Imamović, 1977:317, sl. 11

41.

Podgradina, Glamoč

Municipium Salvium

1977. god.

Literatura : Bojanovski, 1982 A:31-32, br. 3, sl. 15; Isto, 1988:241; Škegro, 1997:97, br. 83.

HERCVLENTI / AVRELIVDAS/STOTRITIPOS

Herculenti(!) / Aureliu(s) Das/sto(!) Triti pos(uit) / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
HERCVLENTI / AVRELIV	Herkulent Aurelije Dast	*Aurelius*	-

DAS/STO			
TRITI	Trit	-	Otac Herkulanta Aurelija Dast

Slika 5.3.28
Preuzeto iz Bojanovski, 1982 A:31-32, sl. 15

42.

Podgradina, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1982 A:32, br. 4, sl. 16.; Škegro, 1997:97, br. 84

--- / TEM ET AQV / ---

] / [fon?]tem et aqu[am?]

Slika 5.3.29
Preuzeto iz Bojanovski, 1982 A:32, sl. 16

43.

ILJug III,1655

Podgradina, Glamoč

Municipium Salvium

1904. god.

Literatura : Sergejevski, 1927:260 – 261, br. 9, Tbl. III, sl. 9; Bojanovski, 1988:235, fus. 18

ATIS / PRAECIPV / MAGNEQVE IN/BVS EQVO ET DIL / NTIO PRINC•M/5BVS HONORI / VNCTO EX PRO / IITALLORV / API

]atis praecipu[…] / […] magneque in[…] / […]bus equo et dil[…] / […]ntio princ(ipi) m[unicipii…] /5 [… omni]bus honori[bus …] / [… perf]uncto ex pro[…] / […m]etalloru[m ….] / […]api[

Bojanovski je predložio rekonstrukciju :

[Summae integrit]atis praecipu[ae liberalitatis] / magn(a)eque in[nocentiae donis militari]/bus equo (publico ornato) et dil[ectissimo…] / […]ntio princ(ipi) m[unicipii…] /5 [… omni]bus honori[bus in re publica sua f]/uncto ex pro[tectore procuratori me]/etalloru[m prov(inciae) Pan(noniae et Dalm…)] / […]A[

Rekonstrukcija I.Bojanovskog je ipak pomalo smiona, imajući u vidu oštećenost teksta natpisa. Nosilac počasti na natpisu je vjerojatno bio i dužnosnik u sustavu rimske eksploatacije rudnika, ali za tvrdnju da je bio prokurator rudnika Panonije i Dalmacije nema dovoljno dokaza na samome natpisu.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
-	-	-	Neimenovani dužnosnik rudarskih distrikta???

Slika 5.3.30
Preuzeto iz Sergejevski, 1927:Tbl. III, sl. 9

44.

Halapić, Glamoc

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1986:92-93, br. 11, sl. 12; Škegro, 1997:98, br. 93

O S / V C / ---

[---]o(optimo) s(acrum) / [---]v c / [---]i(?)[-] / [

45.

AE 1987, 0807

Glavice, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1986:79 - 82. 107 - 108, br. 1, sl. 1; Škegro, 1997:97, br. 85

---- / SSIMO ANNORVM / IX SIBI ET SVIS ET V/XORI DIDICAVIT /5 VIVVS POSVIT

cari]/ssimo annorum / IX sibi et suis et u/xori dedicavit /5 vivus posuit

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
-	-	-	Dedikant spomenika
-	-	-	Supruga dedikanta spomenika

46.

AE 1987, 0808

Glavice, Halapić,

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1986:82-83, br. 2, sl. 2; Škegro, 1997:97- 98, br. 86.

/ --- MAXIM / L VER SEN /

] Maxim[---] / L(ucius) Ver(---) Sen[---]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MAXIM / L VER SEN	Maksim Lucije Ver Seneka	*Verus*	-

47.

AE 1987, 0809. (B)

Basilika, Glavice, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1986:91-92, br. 10, sl. 10; Isto, 1988:241; Škegro, 1997:98, br. 90.

APOLINI / AVR TR T / ---

Apol(l)ini / Aur(elius) Tr[i]t[us] / [pos(uit) l(ibens) m(erito)] (?)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVR TR T	Aurelije Trit	*Aurelius*	-

48.

AE 1987, 0810

Basilika, Glavice, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1986:94, br. 12, sl. 13; Škegro, 1997:98, br. 94.

I O M

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [

49.

ILJug III,1645

Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1928:82 – 83, sl. 3; Imamović, 1977:382 – 383; 406 – 407; sl. 128 i sl. 167

OCI•T•CON / NIVS VRSVS / 7 COH•VIII VOL / RATIAS AGENS /5 VMSVIS V L M

[--- et Genio / l]oci T(itus) Con[i]/nius Ursus / centurio coh(ortis) VIII vol(untariorum) / [g]ratias agens /5 [c]um suis v(otum) l(ibens) m(erito)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

T(itus) Con[i]/nius Ursus	Tit Konije Ursus	*Coninius*	-

Slika 5.3.31
Preuzeto iz Imamović, 1977:407, sl. 167

50.

ILJug III, 1638.

Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1934:18, br. 23; Imamović, 1977:356 - 357, br. 82

I O M / SA… / I / M /5 … /…. / V L M

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / sa[crum] / [-]i[---] / m[---] /5 [------] / [------] / [---] v(otum) l(ibens) m(erito)

51.

ILJug III,1639

Gradac, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1933:7, br. 4, Tbl. IV, sl. 3; Imamović, 1977:356 - 357, sl. 87

OMCOR / EPVA / CAS

[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) Co(ho)r(tali) / [---]epua [-] / [---]cas / [------]

Slika 5.3.32
Preuzeto iz Imamović, 1977:357, sl. 87

52.

ILJug III, 1642

Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1934:18, br. 24

IO / DEFVNC / ANXLETS

] / defunc[to? ---] / an(norum) XL et s[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
-	-	-	Spomenik posvećen osobi umrloj u 40. godini

Slika 5.3.33
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:18, br. 24

53.

ILJug III,1643

Crkvina, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1927:261 – 262, br. 11, Tbl. II, sl. 11; Imamović, 1977:406 - 407, sl. 165; Bojanovski, 1988:240; Škegro, 1997:99, br. 100

ET GENIO•LO / AEL•ANTRD / BF•COS•LXIIII / CVL•S /5 IMP•DN•L / ET / VOLVSIANO / COS•KAL•APRILIB

[I(ovi) O(ptimo) M(aximo)] // et Genio lo(ci) / Ael(ius) Ant[e]r[i]d(es?) / b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) l(egionis) XIIII / g(eminae) v(otum) l(ibens) s(olvit) /5 Imp(eratore) d(omino) n(ostro) [Ga]l[ieno] / […] et / Volusiano / co(n)s(ulibus) Kal(endis) Aprilib(us)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AEL•ANTRD	Elije Anterid[169]	*Aelius*	Konzularni beneficijar XIV. Legije *Gemina*

[169] Kod Bojanovskog, 1988:240 je „Anteros“ a ne Anterides.

Natpis je nastao 261. god. n. e. za vrijeme konzulata cara Galijena (*Imp. Caesar P. Licinius Valerianus Egnatius Gallienus Augustus* vl. Kao samostalni vladar 260 – 268. god. n. e.) i Volusijana (*L. Petronius Taurus Volusianus*).

Slika 5.3.34
Preuzeto iz Imamović, 1977:407, sl. 165

54.

ILJug III, 1644

Crkvina, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1927:264, br. 16

… EVEIRO SCVRMIANI / … VIVA SIBI ET…

[---]eveiro Scurmiani / [---] viva sibi et / [….

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
SCVRMIANI	Skurmian	-	-

55.

ILJug III,1646

Gradac, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1927:262, br. 12, Tbl. V, sl. 12; Imamović, 1977:390 - 391, sl. 141; Bojanovski, 1988:240

H•A•S / P•AEL•CELSINVS VOT• / L•S / I•MP DN CORDIANO AVC /5 II•ET POMPEIANO COS

H(erculi) A(ugusto) s(acrum) / P(ublius) Ael(ius) Celsinus vot(um) / l(ibens) s(olvit) / Imp(eratore) d(omino) n(ostro) Gordiano Aug(usto) /5 II et Pompeiano co(n)s(ulibus)

Uzvišenom Herkulu Svetom, Publije Elije Celzin zavjet rado učini, za konzulata imperatora, gospodara Gordijana Augusta II i Pompejana.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
P•AEL•CELSINVS	Publije Elije Celzin	*Aelius*	-

Natpis je postavljen 241. god. n. e. za konzulata cara Gordijana III (*Imp. Caesar M. Antonius Gordianus Augustus,* vl. 238 – 242. god. n. e.) i Pompejana (*Clodius Pompeianus*).

Slika 5.3.35
Preuzeto iz Imamović, 1977:391, sl. 141

56.

ILJug III, 1647

Gradac, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1927:263, br. 13; Bojanovski, 1988:240

D•M / E•CELSV / PA•IO?I

D(is) M(anibus) / [A?]e[l](ius) Celsu[s ---]/Pa[-]io[-]i[---]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
E•CELSV	Elije Celsus	*Aelius*	-

57.

ILJug III, 1648

Gradac, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1927:264, br. 15

LI / DI / VSSAII / DVS /5 NII

[---]li / [---]di / [---]ussaii / [---]dus /5 [---]nii

58.

ILJug III, 1649

Gradac, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1927:264, br. 14

O / B / I / ED

] / [---]o / [---]b / [---]i / [---]ed / [

59.

ILJug II, 759

Gradac, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1967 B:190, sl. 6; Imamović, 1977:358 - 359, sl. 86

I O M

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [

Slika 5.3.36
Preuzeto iz Imamović, 1977:359, sl. 86

60.

CIL III, 9862 = *CIL* III, 13231

Gradina, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

1888. god.

Literatura : Truhelka, 1889:91; Patsch, 1894:357, sl. 22; Imamović, 1977:356 - 357, sl. 81; Škegro, 1997:98, br. 91

I•O•M / C•IVL•ROGA/TVS•BE•COS / LEG•XI•CLAVET /5 C•IVL•ROGATVS / IVNIOR / V•LIBEN•P•

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / G(aius) Iul(ius) Roga/tus be(neficiarius) co(n)s(ularis) / leg(ionis) XI Clau(diae) et /5 G(aius) Iul(ius) Rogatus / Iunior / v(otum) liben(tes) p(osuerunt)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
C•IVL•ROGA/TVS	Gaj Julije Rogatus	*Iulius*	Konzularni beneficijar XI. Legije *Claudia Pia Fidelis*
C•IVL•ROGATVS / IVNIOR	Gaj Julije Rogatus Junior	*Iulius*	Sin konzularnog beneficijara G.Julija Rogatusa

Ovo bi bio jedan od najstarijih natpisa i nastao je za vrijeme garnizonske službe XI. Legije u provinciji Dalmaciji. Nastao je između 42. god. n. e., kada je XI. Legija dobila počasni naziv *Claudia Pia Fidelis* i 69. god. n. e. kada je napustila Provinciju. Ovo pokazuje da je područje Glamočkog polja bilo pod zonom odgovornosti XI. Legije (glavni logor je bio u Burnumu, današnje Kistanje) kojoj je pripadalo i Grahovsko polje. Ovo je još jedan dokaz da su navedena dva polja bila u okviru iste i peregrinske *civitas*, ali i kasnije municipalne organizacije.

Slika 5.3.37
Preuzeto iz Imamović, 1977:357, sl. 81

61.

CIL III, 13236

Gradina, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Imamović, 1977:356 - 357, sl. 83; Bojanovski, 1988:240

I•O•M / P•AEL•CASSIAN / VS IBES VOTV / M SOLVIT

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / P(ublius) Ael(ius) Cassian/us [l]ibe(n)s votu/m solvit

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
P•AEL•CASSIAN / VS	Publije Elije Kasijan	*Aelius*	-

62.

CIL III, 2760a = *CIL* III, 9861

Gradina, Glavica, Glamoč

Municipium Salvium

1888. god.

Literatura : Truhelka, 1889:91; Imamović, 1977:358 – 359, sl. 84; Škegro, 1997:99, br. 99.

I•O•M / AEL•TITVS / EX•PROTEC/TORE /5 V•L•S

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Ael(ius) Titus / ex protec/tore /5 v(otum) l(ibens) s(olvit)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AEL•TITVS	Elije Tit	*Aelius*	-

Slika 5.3.38
Preuzeto iz Imamović, 1977:359, sl. 84

Slika 5.3.39 : Sadašnje stanje
Fotografija S. Mesihović

63.

Basilika, Glavice, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1986:83-84, br. 3, sl. 3; Škegro, 1997:98, br. 87.

TISOIMLOP[---] / [------] / SISIME PO[---]

64.

Basilika, Glavice, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1986:85-86, br. 5, sl. 5; Škegro, 1997:98, br. 88

--- / AE Q / --- / NGI V / EDIIT /---

---- / [---]ae q(?)[---] / [---coniu]ngi v[ivus---] / [---]edi(?)i(?)t[---] / [

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
-	-	-	Dedikant spomenika
-	-	-	Suprug dedikanta spomenika

65.

Basilika, Glavice, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1986:86-87, br. 6, sl. 6; Isto, 1988:241; Škegro, 1997:98, br. 89.

--- / AEL A / CA / II / ---

--- / Ael(i-) A[---] / ca[---] / II(?)[---] / [

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AEL A	Elije A…	*Aelius*	-

66.

Basilika, Glavice, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1986:94, br. 13, sl. 14; Škegro, 1997:98, br. 92.

I

I(ovi?) [O(ptimo)? M(aximo)?]

67.

Glavice, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1986:94, br. 14 i sl. 15; Škegro, 1997:98-99, br. 95.

I O

I(ovi) O(ptimo) [M(aximo) ---] / [

68.

Crkvina, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1986:96, br. 16, sl. 17a; Škegro, 1997:99, br. 96.

I O M

I(ovi) O(ptimo) M(aximo)

69.

Crkvina, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1986:95, br. 17, sl. 18; Škegro, 1997:99, br. 97

I O M

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [

70.

Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Bojanovski, 1986:97-99, br. 18, sl. 19; Isto, 1988:241; Škegro, 1997:99, br. 98

I O M / AVRI RVFVS / ET VICTO/RINA V L S

I(ovi) O(optimo) M(aximo) / Aur(e)l(ius) Rufus / et Victo/rina v(otum) l(ibenter) s(olverunt)

Sačuvani oblik	Ime osobe	*nomen*	Informacije

Na natpisu			
AVRI RVFVS	Aurelije Ruf	*Aurelius*	-
VICTO/RINA	Viktorina	-	Možda supruga Aurelija Rufa

71.

ILJug III, 1631

Busija, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1928:79–80, sl. 1; Imamović, 1977:320 - 321, sl. 18; Bojanovski, 1988:240

SIL COR / AEL MAXI/MVS PROCV / NI•LIBE S POS

Sil(vano) Cor(---) / Ael(ius) Maxi/mus / Procu[li]l/ni libe(n)s pos(uit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AEL MAXI/MVS PROCV / NI	Elije Maksim Prokun	*Aelius*	-

Slika 5.3.40
Preuzeto iz Imamović, 1977:321, sl. 18

Slika 5.3.41 : Sadašnje stanje
Fotografija S. Mesihović

72.

Busija, Glamoč

Municipium Salvium

2008. god.

AEL SI? / MINACO / I?LLDVIC S / TISSIMO

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AEL SI?	Elije Si???'	*Aelius*	Natpis je vrlo oštećen i fragmentaran pa je teško shvatiti njegov smisao.

Slika 5.3.42
Fotografija A.Busuladžić

73.

Hrast, Brdo Rajana, Busija, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1927:261, br. 10, Tbl. I, sl. 10; Bojanovski, 1988:240

AE MAXIMV / KARVS EPATI/NONI COIV/GI I AE VARRO F/5 SINDOC

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AE MAXIMV / KARVS	Elije Maksim Kar	*Aelius*	Dedikant spomenika
EPATI/NONI	Epationa	-	Supruga Elija Maksima Kara
AE VARRO	Elije Var	*Aelius*	Možda otac Elija Maksima Kara

Slika 5.3.43
Preuzeto iz Sergejevski, 1927:Tbl. I, sl. 10

74.

ILJug III, 1633

Crkvina, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1933:9, br. 5, Tbl. V, sl. 4 - 5; Bojanovski, 1988:241

…. MAXIMO / I ICI ISIAI / II IV…. AI // SFRAIPI /5 …. F… ICISSIMO

] Maximo / […]i ici isiai / […]ii iv […]ai / […]s fratri /5 […in]f[eli]icissimo

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
MAXIMO	Maksim	-	Otac dedikanta
-	-	-	Dedikant spomenika

Slika 5.3.44
Preuzeto iz Sergejevski, 1933:9, br. 5, Tbl. V, sl. 4

Slika 5.3.45
Preuzeto iz Sergejevski, 1933:9, br. 5, Tbl. V, sl. 5

75.

ILJug II, 760

Busija, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Imamović, 1977:324 - 325, sl. 27; Bojanovski, 1988:241

S•S ET DIANE / AV•PLATIVS VAR/RONI•L•P

S(ilvano) S(ilvestri) et Dian(a)e / Au(relius) Platius Var/roni(s) l(ibertus?) p(osuit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AV•PLATIVS	Aurelije Platije	*Aurelius*	-
VAR/RONI	Varon	-	Otac dedikanta spomenika

Slika 5.3.46
Preuzeto iz Imamović, 1977:325, sl. 27

76.

AE 1980, 0692

Isakovci, Glamoč

Municipium Salvium

1978. god.

Literatura : Bojanovski, 1979:118-126, sl. 1-3; Isto, 1988:240; Škegro, 1997:94, br. 58

D M // AEL MA/SO // P AEL / VIC/TORI // P AEL VICTO/RINO / FILIO DE/FVNCTO /5 ANN X M / VI DVLCISSIMO / ET MARITO OPTIMO VIVA / B M POS / PROC DEF /10 ANN L

D(is) M(anibus) // Ael(ii) / Mas/so // P(ublio) Ael(io) / Vic/tori // P(ublio) Ael(io) Victo/rino / filio de/functo /5 ann(orum) X m(ensium) / VI dulcissimo / et marito optimo viva / b(ene) m(erentibus) pos(uit) / Proc(ulae) def(uncto) /10 ann(orum) L

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AEL MA/SO	Elije Maso	*Aelius*	Dedikant spomenika i otac P.Elija Viktorina
P AEL / VIC/TORI	Publije Elije Viktorin	*Aelius*	?????????????
P AEL VICTO/RINO	Publije Elije Viktorin	*Aelius*	Umro u 10. godini i 6.mjesecu
PROC	Prokula	-	Umrla u 50. godini

77.

CIL III, 9864 = *ILJug* III, 1632

Jakir, Glamoč

1879. god.

Literatura : Hörnes, 1880:206; Sergejevski, 1928:87 – 89, br. 10, sl. 8; Bojanovski, 1988:240

L•PROCLO / BASS?H□?N / Q O ET AEL / AELI□IO /5 TVS QVATVS / PNTISSIMIA / VERVNT

[--- Ae]l(io) Proc(u)lo / [---]bass[---]h[---]n / [---]q(u)o et Ael(io) / [---] Aeli(us) io/s[---]tus Qua(r)tus / [---] p[ie]ntissimis / [--- pos]uerunt

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
L•PROCLO	Elije Prokul	*Aelius*	-
AEL	Elije	*Aelius*	-
AELI	Elije	*Aelius*	-
QVATVS	Kvartus	-	Možda dedikant spomenika

Slika 5.3.47
Preuzeto iz Sergejevski, 1928:88, sl. 8

78.

ILJug III, 1635

Staro Selo, Glamoč

1930. god.

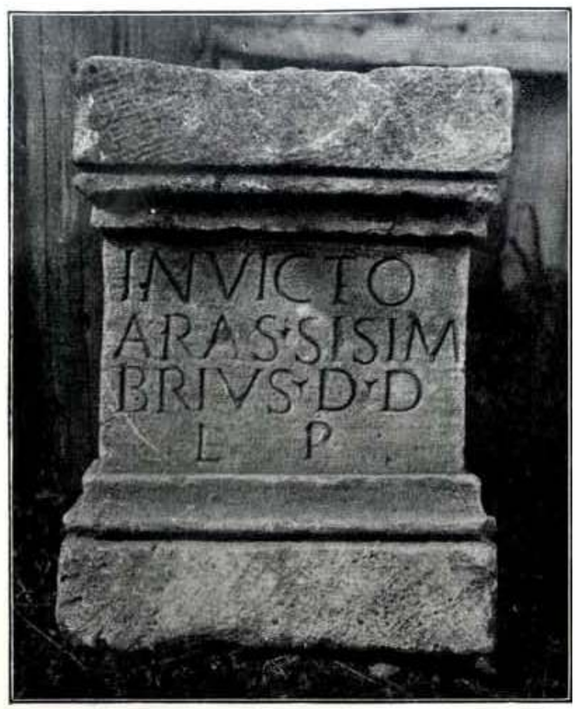
Literatura : Sergejevski, 1933:7, br. 1, Tbl. IV, sl. 1; Bojanovski, 1988:236, fus. 21

INVICTO / ARAS•SISIM/BRIVS•D•D / L P

Invicto / aras Sisim/brius d(ecurionum) d(ecreto) / l(ibens) p(osuit). Po D.Sergejevskom i I. Bojanovskom.

Invicto / aras Sisim/brius d(onum) d(edit) / l(ibens) p(osuit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
SISIM/BRIVS	Sisimbrije	-	Dedikant natpisa

Slika 5.3.48
Preuzeto iz Sergejevskog, 1933:Tbl. IV, sl. 1

79.

ILJug III, 1634

Staro Selo, Glamoč

1930. god.

Literatura : Sergejevski, 1933:7, br. 2,

D•I ...... M/ PAO..... / CVI•I..... / POKV..... /5 ATTIR....

D(eo) I(nvicto) [S(oli)] M(ithrae) / pao[...] / cvi i[...] / pokv[...] /5 attir[

80.

ILJug III, 2993 (miljokaz)

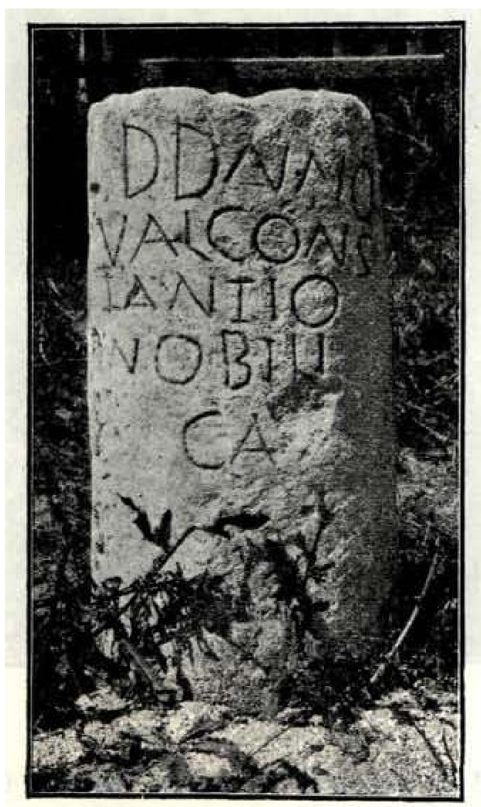
Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1928:85 – 86, sl. 5

DDNNCL / VAL CONS/TANTIO / NOBILI /5CA

Dd(ominis) nn(ostris) Cl(audio) / Val(erio) Cons/tantio / nobili(ssimo) /5 Ca[es(ari)

Slika 5.3.49
Preuzeto iz Sergejevski, 1928:85, sl. 5

81.

CIL III, 13327 (miljokaz)

Glamoč

Municipium Salvium

[Imp(erator) C]aes(ar) / [M(arcus) An]tonius / [Gordi]anus / [inv(ictus)? Piu]s Felix [Aug(ustus)] / [p(ontifex) m(aximus) tr(ibunicia) p]ot(estate) II[II? co(n)s(ul) II?] / [p(ater) p(atriae)] pr(o)co(n)s(ul) / [cur(ante) - I]ulio(?) / [H]onorato / [l]eg(ato) Aug(usti) pr(o) pr(aetore) / a S(alonis) / m(ilia) LI

82.

ILJug III, 2994 (miljokaz)

Busija, Halapić, Glamoč

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1928:84 – 85, Tbl. I, sl. 2

D N IVLIANO / VICTORI AC TRI/VMFATORI•S / TOTIVSQVE OR/5BIS AVG BO/NO REIPVBLI/CAE

D(omino) n(ostro) Iuliano / victori ac tri/umfatori s(emper) / totiusque or/5bis Aug(usto) bo/no rei publi/cae

Slika 5.3.50
Preuzeto iz Sergejevski, 1928:Tbl. I, sl. 2

83.

ILJug III, 2992

Busija, Halapić, Glamoč (miljokaz)

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1934:27, br. 44

O / DNIVLIANO / C IVMFATORI / ORBISAVG /5 EIIVIL

*o / D(omino) n(ostro) Iuliano / [victori a]c [tr]iumfatori / [totiusque] orbis Aug(usto) /*5 *[bono r]ei publ[icae]*

Na glamočkom području preko epigrafskih spomenika evidentirano je 89 osoba čije se življenje može utvrditi za antički period :

1. 45 osoba je sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim ili teško razumljivim gentilnim imenom.

2. 4 osobe su sa domorodačkim imenom.
3. 2 osobe su sa julijevskim gentilnim imenom (i to konzularni beneficijar i njegov sin).
4. 24 osobe su sa elijevskim gentilnim imenom.
5. 9 osoba je sa aurelijevskim gentilnim imenom.
6. 5 osoba ima druga gentilna imena.

Vrlo je indikativan veliki broj pronađenih nosilaca elijevskog gentilnog imena i na glamočkom području (26,9%), Ukupno je i na glamočkom i grahovskom području do sada pronađeno 35 osoba sa elijevskim imenom, što je ubjedljivo najveći broj u odnosu na ostale municipalne jedinice u unutrašnjosti provincije Dalmacije. U rodnom pogledu, i u glamočkom području prednjače muškarci sa 73 detektiranih individualnosti (od čega sigurno jedan dječak) i 16 žena.

5.4 Livanjsko područje

1.

ILJug III, 1799 = AE 1934, 0204

Bastasi, Livno

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1934:21, br. 29

TORI•FILI/OINFELICI/SSIMO•DE/C•M•DEF•/5AN•XXV

]/tori fili/o infelici/ssimo de/c(urioni) m(unicipii) def(uncto) /5 an(norum) XXV / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
...TORI	-	-	Dekurion neimenovanog municipija. Umro u 25. godini
-	-	-	Dedikant spomenika i otac dekuriona municipija. Vjerojatno i sam dekurion.

Ovaj natpis postavlja dilemu, kojem municipiju pridružiti Livanjsko polje, da li je to sastavni dio *Municipium Salvium, Municipium Delminensium* ili je riječ o nekom samostalnom municipiju koji je pokrivao Livanjsko polje.

Slika 5.4.1
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:21, br. 29

2.

ILJug III,1798

Crkvina, Bastasi, Livno

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1934:20, br. 28

II•DEC•MN / O•PA•TRISV•O / MA•TRI•C•A•RI / A•POSV•ERV

] / [---]ii dec(urio) m(u)n(icipii) [---] / [---]o patri suo [---] / [---] matri cari[ssimae ---] / [---]a posueru[nt]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
-	-	-	Otac dedikanta spomenika i dekurion neimenovanog

			municipija
-	-	-	Majka dedikanta spomenika
-	-	-	Dedikant spomenika

Slika 5.4.2
Preuzeto iz Sergejevskog, 1934:20, br. 28

I ovaj natpis iz Bastasa potvrđuju postojanje municipalne organizacije na prostoru Livanjskog polja, sa tim da je moguće riječ o istom onom municipiju koji je imao sjedište na grahovskom ili glamočkom području. U tom slučaju i zona Bastasa je pripadala Dicionima. Bastasi se nalaze na krajnjem sjevernom dijelu Livanjskog polja, koje se u prilično dugačkoj liniji proteže jugoistočnim pravcem od grahovskog (sigurno dicionskog) područja do Duvanjskog polja (sigurno delmatskog područja). To bi značilo da je Livanjsko polje bilo podijeljeno između Diciona i Delmata, pa bi granicu između njih bilo vrlo teško odrediti. Smatramo da je nalaze natpisa sa krajnjeg sjevera Livanjskog polja (sjeverno od današnji Čelebića) moguće pribrojati u dicionsko – salviumski korpus, dok bi one sa krajnjeg juga (južno od današnje Priluke i prijevoja Vaganj) moglo pribrojati u delmatsko – delminiumski korpus.

3.

ILJug III, 1801

Bastasi, Livno

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1934:21,br. 30; Bojanovski, 1988:241

POSV / AELIA / RE CO / SV

] / [---] posu[it ---] / [---] Aelia [---] / [---]re co[niugi ---] / su[o]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AELIA	Elija	*Aelius*	Dedikant spomenika
-	-	-	Suprug Elije, dedikanta spomenika

Slika 5.4.3
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:21, br. 30

4.

ILJug III,1802

Bastasi

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1934:22, br. 33

A / NIA / IETA• / NICA

A[---] / nia[---]/ ieta[---] / nica[

Slika 5.4.4
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:22, br. 33

5.

ILJug III, 1803

Bastasi

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1934:22, br. 32.

IC•VIV / SVEP

]ic(---) viv/[---] su(a)e(?) p(osuit?)

Slika 5.4.5
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:22, br, 32

6.

ILJug III,1804

Bastasi

Municipium Salvium

Literatura : Sergejevski, 1934:21 – 22, br. 31

RO / T•S / S / RIA

Slika 5.4.6
Preuzeto iz Sergejevski, 1934:22, br. 31

7.

ILJug I, 170

Prisap, Livno

1925 ili 1926. god.

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1931:20 – 21, br. 3, sl. 2; Bojanovski, 1988:242

PRIVO MASIOPIAI / PLATORI FILIO FECIT

Privo Masiopiae / Platori filio fecit

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
PRIVO MASIOPIAI	Privo Masiopi	-	-
PLATORI	Plator	-	Otac Prive Masiopia

Prisap se nalazi u blizini Priluke i možda je više gravitirao prema Duvanjskom, nego prema Grahovskom području.

Slika 5.4.7
Preuzeto iz Sergejevski, 1931:20, sl. 2

8.

ILJug III, 1778

Prisap, Livno

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1931:21, br. 5, sl. 3

]OPERASXPM[

Slika 5.4.8
Preuzeto iz Sergejevski, 1931:21, sl. 3

9.

AE 1987, 0806

Vašarovine, Livno

1985. god.

Delminium

Literatura : Paškvalin, 1986:61-70, sl. 1; Škegro, 1997:94, br. 53

LIB P S VLP / VICTORINA PRO / SALVTE SVA P

Lib(ero) P(atri) s(acrum) Ulp(ia) / Victorina pro / salute sua p(osuit)

Liberu Ocu, Svetom, Ulpija Viktorina za svoje zdravlje postavi

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VLP / VICTORINA	Ulpija Viktorina	*Ulpius*	-

10.

Vašarovine, Livno

1989. god.

Delminium

Literatura : Škegro, 1997:94, br. 54

SIL AVG SAC / AEL CATIVS / EIDEN POS

Sil(vano) Aug(usto) sac(rum) / Ael(ius) Catius / eiden pos(uit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AEL CATIVS	Elije Katije	*Aelius*	-

11.

ILJug III, 1784 = AE 1910, 0213

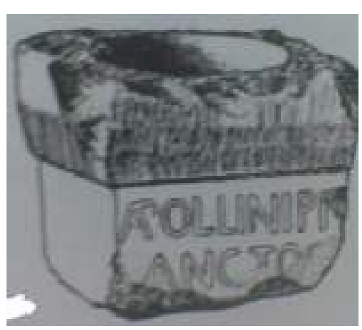
Podgradina, Lipa, Livno

Delminium

Literatura : Patsch, 1906:168, sl. 16; Isto, 1909:126, fig. 17; Imamović, 1977:428 - 429, sl. 196

APOLINI PI / ANCTOS

Apollini Pi[o] / [s]ancto s(acrum) / [

Slika 5.4.9
Preuzeto iz Imamović, 1977:429, sl. 196

12.

ILJug I, 153

Podgradina, Lipa, Livno

Delminium

Literatura : Imamović, 1977:358 - 359, sl. 85

I O F

I(ovi) O(ptimo?) F(ulgeratori) / [

Slika 5.4.10
Preuzeto iz Imamović, 1977:359, sl. 85

13.

ILJug I, 154.

Podgradina, Lipa, Livno

Delminium

1948. god.

Literatura : Sergejevski, 1951:304 - 305, br. 7, sl. 7

L?I?I? / LA•EL•SI?AL / MINVACON / B•ILIDVLCISS /5 TISSIMO I?

[...]lii[...] / [...]la el sial[...] / [...]minua con[..] / [ama]bili dulciss[imo] /5 *[pien]tissimo i[*

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
-	-	-	Suprug dedikanta spomenika
-	-	-	Dedikant spomenika

Slika 5.4.11
Preuzeto iz Sergejevski, 1951:305, sl. 7

14.

ILJug III, 1768

Livno

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1930:160-161, br. 7, Tbl. VII, sl. 5; Bojanovski, 1988:241

N•LXXII• / D•XXVII•AEL•TERTVLLA / MARITO INCONPA / RABILI•ET•AELI•SA/5TVRNINVS ET•RV/FINVS•PATRI•PI/ISSIMO•P•ET•S•/ S

[------] / [------] / [--- a]n(norum) LXXII / d(ierum) XXVII Ael(ia) Tertulla / marito inconpa/rabili(!) et Aeli Sa/5turninus et Ru/finus patri pi/issimo p(osuerunt) et s(ibi) / [et] s(uis)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AEL•TERTVLLA	Elija Tertula	*Aelius*	Supruga osobe kojoj se posvećuje spomenik. Dedikant spomenika
AELI•SA/5TVRNINVS	Elije Saturnin	*Aelius*	Sin osobe kojoj se posvećuje spomenik. Dedikant spomenika.

AELI•/ •RV/FINVS	Elije Rufin	*Aelius*	Sin osobe kojoj se posvećuje spomenik. Dedikant spomenika.
-	-	*Aelius*	Osoba kojoj je posvećen spomenik. Živio 72 godine i 27 dana.

Slika 5.4.12
Preuzeto iz Sergejevski, 1930:Tbl. VII, sl. 5

15.

ILJug III, 1769

Livno

Delminium

Literatura : Patsch, 1906:176, sl. 27; Isto, 1909:133-134, fig. 28; Bojanovski, 1988:241

D M / I VIXIT•AN•LXV•POSVIT•AEL•TITVSBATONISETSIBI

D(is) M(anibus) / [--- qu]i vixit an(nos) LXV posuit Ael(ius) Titus Batonis et sibi

Sačuvani oblik	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

na natpisu			
AEL•TITVS	Elije Tit	*Aelius*	Dedikant spomenika
BATONIS	Baton	-	Otac dedikanta spomenika
-	-	-	Onoj kome je posvećen natpis. Živio/la 65 godina, moguće majka dedikanta

Ovaj natpis isto pokazuje primjer pravno – političke romanizacije. Elije Tit je rimski građanin, ali njegov otac još uvijek nosi domaće ilirsko ime Baton i sigurno nije imao rimsko građanstvo. Elije Tit je znači svoje građanstvo dobio za vrijeme Hadrijana.

Slika 5.4.13
Preuzeto iz Patsch, 1906:176, sl. 27

16.

ILJug III, 1770

Livno

Delminium

Literatura : Patsch, 1906:176, sl. 28; Isto, 1909:134, br. 4, fig. 29; Alföldy, 1969:231; Bojanovski, 1988:241

D M / XETFILISVIAELIOVARRONILO / QVI VIXITANNISXXXX

D(is) M(anibus) / [coniu]x et fili(i) sui Aelio Varroni Lo[isci?] / qui vixit annis XXXX

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AELIOVARRON	Elije Varon	*Aelius*	Sin dedikanta spomenika. Umro u 40. godini.

-	-	*Aelius*	Otac dedikanta spomenika

Slika 5.4.14
Preuzeto iz Patsch, 1906:176, sl. 28

17.

ILJug III, 1771

Livno

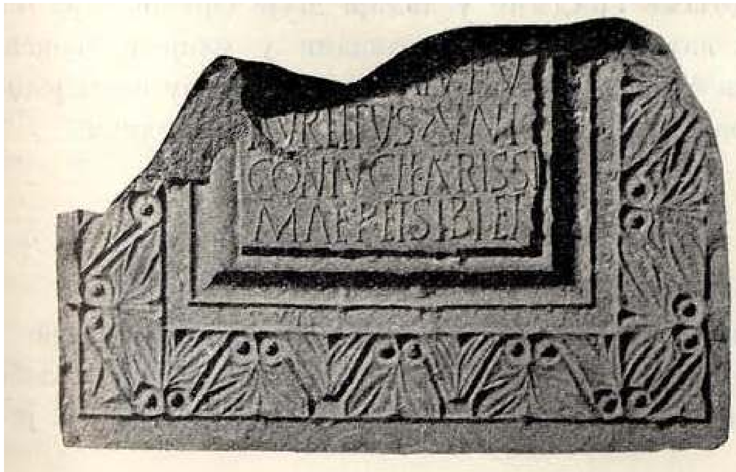
Delminium

Literatura : Patsch, 1906:177 – 178, sl. 31; Isto, 1909:135-136, br. 8, fig. 32; Bojanovski, 1988:241

ANTV / AVRLITVSZVNI /CONIVGIKARISSI/MAEPETSIBIET // SVIS

] / [---]antu / Aur(elius) Litus Zuni / coniugi karissi/mae p(osuit) et sibi et // suis

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVRLITVSZVNI	Aurelije Lit Zuni	*Aurelius*	Dedikant spomenika
-	-	-	Supruga dedikanta spomenika

Slika 5.4.15
Preuzeto iz Patsch, 1906:177, sl. 31

18.

ILJug III, 1772

Livno

Delminium

Literatura : Patsch, 1906:176 – 177, sl. 29; Isto, 1909:134, br. 5, fig. 30

D M / MAXIMVSBEVSANTISVIXITANLXPOSVE/RVNTFILIPIENTISSI BEN MERENTI

D(is) M(anibus) / Maximus Beusantis vixit an(nos) LX posue/runt fili pientissi[mo] ben(e) merenti

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MAXIMVS	Maksim	-	-
BEVSANTIS	Beusant	-	Otac Maksima
-	-	-	Sinovi (možda bolje reći djeca) Maksima. Dedikanti spomenika

Na ovom natpisu se može izvršiti jasno prepoznavanje tri generacije u okviru jedne agnatske porodice. Zanimljivo je ime Beusant koje se javlja na još jednom natpisu *CIL* XIII, 6538 (4, p 100) iz Mainhardta *...Batoni Beusanti[s] / .... ex munici/pio Salvio*

Slika 5.4.16
Preuzeto iz Patsch, 1906:176, sl. 29

19.

ILJug III, 1773

Livno

Delminium

Literatura : Patsch, 1906:175, sl. 24; Isto, 1909:132-133, br. 1, fig. 26

D / IAIIT VAR PINN

D(is) [M(anibus)] / Iaet(ius)(?) Var(ro)(?) Pinn[etis](?)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
IAIIT VAR PINN	Jaeto Varon Pines	-	-

Slika 5.4.17
Preuzeto iz Patsch, 1906:175, sl. 24

20.

ILJug III, 1774

Livno

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1930:159, br. 4

]ISIIXPODOEIIAM[

21.

ILJug III, 1775

Livno

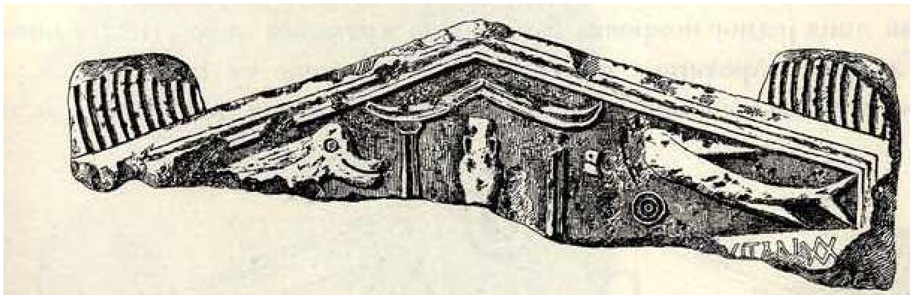
Delminium

Literatura : Patsch, 1906:175 – 176, sl. 26; Isto, 1909:133, br. 2, fig. 27

XIT ANXX

[--- vi]xit an(nos) XX

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
-	-	-	Natpis posvećen. Osoba živjela 20 godina

Slika 5.4.18
Preuzeto iz Patsch, 1906:175, sl. 26

22.

ILJug III, 1780

Suhača, Livno

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1938:124 (slika na br. 30)- 125, br. 31

IATO NEPOTIS VIXIT ANNOS L / POSVI RVNT FIII FTFRAILR

Iato Nepotis vixit annos L[---] / posuerunt fili et frater [---?]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
IATO	Jato	-	-
NEPOTIS	Nepot	-	Otac Jata
-	-	-	Sinovi (možda bolje reći djeca) Jata. Dedikanti spomenika
-	-	-	Brat Jata. Dedikant spomenika

I na ovom natpisu se može izvršiti jasno prepoznavanje tri generacije u okviru jedne agnatske porodice. Prisustvo i brata među dedikantima spomenika ukazuje na jake rodovske i porodične veze u ovim domorodačkim zajednicama izloženim procesu romanizacije.

Slika 5.4.19
Sergejevski, 1938:124, br. 30

23.

ILJug III,1779

Suhača

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1938:124, br. 29; Bojanovski, 1988:241

D M / AEL TITVS DASANTIS SE VIVO P ET AEL / SEIONI IMPL CON PIE DE AN LX ET SVIS

D(is) M(anibus) / Ael(ius) Titus Dasantis se vivo p(osuit) et Ael(iae) / Seioni impl con(iugi) pi(a)e def(unctae) an(norum) LX p(osuit)(?) et suis

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AEL TITVS	Elije Tit	*Aelius*	Dedikant spomenika
DASANTIS	Dasant	-	Otac Elija Tita
AEL / SEIONI	Elija Sejona	*Aelius*	Supruga Elija Tita

Ovaj natpis slikovito pokazuje proces romanizacije za vrijeme Hadrijana. Elije Tit u svome imenu ima i genitiv singulara imena svoga oca, a koje je domorodačko. Znači Elije Tit je bio prvi u svojoj agnatskoj porodičnoj liniji koji ima rimsko građanstvo.

Slika 5.4.20
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:124, br. 29

24.

ILJug III, 1781.

Suhača

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1938:123, br. 28

D M S / SECVNDI ?OTVIT IIIIAEQVI / IVGIET SVIS

D(is) M(anibus) s(acrum) / [---] Secundi [p]o[s]uit filiae Qui/[--- con]iugi et suis

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
SECVNDI	Sekund	-	-
-	-	-	Kćerka dedikanta spomenika
-	-	-	Supruga dedikanta spomenika

Slika 5.4.21
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:123, br. 28

25.

ILJug III, 1782.

Suhača

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1938:124, br. 30

VARRONIS VIXIT ANNOS / POSVIT FILIE ET SVORV

[---] Varronis vixit annos [---] / [---?] posuit fili(a)e et suoru[m]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
VARRONIS	Varonis	-	Dedikant spomenika
-	-	-	Kćerka dedikanta spomenika.

Slika 5.4.22
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:124, br. 30

26.

CIL III, 9850 (p 2270)

Suhača, Livno

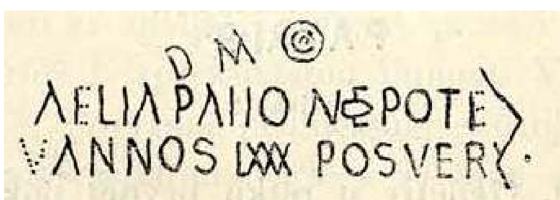
Delminium

Literatura : Patsch, 1894:349, sl. 10; Isto, 1906:174; Bojanovski, 1988:241

D M / AELIA PAIIO NEPOTE / VANNOS LXXX POSVERV

D(is) M(anibus) / Aelia Paiio nepote(s) / v(ixit) annos LXXX posueru(nt)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AELIA PAIIO	Elija Paja	*Aelius*	Živjela 80 godina
-	-	-	Rođaci ili unuci. Dedikanti spomenika

Slika 5.4.23
Preuzeto iz Patsch, 1894:349, sl. 10

27.

CIL III, 9851 (p 2165)

Suhača, Livno

Delminium

Literatura : Patsch, 1906:174; Bojanovski, 1988:241

D(is) M(anibus) Aur(elius) [Pl]/ator s[…] / socr[…] / de mer[en]/ti [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
Aur(elius) [Pl]/ator	Aurelije Plator	*Aurelius*	-

28.

ILJug III, 1785

Podgradina, Lipa, Livno

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1931:21 - 22, br. 6

MAXI / FILIV

Maxi[---] / filiu[s ---] / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
MAXI	Maksim	-	-

Slika 5.4.24
Preuzeto iz Sergejevski, 1931:21

29.

ILJug III,1786

Gradina, Lipa, Livno

1907. god.

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1928:87, br. 9, sl. 7; Bojanovski, 1988:240

P AEL / PROCVI / MVNICIP / A

P(ublius) Ael(ius?) [---] / Procul[---] / municip(ii?) [---] / [-]a[

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
P AEL / PROCVI	Publije Elije Prokul	*Aelius*	-

Kao i ostali natpisi sa Livanjskog područja na kojima se nalazi spomen municipija, ne nailazi se na njegovo ime. Međutim, pošto se Lipa nalazi nekih 10-tak km južnije od samoga grada Livna, moguće je ovaj natpis uvrsiti u ager *Delminiuma*, a ne *Salviuma*.

Slika 5.4.25
Preuzeto iz Sergejevski, 1928:87, sl. 7

30.

ILJug III,1787

Odžak, Livno

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1934:20, br. 27; Imamović, 1977:466 - 467, sl. 257

O / VISVRI / VSLM

]o[---] / [---]vi Suri[onis] / v(otum) s(olvit) m(erito) l(ibens)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SVRI	Surus	-	-

Slika 5.4.26
Preuzeto iz Imamović, 1977:467, sl. 257

31.

ILJug III,1788

Vašarovine, Livno

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1928:92, br. 16; Imamović, 1977:468 - 469, sl. 260

C SACR / M

]C sacr[u] /m [

Slika 5.4.27
Preuzeto iz Imamović, 1977:469, sl. 260

32.

ILJug III,1789

Vašarovine, Livno

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1928:91, br. 13; Imamović, 1977:466 - 467, sl. 258

IRMVS•VS / ONISFILD VSL

[F]irmus us/ [---]onis fil(ius) d(---) [---] v(otum) s(olvit) l(ibens)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
IRMVS	Firmus	-	-

33.

ILJug III, 1790

Vašarovine, Livno

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1928:91, br. 15; Imamović, 1977:466 - 467, sl. 259

SVS / AEQ P L M

]sus[---] / [municipii] Aeq(uensium) p(osuit) l(ibens) m(erito)

Slika 5.4.28
Preuzeto iz Imamović, 1977:467, sl. 259

34.

ILJug III, 1791

Vašarovine, Priluka, Livno

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1928:92, br. 17

TOR MVN / NT MERI

]tor mun[icipii---] / [posueru]nt meri[to

Na ovom natpisu iz Vašarovina kod Priluke, sjeverozapadno od današnjeg Livna spominje se municipij, ali bez navođenja njegovog imena. Područje Priluke više gravitira prema Duvanjskom nego prema Grahovskom polju, pa je i ovdje riječ o *Delminiumu*.

35.

ILJug III, 1792

Vašarovine, Livno

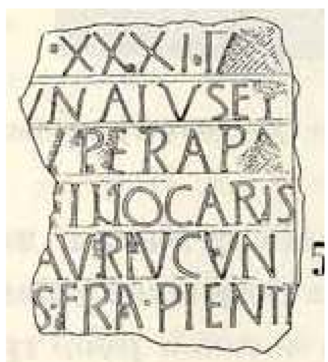
Delminium

Literatura : Patsch, 1906:171, sl. 20; Isto, 1909:129, fig. 21; Bojanovski, 1988:241

•XXXI•IA / VNAIVSET / VPERAPA / FILIOCARIS /5 AVRIVCVN / S•FRA•PIENTI

] / [ann(orum)] XXXII A[ur(elii)?] / [---]unaius et / [S]upera pa/[rentes] filio caris(simo) /5 [-?] Aur(elius) Iucun/[du]s fra(tri) pienti[ssimo

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
A / VNAIVS	Aurelije Junaj???	*Aurelius*	Dedikant spomenika. Otac osobe kojoj se podiže spomenik
VPERA	Supera	-	Dedikant spomenika. Majka osobe kojoj se podiže spomenik
AVRIVCVN	Aurelije Jukund	*Aurelius*	Dedikant spomenika. Brat osobe kojoj se podiže spomenik
-	-	*Aurelius*	Osoba kojoj se podiže spomenik.

Slika 5.4.29
Preuzeto iz Patsch, 1906:171, sl. 20

36.

CIL III, 2760 (p 2270) = *CIL* III, 9858

Vašarovine, Livno

1855. god.

Delminium

Literatura : Hörnes, 1880:204; Patsch, 1894:349 - 350, sl. 11;

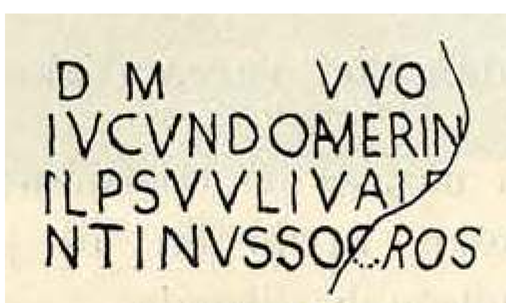
D M VVO / IVCVNDOMERIN / ILPSVVLIVALE/NTINVSSOCROS

D(is) M(anibus) v(i)v(us) o / Iucundomerin / Ilpsuuli Vale/ntinus socro s(uo)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
IVCVNDOMERIN / ILPSVVLIVALE/NTINVS	Jukundomer Ilpsul Valentin	-	-

Slika 5.4.30 : Sadašnje stanje
Fotografija S. Mesihović

Slika 5.4.31
Preuzeto iz Patsch, 1894:349, sl. 11

37.

CIL III, 9859 (p 2270)

Vašarovine, Livno

1855. god.

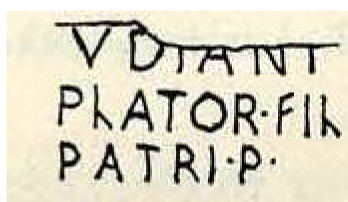
Delminium

Literatura : Patsch, 1894:350, sl. 12;

VDIANI / PLATOR•FIL / PATRI•P•

]/udiani / Plator fil(ius) / patri p(osuit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VDIANI	….udiani	-	Otac Platora
PLATOR	Plator	-	Dedikant spomenika

Slika 5.4.32
Preuzeto iz Patsch, 1894:350, sl. 12

38.

ILJug III, 1793

Vašarovine, Livno

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1928:91, br. 14; Bojanovski, 1988:241

]LAV[--]MAX[---] // [---]VIMAXIPA[

]L(ucio) Au[r(elio] Max[im---] // [---]vi Maxi(mus) pa[ter

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
LAV[--]MAX	Lucije Aurelije Maksim	*Aurelius*	-
MAXI	Maksim	*Aurelius*	Otac Lucija Aurelija Maksima

39.

CIL III 9854 = *ILJug* III, 1794

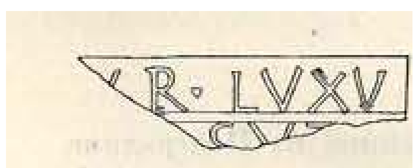
Lištani, Livno

Literatura : Patsch, 1906:167, sl. 14; Isto, 1909:124-125, br. 2, fig. 15; Bojanovski, 1988:241

VR•LVXV / SVT???

[--- A]ur(eliae) Luxu/[riae?] sut / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
VR•LVXV /	Aurelije Luksur???	*Aurelius*	-

Slika 5.4.33
Preuzeto iz Patsch, 1906:167, sl. 14

40.

ILJug III, 1795

Lištani, Livno

Literatura : Patsch, 1906:167, sl. 13; Isto, 1909:124-125, br. 1, fig. 14; Imamović, 1977:464 - 465, sl. 255

NEPOS / FILIS / VLM

] / [---?] Nepos / [cum?] fili(i)s / [s(olvit)?] v(otum) l(ibens) m(erito)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
NEPOS	Nepos	-	Dedikant spomenika
-	-	-	Sinovi Neposa

Slika 5.4.34
Preuzeto iz Imamović, 1977:465, sl. 255

41.

ILJug III, 1796

Donji Rujani, Livno

Literatura : Patsch, 1906:168, sl. 15; Isto, 1909:125, br. 1, fig. 16

MESSIAE / DF•ANXVII / PARENTES / ET SIBI

] / Messiae / d(e)f(unctae) an(norum) XVII / parentes / et sibi

Mesiji, umrloj godina 17, roditelji i sebi

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MESSIAE	Mesija	Nepoznato	Umrla u 17. godini
		Nepoznato	Roditelji (otac i majka) Mesije. Dedikanti spomenika.

Slika 5.4.35
Preuzeto iz Patsch, 1906:168, sl. 15

42.

ILJug III, 1800

Bastašica, Bastaši, Livno

Municipium Salvium

Literatura : Patsch, 1906:169, sl. 17; Isto, 1909:127, fig. 18; Bojanovski, 1988:241

NVS / AEL VRS / TSIBIP / I

]nus / [---] Ael(iae?) Urs[ulae?] / [--- e]t sibi p[osuit] / [------]i / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AEL VRS	Elija Ursula???	*Aelius*	-

Slika 5.4.36
Preuzeto iz Patsch, 1906:169, sl. 17

43.

AE 1998, 1028

Suhača, Livno

Delminium

Literatura : Škegro, 1997:94, br. 56; Isto, 2003:142-144, br. 6, sl. 8

ARRI•RVFI•VETER LEG•I ADIVTRICIS

Arri(us) Rufi(nus) veter(anus) leg(ionis) I Adiutricis

Arije Rufus, veteran legije I. *Adiutrix*

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
ARRI RVFI	Arije Rufus	-	Veteran I. Legije *Adiutrix*

Slika 5.4.37
Preuzeto iz Škegro, 2003:142, sl. 8

44.

AE 2004, 1106

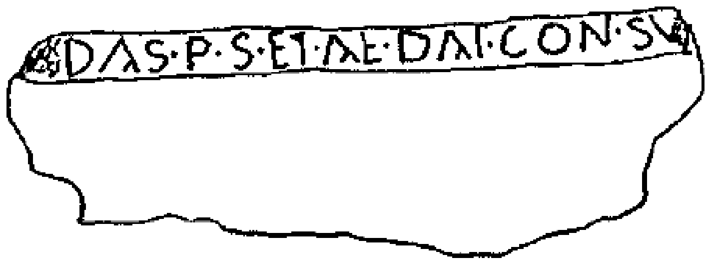
Sv. Ivo, Livno

Literatura : Škegro, 1997;94, br. 55; Isto, 2003:144-145, br. 7, sl. 9

DAS•P•S•ET•AE•DAT•CON•SV

[---] Das(as) p(osuit) s(ibi) et Ae(liae) Dat(oni) con(iugi) su[ae ---?]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
DAS	Dasas	-	Dedikant spomenika.
AE DAT	Elija Datona	*Aelius*	Supruga dedikanta spomenika

Slika 5.4.38
Preuzeto iz Škegro, 2003:144, sl. 9

45.

CIL III, 9849 = *ILJug* III, 1776

Prisap, Livno

Delminium

Literatura : Patsch, 1906:170 – 171, sl. 19; Isto, 1909:128-129, fig. 20; Imamović, 1977:360 - 361, sl. 88;

I O M / SACRVM

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / sacrum

Slika 5.4.39
Preuzeto iz Patsch, 1906:171, sl. 19

46.

CIL III, 9847 = *CIL* III, 9847 add. p. 2165 = *ILJug* III, 1783

Lipa, Livno

Delminium

Literatura : Patsch, 1906:165, sl. 11; Škegro, 1997:93-94, br. 52.

M NASI I S / SE VNDVS DEC / MUN VET F / C LEG X G V F /5 IBI ET NASIDI / RVFI O FIL AN XX / E /--

M(arcus) Nasi[d]i[u]s / Se[c]undus dec(urio) / mun(icipii) vet(eranus) [b(ene)]f(iciarius) / c[o(n)s(ularis)] leg(ionis) X g(eminae) v(ivus) f(ecit) /5 [s]ibi et Nasidi[o] / Rufi[n]o fil(io) an(norum) XX / e[t ---] / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
M NASI I S / SE VNDVS	Marko Nasidije Sekund	*Nasidius*	Dekurion municipija. Veteran i konzularni beneficijar X. Legije *Gemina.*
NASIDI / RVFI O	Nasidije Rufin	*Nasidius*	Sin Marka Nasidija Sekunda. Umro u 20. godini

Ovaj natpis se isto vjerojatno odnosi na *Delminium* i njegove municipalne dužnosnike.

Slika 5.4.40
Preuzeto iz Patsch, 1906:165, sl. 11

47.

Lištani, Livno

Literatura : Škegro, 1997:94, br. 57.

P(ublio) Ael(io) Urso [---]ciani / [&

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
P(ublio) Ael(io) Urso	Publije Elije Urs	*Aelius*	-

48.

CIL III, 2761 (p 2270) = *CIL* III, 9846

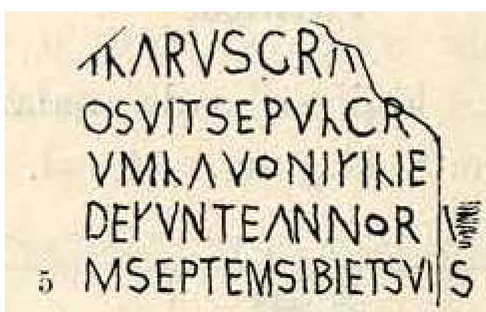
Lištani, Livno

Literatura : Hörnes, 1880:203; Patsch, 1894:348, sl. 9

ILARVSGRA / OSVITSEPVLCR/VMLAVONIFILIE / DEFVNTEANNORV/5MSEPTEMSIBIETSVIS

Ilarus Gra[ecus /p]osuit sepulcr/um Lavoni fili(a)e / defun(c)t(a)e annoru/5m septem sibi et suis

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
ILARVSGRA	Ilarije Grek	-	Dedikant spomenika
LAVONI	Lava	-	Kćerka dedikanta spomenika. Umrla u sedmoj godini.

Slika 5.4.41
Preuzeto iz Patsch, 1894:348, sl. 9

49.

ILJug III, 1807

Mali Kablići, Livno

Delminium

Literatura : Patsch, 1906:174, sl. 23; Isto, 1909:131, fig. 24; Bojanovski, 1988:242

D MANIBVS / NI FILIA VIXIT ANNOS XVI PLATOR•CARVIVS BATONIS / POSVIT

D[is] Manibus / ni [---] filia[e] vixit annos XVI Plator Carvius Batonis / posuit

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
PLATOR•CARVIVS	Plator Karvius	-	Dedikant spomenika
BATONIS	Baton	-	Otac Platora Karviusa
-	-	-	Kćerka dedikanta spomenika

Slika 5.4.42
Preuzeto iz Patsch, 1906:174, sl. 23

50.

CIL III, 9856 (izgubljen)

Mali Kablići, Livno

1863. god.

Delminium

Titus […] filio suo Tito annorum novem

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Titus	Tit	-	Dedikant spomenika
Tito	Tit	-	Sin dedikanta spomenika. Umro u 9. godini

51.

CIL III, 10168 = *CIL* III, 13325 (miljokaz)

Prolog, Livno

Delminium

]sui[...]ICIIIV / a S(alonis) m(ilia) p(assuum) XXX/IIII

52.

CIL III, 13326 (miljokaz)

Prolog, Livno

Delminium

Fl[.]vion / alipio / Consta/[

53.

CIL III, 9857 (p 2165) (miljokaz)

Prolog, Livno

Delminium

Flavius Maximus fecit

Na livanjskom području preko epigrafskih spomenika evidentirano je 77 osoba čije se življenje može utvrditi za antički period :

1. 33 osobe su sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim ili teško razumljivim gentilnim imenom.
2. 17 osoba je domorodačkim imenom.
3. 1 osoba je sa ulpijevskim gentilnim imenom.
4. 16 osoba je sa elijevskim gentilnim imenom.

5. 8 osoba je sa aurelijevskim gentilnim imenom.
6. 2 osobe imaju druga gentilna imena.

I na livanjskom području vrlo je izrazit broj nosilaca elijevskog gentilnog imena (20, 8%) kao i onih koji još uvijek imaju domorodačka imena (22, 1%). Potrebno je napomenuti i da je veliki broj osoba koje su ubrojane u spisak sa nepoznatim imenom u rodbinskim vezama sa osobama sa elijevskog ili domorodačkog spiska. A za pojedine osobe sa „nepoznatim" imenom vidljivo je da su i funkcioneri lokalne municipalne jedinice. Nosilaca aurelijevskog imena je manje (10,3%). U rodnom pogledu broj muškaraca iznosi 58 (od čega sigurno jedan dječak), dok je detektiranih ženskih individualnosti 19 (od čega sigurno jedna djevojčica).

Napomena : na pojedinim natpisima kao što su *ILJug* III, 1772, *ILJug* III, 1780, *CIL* III, 9850 (p 2270), *ILJug* III, 1795 spominje se sinovi (*fili*) i unuci ili rođaci (*nepotes*) u neodređenom broju. Radi te neodređenosti, broj od 77 evidentiranih individualnosti na livanjskom području treba uzeti relativno.

5.5 Duvanjsko područje (o duvanjskim natpisima v. Dodig, 2009)

1.

AE 1987, 0802

Stipanjići, Tomislavgrad ili Mostar provjeriti

Delminium

1964. god.

Literatura : Imamović, 1977:362 - 363, sl. 93; Paškvalin, 1983:95 – 97; 106 - 108, sl. 1.; Škegro, 1997:93, br. 50

I•O•MT•VALER•SEVER•VETR S•L•M

(Po E.Imamović) : *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) T(itus) Valer(ius) Sever(ianus?) vet(e)r(anus) [leg(ionis)] I M(acedodicae)* / Kod A. Škegre *s(olvit) l(ibens) m(erito)* umjesto *[leg(ionis)] I M(acedodicae)*

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

T•VALER•SEVER	Tit Valerije Sever	*Valerius*	-

Slika 5.5.1
Preuzeto iz Imamović, 1977:363, sl.93

2.

AE 1987, 0815

Šuica, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Marijanović, 1986:109-112; Škegro, 1997:93, br. 51

APOLENI / AVRELIVS I/VLLIANVS C/ENTVRIO /5 LIBES POSS

Apol(l)eni(!) / Aurelius I/ullianus(!) c/enturio /5 libe(n)s poss(uit)(!)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVRELIVS I/VLLIANVS	Aurelije Julijan	*Aurelius*	Centurion

3.

ILJug I, 167 = AE 1958, 0062

Mokronoge, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Sergejevski, 1957:109-110. 124, br. 1, Tbl. I, sl. 1; Imamović, 1977:360 - 361, sl. 90

I•CAP / VICTOR•DEC / DLC•V•S / L•M

I(ovi) Cap(itolino) / Victor dec(urio) / D(e?)l(minensium?) c(ivitatis?) v(otum) s(olvit) / l(ibens) m(erito)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
VICTOR	Viktor	-	Dekurion *civitas Delminensium*

Slika 5.5.2
Preuzeto iz Imamović, 1977:361, sl. 90

4.

ILJug II, 785 = AE 1990, 0788

Letka, Gradina,Tomislavgrad

Delminium

1970. god.

Literatura : Bojanovski, 1970:16; Imamović, 1977:386 - 387, sl. 135; Škegro, 1997:93, br. 47.

MARTI / EOSSVR / MIL•LEG•VIII A / V L P

Marti / [d]eo s(acrum) Sur[us](?) / mil(es) leg(ionis) VIII A[ug(ustae)] / v(otum) l(ibens) p(osuit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
SVR	Surus	-	Vojnik VIII. Legije *Augusta*

Slika 5.5.3
Preuzeto iz Imamović, 1977:387, sl. 135

5.

CIL III, 14976, 7 = AE 1901, 0190

Borčani, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1904 B:352 - 353, sl. 78; Bojanovski, 1988:221 - 222

D•M / DASTONIMA/TRIETPAIION/I SORORIPAEVAR/5RO•P•P

D(is) M(anibus) / Dastoni ma/tri et Paiion/i sorori P(ublius) Ae(lius) Var/5ro p(ro) p(ietate)

Sačuvani oblik	Ime osobe	*Nomen*	Informacije

na natpisu			
PAEVAR/5RO	Publije Elije Varon	*Aelius*	Dedikant spomenika
DASTONI	Dastona	-	Majka dedikanta spomenika
PAIION/I	Paiona	-	-

Slika 5.5.4
Preuzeto iz Patsch, 1904 B:353, sl. 78

6.

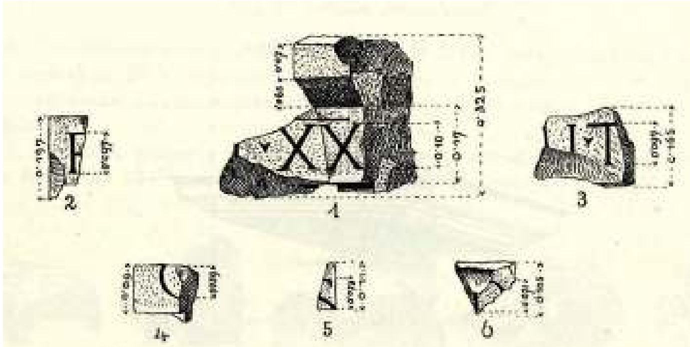
ILJug III, 1758

Crkvina, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1904 B:326, sl. 27

trib(unicia) po]t(estate) XX[---]

Slika 5.5.5
Preuzeto iz Patsch, 1904 B:326, sl. 27

7.

ILJug III, 1759 (izgubljen)

Tomislavgrad

Delminium

Literatura: Patsch, 1904 B:311

] Flaviae Iuliae Domitillae uxori me [---] posuit [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
Flaviae Iuliae Domitillae	Flavija Julija Domitila	*Flavius*	Supruga dedikanta spomenika
-	-	-	Dedikant spomenika

8.

ILJug III, 1760

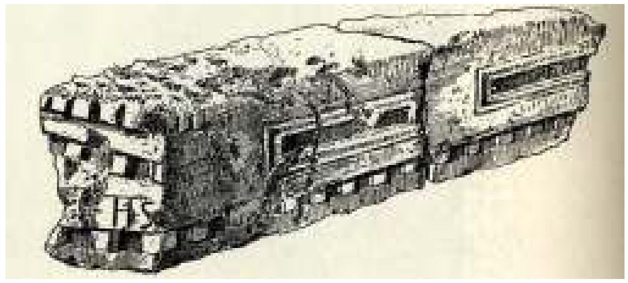
Karaula, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1904 B:344, sl. 59

F? H S

] f(ecit?) h(ic) s(itus?)

Slika 5.5.6
Preuzeto iz Patsch, 1904 B:344, sl. 59

9.

CIL III, 14976, 1 = *ILJug* III, 1761

Karaula, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1904 B:341 - 342, sl. 54; Imamović, 1977:334 - 335, sl. 40

LIA / L P

[---]lia / [---] l(ibens) p(osuit)

Slika 5.5.7
Preuzeto iz Imamović, 1977:335, sl. 40

10.

ILJug III, 1762

Karaula, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1904 B:346, sl. 68

[---] DEC[---] / [---] N[---]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
-	-	-	Dekurion, vjerojatno vezan za *Delminium*

Slika 5.5.8
Preuzeto iz Patsch, 1904 B:346, sl. 68

11.

ILJug III, 1763

Županjac, Tomislavgrad

Delminium

D(is) M(anibus) / Aur(elius?) v[---] / [c]oniu[gi ---] / [------] /5 ni[-] nis[--] n[--] / [------] / [------] / [------] / [------]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
Aur(elius?)	Aurelije	*Aurelius*	Možda dedikant spomenika
-	-	-	Supruga dedikanta spomenika

12.

ILJug III, 1764

Kamenice, Borčani, Tomislavgrad

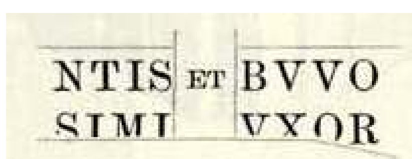
Delminium

Literatura : Patsch, 1904 B:353 – 354, sl. 79; Bojanovski, 1988:222

--- / NTIS/SIMI // ET // BVVO / VXOR

] / [pie]/ntis/simi //] // et Buvo / uxor

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
BVVO	Buvo	-	Suprug dedikanta spomenika
-	-	-	Dedikant spomenika

Slika 5.5.9
Preuzeto iz Patsch, 1904 B:353, sl. 79

13.

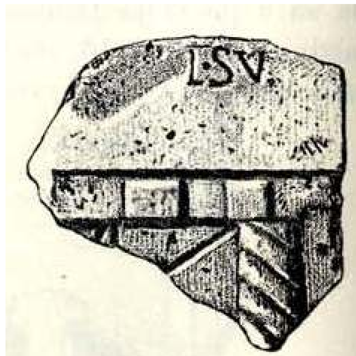
ILJug III, 1765

Kamenice, Borčani, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1904 B:358, sl. 96

] / [---]L•SV /[

Slika 5.5.10
Preuzeto iz Patsch, 1904 B:358, sl. 96

14.

ILJug III,1767

Crkvina, Šuica, Tomislavgrad

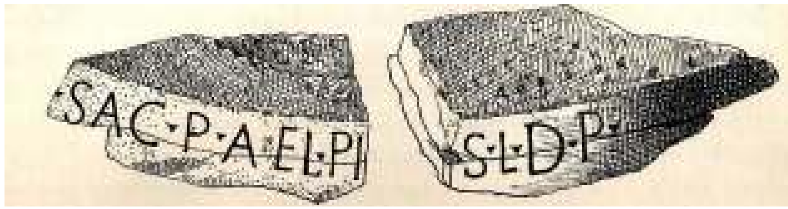
Delminium

Literatura : Patsch, 1902 A:6 – 7,sl. 6; Alföldy, 1969:265; Bojanovski, 1988:221

SAC•P•AEL•PI // S•L•D•P

[---] sac(rum) P(ublius) Ael(ius) Pi[nnes? v(otum)?] // s(olvit?) l(oco?) d(ato?) p(ublice?)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
P•AEL•PI	Publije Elije Pines	*Aelius*	-

Slika 5.5.11
Preuzeto iz Patsch, 1902 A:7, sl. 6

15.

ILJug II, 782

Ljubičići, Prisoje, Tomislavgrad

Delminium

1971. god.

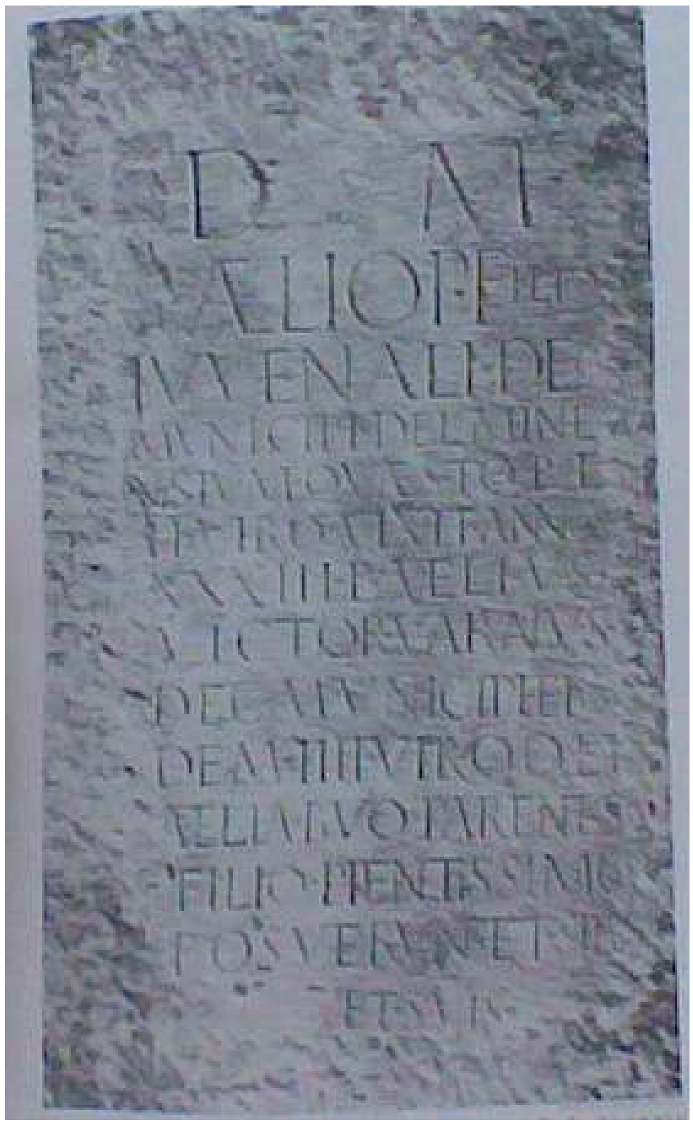
Literatura : Bojanovski, 1970:6-11, br. 1, sl. 1; Isto, 1974:Tbl. V; Isto, 1988:221 - 222; Škegro, 1997:92 - 93, br. 43

D M / P•AELIO•P•FILIO / IVVENALI•DEC / MVNICIPI•DELMINE/5NSIVM•QVAESTORI / II•VIRO •VIXIT•ANNOS / XXXIII• P•AELIVS• / VICTOR•VARANVS• / DEC•MVNICIPI EIVS/10DEM•IIII•VIR• Q Q• ET / AELIA•BVO•PARENTES / FILIO•PIENTISSIMO / POSVERVNT•ET •SIB / ET• SVIS•

D(is) M(anibus) / P(ublio) Aelio P(ubli) filio / Iuvenali dec(urioni) / municipi(i) Delmine/nsium quaestori / IIviro vixit annos / XXXIII P(ublius) Aelius / Victor Varanus / dec(urio) municipi(i) eius/dem IIIIvir q(uin)q(ennalis) et / Aelia Buo parentes / filio pientissimo / posuerunt et sib(i) / et suis

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
P•AELIO… IVVENALI	Publije Elije Juvenal	*Aelius*	Dekurion i duovir u *municipium Delminensium.* Umro u 33. godini.
P•AELIVS• / VICTOR•VARANVS	Publije Elije Viktor Varan	*Aelius*	Dekurion i kvatrovir kvinkenalis u *municipium Delminensium.* Otac Publija Elija Juvenala
AELIA•BVO	Elija Buo	*Aelius*	Majka Publija Elija Juvenala.

Ovaj natpis iz Prisoja može se smatrati najvrijednijim svjedočanstvom o historiji Duvanjskog polja. On otkriva postojanje municipalne jedinice (*Municipium Delminensium*) sa njenim upravnim institucijama (dekurioni, duoviri, kvatroviri, kvinkenalisi). I među dekurionskim slojem izgleda da dominiraju nosioci elijevskog gentilnog imena, što ukazuje na značenje Hadrijanove vladavine u procesu pravno – političke i kulturne romanizacije te izgradnje municipalne organizacije u zapadnobosanskim poljima.

Slika 5.5.12
Preuzeto iz Bojanovski, 1974:Tbl. V

16.

ILJug II,784 = AE 1999, 1226

Crvenice, Crkvina, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Bojanovski, 1965 A:138, Tbl. LVIII, sl. 1; Isto, 1988:221, fus. 27, br. 3; Imamović, 1977:468 - 469, sl. 263

IVI / T AEL•QVIN / V•S•L•M

ivi / T(itus) Ael(ius) Quin(tus) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
T AEL•QVIN	Tit Elije Kvint	*Aelius*	-

Slika 5.5.13
Preuzeto iz Imamović, 1977:469, sl. 263

17.

CIL III, 13887

Crvenice, Tomislavgrad

Oktobar 1893. god.

Delminium

Literatura : Patsch, 1894 C:105 – 106; Radimsky, 1894 A:310, sl. 33

MIL MARCELLINA / CIP•I•NOVENSIV M???

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
MARCELLINA	Marcelina	-	-

Na ovom natpisu se nalazi spomen municipija *Novensium,* čije se središte (*Novae*) nalazilo u Runoviću kod Imotskog. Upravno – teritorijalne ingerencije ovog municipija su sigurno prelazile i na područje današnje Zapadne Hercegovine.[170]

Slika 5.5.14
Preuzeto iz Radimsky, 1894 A:310, sl. 33

18.

Crvenice, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Bojanovski, 1988:221, fus. 27, br. 1

Aur[e] lia V[….] / Aureliis Ve[….] /… / pis(…?) vilvimao(?) ibe[….] /5 [….]liana grab et / s m

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
Aur[e] lia V[….]	Aurelija V	*Aurelius*	-

[170] v. Patsch, 1900 B:295 - 344

Aureliis Ve[….]	Aurelije Ve	*Aurelius*	-

19.

ILJug II, 786

Ljubičići, Prisoje, Tomislavgrad

Delminium

1958. God.

Literatura : Bojanovski, 1970:13-16, br. 3, sl. 3; Isto, 1988:221; Škegro, 1997:93, br. 49.

D M / AELIAE SEV / VITA FVNC / XXXIII P /5NVS PATER F / CARISSIMA / CL CAPITO / MARITVS C …/GI PIENTISS /10 POSS / SVB ASCIA D

D(is) M(anibus) / Aeliae Sev[erae?] / vita func[t(ae) an(norum)] / XXXIII P(ublius) [---]/5nus pater f[iliae] / carissima[e et -?] / Cl(audius) Capito[linus](?) / maritus c[oniu]/gi pientiss[imae] /10 poss(uerunt)(!) / sub ascia d[edic(averunt)]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AELIAE SEV	Elija Severa	*Aelius*	Živjela 33 godine.
P	Publije Elije	*Aelius*	Otac Elije Severe.
CL CAPITO	Klaudije Kapit	*Claudius*	Suprug Elije Severe.

20.

AE 1999, 1225

Donji Brišnik, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Kurilić, 2006:144, br. 148.

P(ublius) Quintilius Fortunatus / P(ublius) Quintilius Valens f(ilius) / [et?] Quinta f(ilia) / [fece]runt

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
P(ublius) Quintilius Fortunatus	Publije Kvintilije Fortunat	*Quintilius*	-

P(ublius) Quintilius Valens	Publije Kvintilije Valens	*Quintilius*	Sin P.K.Fortunata
Quinta	Kvinta	*Quintilius*	Kčerka P.K.Fortunata

21.

AE 1994, 1361

Karlov Han, Prisoje, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Škegro, 1997:92, br. 44; Isto, 2003:135-136, br. 1 ,sl. 1.

VI VESPAN …. / IF MAX TRIB P …. / CENS … PERPE

[Imp(erator) Caesar di]/vi Vespan[iani f(ilius) Domitianus Aug(ustus)] / [Germ(anicus) pont]if(ex) max(imus) trib(unicia) p[ot(estate) --- imp(erator) --- co(n)s(ul) ---] / cens(or) perpe[t(uus) p(ater) p(atriae) ---]

Ako je rekonstrukcija ovoga dosta oštećenog natpisa tačna, onda je on nastao u vrijeme vladavine cara Domicijana, sina Vespazijana Flavija. I u tome slučaju navedeni natpis bi spadao u red ranih epigrafskih spomenika sa područja kontinentalne unutrašnjosti provincije Dalmacije.

22.

AE 1994, 1362

Karlov Han, Prisoje, Tomislavgrad

Delminium

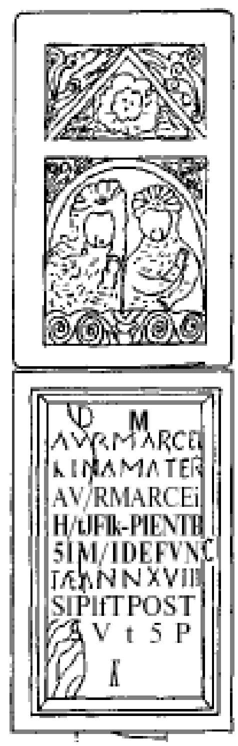
Literatura : Škegro,1997:93, br. 48; Isto, 2003:141-142, br 5, sl. 7;

D M / AVR MARCEL/LINA MATER / AVR MARCEL/5LAE FIL PIENTIS/SIMAE DEFVNC/TAE ANN XVIII / SIBI ET POSR / SVIS P

D(is) M(anibus) / Aur(elia) Marcel/lina mater / Aur(eliae) Marcel/5lae fil(iae) pientis/simae defunc/tae ann(norum) XVIII / sibi et post(eris) / suis p(osuit)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije

AVR MARCEL/LINA	Aurelije Marcelina	*Aurelius*	Dedikant spomenika
AVR MARCEL/5LAE	Aurelija Marcela	*Aurelius*	Kćerka dedikantice spomenika. Umrla u 18. godini.

Slika 5.5.15
Preuzeto iz Škegro, 2003:141, sl. 7

23.

ILJug II, 783 = AE 1994, 1363 = AE 1992, 1375

Karlov Han, Prisoje, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Bojanovski, 1970:11-13, br. 2, sl. 2; Isto, 1988:221 - 222; Škegro, 1997:92-93, br. 46; Isto, 2003:136-138, br. 2, sl. 2;

--- / P AEL P F PANONI / CONIVGI CARISSI/ME T CVRIATIVS / SENECA MARIT /5 IIVIR QQ DEL

] / P(ubliae) Ael(iae) P(ubli) f(iliae) Panoni / coniugi karissi/m(a)e T(itus) Curiatius / Seneca marit[us] / 5IIvir q(uin)q(uennalis) Del[min(iensium)?] / [

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
P AEL … PANONI	Publija Elija Panona	*Aelius*	-
P	Publija Elija	*Aelius*	Otac Publije Elije Panone.
T CVRIATIVS / SENECA	Tit Kurijati Seneka	-	Duovir i kvinkenalis u *municipium Delminensium.* Suprug Publije Elije Panone.

Slika 5.5.16
Preuzeto iz Škegro, 2003:137, sl.2

24.

AE 2004, 1105 = AE 2005, 1189

Karaula, Tomislavgrad

2004. god.

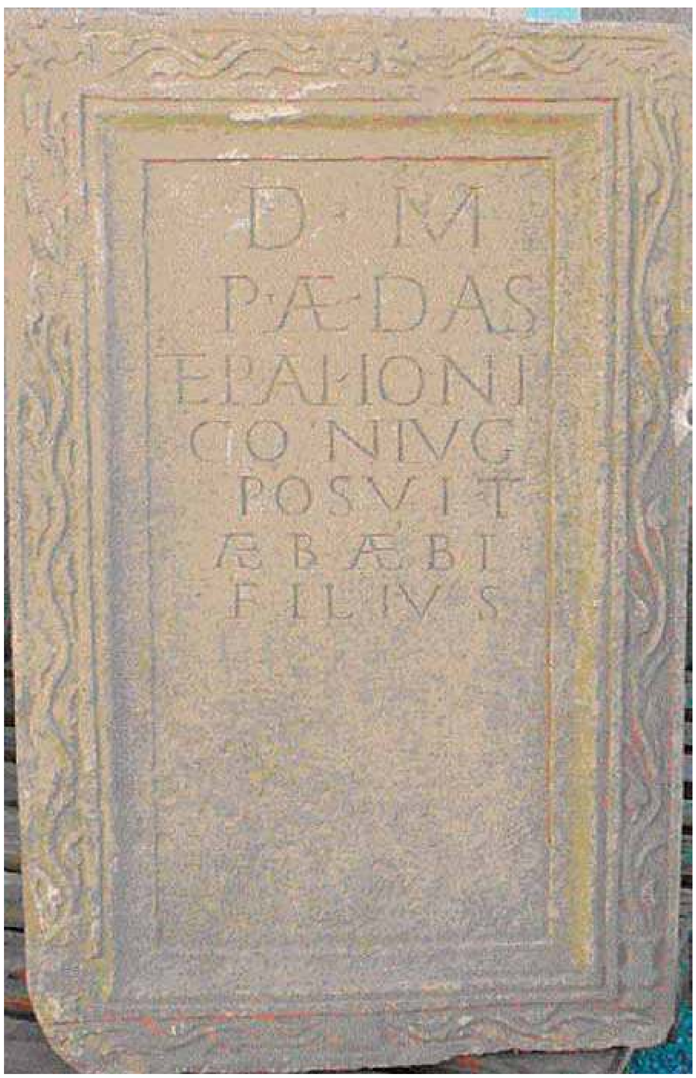
Delminium

Literatura ; Dodig, 2004:339 – 340, sl. 2; Škegro, 2005:55 - 57, br. 1, sl. 1 - 2

D•M / P•AE•DAS / ETPAIIONI / CONIVG /5 POSVIT / AE BAEBI / FILIVS

D(is) M(anibus) / P(ublio) Ae(lio) Das(io?) / et Paiioni / coniug(i) /5 posuit / Ae(lius) Baebi(us?) / filius

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
P•AE•DAS	Publije Elije Dasas	*Aelius*	-
PAIIONI	Paiona	-	Supruga P.E.Dasasa ili dedikanta spomenika
AE BAEBI	Elije Bebij	*Aelius*	Dedikant spomenika i sin P.E.Dasasa

Slika 5.5.17
Slika preuzeta iz Škegro, 2005:56, sl. 1

25.

Karaule, Tomislavgrad

2007. god.

Delminium

Literatura : Dodig, 2009:53 – 58, Tbl. I, sl. 4

--- / AVR RO / DEF O / XVI AVR /5 CAND/ ET A A / O PAR / LIO A / MO ET / VVFT

[D(is) M(anibus)?] / Aur(elius) [Var?]ro / def(unctus) [ann]o(rum) / XVI[II?] Aur(elius) /5 Cand[idus?] / et A(urelia) A[----] / o par[entes?] / [fi]lio [c]a[riss]/ [i]mo et [opt?] /10[imo] v(ivi) v(ivis) f(ecerunt) t(itulum) ?

Bogovima Manima ???/ Aurelije Varon?? / preminuo u 16. ili 18. godini, Aurelije Kandid? i Aurelija A?, roditelji sinu najslavnijem i najboljem spomenik učiniše

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVR RO	Aurelije Varon?	*Aurelius*	Sin dedikanata spomenika. Preminuo u 16 ili 18. godini
AVR / CAND	Aurelije Kandid?	*Aurelius*	Otac Aurelija Varona?. Dedikant spomenika
A A	Aurelija A?	možda *Aurelius ?*	Majka Aurelija Varona?. Dedikant spomenika

Slika 5.5.18
Preuzeto iz Dodig, 2009:Tbl I, sl. 4

26.

CIL III, 14320, 4

Karaula, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1897 B:228, br. 2, sl. 2; Imamović, 1977:334 - 335, sl. 43;

DIA•AVC / SAC•T•FL / SECVN / V•S•L•M

Dia(nae) Aug(ustae) / sac(rum) T(itus) Fl(avius) / Secun(dus?) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
T•FL / SECVN	Tit Flavije Sekund	*Flavius*	-

Slika 5.5.19
Preuzeto iz Imamović, 1977:335, sl. 43

27.

CIL III, 14320, 3

Karaula, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1897 B:228, br. 1, sl. 1; Imamović, 1977:336 – 337, sl. 44; Bojanovski, 1988:221

DIANE•S / AEL•MAXI/MINVS

Dian(a)e s(acrum) / Ael(ius) Maxi/minus

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AEL•MAXI/MINVS	Elije Maksim	*Aelius*	-

Slika 5.5.20
Preuzeto iz Imamović, 1977:337, sl. 44

28.

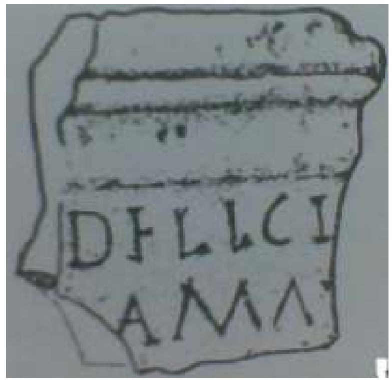
CIL III, 14320, 5

Karaula, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Imamović, 1977:336 - 337, sl. 45; Bojanovski, 1988:222, fus. 32 koji je pogrešno čita kao *Di(anae) Lici[ni…] Ama[….]*

[---](?)DELLCI / [---]AMA[-](?) / [

Slika 5.5.21
Preuzeto iz Imamović, 1977:337, sl. 45

29.

CIL III, 14976, 3

Letka, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1904 B:347, sl. 69; Imamović, 1977:360 - 361, sl. 89

IOVI / INTVRB

Iovi / inturb(ato?) / [------] / [

Slika 5.5.22
Preuzeto iz Imamović, 1977:361, sl. 89

30.

CIL III, 14976, 2

Borčani, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1904 B:352, sl. 77; Imamović, 1977:392 - 393, sl. 143

E CVL / VC•SAC

[H]e[r]cul(i) / [A]ug(usto) sac(rum) / [

Slika 5.5.23
Preuzeto iz Imamović, 1977:393, sl. 143

31.

CIL III, 14320, 1

Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1897 B:230, br. 6, sl. 6; Imamović, 1977:414 - 415, sl. 180; Bojanovski, 1988:222

ARMATOS / SEST•ONE / SIME•EX / VOTO•POS /5 L

Armato s(acrum) / Sest(ia) One/sime ex / voto pos(uit) /5 l(ibens)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
SEST•ONE / SIME	Sestija Onesima	-	-

Slika 5.5.24
Preuzeto iz Imamović, 1977:415, sl. 180

Slika 5.5.25 : Sadašnje stanje
Fotografija S. Mesihović

32.

CIL III, 14320, 2

Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1897 B:230 – 231, br. 7, sl. 7; Imamović, 1977:414 - 415, sl. 181; Bojanovski, 1988:222

ARMAVC•S / MATTONIA / TERTIA•LI / BES•POSVIT

Arm(ato) Aug(usto) s(acrum) / Mattonia / Tertia li/be(n)s posuit

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
MATTONIA / TERTIA	Matonija Tertia	-	-

Slika 5.5.26
Preuzeto iz Imamović, 1977:415, sl. 181

33.

CIL III, 14976, 5

Forum, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1904 B:329 - 330, sl. 30.

--- / SAB / LINIA / IMP M ANT /5DIANI P F / P

Furiae] / Sab[iniae Tranquil]/linia[e Aug(ustae) coniugi] / Imp(eratoris) M(arci) Ant[oni Gor]/5diani P(ii) F[el(icis) Aug(usti)] / p(ecunia) [p(ublica) d(ecreto) d(ecurionum)]

Ovaj natpis jasno ukazuje na postojanje Vijeća dekuriona koje javnim novcem postavlja spomenik i natpis Sabini Trankvilini, supruzi Gordijana III. Natpis se morao nalaziti ili u određenoj javnoj zgradi (bazilici) ili na vrlo vidljivom javnom prostoru kao što bi bio forum grada *Delminiuma*.

Slika 5.5.27
Preuzeto iz Patsch, 1904 B:330, sl. 30

34.

CIL III, 14976, 8

Letka, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1904 B:348, sl. 70.

SA[---] / VIV[---] / M[

Slika 5.5.28
Preuzeto iz Patsch, 1904 B:348, sl. 70

35.

CIL III, 9740 (p 2161, 2328,160) = *CIL* III, 13185

Letka, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1904 B:327, fus. 2; Bojanovski, 1988:222

D(is) M(anibus) Severo inf/elicissimo q/ui decid(i)t in Pan/nonia cum du/ɔobus filiis Misa/ucis Varronia/nus Tata pat/ronis bene (me)r/i<t=I>is posuit

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
Severo	Sever	-	-
Misa/ucis	Misaucis	-	Sinovi Severa
Varronia/nus Tata	Varonijan Tata	-	-

36.

CIL III, 12811 = *CIL* III, 12811, add. p. 2328, 122

Borčani, Tomislavgrad

Kraj XIX. st.

Delminium

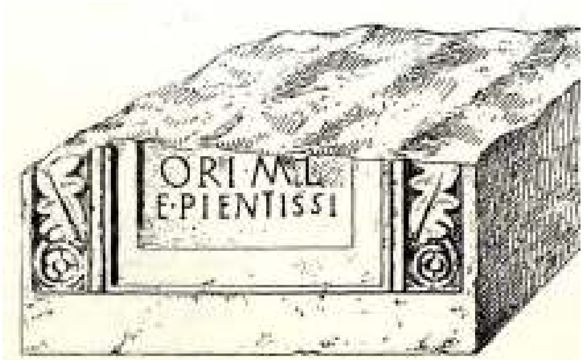
Literatura : Radimsky, 1894 A:311; Patsch, 1904 B:349 - 350, sl. 71; Dodig, 2009:50 – 51, Tbl. I, sl. 2

ORI•M E / E (po R.Dodigu riječ je o slovu F)•PIENTISSI

sor]/ori me (?)/e pientissi(mae?) rekonstrukcija Patsch, 1904 B:349 – 350

[- - - Vict?] / ori me(renti?) / f(ilio) pientissi(mo) rekonstrukcija Dodig, 2009:50

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
ORI	Viktor???	-	-

Slika 5.5.29
Preuzeto iz Patsch, 1904 B:350, sl. 71

Slika 5.5.30
Preuzeto iz Dodig, 2009:Tbl. I, sl. 2

37.

CIL III, 14976, 6

Borčani, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1904 B:356 – 357, sl. 89; Bojanovski, 1988:221

VAMARIINFELAVRELIEM?

[---]va matri infel(icissimae) Aureli(a)e M[---]

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AVRELIEM	Aurelija M…	*Aurelius*	Majka dedikanta spomenika
-	-	-	Dedikant spomenika

Slika 5.5.31
Preuzeto iz Patsch, 1904 B:356, sl. 89

38.

AE 1994, 1364.

Lib, Tomislavgrad

Delminium

1980. god.

Literatura : Bojanovski, 1988:221; Škegro, 1997:92, br. 45; Isto, 2003:138-139, br. 3, sl. 3

P AEL QVINTV /IBA P D V RE LIBEN

P(ublius) Ael(ius) Quintus [scr]/iba p(ublicus) D(elminiensium) v(otum) re(ddidit) liben[s]

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
P AEL QVINTV	Publije Elije Kvint	*Aelius*	Javni pisar/notar u *Delminiumu*

39.

CIL III, 12812 (p 2328,122)

Županjac, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Radimsky, 1894 A:305, sl. 27; Patsch, 1897 B:239 – 240; Bojanovski, 1988:222

VLIOTEVTMEITIS•FILO•PL

]ulio Teutmeitis fil(i)o Pl[atori(?)]

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
VLIOTEVTMEITIS	Julije Teutmeit???	*Iulius????*	-
PL	Plator???	-	-

Slika 5.5.32
Radimsky, 1894 A:305, sl. 27

40.

CIL III, 14227

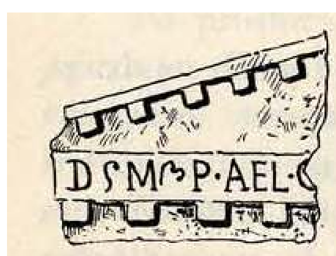
Županjac, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1895:582 – 583, sl. 15; Isto, 1897 B:235; Bojanovski, 1988:221

DSMBP•AEL•O

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
P•AEL•O	Publije Elije O…	*Aelius*	-

Slika 5.5.33
Preuzeto iz Patsch, 1895:582, sl. 15

41.

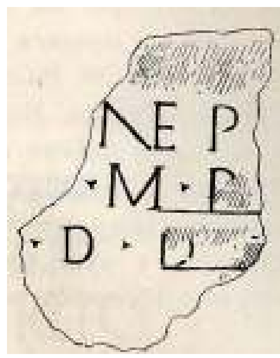
Županjac, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1895 B:285 – 286, sl. 1

NEP /•M•P / •D•D

Ovaj fragment je vrlo bitan jer direktno ukazuje na postoje jedne municipalne upravne institucije, a to je Vijeće dekuriona. Ovo je još jedan dokaz o smještanju gradskog i upravnog jezgra antičkog *Delminiuma* u duvanjski Županjac.[171]

Slika 5.5.34
Preuzeto iz Patsch, 1895 B:285, sl. 1

42.

Županjac, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1897 B:228 – 229, br. 3, sl. 3

DELICI / AMA

def(uncto) Lici[ni…] / […]ama[…]

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
LICI	Licinije	-	-

[171] Po R.Dodigu (2009:47 - 66) se „potvrđuje stara Patschova pretpostavka da je rimski Delminij bio u Duvnu (Tomislavgradu), a da se forum nalazio na Crkvini. Sukladno tome, postaju Bistue Vetus (Tabula Peutingeriana, VI, 5) ne treba smještati u Duvno“.

Slika 5.5.35
Preuzeto iz Patsch, 1897 B:229, sl. 3

43.

Županjac, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1897 B:238, sl. 12; Bojanovski, 1988:221

R ING

Au]r(elius) Ing(enuus)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
R ING	Aurelije Ingenej	*Aurelius?*	-

Slika 5.5.36
Preuzeto iz Patsch, 1897 B:238, sl. 12

44.

CIL III, 14320, 08 (p 2328,159)

Županjac, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1897 B:235 – 236, sl. 9

TEI•VRSIO•LAVONI•CON... I B•M DEF•AN•XXX•POS

Tei(us?) Ursio Lavoni con[iug]i b(ene) m(erenti) def(unctae) an(norum) XXX pos(uit)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
TEI•VRSIO	Teius Ursus	-	Dedikant spomenika.
-	-	-	Supruga dedikanta spomenika. Umrla u 30 godini.
LAVONI	Lavo	-	Otac dedikanta spomenika.

Slika 5.5.37
Preuzeto iz Patsch, 1897 B:236, sl. 9

45.

Županjac, Tomislavgrad

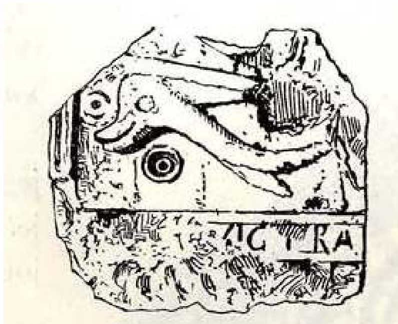
Delminium

Literatura : Patsch, 1897 B:236 – 237, br. 10, sl. 10

VICTR A

Victo[o]r a[n(norum)???....]

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
VICTR	Viktor	-	-

Slika 5.5.38
Preuzeto iz Patsch, 1897 B:237, sl. 10

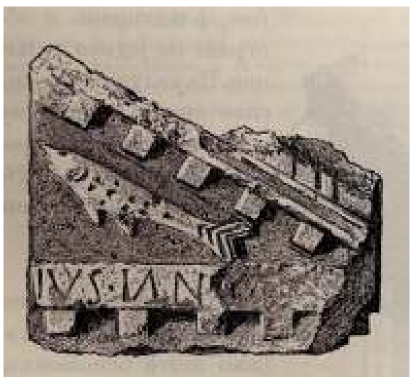
46.

Županjac, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1897 B:237, br. 11, sl. 11

IVS•IAN

Slika 5.5.39
Preuzeto iz Patsch, 1897 B:237, sl. 11

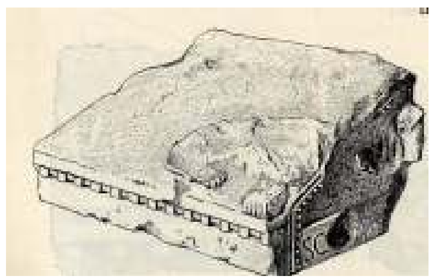
47.

Županjac, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Patsch, 1897 B:238, br. 13, sl. 13

SC

Slika 5.5.40
Preuzeto iz Patsch, 1897 B:237, sl. 13

48.

Crvenice, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Bojanovski, 1988:221, fus. 27, br. 4

D(is) M(anibus) d[e] f[uncto] an(norum) XXXV

Sa ovog mjesta su dva manja fragmenta, svaka sa pojedinim slovom :

a) D

b) R

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
-	-	-	Osoba kojoj je posvećen spomenik. Umrla u 35. godini.

49.

Crvenice, Tomislavgrad

1971. god.

Delminium

Literatura : Bojanovski, 1965 A:138; Isto, 1988:221, fus. 27, br. 2; Dodig, 2009:48 – 50, Tbl. I, sl. 1

SILVANO / CONSERV / AVG SAC / AEL (rekonstrukcija Dodig, 2009, 48)

Silvano / Conserv(atori) / Aug(usto) sac(rum) / Ael(ius) [… /5 [V(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)]

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AEL	-	*Aelius*	Dedikant spomenika

Slika 5.5.41
Preuzeto iz Dodig, 2009:Tbl. I, sl. 1

50.

Sarajlije, Tomislavgrad

2004. god.

Delminium

Literatura : Dodig, 2009:52 – 53, Tbl. I, sl. 3

I•O•M / AVR•SERGIA M F / MAXIMA / MELLI LL / 5 SL

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Aur(elia) Sergia M(arci) f(ilia) / [Aur(elia)?] Maxima / [Ge]melli[na?] L(uci) l(iberta?) / 5 [V(otum)] s(olverunt) l(ibentes) [m(erito)]

Jupiteru, Najboljem, Najvećem, Aurelija Sergija, Marka kćerka, Aurelija??? Maksima… Gemeliana Lucijeva oslobođenica, zavjet ispunili rado zasluženo.

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
AVR•SERGIA	Aurelija Sergija	*Aurelius*	Možda dedikant spomenika
M	Marko	*Aurelius*	Otac Aurelije Sergije
MAXIMA	Maksima	možda *Aurelius*	----
MELLI	Gemeliana	--	Lucijeva oslobođenica
L	Lucije	Nepoznato	--

Slika 5.5.42
Preuzeto iz Dodig, 2009:Tbl I, sl. 3

51.

CIL III, 13320 (p 2275, 2328,177) = *ILJug* I, 265 (miljokaz)

Renići, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Radimsky, 1894 A:314, sl. 36; Patsch, 1914:173 – 174, sl. 46

IMP•CAES/ M•ANTON•GO..DIANVS / P•F•AVG•P•M / TR•P•IICOS•PP /5 ASAL•M•P / XXXIIII / XXX???..../

Imp(erator) Caes(ar) / M(arcus) Anton(ius) Go[r]dianus / P(ius) F(elix) Aug(ustus) p(ontifex) m(aximus) / tr(ibunicia) p(otestate) II co(n)s(ul) p(ater) p(atriae) /5 a Sal(onis) m(ilia) p(assuum) / XXXIIII..../ XXX???

Miljokaz je podignut 239. god. n. e. za vladavine Gordijana III (*Marcus Antonius Gordianus Pius,* vl. 238 – 244. god. n. e.), njegovog prvog konzulata i druge godine tribunske vlasti. Miljokaz označava udaljenost od 34 rimske milje (50 - 51 km.) od provincijske prijestolnice Salone.

Slika 5.5.43
Preuzeto iz Patsch, 1914:173, sl. 46

52.

CIL III, 13321 (p 2275, 2328,177) (miljokaz)

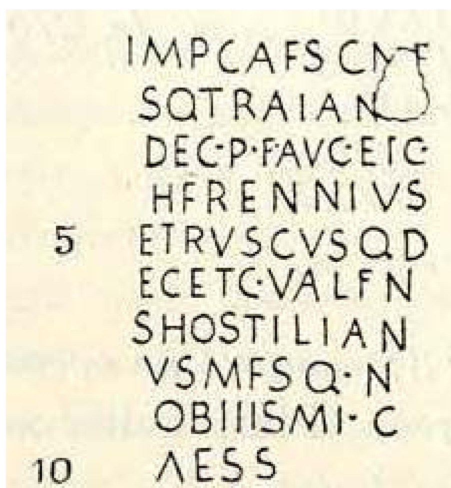
Renići, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Radimsky, 1894 A, 315, sl. 37

IMPCAESME / SQTRAIAN / DEC•P•F•AVG•ETC•/HERENNIVS / ETRVSCVSQD/ECETC•VALEN/SHOSTILIAN / VSMESQ•N/OBIIISMI•C/AESS

Imp(erator) Caes(ar) C(aius) Me/s(ius) Q(uintus) Traian[us] / Dec(ius) P(ius) F(elix) Aug(ustus) et Q(uintus) / Herennius / Etruscus Q(essius) D/ec(ius) et C(aius) Valens Hostilian/us Mes(sius) Q(uintus) n/obilis(si)mi C/aess(ares)

Slika 5.5.44
Preuzeto iz Radimsky, 1894 A:315, sl. 37

Miljokaz je podignut 249 – 250. god. n. e., za vrijeme vladavine Decija (*Gaius Messius Quintus Trajanus Decius*, vl. 249 – 251. god.)

53.

CIL III, 13323 (p 2275, 2328,177) (miljokaz)

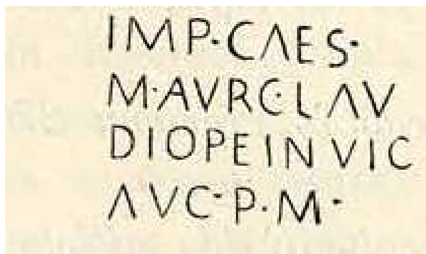
Renići, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Radimsky, 1894 A:315 - 316, sl. 38

IMP•CAES•/M•AVRC•LAV / DIOPEINVIC / AVG•P•M•

Imp(eratori) Caes(ari) / M(arco) Aur(elio) Clau/dio P(io) F(elici) Invic(to) / Augusto p(ontifici) m(aximo)

Slika 5.5.45
Preuzeto iz Radimsky, 1894 A:315, sl. 38

Miljokaz je podignut između 268. i 270 . god. n. e. za vladavine Klaudija II. Gotskog (*Marcus Aurelius Claudius Gothicus* vl. 268. – 270. god. n. e.)

54.

CIL III, 13322 (p 2275, 2328,177) (miljokaz)

Renići, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Radimsky, 1894 A:315 - 316, sl. 39

IMP•C•/MARCVS/CLAVDI/VSPIVS/5 FELIX / AVC / XXXV

Imp(erator) C(aesar) / Marcus / Claudi/us Pius /5 Felix / Aug(ustus) / XXXV

Slika 5.5.46
Preuzeto iz Radimsky, 1894 A:316, sl. 39

Miljokaz je podignut . Brojka XXXV vjerojatno označava udaljenost u rimskim miljama od Salone (između 51 i 53 km.).

55.

CIL III, 13324 (p 2328,19, 2328,177) (miljokaz)

Renići, Tomislavgrad

Delminium

Literatura : Radimsky, 1894 A:317, sl. 39

S I.… E / PIVS IX /… AVG

]si e / Pius [Fel]ix / Aug(ustus) / [….]I[

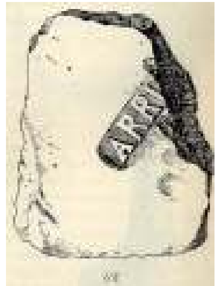
56. cigle :

a) Županjac, Tomislavgrad, *Delminium*; Radimsky, 1894 A:305, sl. 28 : ASIANA

Slika 5.5.47

b) Županjac, Tomislavgrad, *Delminium*; Radimsky, 1894 A:305, sl. 29 : ARRI

Slika 5.5.48

c)Županjac, Tomislavgrad, *Delminium* ; Radimsky, 1894 A:306, sl. 30 : SO

Slika 5.5.49

Na duvanjskom području preko epigrafskih spomenika evidentirano je 66 osoba čije se življenje može utvrditi za antički period :

1. 20 osoba je sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim ili teško razumljivim gentilnim imenom.
2. 7 osoba je sa domorodačkim imenom.
3. 1 osoba je sa julijevskim gentilnim imenom.
4. 1 osoba je sa klaudijevskim gentilnim imenom.
5. 2 osobe su sa flavijevskim gentilnim imenom.
6. 16 osoba je sa elijevskim gentilnim imenom.
7. 14 osoba je sa aurelijevskim gentilnim imenom.
8. 4 osobe su sa drugim gentilnim imenom.
9. 1 osoba je oslobođenik.

I na duvanjskom području vrlo je izrazit broj nosilaca elijevskog gentilnog imena (26,7%). Prisutni su i nosioci aurelijevskog gentilnog imena (14,2%), kao i osobe sa domorodačkim imenima (12,5 %). U rodnom pogledu najviše je detektirano muških

individualnosti i to 45, dok je detektirana i 21 ženska individualnost na duvanjskom području.

Slika 5.5.50 : Karta duvanjskog područja sa kraja XIX. St.
Preuzeto iz Radimsky, 1894 A:284, sl. 1

Slika 5.5.51 : “Topografija delminijskoga municipija s obilježenim epigrafičkim lokalitetima”
Preuzeto iz Dodig, 2009:Tbl. III, sl. 9

5.6 Kupreško područje

1.

CIL III, 2764 (p 1622)

Otinovci, Kupres

Delminium

Literatura : Patsch, 1906:178

D(is) M(anibus) Firmus Surionis vixit an(nos) XXX po(suit) fr(a)t(ri?) / posteris

Sačuvani oblik	Ime osobe	*nomen*	Informacije
Na natpisu			

Firmus Surionis	Firm Surion	-	Živio 30 godina. Brat dedikanta spomenika.
-	-	-	Dedikant spomenika

2.

CIL III, 2763 (p 2270) = *CIL* III, 13230 = *CIL* III, 13234 = *CIL* III, 14317

Otinovci, Kupres

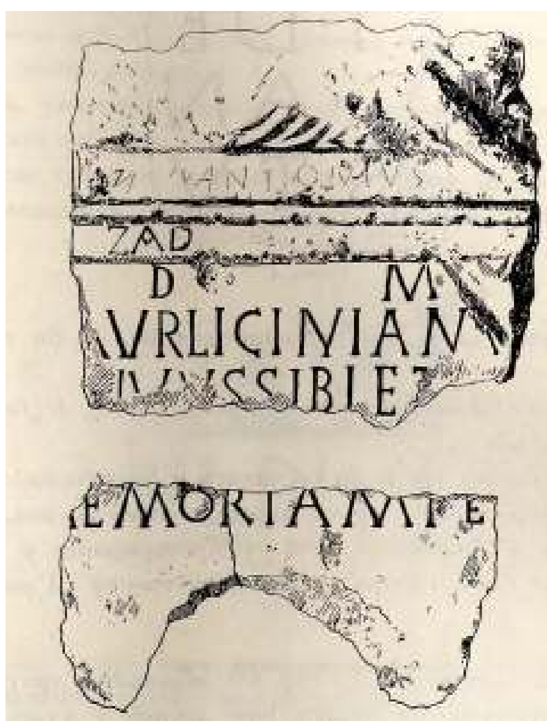
Delminium

Literatura : Patsch, 1894:353; Isto, 1895 B:286 – 288, sl. 3

D M / AVRLICINIAN / IVV SSIBIET // EMORIAMFE

D(is) M(anibus) / Aur(elius) Licinian[us / v]ivus sibi et [// m]emoriam fe/[cit

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
AVRLICINIAN	Aurelije Licinijan	*Aurelius*	-

Slika 5.6.1
Preuzeto iz Patsch, 1895 B:286 – 288, sl. 3

3.

CIL III, 13233 (p 2328,11)

Otinovci, Kupres

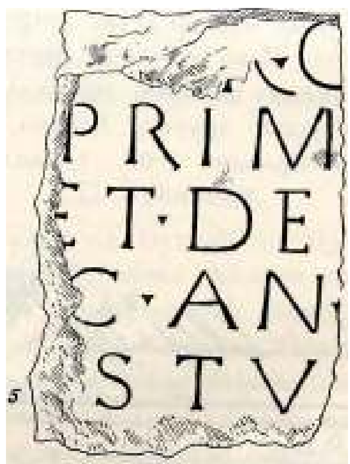
Delminium

Literatura : Patsch, 1895 B:288, sl. 4

•O / PRIM / ET•DE / C•AN /5 STV

]O[…] / Prim[…] / […]et de[f]/[un]c(to) an[n(orum)] /5 […]stu[

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
PRIM	Primus	-	-

Slika 5.6.2
Preuzeto iz Patsch, 1895 B:288, sl. 4

4.

CIL III, 14320

Otinovci, Kupres

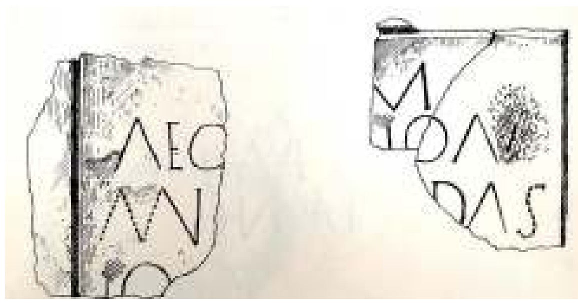
Delminium

Literatura : Patsch, 1895 B:288 – 289, sl. 5

M / IOM / DAS // AEO ili Q/ ANN / IO

[D(is)] M(anibus) // Aeq[...] iom / ann(orum?) [...]Das/io [

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
DAS // / IO	Dasij	-	-

Slika 5.6.3
Preuzeto iz Patsch, 1895 B:289, sl. 5

5.

CIL III, 14319

Otinovci, Kupres

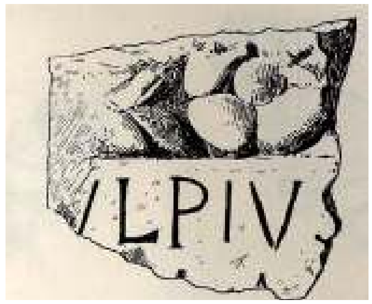
Delminium

Literatura : Patsch, 1895 B:289, sl. 6

VLPIVS / L???A

] Ulpius [...] / [...]l??a[

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
VLPIVS	Ulpije	*Ulpius*	-

Slika 5.6.4
Preuzeto iz Patsch, 1895 B:289, sl. 6

6.

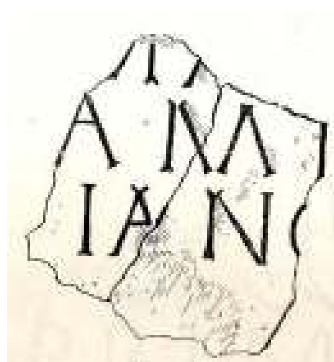
CIL III, 14318

Otinovci, Kupres

Delminium

Literatura : Patsch, 1895 B:289 – 290, sl. 7

] V??I??A[…] / […]AMI[…] / […]IANO[…] / […]A???[

Slika 5.6.5
Preuzeto iz Patsch, 1895 B:290, sl. 7

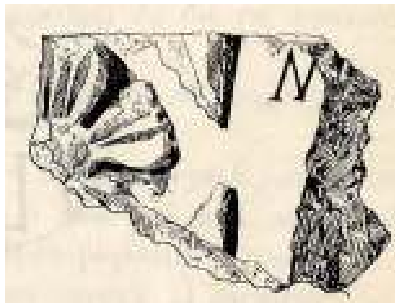
7.

Otinovci, Kupres

Delminium

Literatura : Patsch, 1895 B:290, sl. 9

M

Slika 5.6.6
Preuzeto iz Patsch, 1895 B:290, sl. 9

Na kupreškom području, preko epigrafskih spomenika, je evidentirano šest osoba (svi muškarci), od toga tri sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim ili teško razumljivim gentilnim imenom, jedna sa ilirskim domorodačkim imenom, jedna sa ulpijevskom i jedna sa aurelijevskim gentilnim imenom.

5.7 Zaključak

Od ukupno najmanje 256 (sve poznate sa epigrafskih spomenika) osobe čije se (trajnije ili privremeno) življenje na zapadno-bosanskim poljima može utvrditi za antički period :

1. 105 osoba je sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim ili teško razumljivim gentilnim imenom.
2. 31 osoba je sa domorodačkim imenom.
3. 3 osobe imaju julijevsko gentilno ime.
4. 1 osoba ima klaudijevsko gentilnom ime.
5. 2 osobe su sa flavijevskim gentilnim imenom.
6. 2 osobe su sa ulpijevskim gentilnim imenom.
7. 67 osoba je sa elijevskim gentilnim imenom.
8. 32 osobe su sa aurelijevskim gentilnim imenom.
9. 12 osoba je sa drugim gentilnim imenom.
10. 1 osoba je oslobođenik

Na osnovi prezentiranog jasno je da nosioci elijevskog gentilnog imena iznimno dominiraju (26, 2 %) na današnjim bosanskim prostorima municipija *Salvium* i *Delminium*. Pored njih veliki broj je i osoba sa domorodačkim imenima (12,1%) i nosilaca aurelijevskog imena (12,5 %). Osobe sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim ili teško razumljivim gentilnim imenom čine 41 %. Veliki broj takvih osoba čije je ime nepoznato je u rodbinskim vezama sa osobama koje nose carska gentilna ili domorodačka imena ili su funkcioneri lokalnih municipalnih jedinica. Statistika jasno ukazuje da je period Hadrijanove vladavine najvažniji za širenje rimskog građanstva i možda nastanak municipalnih jedinica na prostorima današnjih zapadnobosanskih polja. U rodnom evidentirano je 197 muških individualnosti (od čega sigurno 2 dječaka) i 59 ženskih individualnosti (od čega 1 djevojčica).

Tabelarni prikaz i grafikon

- onomastika -

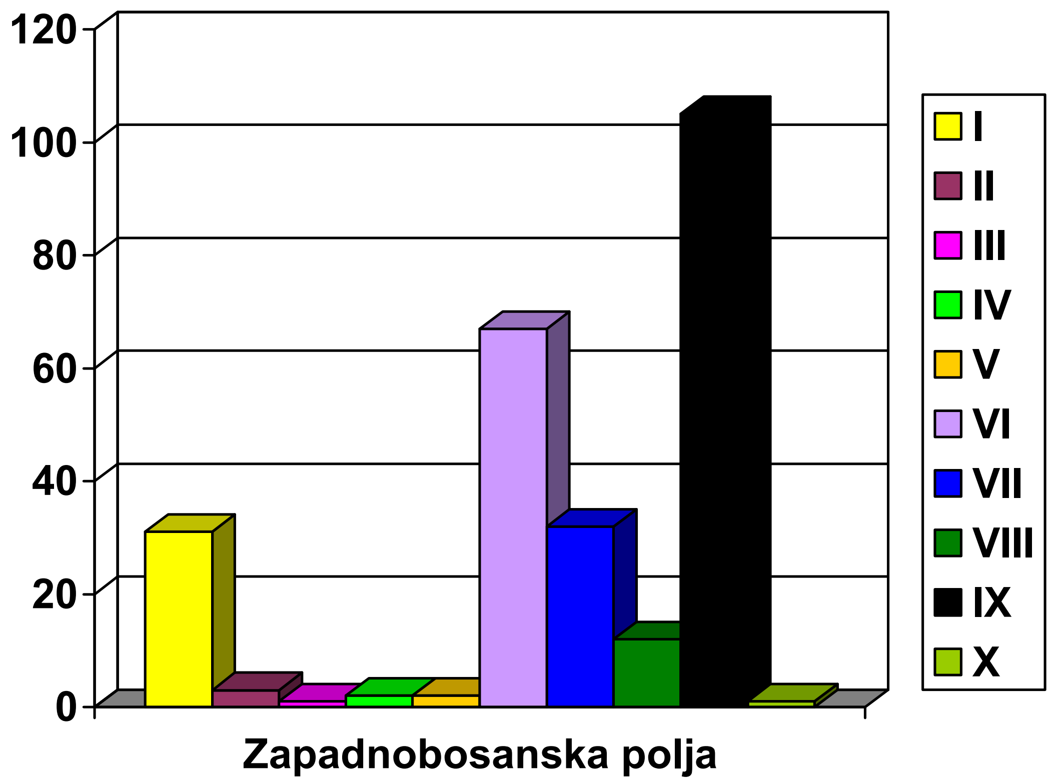
Oblast	Total	I.	II.	III.	IV.	V	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
Grah.	18	2	-	-	-	-	11	-	1	4	-
Glam.	89	4	2	-	-	-	24	9	5	45	-
Liv.	77	17	-	-	-	1	16	8	2	33	-
Duv.	66	7	1	1	2	-	16	14	4	20	1
Kup.	6	1	-	-	-	1	-	1	-	3	-

Legenda :

I. Domorodačko porijeklo
II. Julijevci
III. Klaudijevci
IV. Flavijevci
V. Ulpijevci
VI. Elijevci
VII. Aurelijevci
VIII. Druga gentilna imena
IX. Nepoznato

Grah. – Grahovsko područje
Glam. – Glamočko područje
Liv. – Livanjsko područje
Duv. – Duvanjsko područje
Kup. – Kupreško područje

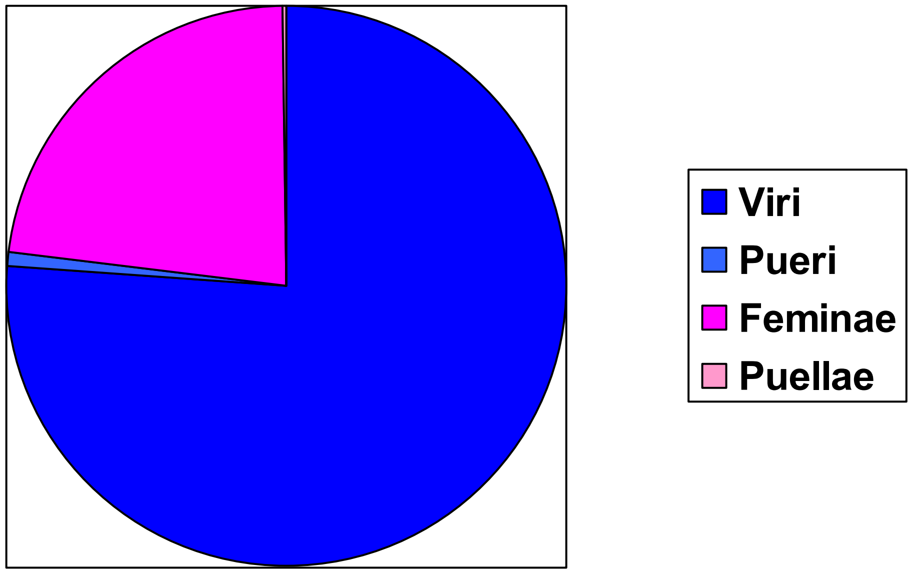
X. Oslobođenici

Tabelarni prikaz i grafikon

- rodni i starosni odnosi -

Oblast	Total	*Viri* muškarci	*Pueri* dječaci	*Feminae* žene	*Puellae* djevojčice
Grah.	18	15	-	3	-
Glam.	89	72	1	16	-
Liv.	77	57	1	18	1
Duv.	66	45	-	21	-
Kup.	6	6	-	-	-

Viri
Pueri
Feminae
Puellae

6. PANNONIA (PARS BOSNAE)

6.1 Historijska pozadina

Još od kasnog brončanog doba zone Posavine i Semberije su se nalazile pod utjecajem Kulture žarnih polja čije su razvojne faze kontinuirano trajale sve do rimskog osvajanja. Rimljani su možda na posavsko i sembersko područje prvi put vojnički prodrli 33. god. p. n. e. u vrijeme velikog Oktavijanovog zapadnobalkanskog pohoda. Ipak ovo područje Rimljani su, pod zapovjedništvom Tiberija, sigurno uklopili u okvire svoga imperija tek u panonskom ratu od 12. do 9. god. p. n. e. i to kao sastavni dio jedinstvene provincije Ilirik (*Illyricum*) koja se prostirala od jadranske obale sve do srednjeg Dunava. Posavsko – sembersko područje je od rimske vlasti bilo privremeno oslobođeno od rimske vlasti izbijanjem Velikog Ilirskog ustanka u proljeće 6. god. n. e. Međutim, rimske trupe su do kraja 8. god. n. e. uspjele ponovo okupirati bosanski dio panonskog bazena. U periodu konačne okupacije i pacifikacije panonskog bazena ili neposredno nakon završetka Velikog Ilirskog ustanka, od panonskog dijela Ilirika stvorena je nova provincija. I današnji bosanski prostor sjeverno od *civitates* Dindara, Dezitijata, Mezeja i Japodi se tako u antičkom periodu nalazio u sastavu provincije Panonije. Moguće je posredno pretpostaviti na osnovi natpisa iz Cavtata *CIL* III, 1741[172], da se provincija Panonija u prvo vrijeme oficijelno zvala Donji Ilirik (*Illyicum Inferior*). Tu činjenicu bi potvrđivali i podaci iz Tacitovih “Anala”[173]. Zbog velikog deficita pronađenih epigrafskih spomenika, nema se baš jasna etnografska slika bosanskog Posavlja. Sudeći po “*Naturalis historia*” od Plinija Starijeg preko današnjih bosanskih teritorija koje su ulazile u provinciju Panoniju prostirale su se *civitates* Kolapijana i Breuka[174] (…*Saus per Colapianos Breucosque*). [175] Pored njih preko dijelova posavskog područja se vjerojatno prostirala i *civitas* Oserijata, i možda *civitas* Kornakata (*Cornacates*). Krajni istočni dijelovi Donjeg Podrinja i Semberije su možda spadali i pod upravno – teritorijalnu nadležnost i ingerencije *Sirmiensium et Amantinorum.*

[172] *P(ublio) Corne[lio] / Dolabell[ae co(n)s(uli)] / VIIviro epuloni / sodali Titiensi /5 leg(ato) pro pr(aetore) divi Augusti / et Ti(beri) Caesaris Augusti / civitatis superioris / provinciae {H}Illyrici.*

[173] *Tac. Ann.* I, 5; 46 – 47; III, 9; XVI, 13

[174] O Breucima kraći pregled v. kod Patsch, 1897 C; Bojanovski, 1988:364-366; Suić, 1991-1992:55-56; Zaninović, 2003; Miškiv, 2005; Šaković, 2009:12 – 23.

[175] *Plin. NH.* III, 147

Između 102. i 107. god. n. e. Trajan je provinciju Panoniju podijelio na dvije provincije : Gornju Panoniju (*Pannonia Superior*) i Donju Panoniju (*Pannonia Inferior*). Prema Ptolemeju Klaudiju granična linija je dolazila do *Servitiuma* (današnja Bosanska Gradiška) i odatle je išla nešto istočnije, vjerojatno prema Vrbasu. Po tome bi *civitates* Kolapijana i Oserijata ulazile u sastav Gornje Panonije, a *civitas* Breuka u sastav Donje Panonije. Nova podjela panonskog prostora je uslijedila za vrijeme Dioklecijanove upravne reforme 296. god. n. e. i gornjopanonski dijelovi Pounja i Posavlja su se našli u sastavu provincije *Pannonia Savia* sa glavnim gradom *Siscia* (Sisak), a donjopanonski dijelovi su se našli u sastavu *Pannonia Secunda* sa glavnim gradom *Sirmium* (današnja Sremska Mitrovica). Ovo područje je vrlo siromašno sa epigrafskim nalazima, pa je znatno teže rekonstruirati antičku historiju ovog prostora u odnosu na ostale dijelove današnje Bosne i Hercegovine. Pored spomenutog *Servitiuma*, po imenu je poznato i antičko naselje u Banja Luci (*Castra*). Na rijeci Vrbasu (*Urbanus*) nalazilo se naselje *Urbate* poznato preko Pojtingerove karte (VI, 1). Njegova preciznija lokacija bi bila sjeverno od Banja Luke, možda na prostoru današnjeg Srbca. Sudeći po Novelama Justinijanovog Kodeksa/*Corpus Iuris Civilis* (*Urbatensi est civitate*) ovo naselje je vjerojatno bilo i urbano i upravno središte lokalne zajednice u kasnoj antici.[176] *Urbate* je spomenuta i na Antoninovom Itinerariju (268, 6), kao putna stanica na putu za *Servitium*. Velika i značajna rimska utvrda se nalazila in a ušću Usore u rijeku Bosnu, na Crkvini u Makljenovcu kod Doboja. I na prostoru Tuzle se nalazilo antičko naselje *Salines*.[177]

Od prve decenije IV. st. n. e. započinje i prodor kršćanstva, a u V. st. n. e. i sadašnji bosanski sjeverozapad dijeli sudbinu cijelog Zapadnog Balkana suočenog sa raspadom Imperije i Velikom Seobom naroda. U V. i VI. st. n. e. panonski prostori su bili znatno više izloženi turbulentnim zbivanjima u odnosu na susjednu provinciju Dalmaciju, koja je bila zaštićenija brdsko – planinskim pojasevima od otvorenije Panonije. Krajem V. pa sve do Justinijanove rekonkviste, odnosno do 535/6. god. vjerojatno su se i panonski dijelovi današnje Bosne našli u okviru Ostrogotske države dinastije Amala. Nakon što su romejske (istočnorimske) trupe zauzele balkanske dijelove Ostrogotske države, ovi prostori su postali u bukvalnom smislu prva linija odbrane romejskih/istočnorimskih posjeda na Zapadnom Balkanu. Krajem VI. i posebno nakon prevrata u Konstantinpolisu i ubistva cara Maurikija 602 god. n. e., odbrambene linije su bukvalno kolabirale i avarsko – slavenska najezda i naseljavanje su pregazili čitav Zapadni Balkan, izuzev pojedinih primorskih gradova, otoka i izoliranijih brdsko – planinskih zona.

[176] Patsch, 1900 C:555

[177] O panonskim dijelovima današnje Bosne u antičkom periodu v. Bojanovski, 1988:300 – 303; 325 - 354

6.2 Imena iz literature

U literarnim vrelima navode se dvije osobe koje bi se mogle na neki način vezati za područje „bosanske“ Panonije.

1. BATON BREUČKI (*Bato*, ὁ Βάτων)

Baton iz naroda Breuka je bio jedan od najviših dužnosnika matične politije, i nesumnjivo je jedna od najkontroverznijih ličnosti antičke historije Zapadnog Balkana. Breucima je pripadalo pored dijelova današnje Slavonije i prostrano područje u sjeveroistočnoj Bosni, pa je sasvim realna mogućnost da je Baton Breučki rodom možda i iz „bosanske“ Panonije. O njemu se vrlo malo zna izvan konteksta Velkog Ilirskog ustanka. Ako bi se prihvatilo stajalište da se podatak Rufija Festa (VII, 5), u kojem se spominje i *Bathone Panonniae rege*…, odnosi prije na Tiberijevu[178] panonsku kampanju od 12. do 9. god. p. n. e. (kada su Rimljani zaposjeli i panonski bazen) nego na Veliki Ilirski ustanak onda bi se moglo tvrditi da je Baton Breučki bio znatno stariji od Batona Dezitijatskog. U tom slučaju Baton Breučki je u vrijeme izbijanja Velikog Ilirskog ustanka u proljeće 6. god. n. e. bio već iskusni i uvažavani dužnosnik i uglednik breučke politije (odnosno tada već peregrinske *civitas*). Bez obzira na Rufijevo tituliranje Batona kao kralja, iz drugih podataka koje donose Velej Paterkul i Kasije Dion jasno je da ni Baton Breučki ni njegov ustanički suvojvoda Baton Dezitijatski nisu bili kraljevi, niti bilo kakvi monarsi u svojim matičnim politijama. Ipak u slučaju Batona Breučkog se prethodna konstatacija odnosi samo na period do ljeta 8. god. n. e. Nakon što je izbio ustanak unovačenih provincijalaca – auksilijara prvotno na dezitijatskoj teritoriji (pod vodstvom Batona Dezitijatskog), došlo je na breučko – panonskom području do javljanja drugog žarišta ustanka. Na čelo toga pokreta postavljen je Baton Breučki. Nešto kasnije je uspostavljen zajednički ustanički Savez kojem su se na čelu nalazila dvojica Batona. Savez je potrajao sve do ljeta 8. god. n. e., kada je Baton Breučki, nakon nesumnjivo tajnih pregovora sa Tiberijem,[179] unilateralno napustio Savez i simbolički se predao osobno Tiberiju negdje u donjem toku rijeke Bosne (*flumen Bathinus*) 3. VIII. 8. god. n. e. [180] Još i prije simboličke predaje, Baton Breučki se obračunao sa breučkim kraljem

[178] Sin Augustove supruge Livije iz njenog prvog braka. Po rođenju se zvao *Tiberius Claudius Nero*, nakon adopcije od strane Augusta 4. god. n. e., promijenjeno mu je ime u *Tiberius Julius Caesar,* a nakon što je 14. god. n. e. postao princeps (vladar) Rimskog imperija nosio je ime *Tiberius Julius Caesar Augustus.* Vladao je do 37. god. n. e.

[179] Ako je Baton Breučki bio vojni starješina i za vrijeme panonskog rata 12. – 9. god. p. n. e., onda je vrlo moguće da je i osobno poznavao Tiberija. U tom slučaju, suradnja i sporazumijevanje Tiberija sa Batonom Breučkim bi bili olakšani.

[180] *Vell.* II, CXIV, 4; Na osnovi *Antium Calendar*, zbivanja kod rijeke *Bathinus* su se desila 3. VIII. 8. god. n. e. (*CIL* X, 6638 : III C TI AVG IN LYRICO VIC; Wilkes, 1969:73; Mócsy, 1974:38; Barkóczi, 1981: 89; Bojanovski, 1988:51; Arheološki leksikon BiH, Tom I, 1988:68; Zaninović, 2003:446).

Pinesom, koji se suprotstavljao napuštanju zajedničkog Saveza. Po Kasiju Dionu, Rimljani su postavili tada Batona Breučkog za vladara Breuka (Pines je bio izručen Rimljanima). Ovaj događaj je imao šokirajući efekt po Veliki Ilirski ustanak. Nakon intervencije Batona Dezitijatskog i kontigenta ustaničke vojske sa dinarskog pojasa Baton Breučki je zarobljen i nakon suđenja pred narodnom/vojničkom skupštinom bio je pogubljen. Od rimskih pisaca Batona Breučkog spominju : *Vell.* II, CX, 4 – 5; CXIV, 4; *Cass. Dio* LV, 29, 3; LV, 32, 3; LV, 34, 4 - 6; *Ruf. Fest.* VII, 5

2. PINES (*Pinnes*, Πίννην)

Pines je interesantna ličnost iz breučke historije. Vrlo je vjerojatno on bio vladar, neka vrsta monarha u breučkoj politiji, dok bi Baton Breučki bio breučki vojvoda. Pines je bio zagriženi pristalica ustaničkog Saveza i protivio se unilateralnom raskidu sa dinarskim ustanicima. Od strane Batona Breučkog i njegovih zavjerenika bio je značen sa vlasti i predat Rimljanima. Njegova dalja sudbina je nepoznata. Od rimskih pisaca ga spominju : *Vell.* II, CX, 4 – 5; CXIV, 4; *Cass. Dio* LV, 34, 4

Ime Pines je inače karakteristično za ilirsku onomastiku. Tako se zvao i malodobni sin kralja Agrona, u čije ime je kao regent (nakon Agronove smrti 231. god. p. n. e.) upravljala kraljica Teuta, zatim Demetrije Hvarski i na kraju Skerdilaida. Nakon njegove smrti još kao dječaka, kraljevsku čast je preuzeo njegov bliski rođak Skerdilaida. *Cass. Dio* XXXIV, 46, 151; *App. Ill.* 7 - 8; *Flor.* II, 5; *Liv.* XXII, 33)

6.3 Natpisi

1.

ILJug III, 1622.

Gromile, Metaljka, Bijeljina

] / [---]ia(?) quietis / [---]sima quondam

2.

CIL III, 12758 = *CIL* III, 14618b.

Crkvina, Makljenovac, Usora

1890. god.

Literatura : Radimsky, 1891 A:255 - 256, sl. 10; Patsch, 1897 A:530 – 533, sl. 11

NTE•M•R / NTE•CO / MILIAR

curam] / [age]nte M(arco) R(ufinio) [---] / [praese]nte co(hors-) [---] / miliar[ia- ---]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
M•R	Marko Rufinio	-	Pripadnik kohorte

Slika 6.3.1
Preuzeto iz Patsch, 1897 A:531, sl. 11

3.

Crkvina, Makljenovac, Usora

Literatura : Patsch, 1897 A:530 – 533, sl. 11

RTI / ON / S•I

Slika 6.3.2
Preuzeto iz Patsch, 1897 A:531, sl. 11

4.

CIL III, 12757

Crkvina, Makljenovac, Usora

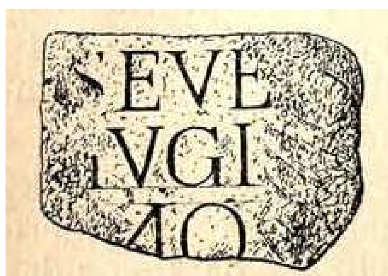
1890. god.

Literatura : Radimsky, 1891 A:256, sl. 11;

SEVE / VGI / MO

](?) / [---] Seve[r---] / [--- con]iugi [---] / [---]mo[---] / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
SEVE	Sever	-	-
-	-	-	Supruga Severa

Slika 6.3.3
Preuzeto iz Radimsky, 1891 A:256, sl. 11

5.

CIL III, 12760

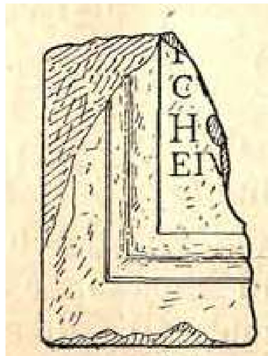
Crkvina, Makljenovac, Usora

1890. god.

Literatura : Radimsky, 1891 A:256, sl. 12;

F / CV / HO / EIV /

] / i(?)[---] / cv(?)[---] / h[---] / eiu[s? ---] / [------](?)

Slika 6.3.4
Preuzeto iz Radimsky, 1891 A:256, sl. 12

6.

CIL III, 12756.

Crkvina, Makljenovac, Usora

1890. god.

Literatura : Radimsky, 1891 A:255, sl. 9; Imamović, 1977:366 -367, sl. 100

O• M / O

[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / [---]o(?)[---] / [

Slika 6.3.5
Preuzeto iz Imamović, 1977:367, sl. 100

7.

CIL III, 12759. (B) = *CIL* III, 14619. (B)

Crkvina, Makljenovac, Usora

1890. god.

Literatura : Radimsky, 1891 A:256, sl. 13; Patsch, 1897 A:533 – 534, sl. 12; Imamović, 1977:410 – 411, sl. 173

M TRB???/ OH•EIVS EM / RAEF•COH• I•FL / ISPANO VM

[---]m[us(?)] tr[i]b(unus)(?) / [c]oh(ortis) eius[d]em / [p]raef(ectus) coh(ortis) I Fl(aviae) / [Hi]spano[r]um

… mus, tribun kohorte, prefekt kohorte 1. flavijske hispanske.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
M	…mus	-	Tribun i prefekt 1. Flavijevske Hispanske kohorte

Slika 6.3.6
Preuzeto iz Imamović, 1977:411, sl. 173

8.

CIL III, 8376b.= *CIL* III, 12750 = AE 1890, 0105

Crkvina, Makljenovac, Usora

Literatura : Radimsky, 1892 A:191, sl. 3; Patsch, 1914:168, sl. 36 i fus. 1.;

D•M / C•IVLIVS•MAXI/MVS•VETER / COH•I•BELG /5 V•F / SIB•ET (=D) •AVIL•/ AMABILI•CO/NIVGI•SVE•

D(is) M(anibus) / C(aius) Iulius Maxi/mus veter(anus) / coh(ortis) I Belg(arum) /5 v(ivus) f(ecit) / sib(i) ed(= et) Avil(liae) / Amabili co/niugi su(a)e

Bogovima Manima, Gaj Julije Maksim, veteran 1. Belgijske kohorte, za života učini sebi i Avili Amabili, supruzi svojoj.

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*Nomen*	Informacije
C•IVLIVS•MAXI/MVS	Gaj Julije Maksim	*Iulius*	Veteran 1. Belgijske kohorte
AVIL•/ AMABILI	Avila Amabila	-	Supruga Gaja Julija Maksima

Ovaj natpis ukazuje i na prisustvo pripadnika 1. Belgijske kohorte[181] u dobojskoj regiji.

Slika 6.3.7
Preuzeto iz Patsch, 1914:168, sl. 36

[181] O I. Belgijskoj kohorti v. Patsch, 1914:164 - 169

9.

CIL III, 14222 (p 2328,117)

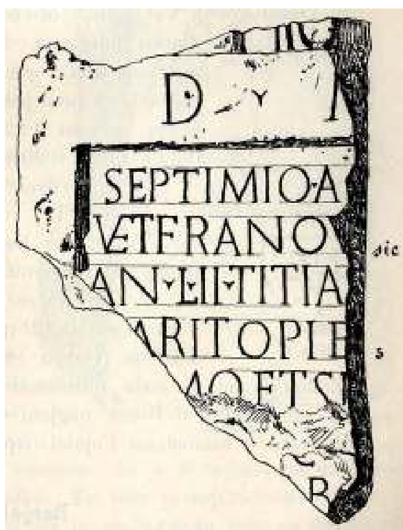
Crkvina, Makljenovac, Usora

Literatura : Patsch, 1895:573

D•M / SEPTIMIO•A / VETFRANO / AN•L•II•TITIA /5 ARITOPIE / MOETSI /---- / B

D(is) M(anibus) / Septimio A […]/ veterano / an(nos) LII Titia /5 [m]arito pie[ntis]/[si]mo et et si[bi]

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
SEPTIMIO•A	Septimije A…	-	Veteran. Umro u 52. godini života
TITIA	Titija	-	Supruga Septimija A…

Slika 6.3.8
Preuzeto iz Patsch, 1895:573, sl. 1

10.

CIL III, 14223 (p 2328,117)

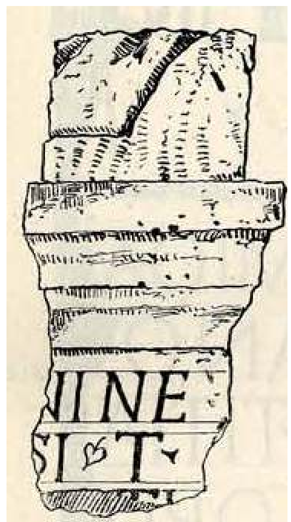
Crkvina, Makljenovac, Usora

Literatura : Patsch, 1895:574 i sl. 2

NINE / SI•T• / TI

Satur]nin(a)e(?) / [...]sit / [...]ti / [

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
NINE	Saturnin	-	-

Slika 6.3.9
Preuzeto iz Patsch, 1895:574, sl. 2

11.

CIL III, 14221

Crkvina, Banja Luka

23. VII, 1895. god.

Literatura : Patsch, 1895:574 – 575, sl. 3; Imamović, 1977:382 – 382, sl. 127; Bojanovski, 1988:302; Škegro, 1997:101, br. 116

I O M / ET•GENIO / LOCI•L / SICINIVS /5 MACRINVS / BE COS•P / S•VS L M

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Genio / loci L(ucius) / Sicinius /5 Macrinus / b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) P(annoniae) / S(uperioris) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Sačuvani oblik Na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
L / SICINIVS /5 MACRINVS	Lucije Sicinije Makrin	*Sicinius*	-

Preko prostora današnje općine Banja Luka prolazila je granica između Dalmacije i Panonije. Sudeći po ovome natpisu sam grad Banja Luka je ulazio u sastav Panonije, i to provincije Gornje Panonije (*Pannonia Superior*). Sam natpis je sigurno nastao nakon podjele Panonije na dvije nove provincije : Gornju Panoniju i Donju Panoniju (*Pannonia Inferior*), izvršene između 102. i 107. god. n. e., a prije Dioklecijanove provincijske reforme 296. god. n. e., kada je ovaj prostor ušao u sastav tada formirane provincije *Pannonia Savia*. Banjalučko područje se nalazilo i na graničnom području dviju panonskih provincija. Na osnovi navedenog može se i zaključiti da se današnja Banja Luka nije nalazila u okvirima mezejske *civitas*.

Slika 6.3.10
Preuzeto iz Imamović, 1977:383, sl. 127

12.

AE 2004, 1111

Mramorje, Čokori, Banja Luka

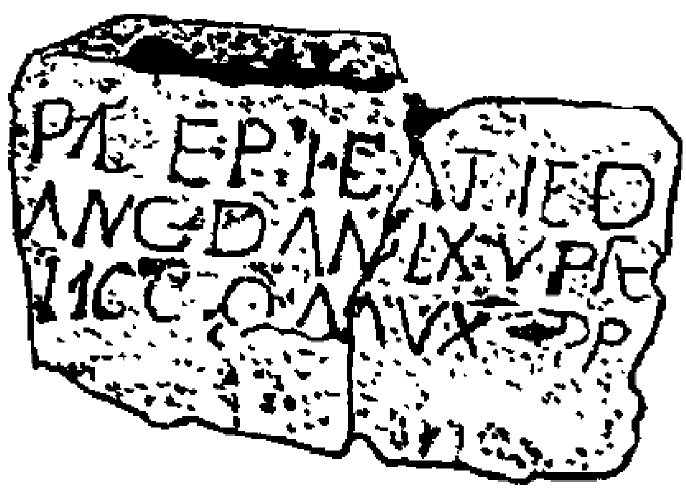
Literatura : Bojanovski, 1988:272; 303; Žeravica, 1989:26; Škegro, 1997:101, br. 117; Isto, 2003:146 – 147, br. 10, sl. 12

P•AEL•EPICATI ED/ANO•D AN LXV P•AEL / MO CONIVX P P

P(ublio) Ael(io) Epicati Ed/ano d(efuncto) an(norum) LXV P(ublia) Ael(ia) / Mo(---) coniux p(ro) p(ietate)

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
P•AEL•EPICATI ED/ANO	Publije Elije Epikatu Edanu	*Aelius*	-
P•AEL	Publija Elija	*Aelius*	-

Ilirsko domorodačko rodovsko ime Epikad se pojavljuje kod Dokleata (na prostoru današnje Crne Gore). Nosioci toga imena pripadali su uglednijem i utjecajnijem dokleatskom sloju.

Slika 6.3.11
Preuzeto iz Škegro, 2003:147, sl. 12

13.

Donji Podgradci, Gradiška

1902. god.

Literatura : Sergejevski, 1938:br. 5

D M / VRSIONI E / SIRMIAE PO/TAMILIA PROBA / 5 FRATRI ET SORORI / PIENTISSIMIS / ET GINIAE MATRI

D(is) M(anibus) / Ursioni e[t] / Sirmiae Po/tamilia Proba / 5 fratri et sorori / pientissimis / et[…] giniae matri

Sačuvani oblik na natpisu	Ime osobe	*nomen*	Informacije
VRSIONI	Ursion	-	Brat dedikantice spomenika
SIRMIAE	Sirmija	-	Majka dedikantice spomenika
PO/TAMILIA PROBA	Potamilija Proba	-	Dedikant spomenika

Slika 6.3.12
Preuzeto iz Sergejevski, 1938:

Na prostoru općine Gradiška nalazilo se čuveno naselje u Donjoj Dolini, koje je bilo središte općekulturnog razvitka ovog dijela Posavine u predrimsko doba.[182] Donja Dolina je vjerojatno pripadala Oserijatima, i bila je razorena za vrijeme Velikog Ilirskog ustanka, vjerojatno u toku Tiberijeve kampanje iznurivanja i pustošenja ustaničkih snaga, populacije i resursa.[183] U antičkom periodu ulogu regionalnog središta preuzelo je naselje *Servitium*. Ovo naselje se nalazilo, kao uostalom i danas, na bitnoj poziciji na kojoj se

[182] v. kratke sintetičke prikaze Čović, 1976:169 – 185; Arheološki leksikon, 1988:Tom II, 48 - 49

[183] Čović, 1976:172

premošćavala rijeka Sava. Njeno komunikaciono značenje potvđuje i spominjanje na sačuvanim kartografskim i itinerarijskim dokumentima nastalim u antičko i ranosrednjovjekovno doba. U Geografiji Ptolemeja Klaudija (II, 15, 4) nalazi se mjesto pod nazivom *Serbinon* (Σέρβινον), koje je locirano kod *Biblia ore* (*Beby montes. Baebii montes, Biblini montes* / planina Biblini). vjerojatno današnje planine Kozare. U *Itinerarium Antonini* (268, 7) koristi se termin *Servitti*. Pojtingerova karta (*Tabula Peutingeriana*, V, 1) upotrebljava ime *Seruitio*, odnosno *Servitio*. Kod ranosrednjovjekovnog Ravenjanina (IV, 19) ovo ime je *Serbitium*. U *Servitiumu* je bilo i zapovjedništvo Savske riječne flotile, što potvrđuje i document *Notitia Dignitatum* (*occ.* XXXII, 55). sa samoga početka V. st. n.e. (*Praefectus classis primae Pannonicae, Servitii*).[184] Na prostoru Bosanske Gradiške nađen je i rimski šljem – kaciga sa natpisom (M.VERONI) L. ATILI. COH. OCTA.

14.

AE 1973, 00441 (miljokaz)

Jablanica

1946. god.

Servitium

Literatura : Bojanovski, 1972.

[Imp(erator) Caes(ar) divi Anto]ni[ni] Mag(ni) fil(ius) / [divi Sever]i Pii nepo[s] / [M(arcus) Aur(elius) A]n[to]nin(us) p(ius) f(elix) / [Aug(ustus) p(ontifex) m(aximus) tr(ibunicia) pot(estate)] III [co(n)s(ul) II p(ater)] p(atriae) / [

Miljokaz je posvećen caru Elagabalu.

[184] Bojanovski, 1988:338

Slika 6.3.13
Preuzeto iz Bojanovski, 1972:Tbl. I.

6.4 Zaključak

Na prostoru bosanske Panonije evidentirano je samo 17 osoba, od toga najviše onih (11) sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim ili teško razumljivim gentilnim imenom. Nađeni su još i jedan nosilac julijevskog imena, dva sa elijevskim imenom i jedan sa drugim gentilnim imenom, te dvojica sa domorodačkim imenima (Baton Breučki i Pines). U rodnim odnosima je evidentirano 11 muških i 6 ženskih individualnosti.

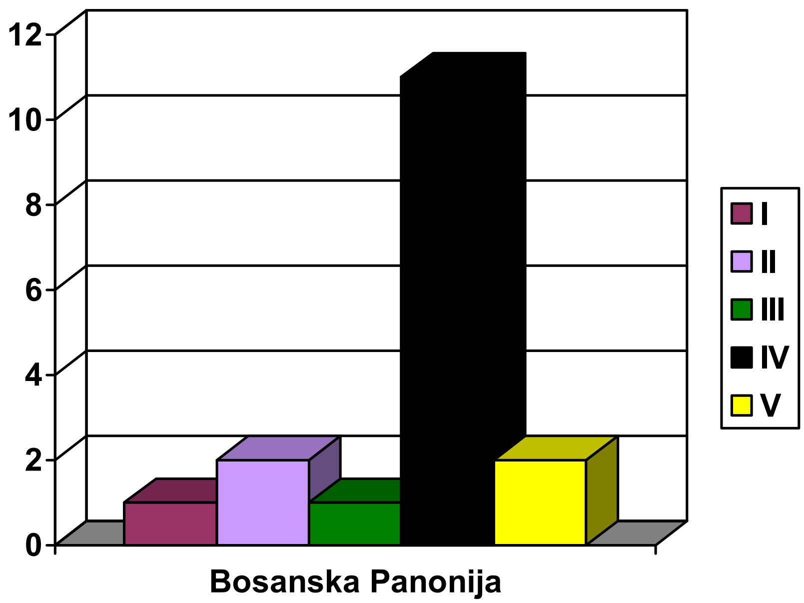
I. Julijevci

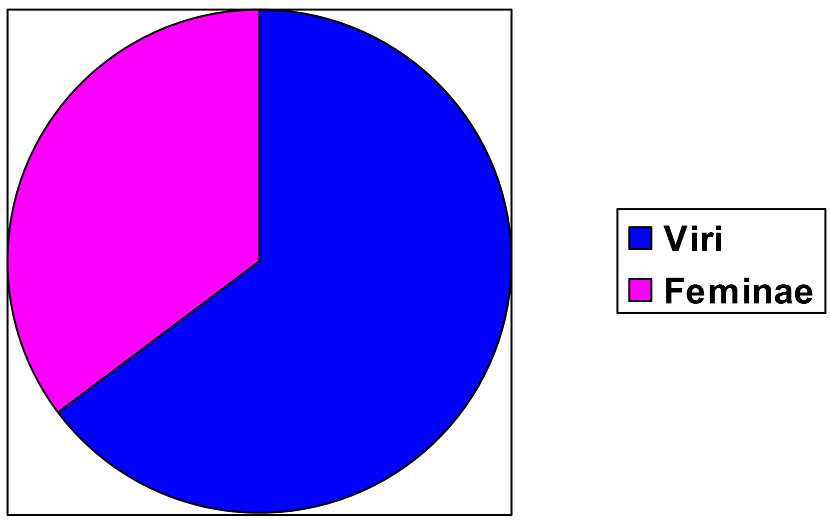
II. Elijevci

III. Druga gentilna imena

IV. Nepoznato

V. Sigurno domorodačko porijeklo

12
10
8
6
4
2
0
I
II
III
IV
V
Bosanska Panonija

Viri
Feminae

7. Zaključak

Od ukupno 807 osoba čije se trajnije ili privremeno življenje ili neka posebna veza sa zajednicama i pojedincima na prostorima današnje Bosne može utvrditi za antički period:

1. 276 osoba je sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim ili teško razumljivim gentilnim imenom = cc 34, 2%
2. 98 osoba je sa domorodačkim imenom =cc 12, 1%
3. 19 osoba je sa julijevskim gentilnim imenom = cc 2, 3%
4. 7 osoba je sa klaudijevskim gentilnim imenom = cc 0, 8%
5. 45 osoba je sa flavijevskim gentilnim imenom = cc 5, 5%
6. 27 osoba je sa ulpijevskim gentilnim imenom = cc 3, 3%
7. 102 osobe su sa elijevskim gentilnim imenom = cc 12, 6 %
8. 120 osoba je sa aurelijevskim gentilnim imenom = cc 14, 8%
9. 53 osobe su sa drugim gentilnim imenom = cc 6, 5 %
10. 6 osoba je sa grčkim ili helenizirano – orijentalnim imenima = cc 0, 7%
11. 3 osobe su robovi =cc 0, 3%
12. 9 osoba su oslobođenici =cc 1, 1%
13. 1 osoba je sa kršćanskim imenom =cc 0, 1%
14. 1 osoba je možda jevrejskog porijekla = 0, 1%
15. 39 osoba su državni službenici (patroni, prefekti i arbitri), konzularni beneficijari i službenici rudničkih zona = 4, 8 %

Statistika vrlo precizno pokazuje intenzitet procesa pravno – političke romanizacije. Domorodci središnjih zona Ilirika uglavnom su ovim procesom zahvaćeni od Hadrijana pa zaključno sa Karakalinom konstitucijom. Inače nosilaca carskih gentilnih imena (bez julijevskog i klaudijevskog) je ukupno 294 = cc 36, 4 %. Zajedno sa osobama sigurno domorodačkog porijekla taj zbir iznosi 392 = cc 48, 5 % (skoro polovina). A i dobar dio osoba sa nepoznatim ili teško prepoznatljivim ili teško razumljivim gentilnim imenom je u rodbinskim vezama sa osobama koje imaju flavijevsko, ulpijevsko, elijevsko i

aurelijevsko gentilno ime ili sa onima koji su sigurno domorodačkog porijekla ili su višegeneracijski stanovnici unutrašnjosti Ilirika. Statistika tako ukazuje da je glavni nosilac antičkog razvitka u unutrašnjosti provincije Dalmacije bio domaći, romanizirani element. Zanimljivo je da se skoro polovica nosilaca julijevskog gentilnog imena nalazi u Japodskom Pounju, što bi možda bio rezultat odnosa japodske *civitas* prema Velikom Ilirskom ustanku od 6. do 9. god. n.e.

Zanimljiv je vrlo nizak nivo detektiranih robova, kao i oslobođenika. Najviše je detektirano muških individualiteta i to 619 (od čega sigurno 7 dječaka sa 15 godina i manje), dok je ženskih individualiteta sigurno 188 (od čega sigurno 7 djevojčica).

Tabelarni prikaz i grafikon

- onomastika -

Oblast	Total	I.	II.	III.	IV.	V.	VI	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	XIII.	XIV.	XV.
GiSB	190	54	26	1	1	20	12	19	39	6+2[185]	2	1	1	1	-	4
DP	128	41	2	2	5	13	3	3	26	15	1	-	-	-	-	17
MDP	100	20	14	3	-	7	4	6	10	8	3	-	6	-	1	18
JP	95	40	15+6[186]	9	-	3	2	3	8	6	-	2	1	-	-	-
PiD	21	5	2	-	-	-	4	2	5	2+1[187]	-	-	-	-	-	-
ZBP	256	105	31	3	1	2	2	67	32	12	-	-	1	-	-	-
BP	17	11	2	1	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-
Ukupno	807	276	98	19	7	45	27	102	120	53	6	3	9	1	1	39

Legenda :

I. Nepoznato

II. Sigurno domorodačko porijeklo

III. Julijevci

IV. Klaudijevci

V. Flavijevci

VI. Ulpijevci

GiSB – Gornja i središnja Bosna = cc 23, 5 %

DP- Dalmatinsko Podrinje = cc 15, 8 %

MDP – Mezejsko i deursko područje =cc 12, 3 %

JP – Japodsko Pounje =cc 11, 7 %

PiD – Petrovačko – drvarsko područje =cc 2, 6 %

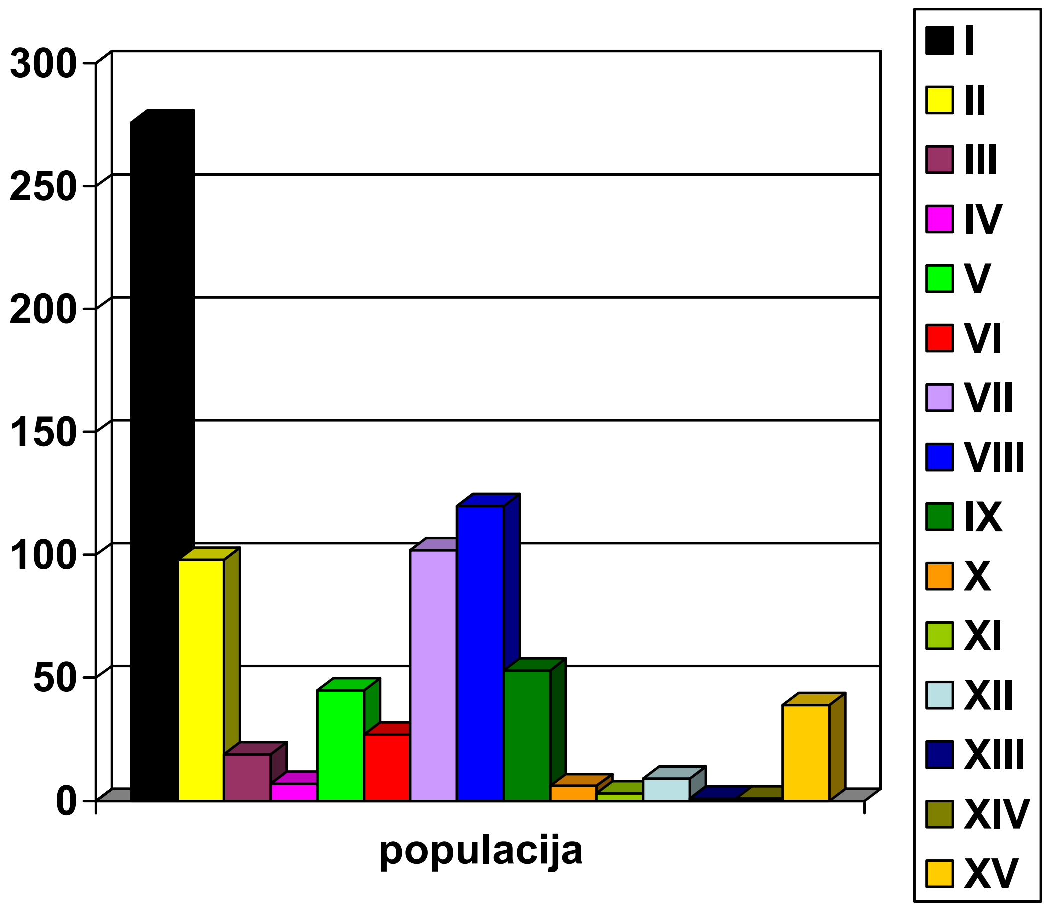
ZBP – Zapadno-bosanska polja =cc 31, 7 %

185 Ovom skupu su dodani i Julija Vesa i Valerije Prokul, poznati sa natpisa *CIL* III 9739

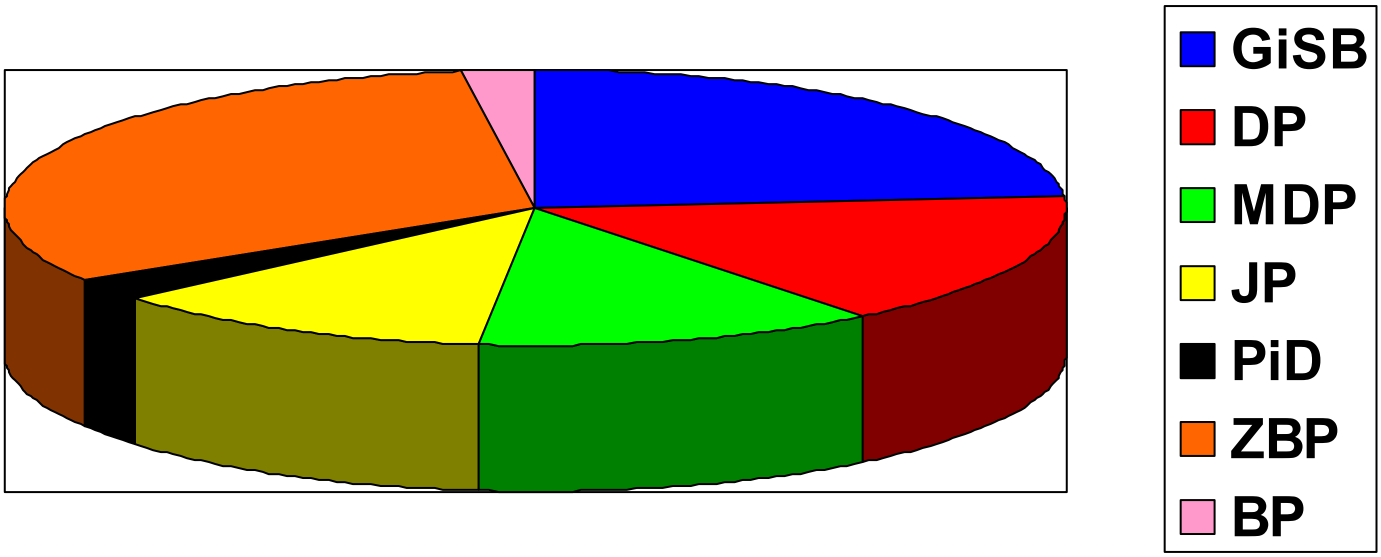
186 Ovom skupu su dodani i funkcioneri japodske *civitas*.

187 Ovom skupu je dodata i Kasija Peregrina sa natpisa *CIL* III, 1266

VII.	Elijevci	BP – Bosanska Panonija =cc 2, 1%
VIII.	Aurelijevci	
IX.	Druga gentilna imena	
X.	Grčka, helenizirana i orijentalna imena	
XI.	Robovi	
XII.	Oslobođenici	
XIII.	Kršćanska imena	
XIV.	Jevrejsko porijeklo	
XV.	Državni službenici (patroni, prefekti i arbitri), konzularni beneficijari, službenici rudničkih zona.	

Gustina naseljenosti po oblastima

Legenda :

GiSB – Gornja i središnja Bosna = cc 23, 5 %

DP- Dalmatinsko Podrinje = cc 15, 8 %

MDP – Mezejsko i deursko područje =cc 12, 3 %

JP – Japodsko Pounje =cc 11, 7 %

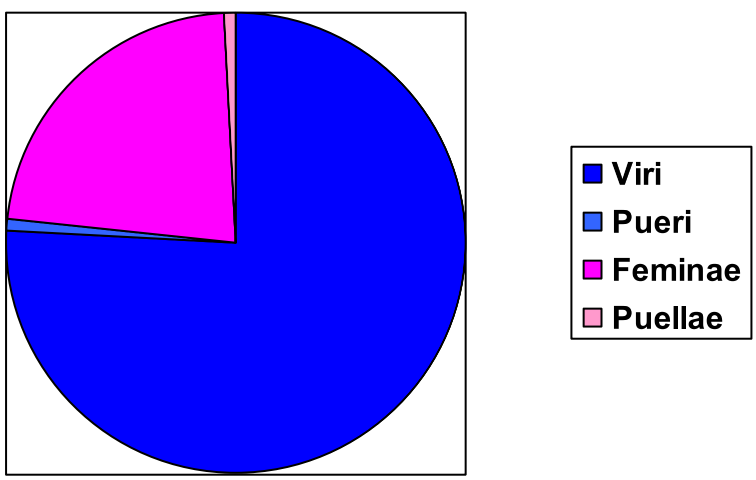
PiD – Petrovačko – drvarsko područje =cc 2, 6 %

ZBP – Zapadno-bosanska polja =cc 31, 7 %

BP – Bosanska Panonija =cc 2, 1%

Tabelarni prikaz i grafikon
- rodni i starosni odnosi -

Oblast	Total	*Viri* Muškarci	*Pueri* dječaci	*Feminae* žene	*Puellae* djevojčice
GiSB	190	128	3	56	3
DP	128	101	-	27	-
MDP	100	82	1	14	3
JP	95	77	1	17	-
PiD	21	18	-	3	-
ZBP	256	195	2	58	1
BP	17	11	-	6	-
Ukupno	807	612	7	181	7
%	100%	cc 75,8%	cc 0,8%	cc 22, 4%	cc 0,8%

Skraćenice

AEM	Archa&eologisch-epigraphische Mittheilungen aus O&sterreich-Ungarn, Wien
AE	L'Année épigraphique. Revue des publications épigraphiques relatives à l'Antiquité romaine, París.
ANU BiH	Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo
AP	Arheološki pregled, Beograd
ARR	Arheološki radovi i rasprave, HAZU (ranije JAZU), Zagreb
AV	Arheološki vestnik, SAZU, Ljubljana
CBI	Centar za balkanološka ispitivanja, Sarajevo (časopis Godišnjak)
CIL	*Corpus Inscriptiones Latinarum*
ČGT	Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, Tuzla
GZM	Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo
HAD	Hrvatsko arheološko društvo, Zagreb
ILJug	*Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia*
JAZU	Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
LCL	The Loeb Classical Library, London: William Heinemann LTD - Cambridge Mass.: Harvard University Press
MH	Matica Hrvatska, Zagreb.
N.S.	Nova serija GZM od 1945 sv. I - VIII; od sv. IX (1954 god.) naziva se N.S. Arheologija (izdanje Glasnika Zemaljskog muzeja posvećeno arheologiji), Sarajevo
Op. Arch.	OPVSKVLA ARCHÆOLOGICA, Arheološki zavod, Zagreb
PJZ	Praistorija jugoslavenskih zemalja, Tom I - V, glavni urednik Alojz Benac, Sarajevo:ANU BiH, CBI
Radovi	Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru
SANU	Srpska akademija nauka i umjetnosti, Beograd
SAZU	Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana

SKA	Srpska kraljevska akademija, Beograd
Spomenik	Srpske kraljevske akademije, Beograd
VAHD	Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, Split
VAMZ	Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu
WMBH	Wissenschafliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina, Wien
ŽA	Živa antika, Skoplje

Izdanja izvora/vrela

Antoninov Itinerarij 1848.: *Itinerarium Antonini Augusti et Hierosolymitanum*, G. Parthey-M. Pinder, Berlin: F. Nicolai, 1-234

Apijan 1863.: *Apijan, Ilirike,* Ante Starčević, Zagreb: Danica Ilirska

Apijan 1899.: *Appian, The Foreign Wars, The Illyrian Wars*, http://www.perseus.tufts.edu/, bazirano na ed. Appian. The Foreign Wars. Horace White. New York. The Macmillan Company. 1899.

Apijan 1879.: *Appiani, Historia Romana,* Ludovicus Mendelssohn, Lipsiae: Teubneri

Apijan 2005.: Marjeta Šašel Kos, Appian and Illyricum, *Situla 43,* Narodni muzej Slovenije, Ljubljana. 52 – 81

Cezar, *De Bello Gallico,* 1988.: *Gaj Julije Cezar, Galski rat*, Ahmed Tuzlić, Novi Sad: MS

Flor 1947.: *Lucius Annaeus Florus, Epitome of Roman History,* Edward Seymour Forster, LCL

IlireÎt dhe Iliria te autoreÎt antikeÎ 2002.: *IlireÎt dhe Iliria te autoreÎt antikeÎ*, TiraneÎ :Akademia e Shkencave e ShqipeÎriseÎ instituti i arkeologjiseÎ

Izbori za istoriqta na Trakiq i trakite 1981.: *Izbori za istoriqta na Trakiq i trakite, tom I-II,* sstavili Belizar Belikob, Zlatozara Go?eba, Basilka T?pkoba-Zaimova, Sofiq: B?lgarska akademiq na naukite, Institut po trakologiq,

Izvoare privind istoria Rominiei I 1964.: *Izvoare privind istoria Rominiei I,* Comitetul de redacţie, Vladimir Iliescu, Virgil C. Popescu, Gheorghe Ştefan, Bucureşti: Academia Republicii Populare Romine, Institutul de Arheologie

Kasije Dion 1954-1955.: *Dio Cassius, Roman History in nine Volumes,* Earnest Cary, LCL (2)

Kasije Dion 1986.: Marjeta Šašel Kos, *Zgodovinska podoba prostora med Akvilejo, Jadranom in Sirmijem pri Kasiju Dionu in Herodijanu,* Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 50-273

Livije 1912.: *Livius, Ab urbe condita*, Canon Roberts, New York,

Livije 1987.: *Livy XIV*, Alfred C. Schlesinger, LCL

Lukan 1928.: *Lucan,The Civil War (Pharsalia)*, J. D. Duff, LCL

Ovidije 1924.: *Ovid, Tristia. Ex Ponto,* A. L. Wheeler, LCL

Ovidije 1977; 1984.: *Ovid, Metamorphoses,* Frank J. Miller, LCL

Plinije Stariji 1866.: *Naturalis historia,* Berlin: ed. Weidmannos

Plinije Stariji 1976.: prijevod Mate Suića u dodatku «Antički pisci» u knjizi «*Antički grad na istočnom Jadranu*» str. 297, Zagreb,

Plinije Stariji 2003.: prijevod Brune Kuntić Makvić u dodatku «Izvori» u knjizi «*Antički grad na istočnom Jadranu»* (2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje) str. 421, Zagreb,

Plinije Stariji 2004.: *Plinije Stariji, «Zemljopis starog svijeta»,* Uroš Pasini, Split: Književni krug,

Pojtingerova karta 1974.: *Tabula Peutingeriana, Monumenta cartographica Jugoslaviae*, I antičke karte, Posebna izdanja knj. 17, Gavro A. Škrivanić, Beograd : Istorijski institute

Polibije 1988.: *Polibije, Istorije,* Marijana Ricl, Novi Sad: MS

Ptolemej Klaudije.: *Ptolemej Klaudije, Geografija,* korišten tekst sa http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Gazetteer/Periods/Roman/_Texts/Ptolemy/2/15*.html, bazirano na transkriptu Dover edition, prvi put izdato 1991, republikacija javnog rada, originalno izdatog 1932 od The New York Public Library, N.Y. sa naslovom «Geography of Claudius Ptolemy".

Ptolemej Klaudije 1974,: Ptolemejeva karta, *Monumenta cartographica Jugoslaviae*, I antičke karte, Posebna izdanja knj. 17, Aleksandrina Cermanović - Kuzmanović, Beograd : Istorijski institut

Ravenjanin[188] 1995.: Slobodan Čače, *Civitates Dalmatiae u «Kozmografiji» Anonima Ravenjanina.* Zadar: Arheološki muzej Zadar,

Ravenjanin 1860.: *Ravennatis Anonymi Cosmographia et Gvidonis Geographica,* G. Parthey-M. Pinder, Berlin: F. Nicolai.

[188] Djelo srednjovjekovnog pisca Gvidona (rano XII. st.) uveliko se slaže sa Ravenjaninovom "Kosmografijom", pa se u pogledu Dalmacije, podaci Gvidona i Ravenjaninove V. knjiige gotovo u potpunosti podudaraju (Čače, 1995:8) i često zajedno navode (*Ravennatis anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica*).

Rufije Fest 1967: *Rufius Festus, Breviarium rerum gestarum populi Romani in: The Breviarium of Festus*, London: ed. J.W. Eadie.

Strabon 1954.: *The Geography of Strabo,* H. L. Jones, LCL

Svetonije 1978.: *Gaj Svetonije Trankvil, Dvanaest rimskih careva*, Stjepan Hosu, Zagreb: Naprijed.

Tacit, Anali,1970.: *Tacit, Anali*, Jakov Kostović, Zagreb: MH

Tacit, Germanija 2002.: *Tacit, Germanija,* Veselin Čajkanović, Beograd: Poligraf

Velej Paterkul 1955.: *Velleius Paterculus, Compendium of Roman History*, Frederick W. Shipley, LCL.

Velej Paterkul 2006.: *Gaj Velej Paterkul, rimska povijest,* Josip Miklić, Zagreb : Latina & Graeca

Vergilije 2005.: *Vergilije, Eneida*, Bratoljub Klaić, Zagreb : Globus media

Literatura

Alföldy, Géza, 1965, Bevölkerung und Gesellschaft der römischen Provinz Dalmatien. *Mit einem Beitrag von András Mócsy.* Budapest: *Akadémiai kiadó*,

Alföldy, Géza, 1969, Die Personnennamen in der römischen Provinz Dalmatia, *BzN, N.F. Beiheft 4*, Heidelberg,

Alačević, Josip, 1882, La via romana da Sirmio a Salona, *Bullettino di archeologia e storia dalmata IV*, Split

Anđelić, Pavo, 1963, Arheološka ispitivanja. U: Lepenica-priroda, stanovništvo, privreda i zdravlje. Sarajevo, *Naučno društvo SRBIH, Posebna izdanja III*, Sarajevo. 151 – 181+Prl. 2

Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine, Tom I- III; Mape 1-4, 1988, Sarajevo : Zemaljski muzej

Barać, Lovorka - Peričić, Marijana – Martinović Klarić, Irena – Rootsi, Siiri – Janićijević, Branka – Kivisild, Toomas –Parik, Jüri – Rudan, Igor –Villems, Richard – Rudan, Pavao, 2003, Y chromosomal heritage of Croatian population and its island isolates, *European Journal of Human Genetics (2003) 11,* 535 – 542

Barišić, Franjo – Rajković, Mila – Krekić, Bariša – Tomić, Lidija, 1955, Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije. Tom 1, SANU, (*Posebna izdanja CCXLI, Vizantološki institut 3),* Beograd

Barkóczi, László, 1981, *The Archaeology of Roman Pannonia*. ed. Lengyel, Alfonz. Radan, George, T., B. Akadémiai Kiadó. 1981 (poglavlje Barkóczi László), Budapest.

Basler, Đuro, 1977, Rimski metalurški pogon i naselje u dolini Japre, *N. S. Arheologija, sv*. XXX – XXXI, 121 - 216

Benac, Alojz, 1952, Prehistorijsko naselje Nebo i problem butmirske kulture, *Arheološki seminar,* Univerza u Ljubljani, 1 – 164+1. sl. 3+Tbl. I – XXV

Benac, Alojz, 1979, Prelazna zona, *PJZ II- neolit*, 363 – 455

Bešlagić, Šefik, 1971, *Stečci, Kataloško topografski pregled*, Sarajevo

Bloch, Raymond, 1971, *Latinska epigrafika*, Beograd

Bojanovski, Ivo, 1965, Arheološki pabirci sa područja antičke Domavije, *ČGT VI,* 101 – 110

Bojanovski, Ivo, 1965 A, Crkvina, Crvenica, Duvno – kasnoantička bazilika, praistorijski i antički nalazi. *AP 7*, 135 - 140

Bojanovski, Ivo, 1967, Arheološko- epigrafska bilješka sa Drine, *ČGT VII,* 41 – 53

Bojanovski, Ivo, 1967 A, Rimski kameni spomenici iz Rogatice, *Naše starine XI,* 143 - 164

Bojanovski, Ivo, 1967 B, Iz rada Arheološkog referata Zavoda, *Naše starine XI,* 187 - 196

Bojanovski, Ivo, 1968, Municipium Malvesiatium s najnovijom epigrafskom potvrdom municipija iz Misajlovine (Rudo), *ARR JAZU, VI,* 1968, 241 – 262

Bojanovski, Ivo, 1970, Nova epigrafska potvrda Delminiuma sa Duvanjskog polja, *GZM N. S. Arheologija, XXV,* 5 - 18

Bojanovski, Ivo, 1972, Novi Elagabalov miljokaz iz Bosanske Krajine, *VAMZ 3, sv. VI – VII*, 163-176 + Tbl. I – II.

Bojanovski, Ivo, 1974, Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji, *ANU BiH, Djela, XLVII, CBI 2.*

Bojanovski, Ivo, 1974 A, Baloie-rimski municipij u Šipovu na Plivi, *ARR VII*. 347 – 369+Tbl. I – VIII

Bojanovski, Ivo, 1979, Novi rimski epigrafski nalazi s Glamočkog polja, *GZM N. S. Arheologija, XXXIII,* 115 - 126

Bojanovski, Ivo, 1982, Slučajni arheološki nalazi s područja Domavije I, *ČGT* XIV, 137 – 153

Bojanovski, Ivo, 1982 A, Novi rimski epigrafski nalazi s Glamočkog polja II, *GZM N. S. Arheologija, XXXVII,* 15 – 40

Bojanovski, Ivo, 1986, Noviji rimski epigrafski nalazi s Glamočkog polja III, *GZM N. S. Arheologija, XXXX/XXXXI,* 79 - 108

Bojanovski, Ivo, 1988, Bosna i Hercegovina u antičko doba, *ANU BiH, Djela, LXVI, CBI, 6.*

Bojanovski, Ivo, 1999, Antičko rudarstvo u Bosni u svjetlu epigrafskih i numizmatičkih izvora, *Radovi sa simpozijuma «Rudarstvo i metalurgija Bosne i Hercegovine od prahistorije do početka XX st.» 8-11 XI 1973,* Zenica, 133 - 175

Bulić, Frane, 1890, Prinosak k poviesti uredjenja granica medju raznim plemenima u Dalmaciji za rimsko doba, *GZM, god. II, svezak 4,* 406 – 413

Bulić, Frane, 1891, Rimski nadpisi u Srebrenici, *GZM III, sv. 4*, 387 - 390

Cabanes, Pierre, 2002, *Iliri od Bardileja do Gencija*, Zagreb:Svitava

Cornell, Tim and Matthews, John, 2006, *Atlas of the Roman World*, London : Angus Books Ltd,

Cermanović-Kuzmanović, Aleksandrina, 1967, Nekoliko novih rimskih natpisa iz Komina. *Starinar, 18,* Beograd, 201 - 205

Cermanović-Kuzmanović, Aleksandrina, 1969, Neue Funde aus dem municipium S… *Hommages av Maracel Renard. Coll. Latomus vol. 103, 3*, 116 - 123

Cermanović-Kuzmanović, Aleksandrina - Srejović, Dragoslav, 1964, Komini, Pljevlja-rimska nekropola, *AP, 6,* 105, 151

Cermanović-Kuzmanović, Aleksandrina - Srejović, Dragoslav, 1965. Komini, Pljevlja-rimska nekropola, *AP, 7*., 144 – 145; 195

Cermanović-Kuzmanović, Aleksandrina - Srejović, Dragoslav, 1966. Komini, Pljevlja-rimska nekropola, *AP, 8*., 115 – 116; 213

Cermanović-Kuzmanović, Aleksandrina - Srejović, Dragoslav, 1967. Komini, Pljevlja-nekropola antičkog grada, *AP, 9*., 113 – 115; 203

Cermanović-Kuzmanović, Aleksandrina - Srejović, Dragoslav, 1972. Komini kod Pljevalja-rimske nekropole, *AP, 14.,*

Cermanović-Kuzmanović, Aleksandrina - Srejović, Dragoslav, 1973. Komini kod Pljevalja-rimske nekropole, *AP, 15.*

Cermanović-Kuzmanović, Aleksandrina - Srejović, Dragoslav, 1974. Komini kod Pljevalja-rimske nekropole, *AP, 16*., 71 - 72

Cermanović-Kuzmanović, Aleksandrina - Srejović, Dragoslav, 1975. Komini kod Pljevalja-rimske nekropole, *AP, 17.* 104 - 105

Cermanović-Kuzmanović, Aleksandrina - Srejović, Dragoslav – Marković, Čedomir, 1972. Necropoles romaines Komini pres de Plevlja (Municipium S…). *Inv. arch. fasc. 15,* Pljevlja—Cetinje.

Ćeman, Mirza Hasan, 2000, Res Publica Aquarum S…. *Monografija Ilidža, općina Ilidža, Sarajevo*, 122 - 169

Čorović, Vladimir, 1913, Izvještaj o iskopavanjima u Brezi 1913, *GZM, god. XXV, svezak 3-4.* 409 – 420

Čović, Borivoj, 1976, *Od Butmira do Ilira,* Sarajevo:Veselin Masleša

Čremošnik, Gregor-- Sergejevski, Dimitrije, 1930, Gotisches und römisches aus Breza bei Sarajevo, *Novitates Musei Sarajevoensis*, Sarajevo, 9+Tbl. I – III

Čremošnik, Irma, 1957, Narodna simbolika na rimskim spomenicima u našim krajevima, *GZM, N.S. Arheologija, XII.* 217 – 234+Tbl. I.

Čremošnik, Irma, 1957 A, Rimski spomenici iz okoline Bihaća, *GZM, N.S. Arheologija, XII.* 163 – 172+Tbl. I – III.

Čremošnik, Irma, 1958, Arheološka istraživanja u okolici Bihaća, *GZM, N.S. Arheologija, XIII,* 117 – 136+Tbl. I – VI.

Ćurčić, Vejsil, 1902, Starine iz okoline Bos. Petrovca, *GZM, god. XIV, sv. 2.* 229 – 255

Dodig, Radoslav – Škegro, Ante, 2008, Akti crkvenih sabora održanih 530 i 533. god. u Saloni, Povijesni Prilozi, Hrvatski institut za povijest Zagreb, 35, 9 – 23

Dodig, Radoslav, 2004, Rimski nadgrobni spomenik iz Tomislavgrada, *VAHD 97*, 339 - 351

Dodig, Radoslav, 2009, Rimski spomenici iz Delminijskog municipija, *ARR 16,* 47 – 66

Domaszewski, Alfred von, 1884, Inschriften aus Bosnien (Domavia), *AEM VIII*, Wien, 243 - 246

Evans, Arthur J, 1876, *Through Bosnia and the Herzegovina on Foot During the Issurrection,* London : Longmans, Green and Co.

Evans, Artur, 1973, Pješke kroz Bosnu i Hercegovinu tokom ustanka avgusta i septembra 1875. Sarajevo : Veselin Masleša

Fiala, František-Franjo, 1894, Rimski nahođaji iz Bosne, *GZM, god. VI, sv. 1.* 95 - 96

Fiala, František-Franjo, 1894 A, Crtice iz Donjeg Unca, *GZM, god. VI, sv. 3.* 422 – 427 + Tbl. I - III

Fiala, František-Franjo 1897, Nekoliko grčkih šljemova, nađenih u Bosni i Hercegovini, *GZM, god. IX, sv. 4.* 657 – 663+Tbl. I – III

Fiala, František-Franjo - Hörnes, Moritz, 1898, Die neolitsche Station von Butmir bei Sarajevo in Bosnien. Teil II. *Herausgegeben von Bosnisch-Herzegovinichen Landesmuseum*, Wien, 1 – 47+Tbl. I – XIX

Gabričević, Branimir, 1953, Dvije ilirske općine s područja Vrlike, *VAHD 55*. 103 – 119

Garašanin, Milutin, 1967, Crna Gora u praistorijsko doba; Crna Gora u osvit pisane istorije; Crna Gora u doba Rimskog Carstva, *Istorija Crne Gore, Tom I,* Titograd/Podgorica, 35 - 239

Hoffer, Aleksander P., 1893, Rimski natpis iz Fazlića u Bili, *GZM, god. V, sv. 2*. 321 - 323

Hoffer, Aleksander P., 1895, Nalazišta rimskih starina u travničkom kotaru, *GZM, god. VII, sv. 1*. 43 – 61

Hörmann, Kosta, 1890, Dva rimska natpisa iz Bosne, *GZM, god. II, sv. 3*. 306 – 308

Hörnes, Moritz, 1880, Römische Alterthümer in Bosnien und Hercegovina, *AEM, IV*., 32 – 47; 184 - 207

Imamović, Enver, 1977, *Antički kultni i votivni spomenici na području Bosne i Hercegovine*, Sarajevo.

Imamović, Enver, 1979, Novopronađeni rimski nadgrobni natpis iz Ilidže kod Sarajeva, *GZM N.S. Arheologija, XXXIII, 1978*, 127 – 131

Imamović, Enver, 1980, Međašni natpisi na području rimske provincije Dalmacije, *Prilozi Instituta za istoriju, XVI, br. 17,* Sarajevo. 27 – 59 br. 1 – 21+4 slična natpisa

Jagenteufel, Adolf, 1958, Die Statthalter der römischen Provinz Dalmatia von Augustus bis Diokletian*, Schriften der Balkankommission; Antiquarische Abteilung. 12*, Wien

Kellner, Ivan, 1895, Rimski gragjevni ostanci u Ilidžama kod Sarajeva, *GZM, god. VII, sv. 2.* 161 – 198+Tbl. I - X

Klaić, Nada, 1967, Historia Salonitana Maior, *Posebna izdanja, Knjiga CCCXCIX, Odeljenje društvenih nauka, knjiga 55,* SANU, Beograd

Korošec, Josip, 1957, Neolitska naseobina na Crkvinama u Turbetu kod Travnika, *GZM, N.S. sv. XII.* 5 – 18+Tbl. I – VII.

Korošec-Vračko, Paola, 1952, Srednjovjekovne nekropole okoline Travnika, *GZM, N.S. sv. VII.* 375 – 407+Tbl. I - II

Kraljević, Gojko, 1980, Antički novac s travničkog područja koji se nalazi u zbirci Zemaljskog muzeja u Sarajevu, *Zbornik Zavičajnog muzeja Travnik, 3, XVI,* Travnik. 85 – 94

Kujundžić, Ivan, 1916, Najnovije rimske iskopine u Mošunju, *GZM, god. XXVIII, sv. 3-4*, 477 - 493

Kuntić-Makvić, Bruna, 2005, Borvo et Damona-Vidasus et Thana: les possibilitevs de l vanalyse comparative. *Illyrica antiqua, FF press*, Zagreb, 329 – 351

Kurilić, Anamarija, 2006, Recent epigraphic finds from the Roman province of Dalmatia,

Dalmatia. Research in the Roman Province 1970-2001. Papers in honour of J. J. Wilkes, ur. D. Davison- V. Gaffney - E. Marin, Oxford, 2006. (BAR International Series 1576), 133-147.

Lopandić, Duško, 2007, *Purpur Imperije. Rimski carevi sa prostora Srbije i Balkana*. Beograd : Book & Marso, TV advertising

Mandić, Mihovil, 1924, Turbe kod Travnika, *GZM, XXXVI*. 83 – 90

Mandić, Mihovil, 1925, Starine kod fojničkog Kiseljaka, *GZM, god. XXXVII.* 61 – 65

Mandić, Mihovil, 1930, Tragovi prastare kulture oko Glamoča, *GZM, god. XLII, sv. 2,* 101 – 118+Tbl. II – IV

Marijanović, Ivana, 1986, Votivni žrtvenik iz Šuice, *GZM N. S. Arheologija, XL – XLI*, 109 – 112

Marković, Tomo, 1938, Rimska grobnica pod Dželilovcem kod Travnika, *GZM, god. L, sv. 2.* 65 – 68

Maslać, Nikola, 1932, Zlatni nalaz u kršćanskoj bazilici u selu Turbetu, *GZM, god. XLIV, sv. 2.* 31 – 33+Tbl. XVI

Mayer, Anton, 1957, *Die Sprache der alten Illyrier, Bd. 1*: Einleitung; Wo&rterbuch der illyrischen Sprachreste, (Schriften der Balkankommission. Linguistische Abteilung XV), Beč,

Matijašić, Robert, 2002, *Uvod u latinsku epigrafiju*, Pula:Filozofski fakultet u Puli

Mazalić, Đoko, 1959, Konzervatorski zahvat na Batalovoj grobnici i njezin današnji izgled. *Naše Starine VI*, 239 - 242

Mesihović, Salmedin, 2007, *Dezitijati,* Sarajevo (u rukopisu). Dopunjena verzija doktorske disertacije : *Dezitijati: kulturna i narodnosno-politička zajednica u Iliriku i osvajanja Oktavijanova doba,* Zagreb, 2007

Mesihović, Salmedin, 2007 A, *Autarijati,* Sarajevo (u rukopisu). Dopunjena verzija magistarskog rada : *Problem kulturne i narodnosne zajednice Autarijata,* Zagreb, 2004

Mesihović, Salmedin, 2008, INSCRIPTIONES LATINARVM SARAEVONENSIS (sa kraćim pregledom naseobinske kulture u antičko doba) – doprinos historiji

sarajevskog područja u antičko doba, *Historijska traganja I, Institut za historiju*, Sarajevo, 9 – 68

Mesihović, Salmedin, 2009, „Prilozi antičkoj topografiji Bosne i Hercegovine – dva toponima sa šireg jajačkog područja -“, Godišnjak Bošnjačke kulturne zajednice „Preporod“, god. IX, Sarajevo, 171 – 185

Mesihović, Salmedin, 2009 A, „Baton Breučki – predaja i kazna“. Prilozi antičkoj historiji sjeveroistočne Bosne. Gračanički Glasnik, god. XIII, br. 28., Gračanica, 24 – 49

Mesihović, Salmedin, 2009 B, „SVPPLEMENTVM REBELLIO ILLYRICI I – Germanikova Pounjska ofanziva“, *Historijska traganja IV,* Institut za historiju, Sarajevo, 9 – 33

Mesihović, Salmedin, 2010, „RES PVBLICAE SCRIBONIANI“, *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu, knjiga XIV - XV,* Sarajevo, 315 – 340

Mesihović, Salmedin, 2010 A, Aevum Dolabellae – Dolabelino doba, *Centar za balkanološka ispitivanja, Akademija nauka i umjetnosti , knjiga XXXIX,* 99 – 123

Mesihović, Salmedin, 2011, *Rimski vuk i ilirska zmija. Posljednja borba,* (knjiga u rukopisu), Sarajevo

Mesihović, Salmedin, 2011 A, Plinijevske peregrinske *civitates* na području današnje Bosne i Hercegovine, (u procesu objavljivanja) u 104. broju *VAPD*, Split

Mikolji, Vinko, 1969, *Povijest željeza i željeznog obrta u Bosni*, Zenica.

Miletić, Nada, 1975, Elementi della cultura di Koettlach in Bosnia e Erzegovina, *Balcanoslavica 4,* Prilep. 93 – 111

Mirković, Miroslava, 2002, *Rimska država pod kraljevima i u doba Republike (753.- 27 pre Hr.)*. *Historija i institucije*, Beograd: Dosije

Mirković, Miroslava, 2003, *Rimska država u doba principata i dominata (27. pre Hr.- 337. n.e.)*, *Od Avgusta do Konstantina*, Beograd: Dosije

Misilo, Krunoslav, 1936, Rimski spomenici iz Bosne, *GZM, god. XLVIII, sv. 1.* 15-26+Tbl. I-V

Miškiv, Jesenka, 2005, The name of the centurion Liccaius on the Roman military diploma from Slavonski Brod, *Illyrica antiqua, FF press*, Zagreb, 385 - 391

Mócsy, András, 1974, *Pannonia and Upper Moesia: a history of the middle Danube provinces of the Roman Empire*, Routledge & K. Paul, Boston.

Noy, D.- Panayotov, A. - Bloedhorn, H., 2004, Inscriptiones Judaicae Orientis 1., Eastern Europe, Tübingen

Papazoglu, Fanula, 1957, Le municipium Malvesatium et son territoire, *ŽA VI*,

Papazoglu, Fanula, 1969, Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba, *ANU BiH, Djela, XXX, CBI 1*

Pašalić, Esad, 1959, Rimsko naselje na Ilidži kod Sarajeva (Prvi prethodni izvještaj o iskopavanjima 1955-1958 god.). *GZM, N.S. Arheologija, sv. XIV.* 113-136+Tbl. I-V

Pašalić, Esad, 1960, *Antička naselja i komunikacije u Bosni i Hercegovini,* Zemaljski muzej, Sarajevo.

Pašalić, Esad, 1975, Questiones de bello dalmatico pannonique, *Sabrano djelo*, Sarajevo, (prvi put objavljeno u Godišnjaku Istorijskog društva BiH, Sarajevo, 1957). 376 - 421

Pašalić, Esad, 1975 A, O antičkim naseljima uz mineralna vrela na području Bosne, *Sabrano djelo*, Sarajevo, 188 – 199

Pašalić, Esad, 1975 B, Rimsko naselje u Ilidži kod Sarajeva, *Sabrano djelo*, Sarajevo, 200 – 234

Pašalić, Esad, 1984, Rimsko doba, *Kulturna istorija Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do pada ovih zemalja pod osmansku vlast.* II izdanje, Sarajevo.

Paškvalin, Veljko, 1958, Tri rimska natpisa sa područja Bosne i Hercegovine, *GZM, N.S. Arheologija XIII*, 153 - 157

Paškvalin, Veljko, 1969, Rimski žrtvenici iz Starog Majdana, *GZM, N.S. Arheologija XXIV,* 165 - 169

Paškvalin, Veljko, 1970, Dolihen i panonsko božanstvo Sedat na području Japre u antičko doba, *GZM, N.S. Arheologija XXV,* 19 - 28

Paškvalin, Veljko, 1975, «Kamenjača», Ul. 6 aprila, Breza kod Sarajeva, mlađeželjeznodopska i rimska dezitijatska nekropola. *AP 17*. 57-62+Tbl. XXX-XXXIII

Paškvalin, Veljko, 1983, Nekoliko epigrafskih spomenika rimskog doba iz Bosne i Hercegovine, *GZM, N.S. Arheologija XXXVIII*, 95 – 108

Paškvalin, Veljko, 1986, Dva reljefa s prikazom boga Libera iz jugozapadne Bosne, *GZM, N.S. Arheologija XL - XLI*, 61 - 70

Paškvalin, Veljko, 1996, Prilozi proučavanju ilirsko-panonskog plemena Dezitijata i njegovog teritorija u krajevima srednje Bosne u predrimsko i rimsko doba, *GZM, N.S. Arheologija XXXXVII*. 93 - 116

Paškvalin, Veljko, 2000, Ilirsko-panonsko pleme Desitijata srednje Bosne u rimsko doba i rekognosciranje njihova područja, *ANU BiH, XXXI, CBI 29*. 191 – 241

Paškvalin, Veljko, 2003, *Kršćanstvo kasne antike u zaleđu Salone i Narone-Arheološka istraživanja kasnoantičkog kršćanstva u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija.

Paškvalin, Veljko, 2005, Kulturno-povijesni utjecaji u kultnoj umjetnosti Dezidijata u rimsko doba, *ANU BiH, XXXIV, CBI 32,* 199-237

Patsch, Carl – Kovačević, Kosta, 1895, Ruševina u selu Doljanima i rimski natpisi, ondje nađeni, *GZM, god. VII, sv. 2*. 231 – 235

Patsch, Carl, 1890, Megjašni natpis iz Bosne, *GZM, god. II, sv. 4*. 367 – 368

Patsch, Carl, 1893, Bericht über eine Reise in Bosnien, *AEM XVI,* Wien, 75 – 93; 125 – 141

Patsch, Carl, 1893 A, II, rimski natpisi iz doline Lašve, *GZM, god. V, sv. 4*., 700 – 707

Patsch, Carl, 1893 B, Dva odlomka rimske opeke, *GZM, god. V, sv. 4*., 679 - 682

Patsch, Carl, 1894, Novi i revidirani natpisi, *GZM, god. VI, sv. 2*. 341 - 358

Patsch, Carl, 1894 A, Dva rimska natpisa iz Pecke, *GZM, god. VI, sv. IV*, 765 - 769

Patsch, Carl, 1894 B, Rimske starine iz Goražda, *GZM, god. VI, sv. 1*. 53 – 56

Patsch, Carl, 1894 C, Prilog povijesti grada Nove (Runović), *GZM, god. VI, sv. 1*. 105 - 106

Patsch, Carl, 1895, Epigrafski nagođaji iz godine 1895, *GZM, god. VII, sv. 4*. 573 - 586

Patsch, Carl, 1895 A, Legio VIII. Augusta, u Dalmaciji, *GZM, god. VII, sv. 1*. 143 - 145

Patsch, Carl, 1895 B, Epigrafsko pabirčenje, *GZM, god. VII, sv. 2*. 285 – 292

Patsch, Carl, 1896, Iapodi, *GZM, god VIII, sv. 1*. 113 - 140

Patsch, Carl, 1896 A, Archäologische-epigrafische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien I. *WMBH IV*. 243 – 295

Patsch, Carl, 1896 B, Prilozi povijesti podunavskih krajeva, *GZM, god. VIII, sv. 2*. 213 - 215

Patsch, Carl, 1897, Archäologische-epigrafische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien II. *WMBH V,* 177 – 241

Patsch, Carl, 1897 A, Mali rimski nahođaji i posmatranja, *GZM, god. IX, sv. 4*, 511 – 537 + Tbl. I – II.

Patsch, Carl, 1897 B, Novi spomenici iz Županjac – Delminiuma, *GZM, god. IX, sv. 2,* 227 – 243

Patsch, Carl, 1897 C, Breuci. *PWRE III, col. 831*.

Patsch, Carl, 1898, Iapodi, *GZM god. X, sv. 2-3*. 335 – 364

Patsch, Carl, 1898 A, Rimska nalazišta u kotaru novljanskom, *GZM god. X, sv. 2-3*. 493 – 501

Patsch, Carl, 1899, Arheološko – epigrafska istraživanja, *GZM, god. XI, sv. 1*, 69 - 123

Patsch, Carl, 1899 A, Archäologische-epigrafische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien III. *WMBH VI,* 154

Patsch, Carl, 1900, Nove rimske epigrafske tečevine iz Bosne i Hercegovine, *GZM, god. XII, sv. 2*, 169 – 193

Patsch, Carl, 1900 A, Archäologische-epigrafische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien IV. *WMBH VII,* 33

Patsch, Carl, 1900 B, Rimska mjesta po Imotskom polju, *GZM, god XII, sv. 2,* 295 – 344

Patsch, Carl, 1900 C, Nahogjaji novca, *GZM, god XII, sv. 3,* 543- 569

Patsch, Carl, 1901, Daesitiates, *PWRE, col. 1982-1983*.

Patsch, Carl, 1902, Archäologische-epigrafische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien V. *WMBH VIII,* 61 – 130

Patsch, Carl, 1902 A, Pojedini nalazi iz rimskog doba, *GZM, god XIV, sv. 2,* 1 - 16

Patsch, Carl, 1904, Archäologische-epigrafische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien VI. *WMBH IX,* 177 –

Patsch, Carl, 1904 A, Arheološko – epigrafska istraživanja o povjesti rimske provincije Dalmacije, *GZM, god. XVI, sv. 1,* 33 – 59

Patsch, Carl, 1904 B, Prilog topografiji i povijesti Županjca- Delminiuma, *GZM, god XVI, sv. 4,* 307 - 365

Patsch, Carl, 1906, Arheološko-epigrafska istraživanja povjesti rimske provincije Dalmacije, *GZM, god. XVIII, sv. 2*. 151 – 181

Patsch, Carl, 1907, Arheološko – epigrafska istraživanja povijesti rimske provincije Dalmacije, *GZM XIX, sv. 4*, 431 - 470

Patsch, Carl, 1909, Archäologisch-epigraphische Untersuchung zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien VII, *WMBH XI*, 104 - 183

Patsch, Carl, 1910, Prilozi našoj rimskoj povjesti, *GZM, god. XXII, sv. 1*. 177 - 208

Patsch, Carl, 1912, Archäologische-epigrafische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien. *WMBH XII,* 68 - 167

Patsch, Carl, 1914, Zbirke rimskih i grčkih starina u bos-herc., Zemaljskom muzeju, *GZM, god. XXVI, sv. 1-2*. 141 – 219+Tbl. I – II.

Patsch, Carl, 1915, *Zbirke rimskih i grčkih starina u bos-herc. Zemaljskom muzeju,* Sarajevo : Zemaljski muzej

Petrović, Jozo, 1926, S arheologom kroz Travnik, *Narodne starine VI*, Zagreb, 1 - 8

Petrović, Jozo, 1960-1961, Novi arheološki nalazi iz doline Gornjeg Vrbasa, *GZM, N.S. Arheologija XV-XVI*. 229 - 234

Piteša, Ante, 2003, Slaveni i rana hrvatska država, *VAHD, 95,* 471 – 518

Pogatschnig, Ludvig, 1890, Stari rudokopi u Bosni, *GZM, god. II, sv. 2*, 125 – 130

Radimsky, Vjenceslav (Vaclav) - Hörnes, Moritz, 1895, Die neolitsche Station von Butmir bei Sarajevo in Bosnien. *Herausgegeben von Bosnisch-Herzegovinichen Landesmuseum*, Wien, 1 – 53+Tbl. I – XX

Radimsky, Vjenceslav (Vaclav), 1891, Rimski grad Domavia u Gradini kod Srebrenice u Bosni i tamošnji iskopi, *GZM god. III, sv. 1*. 1 – 19

Radimsky, Vjenceslav (Vaclav), 1891 A, Rimska utvrda na Crkvenici kod Doboja, *GZM god. III, sv. 3*. 252 - 262

Radimsky, Vjenceslav (Vaclav), 1891 B, O nekojim prehistoričkim i rimskim gragjevnim ostancima u području rijeke Sane u Bosni, *GZM god. III, sv. 4,* 431 - 445

Radimsky, Vjenceslav (Vaclav), 1892, Prekopovanje u Domaviji kod Srebrenice godine 1891. *GZM, god. IV, sv. 1*, 1 – 24

Radimsky, Vjenceslav (Vaclav), 1892 A, Dalji predmeti, nađeni kod rimske utvrde na Crkvenici kod Doboja, *GZM god. IV, sv. II*. 190 - 192

Radimsky, Vjenceslav (Vaclav), 1892 B, Crkvene razvaline kod Dabravine u kotaru visočkom u Bosni, *GZM, god IV, sv. 4,* 372 - 387

Radimsky, Vjenceslav (Vaclav), 1893, Nekropola na Jezerinama u Pritoci kod Bišća, *GZM, god. V, sv.1*. 37 - 92+Tbl. I; 237 - 308+Tbl. I - XXV; 369 - 466+Tbl. XXVI - XXVIII i XXXII - L; 575 - 636+Tbl. XXIX – XXXII

Radimsky, Vjenceslav (Vaclav), 1893 A, Arheološke crtice iz Bosne i Hercegovine, *GZM, god. V, sv.3*. 479 – 497

Radimsky, Vjenceslav (Vaclav), 1894, Izvještaj o iskopinama u Domaviji kod Srebrenice u godinama 1892. i 1893. *GZM, god. VI, sv. 1*, 1 – 47 + Tbl. I – IV,

Radimsky, Vjenceslav (Vaclav), 1894 A, Starine kotara županjačkog u Bosni, *GZM, god. VI, sv. 2,* 283 – 319

Radimsky, Vjenceslav (Vaclav), 1896, Ostanci rimske ciglane i ciglarske peći u Sarajevu, *GZM, god. VIII, sv. 1*. 110 – 112

Raunig, Branka, 1990, Nova interpretacija dva odlomka epigrafske urne japodskog oblika iz Golubića kod Bihaća. Neue interpretation zweier Fragmente der epigraphischen Urne japodischer Form entdeckt in Golubić bei Bihać, *AV 41*, 653 - 662

Raunig, Branka, 2004, Umjetnost i religija prahistorijskih Japoda, *ANU BiH, Djela, LXXXII, CBI 8*.

Rendić-Miočević, Duje, 1948, Ilirska onomastika na latinskim natpisima Dalmacije, *VAHD LII*.

Rendić-Miočević, Duje, 1955, Ilirske predstave Silvana na kultnim slikama s područja Dalmata. (Ikonografska studija). *GZM N. S. Arheologija X*, 5 – 40+Tbl. I – V

Rendić-Miočević, Duje, 1962, Princeps municipi Riditarum, *ARR II*. 315 - 334

Rendić-Miočević, Duje, 1987, *Carmina epigraphica*, Split : Književni krug

Sanader, Mirjana, 2003, *Tilurium I, Istraživanja-Forschungen*, Arheološki zavod Filozofskog fakulteta, Zagreb.

Sergejevski, Dimitrije, 1926, Epigrafski nalazak u Šipovu, *GZM, god. XXXVIII,* 155 - 158

Sergejevski, Dimitrije, 1927, Rimski kameni spomenici sa Glamočkog polja, *GZM, god. XXXIX , sv. 2,* 255 – 267 + Tbl. I – V.

Sergejevski, Dimitrije, 1928, Rimski kameni spomenici sa Glamočkog i Livanjskog polja i iz Ribnika, *GZM, god. XL, sv. 2,* 79 – 97+Tbl. I

Sergejevski, Dimitrije, 1929, Dijana i Silvan, tri rimska reljefa iz Livna i Glamoča, *GZM, god. XLI, sv. 2,* 95 - 101

Sergejevski, Dimitrije, 1930, Epigrafski i arheološki nalasci, *GZM, god. XLII,* 157 – 166 + Ind. +Tbl. VI – IX

Sergejevski, Dimitrije, 1931, Rimski spomenici iz Livna i Prekaje, *GZM, god. XLIII*. 19 – 23+Tbl. XVIII - XIX

Sergejevski, Dimitrije, 1932, Spätantike Denkmäler aus Zenica, *GZM, god. XLIV*. 35 – 56+Tbl. XVII – XXIV

Sergejevski, Dimitrije, 1933, Novi nalasci na Glamoćkom polju, *GZM, god. XLV*. 7 - 14+Tbl. IV – VII.

Sergejevski, Dimitrije, 1934, Rimski spomenici iz Bosne, *Spomenik SKA LXXVII*. 1 – 28

Sergejevski, Dimitrije, 1934 A, Rimska groblja na Drini, *GZM, god. XLVI,* 11 – 42+ Tbl. I – IX.

Sergejevski, Dimitrije, 1936, Novi kameni spomenici iz Ustikoline i Rogatice, *GZM. god. XLVIII,* sv. *1.* 3 – 14

Sergejevski, Dimitrije, 1936 A, Aquae S...bei Sarajevo, *Novitates Musei Saraievoensis 13,* Sarajevo. 1 – 3, T. I

Sergejevski, Dimitrije, 1937, Das Mithräum von Jajce, *GZM god. XLIX,* sv. *1.* 11 – 18+Tbl. V

Sergejevski, Dimitrije, 1938, I Rimski spomenici iz Bosne. II Rimski natpisi iz Bosne. *Spomenik SKA LXXXVIII,* Beograd. 95 – 131

Sergejevski, Dimitrije, 1938 A, Kasno – antički spomenici iz okolice Jajca, *GZM god. L,* 49 – 63

Sergejevski, Dimitrije, 1940, Rimski natpisi iz Bosne, Užićkog kraja i Sandžaka, *Spomenik SKA XCIII*. 133 – 160

Sergejevski, Dimitrije, 1940 A, Arheološki nalazi kod Bihaća i Bos. Novog, *GZM god. LI,* 7 – 14+Tbl. V - VII

Sergejevski, Dimitrije, 1941, Rimski natpisi novi i revidirani, *GZM god. LII, sv. 1*. 15 – 26

Sergejevski, Dimitrije, 1943, Nekoliko neizdatih anitićkih reliefa (Einige neue antike Reliefe), *GZM, god. LV,* 1 - 20

Sergejevski, Dimitrije, 1947, Arheološki nalazi u Sarajevu i okolici, *GZM, N.S. Društvene nauke, sv. II*. 13 – 50

Sergejevski, Dimitrije, 1948, Nove akvizicije odjeljenja klasične arheologije Zemaljskog muzeja, *GZM N.S., sv. III*. 167 – 187+Tbl. I – VII

Sergejevski, Dimitrije, 1950, Japodske urne, *GZM, N.S., sv. IV – V,* 44 – 93+Tbl. I - XIII

Sergejevski, Dimitrije, 1951, Novi i revidirani rimski natpisi, *GZM, N.S. VI*. 301 - 310+Tbl. I – II

Sergejevski, Dimitrije, 1951 A, Kasnoantički mauzolej u Turbetu, *GZM, N.S. VI.* 135 – 145+Tbl. I - III

Dimitrije Sergejevski, Dimitrije, 1952, Kasno-antički spomenici iz Šipova, *GZM, N.S. VII,* 41 – 57+Tbl. I - V

Sergejevski, Dimitrije, 1957, Epigrafski nalazi iz Bosne, *GZM, N.S. Arheologija XII*. 109 - 125+I – III

Sergejevski, Dimitrije, 1963, Rimski rudnici željeza u sjeverozapadnoj Bosni, *GZM, N.S. Arheologija XVIII,* 85 - 102

Sergejevski, Dimitrije, 1965, Equites bistuenses, *GZM, N.S. Arheologija XX*. 17 - 25

Skarić, Vladislav, 1926, Apollo Tadenus. (Apolon Taden), *GZM, god. XXXVIII.* 101 - 104

Skarić, Vladislav, 1932, Altertümer von Gradac in der Lepenica (Bosnien), Starine na Gradcu u bosanskoj Lepenici, *GZM, god. XLIV, sv. 2*. 1 – 21+Tbl. I – XIV

Smith, Wiliam, 1870, *Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, Boston : Little, Brown and Company

Stipčević, Aleksandar, 1974/1989, *Iliri, povijest, život, kultura*, I (1974) i II dopunjeno izdanje (1989), Zagreb.

Suić, Mate, 1991-1992, Liburnija i Liburni u vrijeme velikog ustanka u Iliriku od 6. do 9. god. poslije Krista (uz *CIL* V.3346). *VAMZ, 3. s., XXIV-XXV.,* 55 – 66

Šaković, Edin, 2009, Breuci – najstariji imenom poznati stanovnici sjeveroistočne Bosne, Gračanički Glasnik, god. XIII, br. 28., Gračanica 2009, 12 - 23

Šalabalić, Radmila, 1967, Eine umrisch-etruskische Inscrift aus Bosnien (Pod bei Bugojno), *Archaelogica Iugoslavica. VIII*. Beograd. 35 – 45+Prl. 1

Šašel, Jaroslav – Ana, 1963, *Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMXL et MCMLX repertae et editae sunt, Situla 5,* Ljubljana (*ILJug* I)

Šašel, Jaroslav – Ana, 1978, *Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMLX et MCMLXX repertae et editae sunt, Situla 19,* Ljubljana (*ILJug* II)

Šašel, Jaroslav – Ana, 1986, *Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMII et MCMXL repertae et editae sunt, Situla 25*, Ljubljana (*ILJug* III)

Škegro, Ante, 1997, Inscriptiones latinae et graecae Bosniae et Hercegovinae, *Op. Arch. 21,* Zagreb, 85 – 116

Škegro, Ante, 1998, Eksploatacija srebra na području rimskih provincija Dalmacije i Panonije, *Op. Arch. 22,* Zagreb, 89 - 117

Škegro, Ante, 1999, *Gospodarstvo rimske provincije Dalmacije*, Hrvatski studij, Zagreb.

Škegro, Ante, 2003, Rimski spomenici iz Bosne i Hercegovine, *VAMZ, XXXVI,* 135 – 164

Škegro, Ante, 2005, Rimski spomenici iz Tomislavgrada, *VAMZ XXXVIII*, 55 - 61

Škegro, Ante, 2005 A, The Bestoen bishopric in the light of prior research, *AV 56,* 369 – 389

Tončinić, Domagoj, 2005, Votivna ara iz Tilurija, *Op. Arch. 28*, Zagreb. 147 – 157

Truhelka, Čiro, 1889, Dva rimska natpisa u Glamoču, *GZM, god. I, sv. 2,* 91

Truhelka, Čiro, 1890, Rimske starine, *GZM, god. II, sv. 1*. 95 - 99

Truhelka, Čiro, 1890 A, Rimski natpisi u Bosni i Hercegovini, *GZM, god. II, sv. 2*. 188 - 191

Truhelka, Čiro, 1891, Rimska cesta u kotaru srebreničkom, *GZM, god. III, sv. 3*, 239 - 245

Truhelka, Čiro, 1892, Prilozi rimskoj arheologiji Bosne i Hercegovine, *GZM, god. IV, sv. 4*. 340 - 365

Truhelka, Čiro, 1892 A, Arheološka ispitivanja jajačkog grada i najbliže okoline, *GZM IV, sv. 4,* 315 – 320+Sl. 1

Truhelka, Čiro, 1893, Iskopine u dolini Lašve, *GZM, god. V, sv. 4*. 685 – 699

Truhelka, Čiro, 1894, Starobosanski pismeni spomenici, *GZM, god. VI, sv. 4.* 771 - 782

Truhelka, Čiro, 1895, Abraksas gema iz Sarajeva, *GZM, god. VII, sv. 2*, 215-216

Truhelka, Čiro, 1915, Grobnica bosanskog tepčije Batala, obretena kod Gornjeg Turbeta (kotar Travnik), *GZM, god. XXVII, sv. 3-4*. 365-374

Vulić, Nikola 1933, Antički spomenici naše zemlje, *Spomenik SKA LXXV.* 1 – 89

Wilkes, John, 1969, *History of the provinces of the Roman Empire, Dalmatia,* London: University of Birmingham,

Wilkes, John, 1976, Boundary Stones in Roman Dalmatia I., The Inscriptions, *AV 25*, Ljubljana, 258 – 274

Wilkes, John, 1992, *The Illyrians,* Oxford, UK, and Cambridge, MA.: Blackwell Publishers

Wilkes, John, 2001, *Iliri,* Split:Laus

Zaninović, Marin, 1966, Ilirsko pleme Delmati I, *Godišnjak CBI 4*.

Zaninović, Marin, 1967, Ilirsko pleme Delmati II, *Godišnjak CBI 5*.

Zaninović, Marin, 1984, Vojni značaj Tilurija u antici, *Znanstveni skup «Cetinska Krajina od prethistorije do dolaska Turaka»,* HAD, Split. 65 – 75

Zaninović, Marin, 1995, Delmati e Pirusti e la loro presenza in Dacia, *Op. Arch. 19,* Zagreb, 111 - 115

Zaninović, Marin, 1996, *Od Helena do Hrvata*, Zagreb:Školska knjiga

Zaninović, Marin, 2003, Breuci od Sirmija do Marsonije, *Op. Arch*. *27,* Zagreb, 443 - 449

Zotović, Ljubica, 1973, *Mitraizam na tlu Jugoslavije*, Beograd:Arheološki institut

Žeravica, Zdravko, 1989, Arheološki spomenici Goleša, Dobrinje i Zmijanja. *Naše starine.* 18-19

Recenzije:

Dr. sc. Enver Imamović, redovni profesor na Filozofskom fakultetu u Sarajevu
Dr. sc. Adnan Busuladžić, docent na Filozofskom fakultetu u Sarajevu

Prof. dr. Enver Imamović, redovni profesor
Odsjek za historiju
Filozofski fakultet

Predmet : Recenzija rukopisa „ANTIQVI HOMINES BOSNAE" autora doc. dr. sc. Salmedina Mesihovića

Nakon predaje rukopisa „ANTIQVI HOMINES BOSNAE" izvršen u uvid u njegov tekst, slikovne i grafičke priloge, te znanstveni aparat. Sam rukopis ima dvoznačnu dimenziju, jer istovremeno daje i analizu pitanja stanovništva na prostorima današnje Bosne u antičkom periodu (od početka nove ere do zaključno sa VI. st. n. e.), a i predstavlja katalog antičkih epigrafskih spomenika na istom prostoru. Prije obrazlaganja samoga rukopisa, potrebno je istaći da je riječ o prvom takvom zahvatu, kojim se daje cjelovit popis i analiza teksta epigrafskih spomenika na unutrašnjim prostorima provincije Dalmacije i krajnjem jugu provincije Panonije.

Rukopis „ANTIQVI HOMINES BOSNAE" je vrlo obimno štivo, u kojem se nalazi više od 600 spomenika i popis oko 780 osoba koje su prebivale na području današnje Bosne u antičkom periodu. Ono što je bitno u ovim popisima, jeste da nije riječ samo o pukim listama, nego o vrlo detalnjim analizama, koje otkrivaju i različite etape razvitka ilirskih provincija, promjene kulturološke prirode, stupnjeve procesa romanizacije i dobrim dijelom i porijeklo navedenih osoba. Ono što je posebno znakovito, jeste autorova konstatacija da je velika većina osoba zabilježenih na epigrafskim spomenicima (i znatno manjim dijelom u literarnim vrelima) domaćeg, ilirskog porijekla. Na osnovi toga proizlazi i zaključak da su „Rimljani" unutrašnjih dijelova provincije Dalmacije u većini slučajeva romanizirani potomci ilirskih naroda Dezitijata, Dindara, Mezeja, Delmata, Diciona, Deretina, Deura...itd. Jedino se veća koncentracija stranog elementa osjeća u rudonosnoj zoni Domavije, što je i razumljivo, imajući u vidu općedržavni, rimski interes sa resurse ovog područja. Analiza otkriva i da je municipalna elita (duoviri, dekurioni, kvinkvenalisi, edili) u većini bila domaćeg, romaniziranog porijekla što bi ukazivalo na populacioni i etnički kontinuitet sa predrimskim periodom. Uz to preko rada se mogu vrlo lako uvidjeti i faze procesa političko – pravne romanizacije, koja se posebno intenzivira za vrijeme cara Trajana, nastavlja za ostalih careva iz dinastije Antonina i završava sa Karakalinom konstitucijom iz 212. god. n. e.

Rukopis „ANTIQVI HOMINES BOSNAE" je sistematiziran na osnovi geografskog određenja na sljedeće dijelove :

1.BATHINVS SVPERIOR, koji obrađuje zone koje gravitiraju gornjem toku rijeke Bosne i lašvansko porječje, te romanijski plato, Skopljansku udolinu i Ramsko područje.

2. BOSNAE ORIENTALIS (PARS PROVINCIAE DALMATIAE), koji obrađuje bosansko Podrinje.

3. BOSNAE SEPTENTRIONALIS (PARS PROVINCIAE DALMATIAE), koji obrađuje dijelove porječja rijeka Sane i Plive.

4. IAPODIA TRANSALPINA ET SARDEATES, (PARS BOSNAE), koji obrađuje zonu koju je na današnjem bosanskom prostoru pripadala velikom ilirskom narodu Japoda.

5. BOSNAE OCCIDENTALIS, koji obrađuje vrlo bogato antičko nasljeđe zapadnobosanskih polja.

6. PANNONIA (PARS BOSNAE), koji obrađuje one dijelove današnje Bosne koji su se nalazili u okvirima provincije Panonije.

Na osnovi uvida u cjelokupni rukopis (sa svim njegovim dodacima, uključujući i bibliografiju) iznosim sljedeće mišljenje :

Rukopis „ANTIQVI HOMINES BOSNAE" zadovoljava sve propisane znanstvene i tehničke uvjete za objavljivanje. Uz to, riječ je o djelu koje bi nesumnjivo pomoglo u daljem razvitku znanstvenih i stručnih istraživanja na polju antičke historije i arheologije. Sa ovim djelom, daje se i novi doprinos daljem katalogiziranju naše arheološke i antičko – historijske baštine, a bio bi i odličan udbenik za studente arheologije i historije (iz naučne oblasti stari vijek).

Prof. dr. sc. Enver Imamović

Doc. dr. sci. Adnan Busuladžić, naučni saradnik

PREDMET: RECENZIJA RUKOPISA „ANTIQVI HOMINES BOSNAE" AUTORA DOC. DR. SCI. SELMEDINA MESIHOVIĆA

Na temelju uvida i analize navedenog rada kolege dr. Mesihovića dužan sam dati nekoliko opservacija. Rad obrađuje rimske epigrafske nalaze sa područja današnje Bosne odnosno dubinu provincije Dalmacije i rubne dijelove provincije Panonije u čijem su sastavu također bili dijelovi današnje sjeverne Bosne. Rad ima 642 stranice, sa gotovo 600 spomenika. U radu su spomenici podjeljeni prema geografskom principu na način da su kao zasebna poglavlja obrađeni spomenici gornjeg porječja Bosne, područje Lašve, rogatičko – romanijska oblast, Skopljanska udolina i Gornja Rama, kao jedan, Srednje i Gornje Podrinje kao drugi, Jajačko područje, porječje Plive i Sane kao treći, Srednje i Gornje Pounje kao četvrti, Grahovsko Glamočko, Livanjsko, Duvanjsko polje i Kupreška visoravan kao peto i Donje Podrinje, Tuzlansko područje, Usora, Banjalučko područje kao šesto poglavlje.

Poseban značaj rada predstavlja činjenica da je izvršena analiza imena spomenutih na spomenicima iz kojeg je autor statističkom metodom došao do vrlo zanimljivih podataka o etničkom, socijalnom, religijskom i pravnom položaju osoba koji se spominju na njima. Riječ je o 781 osobi, koji su pripadali različitim rodovima, religijskim zajednicama, obnašali različite dužnosti ili pripadali različitim društvenim grupama rimskog društva.

Posebno se mora naglasiti da je ovaj rad i svojevrstan corpus latinskih izvora sa područja današnje Bosne (bez Hercegovine). Zbog toga je njegov značaj posebno aktuelan. U radu se po prvi put obrađuju i neki novi epigrafski ulomci koji su nađeni u nedavnoj prošlosti u posljednjih 2 – 3 godine, od kojih dva u stručnoj literaturi nepublicirana (područje Bužima i Glamoča). Sva nova otkrića do kojih će u budućnosti dolaziti bit će samo dodatak ovog obimnog i seriozno obrađenog corpusa epigrafskih latinskih spomenika sa područja Bosne.

Ovim radom će i Bosna i Hercegovina imati revidiran i ažuriran rimski epigrafski katalog sa najvećeg dijela svoje teritorije (područje cijele Bosne, bez Hercegovine), što je uobičajena praksa svih evropskih zemalja koje su bile u sastavu Rimskog Carstva i koje imaju slična djela koja se periodično revidiraju i dopunjavaju na nacionalnoj razini ili udruženo više današnjih zemalja koja su bila u sastavu istih rimskih provincija.

Specifičnost ovog rada i angažman njegovog autora je tim veća što se u Bosni i Hercegovini osim sporadično niko nije sistemski bavio ovakvom tematikom.

Na osnovu svega iznesenog, studiju „Antuiqvi Homines Bosnae" autora docenta dr. sci. Salmedina Mesihovića, sa odsjeka za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu preporučujem za štampanje kao vrijedno i za arheološku, historijsku i filološku znanost značajno djelo.

Doc. dr. sci. Adnan Busuladžić,
naučni saradnik

Biografija

Doc. dr. sc. Salmedin Mesihović je rođen 5. IV. 1975. god., u Sarajevu gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, odsjek historija u oktobru 1999. god., na temu „Glasinačka kultura“. Od aprila 2000. god. zaposlen je na istom Odsjeku kao asistent na nastavnom predmetu Opća historija starog vijeka. Poslijediplomski studij iz arheologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu upisao je krajem 2001. god., i magistrirao na temu «Problem kulturne i etničke zajednice Autarijata» 7. VI. 2004. god. u Zagrebu. Naredne 2005. god. nastavio je školovanje na jednogodišnjem doktorskom studiju iz stare povijesti na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Doktorirao je na temi «Dezitijati: kulturna i narodnosno-politička zajednica u Iliriku i osvajanja Oktavijanova doba» 30. I. 2007. god. u Zagrebu. U martu 2009. god. izabran je u zvanje docenta na oblast stari vijek na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta. U aprilu 2009. god., izabran je za šefa Katedre za arheologiju Odsjeka za historiju.